

TAB'Î'NİN MECMÛ'A-İ EŞ'ÂRİ
(İNCELEME-METİN)

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Programı

Metin AKDENİZ

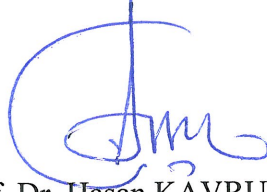
Danışman: Doç. Dr. Saadet KARAKÖSE

Ağustos DENİZLİ

2016

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı öğrencisi Metin AKDENİZ tarafından Doç. Dr. Saadet KARAKÖSE yönetiminde hazırlanan "Tab'î'nin Mecmû'a-i Eş'ârı (İnceleme-Metin)" başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 22.08.2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hasan KAVRUK

Jüri Başkanı

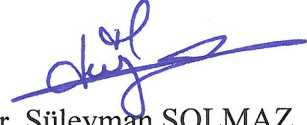
Doç. Dr. Saadet KARAKÖSE

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Süleyman SOLMAZ

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 05/09/2016 tarih ve ..17/03..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Yasemin BEYAZIT
Enstitü Müdür Yrd.

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Metin AKDENİZ

ÖNSÖZ

Üç bölümden meydana gelen çalışmamızın konusunu İzmir Millî Kütüphanesi'nde, 1628 mumarada, Mecmû'a-i Eş'âr adıyla kayıtlı olan şiir mecmuası oluşturmaktadır. Giriş bölümünde, kısaca mecmuaların tanımı, tasnifi ve önemi konusunda bilgi verildikten sonra birinci bölümde, çalışmamızın esasını oluşturan şiir mecmuası, fiziksel özellikleri ve muhtevası yönünden tanıtılmıştır. İkinci bölümde mecmua düzenleyicisinin hayatı, şiirlerinden hareketle sunulmaya çalışılmış ve yine bu bölümde mürettibin gazelleri -Farsça gazel hariç- üslup ve muhteva yönünden incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise şiir mecmuasının transkripsiyonlu metni yer almaktadır. Bu bölümde yer alan şiirler, divanları yayınlanmış olan şairlerin şiirleriyle karşılaştırılmış ve farklar dipnotlarda gösterilmiştir. Divanları olmayan veya henüz yayınlanmamış şairlerin şiirleri ise bazı makaleler, tezkireler ve yayınlanmış diğer mecmualarla karşılaştırılmış ve farklar yine dipnotlarda gösterilmiştir. Çalıştığımız şiir mecmuasında yer alan Farsça şiirler, tarafımızca çevrilmiştir.

Metinde, okuyamadığımız kelimeler “(?)”, divanlardan tamamladığımız veya tamir yoluna gittiğimiz kelimeler ise “[]” işaretiyle gösterilmiştir. Vezin gereği çıkardığımız kelimelere dipnotta işaret edilmiştir. Vezin veya anlam olarak divanlardaki hâlinin doğru olduğunu düşündüğümüz kelimeleri, metne eklemeyip yine dipnotlarda gösterdik. Metnin transkripsiyonu sürecinde İsmail Ünver'in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” makalesi göz önünde tutulmuştur.

Metnin okunması ve kontrolü sürecinde bana değerli vakitlerini ayıran, fikir ve görüşlerini benimle paylaşan ve çeşitli eser ve makalelerden beni haberdar eden danışman hocam Doç. Dr. Saadet KARAKÖSE'ye teşekkürü borç bilirim. Tez başlığını değiştirme önerisi için Prof. Dr. Hasan KAVRUK'a teşekkür ederim.

Arapça kısımların okunması ve çevirisinde yardımlarını esirgemeyen Ömer UYAN'a ve tezin yazım sürecinde yanımda olan aileme teşekkür ediyorum.

ÖZET**TAB'Î'NİN MECMÛ'A-İ EŞ'ÂRİ****(İNCELEME-METİN)**

AKDENİZ, Metin

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ABD

Eski Türk Edebiyatı Programı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Saadet KARAKÖSE

Ağustos 2016, 370 Sayfa

Tezimize esas olan eser, İzmir Millî Kütüphanesi'nde, 1628 numarada, Mecmû'a-i Eş'âr adıyla kayıtlı olan yazma şiir mecmuasıdır. Giriş bölümünde genel olarak mecmua kavramı hakkında bilgiler verildikten sonra birinci bölümde çalışmamıza esas olan şiir mecmuası, muhtevası (şair kadrosu, şiir şekilleri, vezinleri ve başlıkları) ve dış özellikleri açısından tanıtıldı. İkinci bölümde mecmuanın mürettibi olan Tab'î'nin hayatı ve şiirleri hakkında şiir mecmuasından hareketle bilgiler verildikten sonra mürettibin gazelleri üzerine üslup incelemesi yapıldı. Üçüncü bölümde ise şiir mecmuasının transkripsiyonlu metni yer almaktadır. Bu bölümde mecmuada yer alan şiirler, şairlerin divanlarıyla mukayese edilmiş ve farklar dipnotlarda gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İzmir Millî Kütüphanesi, Mecmû'a-i Eş'âr, Yazma, Tab'î, Şair, Şiir, Gazel.

ABSTRACT**TAB'İ'S POETRY ANTHOLOGY****(EXAMINATION-TEXT)**

AKDENİZ, Metin

Master Thesis

Turkish Language and Literature Department

Classical Turkish Literature Programme

Adviser of Thesis: Assoc. Prof. Dr. Saadet KARAKÖSE

August 2016, 370 Sayfa

The work essential to our thesis is a manuscript having characteristics of poetry anthology in National Library of Izmir, which is in number 1628 and registered with the name 'mecnû'a-i eş'ar'. We gave information about the concept of the anthology in the introductory chapter. In the first part, we introduced the work in terms of its content (poet staff, poetic forms, meters and titles) and exterior features. In the second part, having given information based on the poetry anthology about life and poems of Tab'î, who arranged this anthology at 18th century, we made an examination of his ghazals' style. In the third part, the transcript of the poetry anthology takes place. Also, in this part, the poems in the work were compared with those in the diwans of their respective poets, and the differences between them were shown in the footnotes.

Key Words: National Library of Izmir, Manuscript, Poetry Anthology, Tab'î, Poet, Poetry, Ghazal.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	İ
ÖZET.....	İİ
ABSTRACT	İİİ
İÇİNDEKİLER	İV
TABLolar DİZİNİ	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İZMİR MİLLÎ KÜTÜPHANESİ 1628 NUMARADA KAYITLI MECMU'A-İ EŞ'ÂR

1.1. Mecmuanın Fiziksel Özellikleri.....	6
1.2. Mecmuanın Tertibi ve Muhtevası	7
1.2.1. Şair Kadrosu ve Şiirlerin Şekilleri.....	7
1.2.1.1. Şiirlerin Şekillerine Göre Yüzdellik Dağılımları	11
1.2.1.2 En Çok Gazeli Bulunan Şairler.....	12
1.2.1.3 Şairlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı.....	12
1.2.1.4 Şiirlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı	14
1.2.2. Şiirlerin Vezni	15
1.2.3. Şiir Başlıkları.....	16
1.2.3.1. Mürettibin Şiir ve Şair Hakkındaki Estetik Görüşünü/Beğenisini Belirten Başlıklar	18
1.2.3.1.1. Rezmî	18
1.2.3.1.2. Sabrî	19
1.2.3.1.3. Emrî.....	20
1.2.3.1.4. Diğer Başlıklar	21
1.2.3.2 Şiirin Mevzuunu Belirten Başlıklar	21
1.2.3.3. Şiir ve Şair Hakkında Çeşitli Bilgiler İhtiva Eden Başlıklar	22
1.2.3.3.1. Nazım Şeklini Bildiren Başlıklar	22
1.2.3.3.2. Nazım Türünü ve Nazireleri Belirten Başlıklar	23

1.2.3.3.3. Şairin İsmi, Memleketi, Mesleği, Toplumsal-Ailevi İlişkileri ve Ölümüne İlişkin Başlıklar	24
1.2.3.3.4. Şiirin Kim ve Ne İçin Yazıldığını Belirten Başlıklar	25
1.3. Nazire Şiirler	26
1.4. Mecmuanın Dili	28
1.5. Dil ve İmla Özellikleri	28
1.5.1. Dönemin Dil Özelliklerini Yansıtan İmla Özellikleri	28
1.5.2. Aruz Vezni Gereği Yapılan İmla Değişiklikleri.....	30
1.5.3. İmlası Metin İçinde Tutarsızlık Gösteren Bazı Kelimeler	31

İKİNCİ BÖLÜM

TAB'Î'NİN HAYATI, ŞİİRLERİ VE ÜSLUBU

2.1. Hayatı	32
2.2. Şiirleri.....	34
2.3. Tab'î'nin Gazelleri Üzerine Üslup İncelemesi	36
2.3.1. Rezmî'ye Nazire	36
2.3.2. Husrev'e Nazire.....	43
2.3.3. Sabrî'ye Nazire.....	48
2.3.4. Neşâtî'ye Nazire	53
2.3.5. Sebzi'ye Nazire	57
2.3.6. “-er eyle” Redifli Gazel	60
2.3.7. “-yı sa'd” Redifli Gazel	62
2.3.8. “-cesine” Redifli Gazel.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN	70
SONUÇ	304
KAYNAKLAR	307
TIPKIBASIM	315
ŞAİR DİZİNİ	365
ÖZGEÇMİŞ	369

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Şair Kadrosu ve Şiirlerin Kadrosu	7
Tablo 2. Şiirlerin Şekillerine Göre Yüzdelerik Dağılımları	11
Tablo 3. En çok Gazeli Bulunan Şairler	12
Tablo 4. Şairlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı	12
Tablo 5. Şiirlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı	14
Tablo 6. Şiirlerin Vezni	15
Tablo 7. Nazire Şiirler	27
Tablo 8. Mecmuanın Dili	28
Tablo 9. Kafiye Kelimeleri (Rezmî ve Tab'î)	36
Tablo 10. Kafiye Kelimeleri (Husrev ve Tab'î)	43
Tablo 11. Kafiye Kelimeleri (Sabrî ve Tab'î)	48
Tablo 12. Kafiye Kelimeleri (Neşâtî ve Tab'î)	53
Tablo 13. Kafiye Kelimeleri (Sebzî ve Tab'î)	57

KISALTMALAR DİZİNİ

Divanların Kısaltmaları

AHR Azmî-zâde Hâletî Rubaiyyat

BD Bâkî Divanı

BRD Bağdadlı Rûhî Divanı

CD Cevrî Divanı

CND Cinânî Divanı

DC Dîvân-ı Câmî

DHÇ Dîvân-ı Hilâl-i Çağatâyî

DHŞ Dîvân-ı Hâkânî-i Şîrvânî

ED Emrî Divanı

FD Fâyizî Divanı

FKD Feyzî-i Kefevî Divanı

FHKD Fehîm-i Kadîm Divanı

FUD Fuzûlî Divanı

GD Güftî Divanı

GGD Gâzî Giray Han Divanı

GND Gânî-zâde Nâdirî Divanı

HDK Hüdâyî-i Kadîm Divanı

İD İsmetî Divanı

İKD İbni Kemâl Divanı

HD Hâkânî Divanı

HAD Hâfiz Divanı

HBD Hayâlî Bey Divanı

- KD Kâbûlî Divanı
 KFD Kara Fazlî Divanı
 KHD Kubûrî-zâde Hevâyî Divanı
 KŞT Külliyyât-ı Şems-i Tebrîzî
 KUŞ Külliyyât-ı Urfî-i Şirâzî
 MD Mantikî Divançesi
 MED Mürekkepçi Enverî Divanı
 MUB Muhibbî Divanı
 ND Nev'î Divanı
 NDS Neşâtî Divanı'ndan Seçmeler
 NKD Nâ'ilî-i Kadîm Divanı
 PBM Pervâne Bey Mecmuası
 RD Riyâzî Divanı
 RHD Rahmî Divanı
 RZD Rızâyî Divanı
 SB Sabrî Divanı
 SED Sebzî Divanı
 SHD Sehmî Divanı
 SAD Sarban Ahmed Divanı
 SH Sihâm-ı Kazâ
 ŞBD Şeyhülislam Bâhâyî Divanı
 ŞD Şehrî Divanı
 ŞSD Şemseddin Sivasî Divanı
 ŞYD Şeyhülislam Yahyâ Divanı
 TFD Topkapılı Feyzî Divanı
 TYD Taşlıcalı Yahyâ Bey Divanı
 UB Ubeydî Divanı

VAD Vahyî Divanı

VD Vasfî Divanı

ZD Zâtî Divanı

Diğer Kısaltmalar:

B Bend

bkz. Bakınız

G Gazel

H Husrev'in Gazeli

h. Hicri Takvim

haz. Hazırlayan

K Kaside

m. Miladi Takvim

N Neşâtî'nin Gazeli

R Rezmî'nin Gazeli

Ru Rubai

s. Sayfa

S Sebzî'nin Gazeli

SB Sabrî'nin Gazeli

T Tab'î'nin Gazeli

vb. Ve benzeri

vr. Varak

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

آ : Ā, ā, A, a

ا, أ : A, a, Ā, ā, E, e.

ء: -i, -yı ve -yi (yây-ı izâfet), ʾ

ب : B, b, P, p

پ : P, p

ت: T, t

ث : Ṣ, ṣ

ج : C, c

چ : Ç, ç

ح : H, h

خ : Ḥ, ḥ

د : D, d

ذ : Ẓ, ẓ

ر : R, r

ز : Z, z

ژ : J, j

س : S, s

ش : Ṣ, ṣ

ص : Ṣ, ṣ

ض : Ẓ, ẓ, ḍ

ط : Ṭ, ṭ

ظ : Ẓ, ẓ

ع : ʿ

غ : Ğ, ğ

ف : F, f

ق : Q, q

ك : K, k, G, g, ñ

گ : G, g

ڭ : ñ

ل : L, l

م : M, m

ن : N, n

و : O, o, Ö, ö, U, u, Ū, ū, Ü, ü, V, v, ^v (vâv-ı ma'dûle)

ه : a, e (sonda), H, h

ی , ی : ā (elif-i maksûre), I, ı, İ, i, Ĩ, ĩ, Y, y; ve -ı, -i, -yı, -yi (yây-ı izâfet)

GİRİŞ

ŞİİR MECMUALARI

Tanım

Nesneleri bir araya toplamak anlamındaki Arapça “cem” mastarından türeyen mecmua kelimesi, “toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi” ve “seçilmiş yazılardan meydana gelen yazma kitap” anlamlarına gelmektedir (Devellioğlu, 2010: 689). Mecmualar, kelimenin geniş anlamıyla edebî terminolojide, birçok bakımdan benzerlikler gösterdikleri cönk gibi âyetler, hadisler, fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilâhiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, lugaz ve muammalarla ilaç tariflerinin ve faydalı bilgilerin (fevâid), notların, tarihî belge ve kayıtların (tevârih) derlendiği eserler olarak tanımlanmaktadır (Uzun, 2003: 265).

Tasnif

Çok çeşitli konuları içerisinde barındırabilen mecmualar üzerine şimdiye kadar başlıca dört tasnif çalışması yapılmıştır. İlk üç tasnif, her çeşit mecmuayı, sonuncusu ise sadece şiir mecmualarını temel alarak hazırlanmıştır. Mecmuaların içeriğinden hareketle yapılan ilk tasnif Âgâh Sırrı Levend'e aittir. O, mecmuaları beş madde hâlinde sınıflandırmıştır:

- a. Nazireler mecmuaları,
- b. Meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiirler mecmuaları,
- c. Türlü konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- d. Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar,
- e. Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar (Levend, 1998: 166-167).

İkinci tasnif Günay Kut tarafından yapılmıştır:

- a. Nazire mecmuaları
- b. Seçme şiir mecmuaları

- c. Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesi ile oluşan mecmualar
- d. Karışık mecmualar. Bu tür mecmualar nazım-nesir karışık olabilir. Ayrıca Arapça, Türkçe ve Farsça gibi farklı dillerde de yazılmış olabilir.
- e. Tanınmış kişilerce veya derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar (Kut, 2011: 170).

2000'li yıllardan itibaren artan mecmua neşirlerine paralel olarak artan ihtiyacı karşılamak üzere son dönemlerde ayrıntılı tasnif çalışmaları yapılmıştır. Bunlardan Atabey Kılıç'a ait olanı, mecmuaları genel olarak cilt ve tertip hususiyetleri, şekil, dil ve muhteva bakımından tasnif etmiş ve bunlara şahısların tertip ettiği veya şahıslar için tertip edilen mecmuaları da ekleyerek beş ana başlık altında sınıflandırmıştır (Kılıç, 2012: 81-95).

Yukarıdaki tasniflerden farklı olarak Mehmet Gürbüz'ün tasnif çalışması (Gürbüz, 2012: 107-112) ise sadece şiir mecmualarına yöneliktir. Geçmişte yapılan çalışmaları çeşitli yönlerden tamamlayan bu tasnif şu şekildedir:

- I. Şiirlerin şekil özelliklerine göre oluşturulan şiir mecmuaları
 - 1. Gazel mecmuaları (Mecmû'a-i gazeliyyât)
 - 2. Kaside mecmuaları (Mecmû'a-i kasâid)
 - 3. Müstezad mecmuaları
 - 4. Matla mecmuaları (Mecmû'a-i metâli')
 - 5. Beyit mecmuaları (Mecmû'a-i ebyât)
 - 6. Mısra mecmuaları (Mecmû'a-i mesâri')
 - 7. Farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerden oluşan mecmualar
- II. Şiirlerin konularına göre oluşturulan (tematik) şiir mecmuaları
 - 1. Tarih mecmuaları (Mecmû'a-i tevârih)
 - 2. Na't mecmuaları (Mecmû'a-i nu'ût)
 - 3. Mu'ammâ mecmuaları (Mecmû'a-i mu'ammeyât)

4. Lugaz mecmuaları (Mecmû'a-i elgâz)
5. Medhiye mecmuaları (Mecmû'a-i medâyah)
6. Şehrengîz mecmuaları
7. Farklı konularda yazılmış şiirleri içeren mecmualar

III. Nazire Mecmuaları

IV. Şairlerin aidiyeti/mensubiyeti esasına göre hazırlanan mecmualar

1. Aynı zümreye (tasavvufi oluşum, meslek grubu vb.) mensup şairlerin şiirlerini toplayan mecmualar
 - a. Mevlevî şairlerin şiirlerini toplayan mecmualar
 - b. Hurûfî-Bektâşî şairlerin şiirlerini toplayan mecmualar
2. Aynı coğrafyada ya da aynı şehirde yetişmiş veya aynı milliyete mensup şairlerin şiirlerini toplayan mecmualar

V. Bir mensubiyet ilişkisi gözetmeksizin belirli şairlerin dîvânlarını/şiirlerini bir araya getirmeyi amaçlayan mecmualar.

Çalışmamıza esas olan şiir mecmuası, Levend'in tasnifine göre "meraklılarca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiirler mecmuaları" kategorisine, Kut'un tasnifine göre "seçme şiir mecmuaları" kategorisine, Gürbüz'ün tasnifine göre ise "bir mensubiyet ilişkisi gözetmeksizin belirli şairlerin dîvânlarını/şiirlerini bir araya getirmeyi amaçlayan mecmualar" kategorisine dâhil edilebilir.

Şiir Mecmualarının Önemi

Şiir mecmuaları, çoğu zaman, içinden nelerin çıkacağı öngörülemeyen birer kapalı kutu niteliği arz eder. Bu sebeptendir ki lisansüstü çalışmalar sayesinde, son yıllarda artan bir hızla neşredilmektedir. Şiir mecmualarının edebiyat tarihine katkıları bakımından önemini şu başlıklar altında sıralayabiliriz:

1. Tezkirelerce hakkında bilgi verilmeyen şairlerin şiirlerini ihtiva edebilirler (Yılmaz, 2008: 255-56; Köksal, 2012: 417; Kurnaz ve Aydemir, 2013: 61).

2. Divan tertip etmemiş şairlerin şiirlerini veya divan sahibi şairlerin divanlarında yer almayan şiirlerini ihtiva edebilirler (Yılmaz, 2008: 255-56; Köksal, 2012: 417).
3. Bozuk/eksik kelime veyahut vezinli metinlerin tamir edilmesinde ve çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış manzumelerdeki eksik kısımların tamamlamasında yardımcı olabilirler (Yılmaz, 2008: 258-260).
4. Bazı mecmualarda bulunan şiir başlıkları sayesinde şairlerin biyografisine katkı yapacak bilgileri ve mürettibin edebî zevki ve çevresi hakkında bilgileri ihtiva edebilirler (Köksal, 2012: 419; 2016b; 172).
5. Klasik Türk edebiyatında daha önce rastlanmamış yeni tür, şekil, vezin ve kafiye tiplerini ihtiva edebilirler (Köksal, 2012: 419).
6. Şairlerin divanlarındaki şiirlerinin farklı şekillerine (fazla veya eksik beyitler, nüsha farkları vs.) tesadüf etme imkânı sağlayabilirler (Köksal, 2012: 418).
7. Nazire zincirlerinin bazı halkalarının tespiti ve takibini sağlayabilirler.

Bunlardan başka, şiir mecmualarının dönemin okurlarına olan faydalarına da değinmek gerekir. Şiir mecmualarının, şair adaylarının (bu kişiler mecmuanın mürettibi veya okuru olabilir) kaynaklarda tetebbu' veya mütâla'a gibi kelimelerle karşılanan şairlik hazırlıklarını tamamlamaları ve iyi şiiri kötü şiirden ayırt edip kendi şiir poetikalarını oluşturabilmelerini sağlamak gibi önemli işlevleri de vardır (Koncu-Çakır, 2012: 134).

Tek başlarına pek mühim görülmeyecek bu faydalar, neşredilen mecmuaların karşılaştırılması neticesinde edebiyat tarihinin birçok bakımdan (şair etkileşimleri, dönemlerine göre şairlerin beğenilme durumu, şiir mekteplerinin yayılma alanı, yeni biyografik bilgiler vb.) kemâle ermesi gibi daha büyük ve önemli bir işe vesile olacaktır.

Mecmuaların Güvenilirliği ve Kaynakları

Helâkî Divanı, Amrî Divanı, Çâkerî Divanı ve Behiştî Divanı gibi bazı divanların neşirlerinde kullanılan şiir mecmualarının (Aydemir, 2007: 127) güvenilir olup olmadığı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin üzerinde çalıştığımız mecmuada Fuzûlî-zâde Fazlî'ye ait gösterilen bir şiir, Kara Fazlî Divanı'nda da yer almaktadır (Özkat, 2005: 362). Kınalızâde ve Âşık Çelebi'nin tezkirelerinde de rastlanan bu şiiri (Kılıç, 1994: 316-317; Sungurhan Eyduvan, 2009: 168-169), mürettip bir başka

mecmuadan almış olmalıdır. Dolayısıyla bunun gibi şiirlerin divanlar, tezkireler ve diğer mecmualarla karşılaştırılması, şiirin kime ait olduğunu tespit etmekte yararlı olacaktır.

Mecmua müretteplerinden bazılarının, mecmualarını oluştururken divan nüshaları, tezkireler ve başka mecmualar gibi yazılı kaynakları etkin bir şekilde kullandıkları anlaşılmaktadır. Yine bazı mecmualarda, mecmuaya alınan şiirlerin de divan nüshalarından hareketle tashih edildiği görülmektedir (Gürbüz, 2013: 318). Örneğin çalıştığımız mecmuada görülen kimi imla tutarsızlıkları ve bazı şiir başlıkları, mürettibin mecmuayı hazırlarken farklı yazılı kaynaklardan yararlandığına işaret etmektedir. Fakat bu kaynakların neler olduğu konusunda mecmuada herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Mecmualar Telif Eserler Midir?

Uzun'un mecmuaları telif eserler diye nitelendirmesine (2003: 265) karşın Gürbüz, derleyenin kendisine ait orijinal bir üretim olmadığı için bu tür eserlerin telif veya tür gibi kavramlarla nitelendirilmesine ihtiyatla yaklaşmıştır (2012: 100). Mecmuaların telif eser olup olmadığı tartışmalı bir konu olsa da tezkirelerden sonra edebiyat, tarih ve sosyolojinin yollarının birbirine en çok yaklaştığı alanların başında gelen şiir mecmualarını, divanlardan taradığı veya şiir sohbetlerinde dinlediği şiirler arasından seçerek oluşturan mürettibin, bu düzenleme sayesinde okuyucuya gizli veya açık bir mesaj iletmediği bir gerçektir. Dolayısıyla mecmuanın düzeninin/kurgusunun mürettibin *üretimi* olduğu söylenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İZMİR MİLLÎ KÜTÜPHANESİ 1628 NUMARADA KAYITLI MECMU'A-I EŞ'ÂR

1.1. Mecmuanın Fiziksel Özellikleri

Aşağıda transkripsiyonlu metnini sunduğumuz şiir mecmuası İzmir Millî Kütüphane'sinde, 1628 numarada, Mecmu'a-i Eş'âr adıyla kayıtlıdır. İzmir Millî Kütüphanesi'nin yazma eser katalogunu hazırlayan Ali Yıldırım tarafından mecmuanın özellikleri şu şekilde tavsif edilmiştir (1997: 269):

“Anonim

باشي: اي جمالك شمع بزم اراي قرب كردكار / جبرئیل اواره نور رخك پروانه وار
صوكي: ياسي دوشنجه هر كسه تاريخ إيچون ديدم / إردی مدد جهانہ ینہ ماتم حسین

Kayıt No: 1628. Vr. 101, str. 10, eb. 190x115 (120x70) mm., ta'lik.

Bâkî, Fuzûlî, Yahyâ, Zâtî, Hâkânî vb. şâirlerin kasîde, kıt'a ve gazellerinden seçmeler yapılmıştır. Üzerinde muhtelif tarihler vardır”.

Mecmua metninin genelinde talîk hat kullanılmasına karşın bazı şiirler talîk-rika kırmasıyla yazılmıştır. Satır sayısı ise katalogda 10 olarak gösterilmesine karşın değişkendir. Mecmuanın kahverengi kapağının ön ve arka yüzlerinde dört çiçekli birer demet vardır. Bej (sayfa kenarları) ve haki yeşil (metin kısmı) rengindeki sayfalar gül, lale, sümbül vb. çiçek desenleriyle süslenmiş olup aharlıdır. Cildin iç tarafı ve ilk sayfa ise ebruludur. Ebrulu olan sayfaya tükenmez kalemle “mecmua-i eş'ar (şiirler antolojisi)” yazılmıştır. Mecmuanın zahriyesinde yine tükenmez kalemle “bu mecmû'ayı Tab'î toplamıştır” notu bulunmaktadır. Zahriyede kırmızı tükenmez kalemle “YAZ 1628”, Arap harfleri ve siyah mürekkeple “numro 133” ve “mektûbî-i nezâret-i harbiyye sâbıkâ 'Alî Rızâ 338” notları düşürülmüştür. Son notun, temellük kaydı olduğu düşünülürse mecmuaya bir dönem sahip olan kişinin, Ali Rıza adında ve h. 1338/ m. 1919-20'den önce harbiyye nezaretinde çalışmış birisi olduğunu söyleyebiliriz. 1b sayfasının başında “Hudâbende İsmail Murtazâ” isminin kazındığı bir de mühür vardır. Mührün üzerindeki ismin, mürettibe veya mecmuanın eski sahiplerinden birisine ait olma ihtimali vardır.

Mecmuadaki şiirlerin başlıkları (örneğin 23. ve 24. şiirler) ve bazı şiir (örneğin 346 ve 349. şiirler) ve mısralar (örneğin 23. ve 24. şiirlerin makta beyitleri) kırmızı

mürekkeple yazılmıştır. 220. şiirin başlığı ise simle yazılmıştır. Bazı sayfalar boştur: 18a-22b-23a-55b-93b-101b-102a-102b. Bazı varaklar ise sayfa numaralarının verilmesinden sonra yırtılmıştır: 83, 84, 85 ve 86. varaklar. Mecmuanın varak numaraları siyah mürekkeple yazılmıştır. Yine mecmuanın baş tarafındaki varaklarda -varak numaraları bu karışıklıktan sonra verilmiş olmalıdır- bir karışıklık göze çarpmaktadır. Bu karışıklık tarafımızca düzeltilmiştir. Bu sayede 2 ve 5 numaralı şiirler (Sünbül Kasidesi) bütünlük kazanmaktadır. Düzeltmeye göre varaklar şu sırayı takip etmektedir: 1b-2a-2b-5a-5b-6a-6b-7a-7b-8a-8b-3a-3b-4a-4b-9a...

Bazı sayfalarda sayfa kenarlarına da şiirler yazılmıştır: Örneğin, 4. şiir. Mecmuanın mürettibi mecmuada kendi şiirleri de bulunan Tab'î mahlaslı bir şairdir.

1.2. Mecmuanın Tertibi ve Muhtevası

Belirli bir tertibe göre düzenlenmeyen mecmua, Nâdirî'nin naat türündeki gazeli ile başlar ve bu şiiri Hz. Muhammed'i ve dört halifeyi öven bir mesnevi takip eder. Bu şiirlerden sonra ise Şemseddin-i Sivasî'nin münacat¹ türündeki gazeli ve Bâkî'nin Sünbül Kasidesi gelmektedir. Mecmuanın girişinde bir tertip var gibi görünse de gazellerle beyitler, kıtalarla tahmisler ve lugazlarla tarih manzumeleri iç içedir. Örneğin Bâkî'nin bir kasidesi (276. şiir) mecmuanın sonlarındadır. Bununla beraber Rezmî, Hâkânî, Emrî ve Bâkî gibi mecmuada çokça şiiri bulunan şairlere ait şiirlerin kümeler hâlinde toplanılmasına belirli bir özen gösterilmiştir. Ayrıca tahmis, muhammes ve tarih manzumelerinin de mecmuanın sonlarına doğru toplanmış olması, bu kısmi düzenin bir yansımasıdır.

1.2.1. Şair Kadrosu ve Şiirlerin Şekilleri

	Gazel	Kıt'a	Matla	Müfret	Mesnevi	Rubai	Tahmis
Âlî				1			
Âftâbî	1						
'Arzî		1				3	
'Azmî	1						
Bâhâyî	4	1					
Bâkî	17		1				

¹ Düzenli bir mecmua olsaydı münacatın naatlardan önce gelmesi beklenirdi.

Baykara ve Câmî				1		1	
Bezmî			1				
Bilinmeyen	1	21	28	12	4	2	
Câmî	2	1		1			
Cevrî	5	2					
Emrî	19		7	1			
Enverî				1			
Fayizî	1						
Fazlî	1						
Ferdî	1						
Feyzi-i Kefevî	4						
Feyzî-i İslam-bolî	2	1	1				1
Fehîm	1						
Fuzûlî	4		1				
Gafûrî	1						
Gazâyî	1						
Gelibolulu ‘Âlî	1		2				
Güftû	1						
Hâfız-ı Şirâzî	1						
Hâkânî	22		3				
Hâkânî-i Şirvânî						1	
Hâletî						1	
Hâlî	1						
Hasan-ı Dihlevî	1						
Hayâlî	1						
Hilâlî-i	1						

Çağatâyî							
Hulûsî					1		
Hüdâyî		1	1				
Husrev	1						
Iydî Çelebi	1						
İbni Kemâl	3	2					
‘İlmî Şâkird-i Okçu-zâde		1					
İsmetî	1						
Kâbûlî	1						
Kemâl			1				
Mahremî		1					
Makâlî							1
Mantikî	2	1					
Mevlânâ	1		1				
Monlâ-yı Rûm						1	
Muhibbî	1						
Meşkî				1			
Nâdirî	2	1					
Nâ’ilî		1					1
Nâzî	1						
Nev’î	1						
Nef’î		1					
Neşâtî	1						
Nevâyî			1				
Pendî	1						
Rahmî	1						
Râsihî	2						
Rezmî	16						

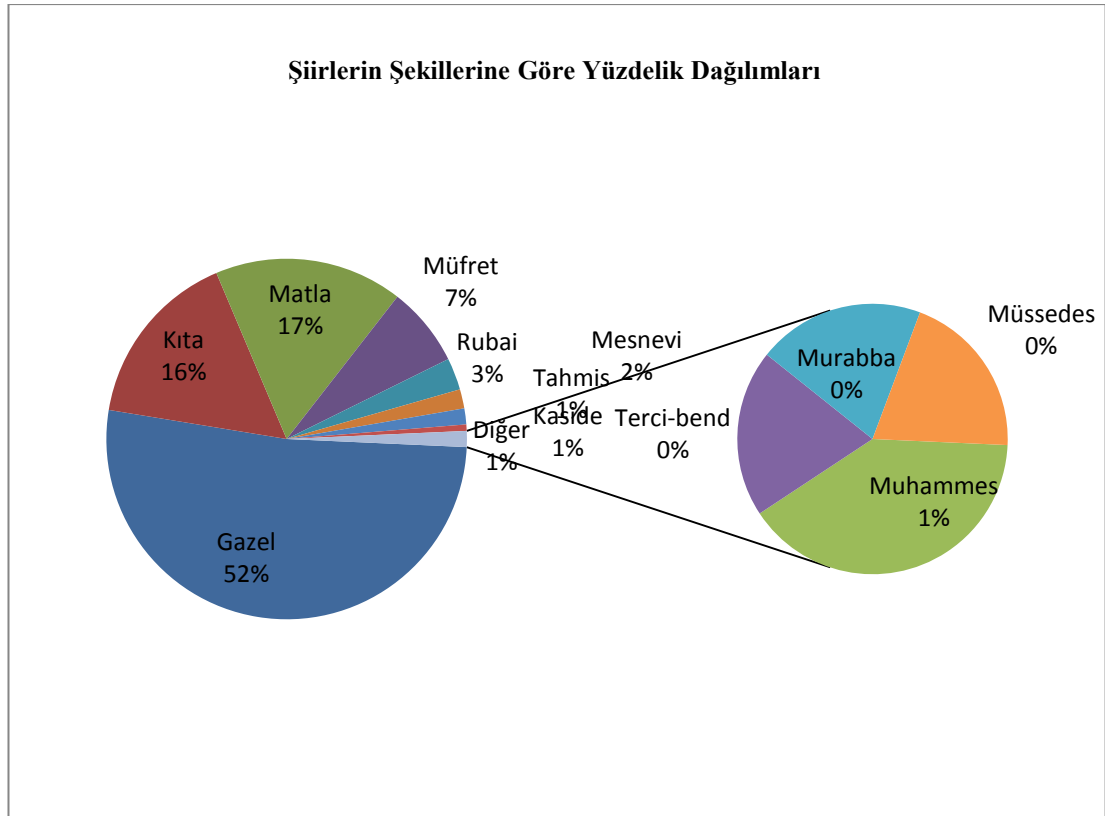
Riyâzî	3			1			
Rızâyî	1						
Rûhî		1					
Sâ'î		1					
Sabrî-i Şerîf	21	4	1				1
Sadrî	1						
Sarban Ah- med	1						
Sebzî	2						
Sehmî	1						
Sultân Selîm			1				
Şâmî			1				
Şehrî	2	3		2			
Şemsî Paşa	1						
Şeyhülislâm Yahyâ	3						
Şöhretî	1						
Tab'î	10	7	7	3	1		
Tarzî		1					
'Ubeydî			1				
'Urfî-i Şirâzî	1					1	
Vahyî							1
Vasfî		1					
Yahyâ-yı 'Atîk		1					
Zârî Çelebî		1					
Zâtî	2			1			
TOPLAM	181	56	59	25	6	10	5

Tablo 1: Şair Kadrosu ve Şiirlerin Kadrosu

Yukarıdaki tabloda bulunan nazım şekillerinin yanında, mecmuada, Vâlî Efendi'nin 1 adet murabbası, Cinânî ve Hevâyî'nin birer adet muhammesi, Melâlî'nin 1

adet müseddesi, Sabrî'nin 1 adet terci-bendi ve Baki'nin 2 adet kasidesi de yer almaktadır. Buna göre mecmuada toplam 349 şiir bulunmaktadır.

1.2.1.1. Şiirlerin Şekillerine Göre Yüzdelerik Dağılımları²

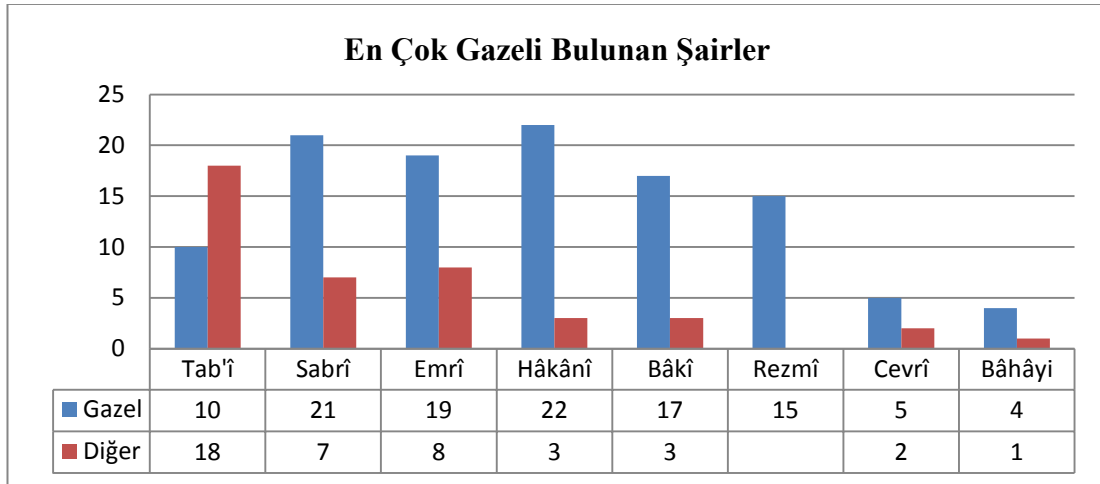

Tablo 2: Şiirlerin Şekillerine Göre Yüzdelerik Dağılımları

Mecmuadaki şiirlerin %52'si gazel, %17'si matla, %16'sı kıta, %7'si müfret %3'ü rubai, %2'si mesnevidir. Mecmuada gazellerin ağırlıklı olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bir gazel hariç bütün gazellerin sahibi bellidir. Sahibi bilinmeyen gazel, 3 beyitlik nâ-tamam bir gazeldir.

² Bu tablo ve bu tabloyu izleyen diğer üç tablo, Emine Sıdıka Toptaş (2014)'in yüksek lisans tezi örnek alınarak hazırlanmıştır.

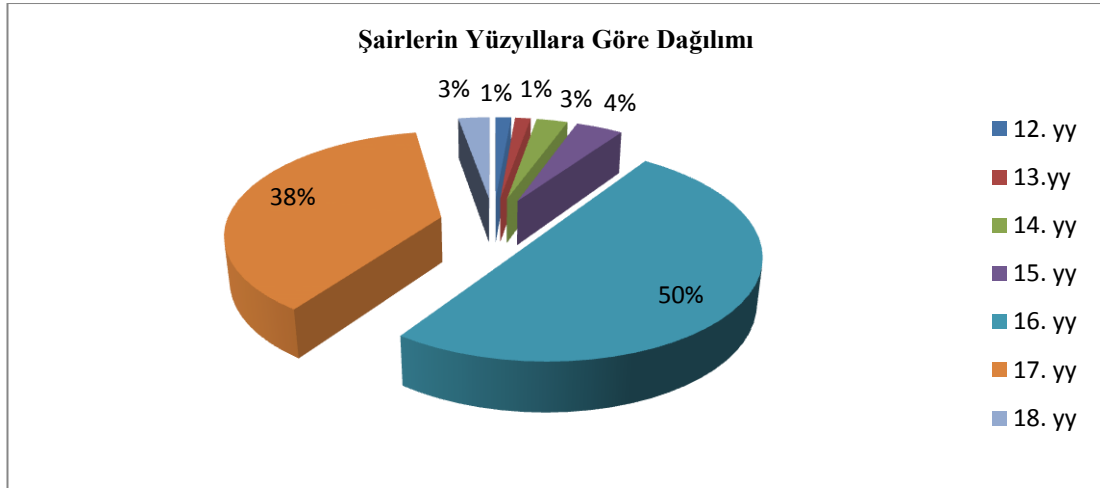
1.2.1.2 En Çok Gazeli Bulunan Şairler

Tablo 3: En Çok Gazeli Bulunan Şairler

Mecmuada en çok gazeli bulunan 8 şair, Tablo 3'te gösterilmiştir. Buna göre 22 gazelle Hâkânî, 21 gazelle Sabrî, 19 gazelle Emrî, 17 gazelle Bâkî, 15 gazelle Rezmî³ ve 10 gazelle Tab'î mecmuada öne çıkan şairlerdir. Diğer şairlerin aksine Tab'î'nin gazelleri dışında kalan şiirleri, gazellerinden fazladır. Rezmî'nin ise mecmuada sadece gazelleri kaydedilmiştir. Bu şairlerden Hâkânî, Emrî ve Bâkî 16, Sabrî, Rezmî, Cevrî ve Bâhâyî 17, Tab'î ise 18. asır şairidir.

1.2.1.3 Şairlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı⁴

Tablo 4: Şairlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı

³ 16 adet gazeli bulunan Rezmî'nin "-i mest" redifli bir gazeli tekrar edildiği için gazel sayısı 15'e düşmüştür.

⁴ Bu ve bundan sonraki tablo Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nün ilgili maddelerinde yer alan bilgilere göre hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tabloya Âlî, Bezmî, Ferdî, Hâlî, Hulûsî, ‘İlmî, Kemâl, Melâlî, Monlâ-yı Rûm, Sadrî, Şâmî, Vasfî ve Yahyâ-yı ‘Atîk mahlaslı şairler hangi yüzyılda yaşadıkları bilinmediği için dâhil edilmemiştir. Bu şairlerden bazıları tezkirelerde yer almamaktadır. Bazılarının (Ferdî, Hulûsî, ‘İlmî, Sadrî, Vasfî vb.) kimliği ve yaşadıkları yüzyıllar ise aynı mahlası kullanan birden fazla şairin varlığı sebebiyle tespit edilememiştir.

Hâlî ve Melâlî tezkirelerde yer almayan şairlerdir. Fakat Hâlî’nin, gazeline bir nakîza⁵ yazan Pendî (ö.1045/1635)’nin çağdaşı olma ihtimali vardır (Zavotçu, 2009: 153-154). Mecmuada 1 adet tarih manzumesi bulunan Yahyâ-yı ‘Atîk ise Taşlıcalı Yahyâ olabilir. ‘İlmî⁶ mahlaslı şairin ise Manisalı Gmâyîzâde Abdullah olduğunu tahmin etmekteyiz (Zavotçu, 2009: 124-125). Hâlî ve ‘İlmî’yi tabloya dâhil etmedik.

Bazı şairlerin diğer kaynaklar vasıtasıyla kimliğine ulaşıldı. Örneğin Âftâbî (15. yy)⁷ mahlaslı şairin mecmuada bulunan şiirinin, Latîfî Tezkiresi’nin ilgili maddesinde matla beyti (Canım, 2000: 178) ve Pervane Bey Mecmuası’nda⁸ (Gıynaş c. 3, 2014: 600) küçük değişikliklerle tamamı yer almaktadır.

Husrev mahlaslı şairin ise İstanbullu, Husrev-i Dîvâne lakaplı ve kale dizdarlığı yapmış olan şair olduğunu düşünüyoruz (Zavotçu, 2009: 121-122)⁹. Bu görüşe bizi yönelten sebep, mecmuadaki gazelle diğer kaynaklardaki Husrev mahlaslı şaire ait şiirlerin üslup bakımından benzeşmesidir. Mecma’u’n-Nezâir’deki 2 gazel (Köksal, 2012: 2300-2301), Mecmû’a-i Letâ’if’teki 1 gazel (Atik Gürbüz, 2011: 284-285) ve Pervâne Bey Mecmuası’ndaki 1 gazel (Gıynaş, 2014: c.3 748-749) bu Husrev’e (ö.1004/1595-96) ait olmalıdır. Mecmuada 2 gazeli (biri lugaz türünde) bulunan Râsihî’nin 16. yy’de yaşadığını ve Pervane Bey Mecmuası’nda Çâkerî ve İzârî’ye nazireleri olan şair olduğunu düşünüyoruz (Gıynaş, 2014: c.1 323, c.2 729-730). Makâlî mahlaslı şairin ise kimliği tam olarak tespit edilemese de yaşadığı yüzyıl bellidir. Bu şair, 16. asırda yaşamış Makâlî Mehmed Çelebi veya Makâlî Mustafa Bey’den birisi olmalıdır. İki şai-

⁵ Burada nakîzanın çağdaş şairler arasında söylendiği hatırlanmalıdır (Köksal, 2006: 61).

⁶ 1601 yılında gerçekleşen bir olaya karşı bir hiciv yazdığına göre bu tarihten sonra ölmüş olmalıdır.

⁷ Tezkirelerde Âftâbî mahlaslı iki ayrı şairden bahsedilir. Biri Amasyalı Âftâbî (15. yy) (Canım, 2000: 177-178), diğeri Âftâbî Hasan Çelebi’dir (Solmaz, 2009: 99-100).

⁸ Pervâne Bey Mecmuası’nda da şairin Amasyalı olduğu belirtilmiştir.

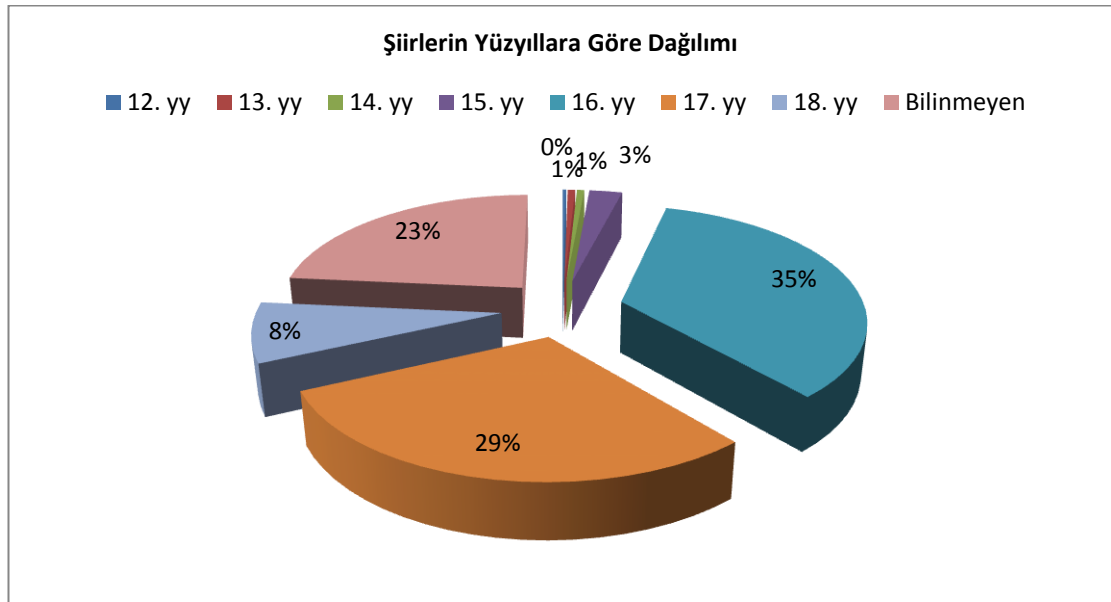
⁹ Husrev’in başat üslup özelliği teklifsiz söyleyişidir. Özellikle Rızâ Tezkiresi’ndeki “Yeşiller geydü-günce tüti-i güyâya beñzersin/Siyeh-püş olduguñca Ka’be-i ‘Ulyâ’ya benzersin” (Zavotçu, 2009: 122) beyti, incelediğimiz mecmuadaki şiirin edasına birçok bakımdan benzemektedir.

rin şiirleri kendileri daha hayattayken karışmaya başlamıştır (Koyuncu, 2011; 305). Bu sebeplerle Husrev, Râsihî ve Makâlî tabloya dâhil edilmiştir.

Mecmuada şiiri bulunan şairler, 12. ve 18. asırlar arasında yaşamış şairlerden seçilmiştir. 12. asırda yaşamış Hâkânî-i Şirvânî (d. 520/1126-ö.595/1199) ve 18. asırda yaşamış Tab'î (ö. 1724-25'ten sonra) mecmuadaki şiirlerin kapsadığı zaman aralığının iki ucunu temsil etmektedir.

Mecmuadaki şairlerin ağırlıklı olarak 16. ve 17. yüzyıllardan seçildiği dikkati çekmektedir (bkz. Tablo 4). Mürettibin 16. yy'den daha fazla şairi tercih etmesi, klasik üsluba bağlı üstat şairlerin (Bâkî, Emrî, Hâkânî vb.) şiirlerini örnek aldığı şeklinde yorumlanabilir.

1.2.1.4 Şiirlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı

Tablo 5: Şiirlerin Yüzyıllara Göre Dağılımı

Yukarıda zikrettiğimiz kimliği tespit edilemeyen şairleri bu tabloda bilinmeyen kategorisine dâhil ettik. Tablo 5'te görüleceği üzere mecmuada %35 ile 16. asra ait şiirler başta gelmektedir. Onu yine 17. asır şiirleri takip etmektedir. Bu sıra, Tablo 4 ile paralellik arz etmekle birlikte aradaki fark Tablo 4'e göre daha azdır. Bu durum, 17. asır şairlerinin sayıca mecmuada daha az yer bulmasına karşın şiirlerinin 16. asra ait şiirlerden oransal olarak daha fazla olduğunu göstermektedir. Yukarıdaki tablolar (Tablo 4 ve 5), Tab'î'nin -kendi şiirlerinden de çıkarsanabilen- klasik üsluba bağlılığı konusunda genel bir fikir verebilir.

1.2.2. Şiirlerin Vezni

Kullanılan Vezinler	Sayısı	Yüzdesi
Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilün	62	%18.5
Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilün	57	%17.0
Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün	43	%12.8
Mef' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün	40	%11.9
Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	36	%10.7
Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün	31	%9.2
Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün	17	%5.1
Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilün	16	%4.8
Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün	16	%4.8
Mef' ülü Fā' ilätün Mef' ülü Fā' ilätün	4	%1.2
Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün	3	%0.9
Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilün	2	%0.6
Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün	2	%0.6
Mef' ülü Mefā' ilün Fe' ülün	2	%0.6
Fe' ülün Fe' ülün Fe' ülün Fe' ül	1	%0.3
Mef' ülü Mefā' ilün Mef' ülü Mefā' ilün	1	%0.3
Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün	1	%0.3
Müstef' ilätün Müstef' ilätün	1	%0.3
Müstef' ilün Fa' ülün Müstef' ilün Fa' ülün	1	%0.3
TOPLAM	336	%100

Tablo 6: Şiirlerin Vezni

Rubailerin vezinleri her mısradaki değişebildiği ve 2 beyit (206 ve 224. şiirler) de vezinleri bozuk olduğu için tabloya dâhil edilmedi. Şâmî'ye ait olan 200. şiirin tabloya dâhil edilmemesinin sebebi ise rubai vezniyle yazılmış olmasıdır. Bu şiir muhtemelen bir rubainin ilk iki mısramını oluşturmaktadır.

Mecmuada 19 farklı vezin kullanılmıştır. Tablo 6'daki verileri İpekten'in (2005) çok daha büyük bir örnekleme üzerinden hazırlamış olduğu verilerle karşılaştırdığımızda en çok kullanılan 6 veznin büyük ölçüde benzeştiği görülür. İpekten'in çalışmasında %4.9 ile 6. sırada yer alan “mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün” vezni yukarıdaki tabloda (Tablo 6) %4.8'le 9. sırada yer almaktadır. Tablo 6'da %12.8 ile 3. sırada yer alan “fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün” vezni ise İpekten'in çalışmasında en çok kullanılan 6 vezin arasında yoktur. Bunların dışında kalan 5 veznin ise sadece yerleri ve oranları farklılık arz etmektedir.

Burada klasik Türk şiirinde, Türkçe kelimelerde görülen medlerden bahsetmek faydalı olacaktır. Türkçe kelimelerde yapılan medlerle, bazı lehçelerde hâlâ yaşamakta olan uzun ünlüler arasındaki ilişkinin varlığından bahseden Hakan Taş, ilgili makalesinde bu kelimelerin bir listesini sunmuştur (2007: 565-566). Çalıştığımız mecmuada bulunan şiirlerdeki Türkçe kelimelerle yapılan medler, Taş'ın listesiyle büyük oranda örtüşmektedir. Taş'ın listesinde olmayan kelimeler “*top*”, “*ayağ*” ve “*açmaz*”dır. Türkçe diğer medli kelimeler ise şöyledir:

23/3a *var*, 62/1b *al*, 133/1b *açmazdan*, 177/1a-*bak*, 3b *akdeniz*, 186/ 1a-1b *tağlarbaş-taş*, 187/ 1b *kaş*, 196/ 2b *dalhançer*, 296/4a *topdur*, 301/5a *baş*, 335/3b *ayağ*, 344/4b *şagdan*.

1.2.3. Şiir Başlıkları

İncelememize konu olan şiir mecmuasının belirgin taraflarından biri de şiir başlıklarıdır. Bu başlıklar, şiirin içeriği, türü, şekli ve şairin hayatı hakkında bilgiler ihtiva etmeleri ve mürettibin şiire/şaire yaklaşımını yansıtan estetik değerledirmeler olmaları bakımından kabaca ikiye ayrılabilir.

Birçok şiir mecmuasında karşımıza çıkan birinci kısım bilgiler, bazı durumlarda biyografi kaynaklarında yer almayan ve şairin hayatını aydınlayabilecek bilgiler sunabilir. Çalışmaya konu olan mecmuada bu türden bilgiler seyrek de olsa yer alır. Örneğin, Nâzî mahlaslı şairin Cevrî'nin yanında yetiştiği bilgisi tezkirelerde yer almamaktadır.

Mürettip genellikle şairin mahlası, ismi, memleketi ve şiirin nazım şekli ve türü hakkında bilgiler vermekle yetinmiştir.

Mecmuadaki başlıkların dikkate değer olan kısmı, şairler hakkındaki estetik değerlendirme özelliği taşıyan ve mürettibin beğenisini yansıtan başlıklardır. Sadece bu değerlendirmelerden mecmuanın okuyucuya verdiği mesajı belki çıkaramayız, fakat bu takdim yazıları, bize, mürettibin kurmaya çalıştığı protokol hakkında önemli ipuçları verebilir. Örneğin, şairlerin, sadece mecmuada bulunan şiir sayılarını dikkate alan bir değerlendirmede mürettibin tercihi, mecmuada en çok gazeli bulunan Hâkânî olarak görünecektir. Oysa bu şairin şiirlerinin hiçbirinde estetik değerlendirme içeren bir başlık bulunmaz. Buna karşın gazel sayıları Hâkânî'ye göre daha az olmakla birlikte Rezmî ve Sabrî'nin birçok şiirinin başında şiiri ve şairini öven estetik değerlendirmeler bulunur. Dolayısıyla mürettibin, bu şairleri, mecmuada çokça şiiri bulunan Hâkânî veya Bâkî gibi şairlere tercih ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu bakımdan Rezmî ve Sabrî'den sonra dikkati çeken üçüncü şair Emrî'dir.

Mecmua derleyicisinin estetik değerlendirmeleri çoğu zaman şiirde neyin öncelendiğine dair açık bilgiler vermese de bu durumun istisnaları vardır. Emrî'nin başlığı "sihr-i ekber-est" olan gazeli bu durumun bir örneğidir. Emrî, bu gazelinde, şiir boyunca bir çeşit sihr-i helal sanatı örneği vermiştir ve bu durum mürettibin gözünden kaçmamış olmalı ki gazelin başlığında bu durumu belirtmiştir.

Rezmî'nin gazellerinin başlığında ise genellikle mahlasına ve siyasi konumuna uygun yakıştırmalar hemen dikkati çeker: 25. G, 26. G, 29. G, 30. G, 31. G, 144. G, 280. G Bu tür değerlendirmeler, tezkire yazarlarının şairin mahlasına ve toplumsal konumuna göre şiirini/şairliğini tavsif etme ve söz oyunları yapma geleneğinin devamı niteliğindedir (Tolasa, 1983: 241-242).

Bunların yanında bazı başlıklarda seciler dikkati çeker: 29, 30, 31,32, 3., 258 ve 280. şiirlerin başlıkları ve 255. şiirin 6. beytinin üzerindeki ara başlık. Tezkirelerde de rastlanan bu uygulama, büyük olasılıkla akılda kalıcılığı sağlamak amacıyla kullanılmıştır.

Başlıklarda kullanılan mürekkepler çoğunlukla kırmızı ve siyahtır. Diğerlerinden daha uzun ve estetik değerlendirmeler içeren başlıklar ve bazı beyit ve gazeller kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Son olarak mecmuada öne çıkarılan üç şairin (Rezmî, Sabrî ve Emrî) şiirlerinin başlıklarında görülen vurgu üzerinden mürettibin edebî zevki üzerine şunlar söylenebilir:

1. Mürettibe göre şairde birincil önemde olan onun yeni mana, mazmun ve hayâl üretme yeteneğidir. Şairin yeteneklerini ispat ettiği asıl alan burasıdır.

2. Sözün söyleniş biçimi ve fesahatinin ise sadece Sabrî'nin şiirlerinin başlıklarında görüldüğü için ikincil önemde olduğu söylenebilir. Söz ve mananın birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu söylenebilirse de mürettibin bu iki unsur arasından manaya öncelik verdiği anlaşılmaktadır.

1.2.3.1. Mürettibin Şiir ve Şair Hakkındaki Estetik Görüşünü/Beğenisini Belirten Başlıklar

Bu tür başlıklar sadece Rezmî, Sabrî ve Emrî'nin şiirlerinde karşımıza çıkar. Bu şairler arasında bir sıralama yapılacak olursa önceliği Rezmî alır. Rezmî'yi sırasıyla Sabrî ve Emrî takip eder.

1.2.3.1.1. Rezmî

Mürettip, Rezmî'ye ait şiirlerin başlıklarında genellikle şairin mahlası ve toplumsal konumuyla ilgili kelimeleri kullanmaya itina etmiştir¹⁰: Pâdişâh-i iklîm, gâret-âver-i hitte, taht-nişîn-i serîr-i suhenverî, pâdişâh-ı suhenverân, fâtihi-i memâlik, iklîm-güşây, pâdişâh-ı âsâkir. Mürettip, onun şairliğini Kemâl-i Isfehanî ve Enverî gibi meşhur Fars şairlerine denk gördüğünü de belirtmiştir: Sânî-i Hallâk-ı Ma'ânî, Sânî-i Enverî. Ayrıca Rezmî'nin Eflâtûn gibi bir hakîme benzetilmesi, onun şiirlerinin hikemî yönünü belirtmesi bakımından önemlidir¹¹. Mürettip, Rezmî'nin tasvir yeteneği konusundaki beğenisini ifade etmek için onu meşhur ressam Mânî'ye de benzetmiştir. Fakat mürettibin bu başlıklarda “çehre-güşây-ı ma'ânî”, “fâtihi-i memâlik-i eş'âr” ve “mazzûn”, “ma'ânî” ve “sihr-ârâ” gibi kelime ve ibarelerle asıl vurgulamak istediği, şiirlerinin orijinalliği olmalıdır. Ayrıca 22. şiirin başlığındaki ifadenin, Rızâ Tezkiresi'nde Sabrî için kullanılan “her fennün netîcesine vâsıl” ifadesiyle olan benzerliği dikkat çekicidir (Zavotçu, 2007: 166). Bu durum, mürettibin mecmuasını tertip ederken tezkirelerden de yararlandığını ve tezkirelerin üslubunu takip ettiğini akla getirmektedir.

¹⁰ Kâbilî'nin mecmuasında da buna benzer bir uygulama yer alır. Eserdeki değerlendirmeler kimi zaman “Fuzûlî ehl-i nazmın fâzılı” örneğinde olduğu gibi şairin mahlasıyla aynı kökten türemiş kelimelerin kullanılmasıyla yapılmıştır (Gürbüz, 2011: 39).

¹¹ Mehmed Tahir de onun bu yönünü şu cümlesiyle belirtir: “Hakîmâne ve şâ'irâne eş'ârı vardır” (1335: 22).

Rezmî'nin şiirlerinin başlıklarında bulunan estetik değerlendirmeler ve beğeni ifadeleri, mecmuanın en dikkat çeken şairinin Rezmî olduğunu açık bir şekilde göstermektedir:

Pâdişâh-ı İklîm-i Şi'r ü İnşâ Rezmî-i Sihr-ârâ/23¹²

Rezmî-i Sühan-Bezmî/24

Sulţân-ı Sühanverân Rezmî/25

Rezmî-i Cihād-ı Azmî/26

Ġâret-âver-i Hıtt-e-i Mazmûn Rezmî-i Belâgat-Efzûn/27

Taht-nişin-i Serîr-i Sühanverî Ya'ni Şânî-i Enverî Rezmî/28

Mefhâr-ı Erbâb-ı Kalem Pâdişâh-ı Asâkir-i Mazmûn u İnşâ vü Raqam Rezmî/29

Vâsıl-ı Zevk-i Netâyic-i Fünûn Şânî-i Hallâk-ı Ma'anî vü Eflâtûn Rezmî/30

Pâdişâh-ı Sühanverân Rezmî/142

Şânî-i Hallâk-ı Ma'anî Rezmî/254

Çehre-güşây-ı Ma'anî Ya'ni Şânî-i Mânî Rezmî 'Aleyhi'r-Rahme/255

Fâtiḥ-i Memâlik-i Eş'âr İklîm-güşây-ı Mezâmîn-i Sihr-âşâr Ya'ni Rezmî/277

Nüşây-ı Âb-ı Hayât-ı Sühan Rezmî 'Aleyi'r-Rahme'l-Ġafûr/278

1.2.3.1.2. Sabrî

Yeni mazmunlar oluşturmak ve bunları belîğ bir dille ifade etmekteki yeteneği Rızâ tarafından "mekkâre-i kîlk-i dil-pezîri her mazmûn-ı bî-nazîri ne sûrete dilerse koymağa kâdir idi" (Zavotçu, 2009: 166) şeklinde anlatılan Sabrî'yi, Tab'î de daha çok bu yönleriyle değerlendirmiştir. Onu, bir söz büyücüsüne, mazmun ve mana meyve-leriyle donanmış bir ağaca ve şiir incileri deryasının dalgıcına benzetmesi bu sebeptir. Ayrıca bu başlıklarda geçen fesahat ve belagat kelimeleri, mürettip tarafından şairin lisanının da en az mazmun bulma kabiliyeti kadar önemsendiğini göstermektedir.

¹² Başlıkların yanındaki numaralar şiir numaralarıdır.

Bu kategoride Rezmî'den sonra en çok şiiri bulunan şairin Sabrî olması, mürettip tarafından en çok beğenilen iki şairden biri olduğuna delalet eder.

Şabri-i Sihr-pîrây/36

Dıraht-ı Mîve-i Mazmûn u Ma' anî Ya' nî Şabri/34,10. beyit

Ġavvâş-ı Deryâ-yı Dürer-i Eş'âr Şabri/36

Âftâb-ı Burc-ı Belâgat Mâhtâb-ı Sipîhr-i Feşâhat/37

Şabri-i Yegâne/38

Şem' -i Şebistân-ı Neşr ü Nazm-ı Şabri/205

Bülbül-i Gül-i Bâğ-ı Belâgat u Ma' nî Ya' nî Şabrî'nün Nevruzîyyesidür/250

Andelîb-i Çemenistân-ı Ma' rifet Şabri/251

Mecmâ' u'l-Bahreyn-i Manzûmât u Menşûrât-ı Şabri/252

1.2.3.1.3. Emrî

Emrî'nin şiirlerinin başlığında yer alan aşağıdaki ifadeler, onun tezkirelerce de belirtilen sanatlı (musannâ) ve orijinal hayâllere (sihr-pîrâ, hayâlî) yaslanan şiirini tavsif etmek için kullanılmıştır¹³. 106. şiirin başlığında geçen “gazeliyyât” kelimesi ise Emrî'ye ait gazellerin 106 ve 120 numaralı şiirler arasında arka arkaya geldiğini haber vermektedir¹⁴.

Ġazel-i Muşanna' -i Emrî-i Sihr-pîrâ/39

Ġazel-i Muşanna' -i Emrî/40

Ġazeliyyât-ı Maşnu'ât-ı Emrî-i Edirnevî/106

Velehu Sihr-i Ekber-est/107

¹³Açıkgöz bu konuda şunları söylemektedir: “...söz ile anlam arasında, yaygınlaşmamış ilişkiler kurarak okuyucuyu zihnî faaliyete sevk edip keşif heyecanı yaşatan zekice buluşlarla söylenen şiirlere, “**hayâl-engîz** şiir” denir. Benzer şekilde, **muhayyel** ve **pür-hayâl** terimleri de aynı amaçla kullanılmıştır... Bu kelime ve terkiplerin ortak yönü, başkalarından farklı, tasavvuru yapana has, yeni ve orijinal olmaktır (Açıkgöz, 2007: 18).

¹⁴ 106 ve 120 numaralı şiirler arasında bulunan 113 numaralı rubai Emrî'ye ait değildir.

Ġazel-i Muşanna‘ -i Emrî/108

Emrî-i Ĥayâlî/192

1.2.3.1.4. Diġer Başlıklar

Şehrî'nin gazelinin bařlıġındaki “nev-zemîn” ifâdesi şairin “şöyl’etdi” redifini bulmuş olmasıyla ilgilidir. Bâhâyî için kullanılan “sâhib-mâye” ifadesi ise onun şair tabiatına sahip olduġunu bildirmektedir. “Beyt-i acîb” bařlıġını taşıyan Farsça bir beyit olan 256. şiir şöyle çevrilebilir: “O, uyurken mumu önüne koymayın; kirpiġinin gölgesi, onu uykusundan uyandırmayın”. Beyitteki mübalaġanın iġrak seviyesinde olması muhtemelen bu bařlıġı almasına sebep olmuştur¹⁵. “Ra’nâ”, “vâlâ”, “zîbâ” ve “bî-bedel” sıfatları ise mürettibin beġenisini ifade etmektedir.

Şehrî Çelebî-i Nev-zemîn/196

Bahâyî-i Şâhib-Mâye/230

Bahâyî-i Şâhib-Mâye/232

Ġazel-i Bî-bedel-i Mantıķî/247

Beyt-i ‘Acîb/254

Ġazel-i Bî-bedel/274

Ġazel-i Bî-bedel-i Bâķî/66

Beyt-i Ra‘nâ/92

Beyt-i Vâlâ/93

Beyt-i Zîbâ/94

1.2.3.2 Şiirin Mevzuunu Belirten Başlıklar

Bu başlıklar şiirin söylendiġi baġlamı ve konusunu okuyucuya bildirmek gibi bir işleve sahiptir. Örneġin, “Rubâ’î Der-Hakk-ı Sâ’at” bařlıġı sayesinde rubainin neyi anlattıġı konusunda okuyucu ikaz edilmekte ve metinde üstü örtülü bir şekilde anlatılan su

¹⁵ Tezkirelerde sürekli bu sıfatın hem anlam hem de ses bakımından müteradifi ve mütemmimi olarak geçen acîb sıfatı, alışılmamış (bîġâne), orijinal ve yeni olanı nitelemektedir (Özyıldırım, 2011: 147, 164).

saati mazmunu hakkında okuyucuya ipucu sunulmaktadır. Latife olarak başlıklandırılan şiirlerde ise okuyucu az çok neyle karşılaşacağını tahmin edebilir. Bu tarz şiirler her zaman iyi veya kötü bir noktaya dayanır ve bu şiirlerin bazen şüh bazen ise müstehcen bir edaları vardır.

Ḳıṭ‘ a-i Şehrī Der-Medḥ-i Şām u Ḳadḥ-i Enām/128

Der-Müḥr-i ‘ Ālī Nüvişte Būde/150

Der-Ḥaḳḳ-ı Feyz-i Keyf/154

Nef ‘ī Der-Ḥaḳḳ-ı Şadreyn/108

Der-Ḥaḳḳ-ı Nef ‘ī/99

Velehū Der-Ḥaḳḳ-ı Cihet-i Ḥod/194

Emrī Der-Ḥaḳḳ-ı Mecnūn/218

Rubā‘ ī Der-Ḥaḳḳ-ı Sā‘ at/246

Ma‘ şūkınuñ ‘ Aşık Olmasına Nükte ve Ḥiṭābdur/109

Ḳıṭ‘ a-i Laṭīfe/11

Laṭīfe/64

Laṭīfe-i Cāmī/77

Laṭīfe-i Ālī/191

1.2.3.3. Şiir ve Şair Hakkında Çeşitli Bilgiler İhtiva Eden Başlıklar

1.2.3.3.1. Nazım Şeklini Bildiren Başlıklar

Mecmuadaki çoğu başlık bu türden başlıklardır. Biz burada örnek olması açısından bazı örnekleri sıraladık.

Ġazel-i Şeyḫī Efendi Taḥmīs-i Şerīf Şabrī Efendi/173

Şerīf Şabrī Efendi Terķīb-bend/297

Ḳıṭ‘ a Velehū (Şabrī)/298

Rubā‘ī-i Hāletī/180

Ġazel-i Bahāyī Tahmīs-i Vaḥyī/223

Rubā‘ī-i Dīger-i ‘Arzī Sellema’llāhu/260

Ġazel-i Rāsiḥī/279

Qıṭ‘a li-muḥarririhi/14

Ġazel-i Fiḡanī Muḥammes-i Maḳālī/236

1.2.3.3.2. Nazım Türünü ve Nazireleri Belirten Başlıklar

Mecmuada nazım türünü ifade eden başlıklar sadece ilahi, muamma ve tarih türleriyle sınırlıdır. Nazireler ise her zaman başlıklarda belirtilmez. Bazen aynı vezin, kafiye ve redifteki şiirler arka arkaya getirilerek bu şiirlerin nazire ilişkisi içinde oldukları dolaylı olarak gösterilmiş olur. Pendī’nin gazelinin başlığında bulunan ve klasik Türk şiirinde pek de kullanılmayan bir terim olan nakīza¹⁶, şiirin içeriği hakkında da bilgi vermektedir.

Nazīre-i Bahādır Girāy Hān/103

Nazīre-i Rezmī/46

İlāhī-i Vālī Efendi/175

Pendī Nazīr ü Naḳīza/189

Mu‘ammā Ḳāf Nūn Elif/206

Mu‘ammā ve Laṭīfe-i Zībā/313

Tārīḥ-i Mantıḳī/325

Tārīḥ-i Şehrī Çelebi/347

İlāhī-i Ġafūrī/47

¹⁶ Köksal, nakīzayı “şekilde müşterek, fikirde karşıt olarak kaleme alınmış manzumeler” olarak tanımlar ve nakīzaya benzer tarzda şiirler kaleme alınmışsa da bunların nakīza olarak adlandırılmadığını söyler (2006: 61-62).

Nazîre li-Muḥarririhi'l-Faḳîr Ṭab'î/31

1.2.3.3.3. Şairin İsmi, Memleketi, Mesleği, Toplumsal-Ailevi İlişkileri ve Ölümüne İlişkin Başlıklar

Bu başlıklarda şiirin sahibini tanıtmaya hususunda bir adım ileri gidilerek şairin mahlası, ayırt edici kimi özellikleriyle birlikte anılır. Şairin biyografisiyle ilgili kayda değer bir malumata sahip olmasalar da bu başlıkların mahlastaş şairleri birbirinden ayırt etme konusunda önemli işlevleri vardır (Köksal, 2016b: 172).

Şairlerin soyları, ne iş yaptıkları ve toplumsal ilişkileri ile ilgili bazı bilgi kırıntılarına bu başlıklar sayesinde ulaşılabilir. Örneğin Sabrî'nin bir şiirinin başlığında yer alan “eşrefü'l-kuzât” tamlaması onun bir dönem kadılık yaptığı bilgisini okuyucuya sunmaktadır. Yine Nâzî (İstanbulî Mehmed Çelebi)'nin, Cevrî'nin öğrencisi olduğunu bu başlıklardan öğreniyoruz. 262. şiirin başlığında m.1664 yılında vefat etmiş olan Arzî'den hâlâ hayattaymış gibi bahsedilmektedir. Bu durum mürettibin bu başlığı kaynak olarak aldığı herhangi bir eserden aynen aktardığını düşündürmektedir. Nitekim buna benzer durumlar tezkireler arasında da görülmektedir. Örneğin Rızâ Tezkiresi'ni kendisine örnek alan 18. asır tezkire yazarlarından Mustafâ Mûcib Efendi, kendi tezki-resinde m. 1641 yılında vefat eden Rezmî (Bahadır Giray Han)'nin hâlâ hayatta ve han olduğundan bahsetmektedir.¹⁷

Şabrî Efendi Raḥmetullâhi 'aleyh/300

Manṭıķî Efendi Raḥmetu'llâhi 'aleyh/282

Hâḳānî Raḥmetu'llâhi 'aleyh/342

Ġāzî Giray Ḥān 'aleyhi raḥmeti ve'l-ġufrān/7

Li-Cāmî Raḥmetu'llāh/104

Velehū (Feyzî-i Kefevî)Ṭābe Şerāhu/136

¹⁷ Sâbıkâ Tatar Hân'ı olan Selâmet Girây'un şeh-zâde-i civân-bahtı olup hâlâ hân-ı âli-şândır (Altun, 1997: 33). Bu cümleler Rızâ Tezkiresi'ndeki Rezmî maddesinin (Zavotçu, 2009: 156) giriş cümlesinin hemen hemen aynısıdır. Rızâ ve Mucîb tezkireleri arasındaki ilişki üzerinden Mucîb Tezkiresi'nin orijinalliğini sorguladığı makalesinde Özçelik, iki tezkireyi -Rızâ Tezkiresi'nde olmadığı söylenen- 11 şairi esas alarak karşılaştırdıktan sonra Mucîb Tezkiresi'nin büyük ölçüde Rızâ Tezkiresi'den kopya edilmiş olduğu sonucuna varır ve özellikle ölüm tarihleri konusunda verdiği bilgilere (örneğin Rezmî, Hibrî, İlmî ve Habîbî maddeleri) dikkatle yaklaşılması gerektiğini söyler (2012: 251-253).

Husrev ‘Aleyi’l-Mağfireti/179

Feyzî-i İslâmbolî/220

Hâfız-ı Şîrâzî/160

Feyzî-i Kefevî/135

Fuzûlî-i Bağdâdî/161

Hasan-ı Dihlevî/162

Feyzî-i Kefevî/242

Monlâ-yı Rûm/246

‘Urfî-i Şîrâzî/273

Şabri-i Şerîf/322

Ġazel-i Şabri-i Şerîfî’n-Neseb/174

Eşrefü’l-Kuzât Ekmelü’z-Zât Şabri/252, 6. beyit

Nâzî Şâkird-i Cevri/140

Fuzûlî-zâde Fazlî/145

‘Azmi Efendi Raḥmetu’llâhi ‘Aleyh Peder-i Hâletî Efendi/181

Monlâ Yaḥyâ Efendi/102

Ḳıṭ‘a-i Şâkird-i Oḳçı-zâde ‘İlmî Berây-i Riyâset/244

Rubâ‘î-i Şeyḥ ‘Arzî-i Mevlevî ki Der-Ġalaṭa Seccâde-nişîn-est/259

Zâde-i Kemâl Paşa/57

1.2.3.3.4. Şiirin Kim ve Ne İçin Yazıldığını Belirten Başlıklar

Bu tür başlıklar, çoğunlukla tarih manzumeleri için kullanılmıştır. Şiirin hangi vesileyle ve kimin için söylendiğini belirtirler. Fakat çoğu kere bu bilgilere şiirin içeri-

ğinden de ulaşıldığı için bu tür başlıkların çok önemli olduğu söylenemez. Aşağıda da görüleceği üzere bu başlıklar, çeşme yapımı, fetih, ölümlerden bahseden tarihler ve kişilere yönelik övgü şiirleri için kullanılmıştır.

Tārīḥ-i Ṭab‘ī Berāy-ı Kaḥya-i Hümāyūn Selīm Girāy Sultān/82

Tārīḥ-i Ḳandiye Li-kātibihi/148

Ġazel-i Zeyl-ārāy Berāy-ı Sultān Murād/178

Li-muḥarririhi Berāy-ı Meḥemmed Girāy İbni Bahādır Girāy Ḥān/131

Tārīḥ-i Berāy-ı Çeşme-i Dervīş Paşa/326

Tārīḥ-i Hüdāyī Berāy-ı Ḥaṭṭaṭ Ḳara Ḥiṣārī/328

Tārīḥ-i Cevrī Berāy-ı Mūsā Bey Fātīḥ-i Bağdād Sultān Murād/343

Tārīḥ-i Şabri Berāy-ı Maḳtūl Defterdār Maḥmūd Paşa/344

Tārīḥ-i Cevrī Berāy-ı Ḥānende Südci-zāde/329

Tārīḥ-i Fetḥ-i Bağdād Bahāyī Efendi Raḥmetu’llāhi ‘Aleyh/346

Li-muḥarririhi Berāy-ı Ḥaṭṭ-ı Ḳāzi-zāde/348

1.3. Nazire Şiirler

Mecmuada 11’i gazel, 2’si kıta, 2’si matla ve 2’si müfret olmak üzere toplamda 17 adet model şiir yer almaktadır. 102. ve 103. gazeller tekrar edildiği için dikkate alınmamıştır. Nazire ilişkisi içinde olan şiir sayısı ise 37’dir.

Mecmuada yer alan nazireler, çoğu kez model şiirin hemen ardından gelir. Bu durumun istisnaları aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere 68. ve 69. şiirlerdir. Fakat bu şiirlerin makta beyitlerinde, kimin şiirine nazire oldukları söylendiği için nazire oldukları şüphesizdir.

16. ve 17. asırda son örneklerini veren nazire mecmualarının (Altok, 2012:154) yerini, bu yüzyıldan sonra nazire şiirleri takip etmeyi mümkün kılan en önemli eserler olarak şiir mecmuaları almıştır.

	Model Şiir	Nazire
Gazel	30/Rezmî	31/Tab'î
	45/Yahyâ	46/Rezmî
	100/Neşâtî	101/Tab'î
	124/Sebzî	125/Tab'î
	178/Sabrî	69/ Tab'î
	179/Husrev	68/Tab'î
	181/Azmî	182/(Müfret)
	188/Hâlî	189/Pendî
	240/Şöhretî	242/Feyzî-i Kefevî
	256/Fuzûlî	257/Rezmî
	293/Hâkânî	294/Hâkânî
Kıta	32 İbni Kemâl	33 Tab'î
	128 Şehrî	129 Tab'î
Matla	171/Emrî	79, 172 Tab'î
	186 Ubeydî	187 Hüdâyî
Müfret	197 Meşkî	198
	283 Zâtî	284 Enverî, 285 Riyâzî, 286 Feyzî, 287 Bezmî, 288 Tab'î

Tablo 7: Nazire Şiirler

1.4. Mecmuanın Dili

	Şiir Numaraları
Matla	35-55-80-130-200-268-269-271-304-311
Gazel	51-104-105-127-160-162-273-274
Rubai	113-245-246-280-315-321
Müfret	91-190-203-253-306
Kıta	21-77-207-270-272
Mesnevi	163
TOPLAM	35

Tablo 8: Mecmuanın Dili

Mecmuada yer alan 348 şiirden 35'i Farsçadır: 10 matla, 8 gazel, 6 rubai, 5 müfret, 5 kıta ve 1 adet mesnevi. Ayrıca Farsça-Arapça ve Arapça yazılmış birer adet matla (sırasıyla 72. ve 266. gazeller) da bulunmaktadır. 10 adet rubaiden 6'sının Farsça olması, rubai söz konusu olduğunda Farsçanın ne kadar etkin olduğunu göstermektedir. Geriye kalan şiirler Türkçedir. Mecmuanın başat dilinin 311 adet şiirle Türkçe olduğunu söyleyebiliriz.

1.5. Dil ve İmla Özellikleri

18. yüzyılın ilk çeyreğinde tertip edildiği anlaşılan mecmua dil ve imla hususiyetleri bakımından bazı tutarsızlıklar gösterir. Bunların bazıları aruz vezni ile alâkalı olduğu gibi bazıları da dönemin dil özelliklerini yansıtır.

1.5.1. Dönemin Dil Özelliklerini Yansıtan İmla Özellikleri

17. yüzyılın sonları, 18. yüzyılın başlarından itibaren çekim eklerinin düzlük/yuvarlaklık bakımından uyumlu (küçük ünlü uyumu) hâle gelmesi yazı diline de belli ölçülerde yansımış olmasına rağmen eski imlanın da kendisini güçlü bir biçimde devam ettirmesi imlada bazı tutarsızlıkların görülmesine yol açmıştır. Çalıştığımız mecmuada baskın olan eski imladır; fakat bunun yanında yeni dönemin dil özelliklerini yansıtan yeni imlada kendine yer bulmuştur. Eski imlanın baskın olmasının iki sebebi

olmalıdır. Birincisi, mecmuadaki şiiirlerin ağırlıklı olarak 16. ve 17. asra ait şairlerin divanlarından istinsah edilmiş olmasıdır. İkincisi ise imlanın muhafazakârlığından kaynaklanan yapısıdır. İmlanın bu genel niteliği, örneğin Osmanlı imlasının 20. yüzyılın başlarına kadar bazı denemelere rağmen değişmeden kalmasını sağlamıştır. Mecmuada rastlanan imla tutarsızlıkları bu sebeple dönemin konuşma dilinin yazılı kaynaklara sızması olarak değerlendirilebilir. Mecmuaların daha *şahsi* ve *iddiasız* metinler olmaları bu sızıntıların daha yoğun yaşandığı eserler olmalarını temin etmiş olmalıdır.

Mecmuada 18. asrın başlarında küçük ünlü uyumunun gelişmeye başladığının işaretleri olan örnekler ve bazı yeni dil ve imla olayları aşağıda sıralanmıştır:

a) “dIk”, “-dUk” Partisip Eki: Klasik Osmanlı Türkçesinde daima “-dUk”lu şekli bulunan bu partisip ekinin incelediğimiz mecmuada “-dIk”lı şekli de bulunmaktadır. Bu partisip eki mecmuanın yazıldığı 18. asırda %48 oranında dudak uyumu gösterir (Kartallıoğlu, 2008: 460).

50/2b urdığınca, 100/4a itdigüm, 109/1a sevdiğündür, 220/1e bildiğini, 228/7a gördüğün, 302/3a eylediğün, 302/3b virdigüm.

b) 2. Tekil İyelik Eki: 18. asrın sonlarında dudak uyumuna dâhil olmuştur (Kartallıoğlu, 2008: 465).

46/4a Ebrûlarıñ, 107/2a haddiñ, 107/4a ağziñ, 107/5b kaçlarıñ, 119/2b ‘izârıñ, 215/1a lebleriñ, 219/1b söziñ-5b yüziñ, 228/7b şabriñ, 248/3a varıñ, 277/4a güftârıñ, 317/1b ‘ömrüñ, 317/2a vücüdüñ, 335/3a kendüñ, 330/4a hün-riziñ.

c) Genitif Eki: 206/1b Elfiñ, 250/4a ğoncenüñ-غنجہ نیک.

d) 3. Tekil Şahıs Eki: Bu ek 18. asır transkripsiyon metinlerinde büyük ölçüde uyumludur (Kartallıoğlu, 2008: 467). 319/3a feyziz-فيض يز, 319/7a sühanız-سُحْن يز, 331/4a hasret-ālūdız-حسرت الود ايز.

e) Diğer: Yukarıda sıralanan ve küçük ünlü uyumuyla ilgili olan maddelerin dışında mecmuada iki şiiir (Gâzâyî ve Rezmî’nin birer gazeli) Çağatayca dil özellikleri gösterir:

7/1a *ka*tıg, *tü*ni, 7/1b *nā*bıgā, 7/2a *al*gāy, 7/3a *ber*; 278/4a *olturur*, 278/2a-2b *bolmas*, 278/4b *bolmasun*.

Bunların dışında, metin içerisinde değişiklik gösteren bazı farklı imla özellikleri şunlardır:

190/1a *edine* (*idine* değil), 209/redif 5b *kendime* (*kendüme* değil), 154/2b *gendün* (ilk kefin üstünde üç nokta var), 71/b *turmaz* (*türmaz* değil), 92b *tutuşam* (*tütüşam* değil), 96/1a *oturmadı* (*oçurmadı* değil), 204/5a *tamgalandı* (*taᅁgalandı* değil), 104/5b *hōca* (*ᅁvāce* yerine), 149/8b *olanuñ*- اوله نوك , 152/2a *sergeşteyidi* (*çiftye* ile), 165/5b *itdü* (*itdi* değil), 61/1b *bülbüller* (*şeddeli lām*), 174/1a *dem mi* (*şeddeli mîm*), 248/1a *merd-i* -مردى.

1.5.2. Aruz Vezni Gereği Yapılan İmla Değişiklikleri

İmlayı etkileyen faktörler arasında vezin önemli bir rol oynar. Vezin gereği yazılmayan ünlülerin olduğu kelimelerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

56/5a *Bākᅁr̄ye*-باقيا, 152/5a *ᅁayāl̄mī*-خيالى , 185/6a *Zāt̄mūñ*-ذاتك, 338/1b *Āḡuᅁ-ı* - آغش.

Bazı ünlüler ise uzun heceye işaret edecek şekilde elifle yazılmıştır:

221/2a *baña*-باكه, 238/1b-1d *baña*-باكه , 69/2a *saña*-ساکه, 303/4a *daᅁı*-داخي, 290/4a *kanı* -قانى.

Bazen ünlüyle biten bir kelimedden sonra yine ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde ses olaylarından ünlü birleşmesi (kontraksiyon) gerçekleşir. Bunun şiirdeki örnekleri dilbilgisel mecburiyetler sebebiyle değil, vezin gereği gerçekleşmektedir:

345/8b *sādesi oldı*>*sādes'oldı* - سادس اولدي .

Fakat bütün örneklerde bu türden bir imlaya rastlanmaz. Örneğin Şehrî Çelebi'ye ait olan 96. gazelin redifî vezin gereği “Şöyle’tdi şeklinde okunmasına rağmen “شويله اتدي” şeklinde imla edilmiştir.

Bunlardan başka bir de kafiye sebebiyle farklı yazılan kelimeler vardır: 72/1b *‘ale’l-felā*. “Felâh” kelimesi kafiye mecburiyetiyle “felâ” şeklini almıştır.

İmlayla ilgili değişiklikler kapsamına girmemekle beraber vezin zaruretiyle bazı kelimelerdeki ses olaylarını da burada anmak gerekir. 101/1b lafz>lafız, 184/1a ma^ç dümü'l-*cism*>ma^ç dümü'l-*cisim*, 235/1a nesh>nesih, 324/2b Hızır>Hızır.¹⁸

1.5.3. İmlası Metin İçinde Tutarsızlık Gösteren Bazı Kelimeler

Hemzeli kelimelerin yazımında metin boyunca tutarsızlık görülmektedir. Bazen hemze ve “yâ” harfi birlikte, bazen sadece “yâ” harfi, bazen de hemze kullanılmıştır. Bunun başlıca sebebi kaynak olarak kullanılan eserlerdeki farklı imla özellikleri olmalıdır. Bu türden kelimeleri nasıl imla edilmişse biz de öyle yazdık.

52/2a Dâyimâ, 52/5a dâyimâ, 52/5b kı̄yım, 52/5b nâyim, 74/5b Fâyizî, 157/3b şedâid, 188/3b lülü (hemzeli yazılsa idi vezne imalesiz uyardı), 189/3b lülü, 206/1a nâ'yibüñ, 220/4a Mirât (hemzeli yazılsa idi vezne imalesiz uyardı), 5d zâyika, 242/1b Mirât, 323/8a serâyir.

Nice kelimesi “nasıl” ve “hangi”, niçe ise “kaç, ne kadar, ne derece, ne vakte kadar, ne zaman, çok, birçok, hayli, çok kez” anlamlarına gelecek şekilde kullanılır (Sarıkaya, 2008: 556). Mecmuada bu ayrıma çoğunlukla dikkat edilmesine rağmen bu iki kelime birbirinin yerine de kullanılmıştır:

“Nice”nin sırasıyla doğru ve yanlış kullanımlarına aşağıda birer örnek verilmiştir:

Seni Tab^ç î nice medh ide be-ıavl-i Şabrî

Nüşa-i ser-i Hudâ âyet-i kübrâsın sen (178/5- Sabrî)

Hilâl ü hâme vü tûmâr u şem^ç ü ğonçe-i zanbağ

Nice bir ola pençeñle düz olmaz elde beş parmak (40/1- Emrî)

İlk beyitte “nasıl” anlamında kullanılan “nice” doğrudur; ikinci beyitte ise “niçe”nin “ne kadar” anlamıyla kullanılmış olup yanlıştır. İkinci beyitteki “nice bir” ifadesi mecmuanın genelinde “niçe bir” şeklinde kullanılmaktadır:

¹⁸ Köksal (2009: 68-69) bu konu şunları yazmaktadır: “Bu uygulamanın bir “kaide kırıcılık” hâlinde XVIII. yüzyılda Nedîm’le birlikte kullanılmaya başlandığına dair yaygın bir kanaat varsa da daha eski metinlerde de karşımıza çıkması bu görüşü nakzetmektedir”.

Ey Riyâzî niçe bir baş üzre tutmaq sâğarı

Gelmiyor bûy-ı sa‘ âdet ol gül-i sîr-âbdan (84/5-Riyâzî)

“Niçe”nin doğru ve yanlış kullanımları yine sırasıyla aşağıda örneklenmiştir:

Devr ide bu çerh-i kühen niçe sâl

Görmeye bir sencileyin mâhtâb(257/3-Rezmî)

Aldı gözüm yaşını bi-ḥadd ü ‘ ad

Niçe cevâbın vire rûz-ı ḥesâb (257/4-Rezmî)

“Niçe”nin ikinci kullanımı “nasıl” anlamında yani “nice”nin yerine kullanıldığı için yanlıştır. Biz yanlış kullanımları göz ardı ederek transkripsiyonda özgün imlaya riayet ettik.

Gonca kelimesi, metin boyunca “gonce” veya “gonçe” şeklinde karşımıza çıkar. Bu konuda da mecmuadaki yazımı esas alıp tektipleştirme yoluna gitmedik.

İKİNCİ BÖLÜM

TAB’Î’NİN HAYATI, ŞİİRLERİ VE ÜSLUBU

2.1. Hayatı

Transkripsiyonlu metnini verdiğimiz şiir mecmuasının mürettibi, Tab’î¹⁹ mahlasıyla yazdığı şiirlerini mecmuasına dâhil etmiştir. Tab’î adı, ailesi, doğum yeri, mesleği, eğitimi ve çevresi hakkındaki hiçbir bilgiyi mecmuasında özel bir başlık altında vermemiştir. Onun hayatına dair bilgi kırıntılarını şair/şiir tercihlerinden, Şam’a dair yazdığı iki manzumesinden²⁰ ve özellikle tarihlerinden takip edebiliriz. Tarihleri m.1664-65/

¹⁹ Tuhfe-i Nâilî’de Tab’î mahlasını kullanan 13 şair bulunmaktadır (Tuman, 2001:584-587). Fakat bunlardan herhangi birinin mecmuanın mürettibi olduğuna dair bir delil bulamadık. Umdetü’l-Ahbâr’ın Kırım tarihini anlatan kısmında, Halim Giray’ın Gülbün-i Hânân ve Mehmed Tahir’in Kırım Müellifleri eserlerinde de yine aynı şekilde Tab’î’den bahsedilmemektedir.

m.1724-25 gibi çok geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır. Eğer mecmuada kendisine ait olan tarihler olayların hemen arkasından söylenmiş, aktüel tarihler ise -şiire de 15-16 yaşlarında başladığı varsayılırsa- onun 17. asrın ortaları ve 18. asrın ilk çeyreğinde yaşamış ve uzun bir ömür sürmüş olduğunu söyleyebiliriz. Ölümü 1724-25'ten sonra olmalıdır.

Yukarıda sıraladığımız kaynakların, sınırlı olması bir tarafa biyografi yazımında daha az güvenilir bulunan *şiire* yaslandığı hemen görülecektir. Bununla beraber bir şiir türü olmasına rağmen tarihî gerçeklikle genel olarak daha yakın bir ilgisi olan tarih manzumeleri, şairin Kıırlı olduğuna yahut en azından bir dönem Kıırlı han, nureddin ve şehzadelerle yakın ilişkileri olduğuna delalet ediyor. Yazdığı beş tarihten biri Bahadır Giray Han'ın oğlu Selim Giray Han'ın sakal bırakması (h.1075/ m.1664-65), diğer ikisi ise El-Hac Murtaza'nın²¹ hacı (h. 1135/m. 1722-23) ve kimliğini tespit edemediğimiz bir kişinin²² nureddin (h. 1137/m. 1724-25) olması vesilesiyledir. Yine yazdığı müzeyyel bir gazelinde Bahadır Giray Han'ın oğlu Mehmed Giray'ın²³ irfani yönünü ve cömertliğini övmesi ve Rezmî'nin bir gazeline nazire yazması, Kıırlı'la olan ilişkilerini yansıtmaktadır. Ayrıca mecmuada bulunan şairlerin bir kısmının ya Kıırlı (Bahadır Giray Han/Rezmî, Gâzî Giray Han/Gâzâyî, Feyzî-i Kefevî) ya da Kıırlı'la bir şekilde irtibatlı kimseler olması (Nâdirî ve İydî Çelebi) da bu görüşü bir ölçüde destekler niteliktedir.

Son olarak mecmuada dikkat çekecek kadar imla hatasının bulunmaması (en bariz hataları 275/9a'da "beyâz" kelimesi "dâd" yerine "zel" ile 334/4b'de "zâhir" kelimesi ise "zı" yerine "dâd" ile yazılmıştır), yazısının güzelliği, yazdığı Farsça manzumelerde (birer gazel ve matla) belli bir seviyeyi tutturmuş olması ve mecmuasına aldığı Farsça şiirler, onun en azından düzenli bir eğitim almış olabileceğinin ve Fars edebiyatını takip ettiğinin işaretleridir.

²⁰ Bu mazumelerden gazel olanı kendisi de bir nazire şairi olan Sebzî'nin bir gazeline, kıta olanı ise Şehrî'nin mevzuu Şam şehri olan bir kıtasına naziredir. Bu nazirelerin Tab'î'nin Şam'da bulunduğu kesin olarak delalet ettiğini söylemek hatalı olur; şiirsel bir fanteziye dayanıyor olması da ihtimal dâhilindedir.

²¹ Umdetü'l-Ahbar'ın sözlü kaynaklarından olan El-Hac Murtaza'nın Tab'î'nin hacı olması vesilesiyle övdüğü Hacı Murtaza olduğunu düşünüyoruz. Önde gelen Şirin beylerinden biri olan El-Hac Murtaza'nın ölüm tarihi, Kaplan Giray'ın üçüncü defa han olduğu sene olan 1730'dan önce olmalıdır (Derin, 2003: 465). Hakkında daha geniş bilgi için bkz. (Derin, 2003: 407, 431,440, 451, 454, 457, 463, 465).

²² Bu kişi El-Hac Murtaza Mirza olabilir. El-Hac Murtaza Mirza'nın hacı oluşunu anlatan tarih manzumesinin hemen ardından bu tarih manzumesi gelmektedir.

²³ Mehmed Giray hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

2.2. Şiirleri

Şiir mecmuasında Tab'î'ye ait 10 gazel (biri Farsça, biri de tarih manzumesidir), 7 kıta, 7 matla (biri Farsça), 3 müfret ve 1 mesnevi olmak üzere toplamda 28 manzume kaydedilmiştir. Bu manzumelerin baş tarafında *Tab'î, li-katibihi, li-muharririhi, nazire-i Tab'î, nazire li-muharrirri'l-fakîr Tab'î* vs. kayıtlar bulunmaktadır. Gazellerin 5'i (Rezmî, Sabrî, Husrev, Sebzî ve Neşâtî'ye), kıtaların 2'si (biri İbni Kemâl'e, diğeri Şehrî'ye), muammaların 1'i (Emrî'ye) ve müfret (Zâtî'ye) başka şairlere naziredir. Mürettip, nazire söylediği şiirleri de mecmuasına almış ve bunların peş peşe gelmelerine özen göstermiştir. Fakat nazire ilişkisi içinde olan şiirler her zaman arka arkaya gelmez. Örneğin Tab'î'nin, Sabrî ve Husrev'in gazellerine (sırasıyla 56b-57a vr.) söylediği nazireler (28b'deki gazel Husrev'e ve 29a gazel Sabrî'ye) model şiirlerden yaklaşık 30 yaprak öncedir.

Aşağıda, tarih manzumesi hariç Türkçe gazellerini üslup bakımından inceleyeceğimiz Tab'î'nin elde bulunan sınırlı sayıdaki şiirine bakarak bir nazire şairi olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Üslup incelemesine geçmeden önce kısaca takip edeceğimiz yöntemi burada zikretmekte fayda vardır. Bilindiği gibi modern üslup bilimi çalışmalarının odağında sapma kavramı bulunmaktadır. Bir dil özelliğinin, üslup açısından kendine özgü olabilmesi için, kıyas yapılabilecek bir normdan sapması gereklidir. Bu norm mutlak yani bir bütün olarak dilin kendisi için bir norm olabileceği gibi bir grup metne atfedilen, üslup incelemesinin amaçları için kıyaslanabilir olarak görülen görece bir norm da olabilir (Leech, 2013: 54). İşte nazire ve model şiir arasındaki ilişki biçimi de bu türden yani görece bir norm olarak ele alınabilir. Nazire şiirin model şiirden sapmaları, üslup incelemelerinde norm olarak gündelik dilin kendisinden değil de dilin belirli bir örneğinden (burada model şiir) sapma biçiminde değerlendirilebilir. Dilin kendisi için mutlak bir norm oluşturmak zor olduğundan, buradaki norm, görece norm addedilmelidir (Leech, 2013: 54). Nazire olan gazeller incelenirken bu gazellerin model alınan şiirle olan paralellikleri, gerek hayâl gerek gramer bakımından saptanmaya çalışıldı ve model şiirden ne ölçüde ayrıldığı, mukayeseli olarak irdelendi. Bu sayede şairin model şiiri belirli yönlerden bütünlemesi ve model şiirdeki hayâlleri çeşitlendirmesi, kısacası orijinalliği

tespit edilmeye çalışıldı.²⁴ Gerekli görülen yerlerde ise standart dilden sapmalara (dilbilgisel sapmalar, anlamla ilgili sapmalar, edebî sanatlar vs.) da dikkat çekildi.

Nazire ve model şiir mukayese edilirken esas olarak kafiye kelimelerinden hareket edildi. Bu tercihimizi belirleyen asıl unsur, klasik Türk şiirinin birbirine sıkı sıkıya bağlı imge sistemi olmuştur. Âgâh Sırrı Levend, bu konuda şunları söylemektedir:

“Mesela sin harfli bir gazelde (kes, ceres, res, kafes, nefes, bes) kafiyeleri vardır. Böyle bir gazel yazmak için şair, şüphe yok ki evvelâ bu kelimeleri bulmuş ve sonra bunlara göre mısraları doldurmuştur. Bu kafiyeleri gördükten sonra, gazeli okumadan beyitlerin neden bahsettiğini keşfetmek güç olmaz”.

Orijinallik kaygısı taşıyan nazire yazarlarının, model şiirdekenden farklı kafiye kelimelerini tercih etmelerinin sebebinin, farklı hayâllere ulaşmak olduğu görülmektedir.²⁵ Köksal’ın da belirttiği gibi, nazirelerde, şairlerin model şiirde kullanılan kelimelerden farklı kelime arayışı içinde olduklarına dair belirgin bir yönelim bulunmasa da Nefî gibi bazı şairlerin bunu önemseyemediği anlaşıyor (2006: 36-37).

²⁴ Andrews “nazirenin diğer şiirlerden farklılığının, tanzir edilen şiire sadece dış özellikleri, yani şekil bakımından benzemesinde değil, o şiire söyleyiş olarak da benzemeyi amaç edinmesinde olduğu görülmektedir” (Köksal 2006: 41-42). Andrews’un bu görüşü, nazirenin bazı belagatçılar tarafından yapılmış tanımlarında da görülebilir. Örneğin Sürûrî, “Bir kimsenün şi’ri vezninde ve kâfiyesinde şi’r söylemeye dirler ki anun şi’rinün aksi kâsî olunmaya” demektedir (Köksal 2006: 14). Andrews’un “söyleyiş olarak da benzemeyi amaç edinmek” sözü, nazirenin başlıca işlevlerinden olan meşk/temrin için hayati önemdedir. Çünkü üstat şairlerin sınırdışı yollardan yürümek, yolun başındaki şair adaylarının gelişimi adına daha güvenlidir. Bu tanımlardan ve Andrews’un sözlerinden nazire söyleyenin orijinal olmayı çok da önemseyemediği sonucu çıkarılabilir. Fakat nazire yazarlarından bazıları model şiiri gerek hayâl gerekse söyleyiş olarak takip ederken sadece *ibârât-ı uhrâ* ile daha güzelini söyleme amacıyla değildir; o ikinci bir motivasyon (birincisine zıt) da edinerek model şiiri hayâl bakımından bütünlemenin, tamamlamanın ve çeşitlendirmenin de peşindedir.

²⁵ Mecmuada yer alan nakîza tarzındaki gazelde ise bu durumun tam tersi bir yaklaşım görülmektedir. Pendî’nin şiirinde kafiye kelimeleri model şiirle tamamen aynıdır. Bu durum sadece Pendî’de görülen bir tercih mi yoksa bu tarz şiirlerin ortak bir özelliği mi olduğu araştırılması gereken bir konudur. Fakat kafiye kelimelerinin model şiirle tamamen aynı olmasının Pendî’nin gazelindeki parodi unsurunu belirginleştiren bir işleve sahip olduğunu söyleyebiliriz.

2.3. Tab'î'nin Gazelleri Üzerine Üslup İncelemesi

2.3.1. Rezmî'ye Nazire²⁶

KAFİYE VE REDİF KELİMELERİ	REZMÎ	TAB'Î
	1. cûd <i>göstermez</i> sûd göstermez	1. merdûd <i>göstermez</i> mes'ûd <i>göstermez*</i>
	2. hûn-âlûd <i>göstermez</i>	2. dûd göstermez
	3. bih-bûd <i>göstermez</i>	3. Nemrûd <i>göstermez</i>
	4. maksûd <i>göstermez</i>	4. sûd göstermez
	5. dûd göstermez	5. mevcûd <i>göstermez</i>
		6. maksûd göstermez
		7. mes'ûd <i>göstermez*</i>

Tablo 9: Kafiye Kelimeleri (Rezmî ve Tab'î)

İmaleler:

Rezmî: 1b tab'a, 3a zahmuma, 5a n'ola, olsa, 5b derûnı

Tab'î: 1a zülfîni, 1b bana, 2a itmeye, 3a denlü, 3b anı, 4a sana, 'ışkı, 4b özge, 5a sana, 6a cevri, itmeyince, 6b muhabbetde, 7b bana

R'deki 5 imaleye karşılık T'de 13 imale vardır. T'nin model şirden 2 beyit fazla olması dikkate alındığında dahi imale sayısının R'nin yaklaşık 3 katı oluşu Tab'î'nin gazelini yazarken vezin konusunda zorlandığını göstermektedir.

Rezmî'nin redif olarak "göstermez" yüklemine seçmiş olması, gazelin mevzuu ile doğrudan ilgilidir. Şairin asıl söylemek istediği kendi nasipsizliğidir; fakat mevzu öylesine genelleştirilerek işlenir ki okuyucu, sonunda, bütün iyi nitelikler ve edimlerin karşılığının mahrumiyet olduğuna ikna olur. Bu durumun sağlanmasında matla beyti büyük bir işleve sahiptir. Bu beyitte şair niyetini belli eder. "Tabiat" ve "maarifet" sa-

²⁶ Rezmî'nin gazeli için 30., Tab'î'nin naziresi için 31. şiire bakınız.

hipleri hiçbir zaman kazanç elde edemezler. Matla beytinin ardından gelen beyitler bir şekilde şairin kendisine bağlanır: R2 baksam, R3 zahmuma, R4 âyine-i tab'um, mura-dum, R5 Rezmî. Şair matla beytindeki genellemeden sonra kendisini “maarifet” ve “ta-biat” sahibi olarak tanımlamaya hak kazanır. Çünkü “tabiat” ve “maarifet” sahiplerinin başına geldiği gibi, arzuladığı şeyler, ondan esirgenir ve ona *gösterilmez*. “Göstermez” yüklemine öznesi, “çerh-i sifle-perver”, “hakikatsız felek” ve seng-i havadis” ifadelerinin işaret ettiği gibi felektir. Klasik Türk şiirinde şairlerin genellikle kaderin yerine ikame ettikleri ve insan gibi düşündükleri felek, bu gazelde de önceki örneklere benzer bir şekilde ele alınmıştır. Feleğin tababet göstermek, yaraya elmas basmak ve merhem göstermemek gibi sadece insanların yapabileceği eylemleri yapması, şairin onu insan biçiminde hayâl ettiğini gösterir. Zaten *göstermez* yüklemine “göstermek istemez” gibi, daha çok niyetle ilgili ve iradi bir tarafı da vardır. Feleği (kaderi), kendi arzuları önün-deki temel engel olarak gören şairin, gazelin kompozisyonunu oluştururken kullandığı tündengelim yöntemi sayesinde kendi övgüsünü yapmasına da şahit oluruz. Matla bey-tini bir hipotez gibi okursak bütün nasipsizlerin hüner ve marifet sahibi olduğu sonucuna varamayız, fakat bütün hüner ve maarifet sahiplerinin nasipsiz olduğunu söyleyebiliriz. Şair, kendisini nasipsiz ama maarifetli insanlar arasına dâhil ederek dolaylı bir şekilde kendi övgüsünü yapar. Fakat kendi övgüsünü yapması, hakettiğini düşündüğü ni-metlere ulaşma arzusunu tatmin etmez. Gazelin ilginç noktalarından biri de budur. Redi-fin, gazelin mihveri olduğu görüşünü akılda tutarak şairin, göstermeme eyleminden ne kadar rahatsız olduğunu tahmin edebiliriz. Fakat onun bu rahatsızlığı matla beytinde kendi koyduğu ilke ile çelişir. Çünkü arzularına ulaşmış tatmin olan kişi, artık ziyan için-de değildir; kazanç sahibidir ve matla beytindeki hüner ve maarifet sahiplerinin nasipsiz olduğu tanımına uymaz. Gazelin cazibesi büyük ölçüde bu tezattan kaynaklanmaktadır. Bu görüşe, matla beytinde hüner ve maarifet sahiplerinin sadece bazı özelliklerinin sayı-larak tanımlanamayacağı ve bu beytin sadece bir yakınma olduğu ileri sürülerek karşı çıkılabilir. Matla beytindeki yakınma açıktır; fakat bu beyitteki iki cümlenin de yük-lemi olan göstermez redifinin geniş zamanda çekimlenmesi, “ehl-i tab'a (karakter sahipleri)” “cûd (cömertlik)”un *hiçbir zaman* gösterilmeyeceğine ve “metâ-ı ma'arifetin (bilgi metaı)” *hiçbir zaman* “sûd (kazanç)” göstermeyeceğine de işaret eder. Ayrıca şairin 2. mısradaki “gûyâ” diyerek şerh koymuş olmasına rağmen 1. mısradaki aşağılık insanları besleyen feleğin (çerh-i sifle-perver) karakter sahiplerine (ehl-i tab') *asla* cömert davranmayacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu durum, bizim bu beyte bir ilke olarak yaklaşmamıza olanak verir.

R'nin dikkat çeken bir diğer yönü, hikemî ve âşıkâne gazel tarzlarının uyumlu bir şekilde yan yana bulunmasıdır. Hikemî tarzın güzel bir örneği olan 1. beyitten hemen sonra gelen 2. beyit esas olarak âşıkâne bir beyittir. Bunun sebebi lirik öznenin 2. beyitten itibaren şiire dâhil olmasıdır. 3. 4. ve 5. beyitler de genel olarak âşıkânedir. Fakat bu beyitlerin üzerinde güçlü bir şekilde 1. beytin gölgesi vardır. Çünkü yukarıda açıklanmaya çalışıldığı gibi bu şiirin kompozisyonuna hâkim olan tümdengelim, diğer beyitleri doğrudan 1. beyte bağlar ve ispatını 1. beyitte bulur. Gazelin kompozisyonunu bu şekilde ortaya koyunca gazeldeki yüklemelerin öznesi son tahlilde felek olur. Örneğin, 4. beyitte “göstermez” yüklemine öznesi “âyine-i tab”dır. Fakat şairlik tabiatının aynasını kırdığı için yüklem gerçekte faili yine “seng-i havâdis” yani yıkıcı kimliğiyle yüzleşilen felektir.

Buna mukabil T'de felek, “baht-ı siyâhum” terkihiyle 1. ve 7. beyitlerde karşımıza çıkar. Fakat R'de gördüğümüz gibi yüklemelerin gerçekte faili olarak değil, daha ziyade benzetmelik olarak. Örneğin, 1. beyitte sevgilinin zülfünün, 7. beyitte ise kara yüzlü rakibin benzetmeliği olarak. R'deki feleğin cevri edici rolünü -gücü nispetinde daha az yıkıcı olarak- T'de “hâce-i ‘ışk, rakîb-i rû-siyeh” olarak anılan rakip ve “kutb-ı cihân, ışk üstâdı” diye anılan sevgili oynar. Bu yönüyle Tab'î, kendi niyetine uygun olarak gazelini âşıkâne tarzda yazmıştır. Onun asıl mevzuu dünyevî aşktır ve bu aşkı bir eğitim süreci olarak sunmuştur. T'de göze çarpan eğitim ve ahlak ile ilgili kelime kadrosu bu anlayışı telkin etmek amacıyla gazel boyunca kullanılmıştır: “şart-ı edeb, hâce-i ‘ışk (hâce kelimesi burada tacir anlamıyla kullanılmakla birlikte gazelin bütünü düşünüldüğünde ikinci anlamı da güçlü bir şekilde çağrıştırılmıştır), ta'lîm, ‘ışk üstâdı, debistân-ı muhabbet, kitâb-ı cevri, hıfz itmeyince”. Ayrıca kelime kadrosu beyitler arasında geçişleri de sağlar. Bu eğitim sürecini 4, 5 ve 6. beyitlerde şairin gönlüne seslenmesinde de bulabiliriz. Bu beyitler âşığın mahrumiyetini beyan etmesinin yanında, aynı zamanda gönüle yapılan birer telkindir. Şair şöyle demektedir sanki: Ey gönül! Unutma, başına gelenlerden ders çıkar.

Her iki şiirde de redifin fiil soylu olması cümle vurgusunun kafiyeler üzerinde toplanmasını sağlar. Kafiyelerdeki medler ise okuyucunun dikkatini büsbütün şiirin kafiyeleri üzerine çeker²⁷. Herhâlde her iki şiirin de başat öncelikleri bunlardır. R: 1a *cûd*, 1b *sûd*, 2b *hûn-âlûd*, 3b *bih-bûd*, 3a *elmâs*, 4b *maksûd*, 5b *dûd*. T: 1a *merdûd*, 1b

²⁷ Fuzûlî'nin bir gazelindeki medler üzerine bir analiz için bkz. (Dilçin, 2010a: 35-39).

mes'ûd, 2b dûd, 3b Nemrûd, 4b sûd, 5a ta'lîm 5b mevcûd, 6a 'ışk, 6b maksûd, 7b mes'ûd. Bu durum her iki şiirin de esas olarak kafiye kelimeleri üzerinden incelenmesine imkân sağlar.

R3a'da medli olan “-mâs” hecesi, gazelin bütününde olduğu gibi fiilden hemen önce konumlanır. Dolayısıyla hem cümlenin vurgusunu hem de kelimenin son hecesinde bulunması sebebiyle hece vurgusunu üstüne alır. T'de ise 3a'da bulunan “'ışk” ve “-lîm” heceleri medlidir. Fakat “'ışk” kendisinden sonra gelen “üs-“ hecesiyle vasl yaptığı için R'deki kadar kuvvetli ve işlevsel değildir. Ayrıca bu medler, kafiye kelimelerinde olduğu gibi cümle vurgusunu da taşımazlar.

R'de ve T'de 3 adet ortak kafiye kelimesi vardır. Ortak kafiye kelimelerinin bulunduğu beyitlerden R5 ve T2 birbiriyle anlamca paraleldir.

T'deki kafiye tekrarı, şiirin uzunluğu ve aradaki 5 beyit dikkate alındığında büyük bir kusur sayılmaz.

R1, 3 ve 4'de kafiye kelimeleri nesne, R2 ve 5'te bulunan kafiye kelimeleri ise hem özne hem de nesne olarak kullanılabilir. Zaten dikkat edilirse 2. ve 5. beyitlerdeki kafiye kelimeleri, diğerlerinin tersine anlamca “olumsuz”dur. Bu kelimeler, üzerlerindeki meddin de yardımıyla anlamca öncelenir. Her iki beytin manası bu kelimelerin cümle içindeki işlevine göre yeniden anlamlandırılır. Bu beyitler mugalata-i maneviyye sanatının güzel örneklerindedir:

Çeker bir perde dâ' im dîde-i asret nigâh üzre

Ruĥ-ı cānāna baksam ešk-i hûn-âlûd göstermez

“Eşk-i hûn-âlûd” terkiibinin özne veya nesne oluşuna göre beyte sırasıyla şu anlamları vermek mümkündür:

1. “Hasret gözü, bakış üzerine bir perde çeker; cananın yanağına baksam kanlı gözyaşı, (cananın yanağını) göstermez”.

2. “Hasret gözü, bakış üzerine bir perde çeker; cananın yanağına baksam gözüm kanlı gözyaşını göstermez/dökmez”.

Şair, beytin ilk anlamında sevgilinin yanağını görmesini engelleyen kanlı gözyaşından şikâyet ediyor. Beytin bu yorumunda “perde”, “eşk-i hûn-âlud” olur. Âşık/şair,

kanlı gözyaşlarının çokluğuyla övünmektedir. Öte yandan “eşk-i hûn-âlûd” sebebiyle “ruh-ı cânân”ın *far*k edilmemesi cananın yanağının kırmızılığını da vurgular: Sevgilinin yanağı kan kadar kırmızıdır. Beytin ikinci anlamında ise şair, âşıklığın alâmet-i farika-sından olan kanlı gözyaşının gözünde belirmemesinden dert yanar. Beyit böyle anlaşılırsa 1. mısradaki “perde”, “hışavet, katarakt” manasına gelir. Kısacası şair, çok ağladığı için gözüne perde indiğini ve artık kanlı gözyaşlarını sevgilisine gösteremediğini söylemektedir.

N’ola âteş-eşer olsa sevâd-ı şî’ri Rezmîññ

Derûnı hâne-i âteşdür ammâ *dûd* göstermez

Yine yukarıdaki beyte de “dûd” kelimesinin özne veya nesne oluşuna göre sırasıyla şu manalar verilebilir:

1. “Rezmî’nin şiirinin siyahlığı, ateş gibi yakıcı olsa şaşılacak ne var? (Onun) gönlü ateş evidir, ama duman onu (bu ateş evini) göstermez”.

2. “Rezmî’nin şiirinin siyahlığı ateş gibi yakıcı olsa şaşılacak ne var? (Onun) gönlü ateş evidir ama dumanını göstermez”.

“Dûd” kelimesini nesne olarak aldığımızda, onu, âşığın “âh”ı olarak tevil edebiliriz. İzhar etmek ve gösterişte bulunmak, klasik Türk edebî geleneği içerisinde “âh” kavramının anlam alanı içerisindedir. Bu durum, şair tarafından ideal âşık tipine uymadığı için olsa gerek yüklem olumsuz çekilmiştir. Tab’î’nin de esas olarak bu okuyuşu tercih ettiği görülmektedir. O, “şart-ı edeb” terkibiyle ahlaki kurallar kadar edebî geleneğe de işaret eder. “Dûd” kelimesi özne olarak alındığında ise göstermez yüklemine nesnesi açıkça söylenmese de gönüldeki ateş evi olur. Beyte hâkim olan duygunun pişmanlık mı yoksa övünme mi olduğu bu müphemiyet içinde tamamen okuyucuya bırakılmıştır. Eski şairlerin *göstermekten* ziyade ima etmeye daha büyük bir önem atfetmeleri göz önüne alındığında şiire hâkim duygunun övünme olduğu sonucu çıkarılabilir.

Yukarıdaki beyit esas olarak temsilî teşbih sanatı üzerine kurulmuştur: “Sevâd-ı şî’r (şiirin yazıya geçirilmiş hâli),” “dûd (duman)”a benzetilmiştir. “Sevâd” kelimesiyle şiirin yazıldığı mürekkebe ve şiirin sakladığı manaya işaret edilmiştir. “Derûnı” kelimesi ise hem *sıhr-i helal* sanatıyla “Rezmî”ye hem de “şî’r”in kendisine bağlanabilir: Rezmî’nin derûnı yani gönlü ve şî’rin derûnı yani manası. Şair, mana ve gönül arasın-

daki ilişkiyi böylesi bir üstanlam içerisinde sunarak mananın şairin gönlünde oluştuğunu ima etmiş olabilir: *El-ma'nâ fi-batni's-şâ'ir*. “Dûd”la ise manayı örten, saklayan sanatlar kastedilmiş olmalıdır. Bu yönüyle “sevâd”la aralarında anlam paralellliği vardır. “Sevâd”, mürekkep/yazı anlamında alındığında harfler yani siyahlıklar manayı çözen şifreler olur. Dolayısıyla şifre çözücüler/alfabeyi bilenler veya görünenin ardındakini (gayb âlemi) anlayabilecek kabiliyette olanlar ancak manaya erişebilir.

T’de ise 1, 4, 5, 6 ve 7. beyitlerde kafiye kelimeleri nesne, 3. beyitteki kafiye kelimesi özne görevindedir. T2’de bulunan “dûd” kafiye kelimesinin hem özne hem de nesne görevinde kullanılabilmesi, Rezmî’nin beytinde olduğu gibi şiire müphemlik katmaktadır. Özne-nesne ayrımı beytin anlamına da yansımıştır. T2 ve 3’teki *dûd* ve *Nemrûd* kafiye kelimeleri anlamca “olumsuz”dur. Tab’î, herhâlde kafiye kelimesini özne olarak kullanıp şiiri çeşitlendirmek konusunda Rezmî’yi örnek almıştır.

Budur şart-ı edeb sūzân olup âh itmeye ‘âşık

Dil âteş-dân-ı ğamdur gerçi ammâ dūd göstermez

“Âşığın gönlü yansa da âh etmez; edebın şartı budur/ Gönül gam ocağıdır ama dumanını göstermez”.

“Âşığın gönlü yansa da âh etmez; edebın şartı budur/ Gönül gam ocağıdır ama duman (onu yani gam ocağını) göstermez”.

Beytin 1. anlamı daha akla yatkın görünmekle birlikte 2. anlamla birlikte düşünüldüğünde mana zenginleşir. 1. anlam dikkate alındığında şairin âhını izhar etmediği için övündüğü görülmektedir. Buna karşın 2. anlam bizi, bu övünmeyi pişmanlıkla beraber düşümeye sevk eder. Şair/âşık, gönlündeki ateşi muhatabına gösteremediği için hayıflanmaktadır. Şair/âşığın gönlündeki bu iki karşıt yönelim bir üstanlamda birleşerek gazelin psikolojik yönünü derinleştirir. Kafiye kelimesinin R5 ile aynı olması beyitlerin anlamca paralel olmasını beraberinde getirmiştir. Ayrıca R5’teki “dûd” kelimesinde örtük olarak bulunan “âh”, T2’de temsilî teşbih sanatının yardımıyla açık bir şekilde bu kelimeyle benzetme ilişkisi içinde yer alır. Dolayısıyla T2’yi R5’in şerhi biçiminde okuyabiliriz.

3. beyitte ise kafiye kelimesi sadece özne görevinde kullanılmıştır.

O deñlü âteş-i hicrânı sūzân itdi albüm kim

alīlu'llāha anı âteş-i Nemrūd göstermez

Tab'î'nin bu beyti, 2. beyitte metafor olarak kullanılan ateşin bir çeşitlemesidir. R5'teki "âteş-eser", "hâne-i âteş" ifadelerinin Tab'î'ye T2 ve T3'ü esinlediğini söylemek yanlış olmaz.

Nazirelerin en önemli işlevlerinden biri hazır kalıpları alıp onları çeşitlendirmektir. Tab'î, "sûd" ve "maksûd" kelimelerini R'den alıp onları gazelinin temasına göre yeniden düzenlemiştir. Onun amacı Rezmî'den farklı olarak baştan sona âşıkane olan bir gazel yazmaktır. R'de ise âşıkane üsluba güçlü bir şekilde hikemî üslup da eşlik eder. Hikemî üslubun temeli, tecrübenin -toplumsal veya ferdî farketmez- ahlaki, felsefi ve sosyal genellemeler yaparak sunulmasıdır. R'de 1. beytin mevzuu felekten şikâyetir ve şair kendi gözlemini genelleme şeklinde sunar. Zaten genellemeler için en uygun zaman çekimi geniş zamandır. Çünkü geçmişi, şimdiki ve geleceği baştanbaşa kateder ve iddiacıdır. Hikemî beyitlerde çokça gördüğümüz yüklem cümlelerinin sonunda bulunması, acıların rasyonalize edilerek sunulmasıyla ilgilidir. Bu perspektiften bakıldığında bundan sonraki beyitlerde kendi acılarına odaklanan şair kendi acılarını, felek (1. beyitte çerh-i sifle-perver, 2. beyitte eşk-i hûn-âlûd eğer özne değilse gizli olarak yine felek, 3. beyitte hakikâtsiz felek, 4. beyitte seng-i havâdis) üzerinden objektifleştirir ve evrensel veyahut metafizik bir hakikat olarak sunar. R'nin âşıkane yönü R2 (ruh-ı cânân), R4 (rûy-ı şahid-i maksûd) beyitlerinde belirgindir. R3 (zahmuma), R5 (derûnı hâne-i âteşdür) beyitlerinde ise gizli bir şekilde bulunur.

Buna karşın Tab'î'de ise âşıkane taraf daha kuvvetlidir. Bunu daha ilk beyitten itibaren anlarız. O, göstermeme işinin faili olarak her beyitte farklı kimliklerle rakibi ön plana çıkarır: T4 hâce-i 'ışk, T6 'ışk üstâdı, T7 rakîb-i rû-siyeh. Burada Tab'î'nin yeteneklerini sergilediği çeşitlemelerden bahsetmek gerekir. Bu çeşitlemelerin çıkış noktası kafiye ve rediftir. Bu bağlamda "sûd" ve "maksûd" kelimelerini R'den alan T, onları kendi mevzuuna göre yeniden düzenlemiştir. "Sûd" kafiye kelimesi, R'de genel bir ifade iken T'de kinayeli bir şekilde de olsa tersten tanımlanmıştır ve "hâce" ve "nukûd" gibi kelimelerle birlikte kullanılarak daha somut bir şekilde karşımıza çıkmıştır. Bununla beraber o, "dûd" kafiye kelimesinde aynı başarıyı gösterememiştir. Bunu yapamamasının temel nedeni kelimelerin halesi veyahut kökleri diyebileceğimiz diğer kelimelerle

olan bağlarıdır. Yani seçilen her kelimenin, *köküyle* (klasik şiir estetiğince birbirine bağlı olan kelimelerle) beraber gelme eğilimi göstermesidir.

“Maksûd” (Arapça sarf kitabı) ise T’nin yine başarılı bir çeşitlemesidir ve “de-bistân, ‘ışk üstâdı, kitâb-ı cevır” gibi kendisiyle tenasüp oluşturan kelimelerle birlikte kullanılmış olması hayâlin somut bir şekilde sunulmasını temin etmiştir. Tab’î’nin bu nazîresi, Rezmî’nin daha manevi/soyut olan şiirini maddileştirmiş/somutlaştırmıştır. T’deki redif-yüklem zamanlarüstü bir konuma işaret etmez; belli bir ana sıkı sıkıya bağlıdır. R’nin aksine T’de redife bağlı olan nesnel/kavramlar, T2 hariç, az veya çok tanımlanmış, somutlaştırılmış ve bu da gazele tahkiyevi bir anlatım kazandırmıştır.

T’nin zemin şiirden farklılaştığı bir diğer örnek ise “mevcûd” kafiye kelimesini zarf görevinde kullanmasıdır. Zaten nazire yazmanın temel amacı yeniden düzenleme ve çeşitlemedir.

R2a, R3a, R4a ve R5a’da bulunan yüklem öncelemeleri bu beyitleri mediatif bir etkiyle donatmıştır. Bu etkiyi 2. mısralardaki fiillerin redif olması sağlamıştır²⁸. Özellikle R5’teki sihr-i helal sanatının da yardımıyla beytin mısraları birbirine daha sıkı bağlanır. R’nin ilk mısralarındaki fiil öncelemeleri, 2. mısralarla sentaktik açıdan tezat oluşturur: Bu beyitlerde 1. mısraların aksine 2. mısralarda yüklem, cümlelerin sonunda yer alır. T’de ise yüklem öncelmesi sadece 5. beyitte karşımıza çıkar. Bu bakımdan R’ye göre beyti anlamak daha az zihinsel çaba gerektirir.

T’deki işaret/şahıs zamiri/sıfatı öncelemeleri onu R’den ayıran diğer bir özelliktir. T2, T3 ve T4’teki öncelemeler sırasıyla kesinlik, çokluk ve uzaklığa işaret eder.

2.3.2. Husrev’e Nazire²⁹

KAFİYE VE REDİF KELİMELERİ	HUSREV	TAB’Î
	1. <i>beyzâsın sen</i>	1. dil-ârâsın sen
	<i>lâlâsın sen</i>	<i>mu’allâsın sen</i>
	2. dil-ârâsın sen	2. <i>şeydâsın sen</i>

²⁸ Fuzûlî’nin şiirindeki yüklem öncelemeleri için bkz. (Dilçin, 2010b: 246-268).

²⁹ Husrev’in gazeli için 179, Tab’î’nin naziresi için 68. şiire bakınız.

	3. deryâsın sen	3. ra'nâsın sen *
	4. mücellâsın sen	4. gûyâsın sen
	5. ra'nâsın sen	5. ra'nâsın sen *

Tablo 10: Kafiye Kelimeleri (Husrev ve Tab'î)

İmaleler:

Husrev: 1a ile, 2a sâde, 2b dükeli, 4a içinde-içim-susın

Tab'î: 1a ile, 4a ile, seni, 5a seni.

Zihaf:

Tab'î: 4b Tûtî, Tab'î.

Medler:

Husrev: 1a ak, 2a ak, 4b sîm-niyâm

Tab'î: 1a Sebz-gûn, 2a sebz, şem'-sıfat, 3b dehrde, 5a lîk.

Husrev'in gazelinde 6 imale varken Tab'î'nin gazelinde 4 imale vardır.

Husrev'in gazeli beyaz giymiş bir güzeli tasvir eder. Bu durum kelime seçimini belirler. Gazel boyunca "beyaz" renk ile ilgili kavramlar kullanılmıştır: H1 ak sâd, gül-i beyzâ, sadef, lü'lü-i lâlâ, H2 ak sâde, gümüşden, H3 nûr, Akdeniz, H4 gümüş maşrapa, su, sîm-niyâm, tîğ-ı mücellâ, H5 yâsemen (iki defa).

Beyitlerin beyaz kavramıyla ilgili kelimelerden seçilmesi ve şairin bütün beyitlerde sevgiliye hitap etmesi gazeli yek-âhenk kılan özelliklerdendir: H1 şehâ, H2 eyâ, nahl-i revân, H3 güzelüm, H5 cânâ. H'nin mevzu birlikteliğini bunlardan başka 1b ak sâd, 2b ak sâde, 3a Akdeniz // 2b bir gümüşden 4a bir gümüş / 5a-5b yâsemen mısra başı tekrarları da sağlar. Beyazlıkla ilgili kavramlar gazel boyunca ısrarlı bir şekilde mısra başlarına alınarak (paralelizm) öncelenmiştir.

Buna karşılık Tab'î, yeşil giymiş bir güzeli tasvir eder ve gazelini "yeşil" sıfatıyla tenasüp oluşturan kelimelerle süsler: T1 sebz-gûn câme, serv-i mu'allâ, T2 câme-i sebz, şem'-sıfat (yeşil renkli bir mum olmalı), T3 câme-i sebz, T4 tûtî-i gûyâ.

Tab'î, H'ye paralel bir şekilde “yeşil” ile ilgili kavramları mısra başında kullanmıştır. T'nin H'den ayrılan önemli bir özelliği şudur: H'de gerek 1. mısralarda ve gerekse 2. mısralarda beyazlık ile ilgili kavramlar istiflenmişken T'de 2. ve 3. beyitlerde iki renklilik (yeşil ve kırmızı) ön plana çıkarılarak bir tür çeşitleme³⁰ yapılmıştır:

1. *Sebzgün cāme* ile nahl-i dil-ārāsın sen

Bâğ-ı hüsn içre yahud serv-i mu' allāsın sen

2. *Cāme-i sebz* giyersen ne 'aceb şem' -şifat

Āteş-endāz-ı dil-i 'āşık-ı şeydāsın sen

3. *Cāme-i sebz* ü ruḥ-ı al ile ey gülbün-i nāz

Gülşen-i dehrde bir gonca-i ra' nāsın sen

Tab'î'nin 3. beyitte gonca-i ra'nâ (iki renkli gonca) terkiibini kullanması da bu durumla ilgilidir.

İlhamını esas olarak Husrev'in gazelinde almakla birlikte Tab'î -farklı renk tercihlerinden dolayı- ayrı bir hayâl dünyası kurmuştur. Nida sanatı T'de yalnızca 3. beyitte yer alır: Ey gülbün-i nâz. Bu da onun H'den ayrıldığı önemli bir noktadır.

Her iki gazelin leksik olarak birbirine en çok yaklaştığı beyitler (Tab'î'nin tazmin ettiği mısrayı saymazsak) H2 ve T1'dir: H2 *serv-i dil-ârâ, nahl/* T1 *nahl-i dil-ârâ, serv.*

Yine Tab'î, H'de gördüğü sintagmatik yapıları da büyük ölçüde almıştır: H1-T1, H5b-T1b, H1b-4b. T'nin H'den temel farkı paradigmatik yapıda görülür:

HUSREV H1	Ak sâd	İle	şehâ	bir gül-i beyzâsın sen
	Yâ sadev	İçre	nihân	lülü-i lâlâsın sen

³⁰ Şiirde çağrışımın işleyişi hakkında, Mengi, şunları söyler: “Başka bir ifadeyle, duygu ve düşünceyle başlayıp, hayâlde gelişen şiir; teda'i yani çağrışımınla kademe kademe ya da basamak basamak iç bağlantılar kurularak tenevvü'e, ya da bugünkü dildeki karşılığıyla, kelimeler arası kurulan ilişkide çeşitliliğe, karmaşığa, çok anlamlılığa, soyuta ve güzele doğru yol alır” (Mengi 2010: 79-80). İddialı bir nazirecinin amacı ise başkasının hayâllerini, kendisinde uyandırdığı çağrışımın yoluyla çeşitlendirmektir.

TAB'İ T1	Sebz-gûn câme	İle	-----	nahl-i dil-ârasın sen
	Bâğ-ı hüsn	İçre	yahud	serv-i muallâsın sen

HUSREV H5b	Yâsemen	İçre	yahud	gonçe-i zibâsın sen
------------	---------	------	-------	---------------------

TAB'İ T1b	Mısr-ı hüsn	İçre	hemân	tûtî-i gûyâsın sen
-----------	-------------	------	-------	--------------------

Husrev'in gazelinin önemli taraflarından biri de üç cümle hariç (H3a "gark itmiş", H5a "yatur", H6 "hûb eyledi") bütün cümlelerin isim cümlesi olmasıdır. Onun gazelinde bu fiil cümlelerinin dışında fiil soylu kelimeler yoktur. H3a hariç -bu mısra da iki cümle vardır- bütün mısralar birer cümleden müteşekkildir. Buna mukabil isim ve sıfat işlevinde kullanılan kelimelerin sayısı bir hayli fazladır. Özellikle sıfatların sıklığı H'nin tasvirî anlatım tarzına sahip olmasını sağlamıştır. H'de sıfat görevinde kullanılan kelimeler şunlardır: H1 ak, beyzâ, nihân, lâlâ; H2 ak, revân, bir, dükeli, dil-ârâ; H4 bir, gümüş, bir, içim, bir, sîm-niyâm, mücellâ; H5 ter ("tâze"), zîbâ.

Tab'î'nin gazelinde ise T5a hariç bütün cümleler isim cümlesidir. Fiil soylu kelimeler T'de sadece iki yan cümle içinde yer alır: T2a "giyersen"; T4 "beslesem". H'de de T'de olduğu gibi isimlerin çokluğu dikkat çeker. Bununla birlikte T'de bulunan sıfatlar H'ye göre daha azdır: T1 sebz-gûn, dil-ârâ, mu'allâ; T2 sebz, şeydâ; T3 sebz, al; T4 bir, ra'nâ. Tab'î'nin gazelinin Husrev'in gazelini takip ettiği bir başka konu da cümlelerin mısralara dağıtılma biçimidir. T'de 3. beyit hariç bütün mısralar birer cümle şeklinde tertip edilmiştir.

Husrev, günlük dilden aldığı kelimeleri gazelin kompozisyonunu belirleyen sentaktik yapısına öyle rahat bir biçimde yerleştirir ki artık bu kelimeler günlük dildeki bağlamından sıyrılıp gazelin özel yapısına dâhil olur. Örneğin 4a'da görülen "bir içim susun" ifadesi "alımlısın, çekicisin" anlamının yanında gazelin mevzuuna yani sevgilinin teninin beyazlığına yapılan vurguyu destekleyecek biçimde bir dönüşüm geçirerek günlük dil ve edebî dil arasındaki kavşakta durur.

Husrev'in gazelinde kelimelerin dizilişini basit bir kural belirler: Önce sevgilinin elbisesiyle ilgili bir kelime, daha sonra sevgilinin kendisi. Elbise ve sevgili arasındaki ilişkiyi somutlaştırmak ve beyazlık üzerinden karşılaştırmak amacıyla "içre, içinde, ile" gibi zarflar kullanılmıştır. Mısralar arasındaki bu tarz bir düzenliliğin dilin normal fonksiyonundan belirli bir kopuş teşkil edecek kadar önemli gözüküp gözükmediği öznel bir yargı meselesidir (Leech 2013: 31). Fakat gazel boyunca öncelenen öğelerin tutarlılık göstermesi, bunun günlük dilden bir sapma olduğuna işaret etmektedir.

	ELBİSE	SEVGİLİ
H1	Ak sâde/sadef	Gül-i beyzâ/lülü-i lâlâ
H2	Ak sâde/gümüş	Nahl-i revân/Serv-i dil-ârâ
H3	Akdeniz	Mâlik-i deryâ
H4	Gümüş maşrapa/ Sîm-niyâm	Bir içim su/ tîğ-i mücellâ
H5	Yâsemen/yâsemen	Jâle-i ter/gonçe-i zîbâ

Tab'î, Husrev'in bu konudaki tavrını devam ettirmiştir. Husrev'in, gazelinin bütününe yaydığı paralelizmi, Tab'î, gazelinin ilk üç beytinde takip eder. Ayrıca o, kendi konusunu çeşitlendirmek için yeşil rengin yanına kırmızı rengi de eklemiştir. Aşağıda görüleceği gibi 2. ve 3. beyitlerde ("şem", "ruh-ı al", "gülşen-i dehr") şiire kırmızı renk de eşlik eder. 4. beytin tek rengi yine yeşildir. H'de olduğu gibi T'de de "ile, içre" gibi zarflar ve "-de" lokatif eki, yeşil ve kırmızı renklerinin öncelenmesine yardımcı olmuştur.

	ELBİSE	SEVGİLİ
T1	Sebz-gûn câme/ bâğ-ı hüsn	Nahl-i dil-ârâ/ serv-i muallâ
T2	Câme-i sebz	Şem'
T3	Câme-i sebz/gülşen-i dehr	ruh-ı al/ gonçe-i ra'nâ

Tab'î'nin 5 beyitlik şiirdeki kafiye tekrarı şiiri zayıflatır. Bunun sebebi onun - büyük ihtimalle- birbirine zarar veren iki şeyi aynı anda istemiş olmasıdır: tazmin yapmak ve bulduğu mazmunu harcamamak (câme-i sebz + ruh-ı al=gonce-i ra'nâ “iki renkli gonca”).

Husrev'in gazelindeki medlerin ikisi yani “ak” sıfatları, 1. ve 2. beyitlerdeki paralelliğe bağlı ve gazelin temasına da uygun olarak anlamca öncelenmiştir. Yine “sîm” kelimesindeki med, gazelin temasına uygun olarak öncelenmiştir. Dolayısıyla H'de bulunan medler, veznin açığını kapatmak için değil gazelin anlamını zenginleştirmek için işlevsel olarak kullanılmıştır. Buna paralel olarak T'de de benzer bir yönelim görülür. “Sebz-gûn, “sebz” kelimeleri üzerindeki medler doğrudan şiirin temasıyla ilgilidir. Yine yeşil rengi kendisine sıfat edinen (“câme-i sebz giyersen”) ve beytin mısralarını birbirine bağlayan (sihr-i helâl) “şem”deki med de bu bakımdan önemlidir. “Dehr” kelimesindeki med ise hemen ardından gelen “bir”le birlikte düşünüldüğünde anlam kazanır. Bu kelimenin vurgulanması “dehr” ve “bir” arasındaki tezadı belirginleştirip sevgilinin biricikliğini anlam açısından ön plana çıkarır. “Lîk”deki med ise bu kelimenin istisna edatı olarak kullanımına uygundur.

Bu gazelinin meydan okuyan bir cevap niteliğinde değil tettebbu doğrultusunda yazıldığını söyleyebiliriz. Nitekim Tab'î, gazelinin makta beytinde bu durumu şöyle belirtir:

Ṭab'î vaşf itdi seni lîk be-ķavl-i Ḥusrev

Daḥı â' lâ daḥı zîbâ daḥı ra' nâsın sen

“ Tab'î seni sadece Husrev'in sözünce vasf etti fakat daha yüce daha güzel daha benzersizsin sen.”³¹

2.3.3. Sabrî'ye Nazire³²

KAFİYE VE REDİF KELİMELERİ	SABRÎ	TAB'Î
	1. hüveydâsın sen	1. ulyâsın sen

³¹ Farsça “be” edatını “ile” anlamıyla kullanıldığını düşündüğümüz takdirde beyit farklı bir anlama gelmektedir: “Tab'î seni vasf etti, lakin Husrev'in sözleriyle söylersek daha yüce, daha güzel, daha benzersizsin sen”. Aynı durum Sabrî'ye yazdığı nazirenin makta beytinde de vardır.

³² Sabrî'nin gazeli için 178., Tab'î'nin naziresi için 69. şiire bakınız.

	dil-ârâsın <i>sen</i>	tecellâsın <i>sen</i>
	2. süveydâsın <i>sen</i>	2. şeydâsın <i>sen</i>
	3. şeydâsın <i>sen</i>	3. yek-tâsın <i>sen</i>
	4. İsâsın <i>sen</i>	4. hüveydâsın <i>sen</i>
	5. garrâsın <i>sen</i>	5. âyet-i kübrâsın <i>sen</i>
	6. gûyâsın <i>sen</i>	
	7. âyet-i kübrâsın <i>sen</i>	
	8. ma'nâsın <i>sen</i>	

Tablo 11: Kafiye Kelimeleri (Sabrî ve Tab'î)

İmaleler:

Sabrî: 2a dîdede, 3a beni, 4b İsâsın, 6b bâğa,

Tab'î: 1a ile, 2a sana, 5a ide,

Medler:

Sabrî: 3b ârâm-rübâ, 5a şem', 6b Heft, âyât,

Tab'î: 1b kadrde, 4a mâhveş

İki gazelin ortak kafiye kelimelerinin sayısı, yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, 3'tür. Tab'î, bunlardan “şeydâ” ve “kübrâ” kelimelerini, terkipleriyle (“dil-i şeydâ ve âyet-i kübrâ”) beraber Sabrî'nin gazelinden almıştır. Zaten T5b, SB7b'nin aynısıdır (tazmin) ve Tab'î'nin kimin gazelini tanzir ettiğini gösterir. SB3b'te bulunan “sabr u ârâm-rübâ-yı dil-i şeydâ” terkibi beytin bütünü içinde anlamlı bir şekilde istiflenmiştir. Çünkü sabır ve huzuru çalınan bir kimse çılgınlar gibi kararsız bir şekilde hareket eder. Ayrıca “rübâ” kelimesi de 2. mısrayı ilk mısraya bağlar. İlk mısrada kendisini tanımazlıktan gelen sanığı/hırsız (burada gönül hırsız) teşhis eden davacının/tanıgın sözlerini işitiriz: “Sen beni bilmez isen ben seni a'lâ bilürin³³”. Bunların yanında “dil”, SB'nin ilk 4 beytinde tekrar edilir. Bu kelime, beyitleri belli bir konu etrafında toplayan önemli

³³Bu beyit, anlam ve sentaks açısından Bâkî'nin bir beytini hatırlatmaktadır: “Yûsufi bilmezim ammâ seni ra'nâ bilürin” 363G /2.

unsurlardan biridir. 4. beyitte Hz. İsa'nın balçıktan yaptığı kuş şekline üfleyip ona can vermesine ve körlerin gözünü açmasına telmih vardır³⁴. 4. beyitte gönül bir kuşa ("murg") benzetilir ki bu da okuyucuyu gazellerde sıkça karşımıza çıkan "murg-ı şeydâ" terkibine götürür. Böylece 3. ve 4. beyitler bu tür çağrışımlar sayesinde birbirleriyle girift bağlar kurar. Buna karşılık T2'de bulunan "dil-i şeydâ" terkiibi, SB3 ve SB4'te olduğu gibi beyitler arasındaki bağlantıyı sağlayan çok yönlü ilişkilere sahip değildir. Hatta beyit içinde bile diğer kelimelerle birleşip çağrışım zenginliği yaratmaz. Bu anlamıyla tamamen vezin/kafiye ve SB'deki hazır kalıbın iteklemesiyle tercih edilmiştir. "Hüveydâ" kafiye kelimesi ise Tab'î tarafından başarılı bir şekilde kullanılmıştır. O, bu kelime çevresinde kendi mevzuuna uygun yeni bir hayâl tertip etmeyi başarmıştır.

Tab'î'nin bu gazelini hem Husrev'e hem de Sabrî'ye yazılmış bir nazire olarak kabul edebiliriz. O, tematik düzeyde Husrev'den *renk ve câmeyi*, Sabrî'den ise *parlaklığı* ("nûr, şem', mihr, şu'le, gurre-i garra") -H'de *parlaklıktan ziyade beyazlık* kavramının baskın olduğu hatırlanmalı- ödünç almıştır.

Tab'î'nin gazeli boyunca karşımıza çıkan dinî-tasavvufî telmihlerin, Sabrî'nin gazelinden esinlenilmiş olduğunu söyleyebiliriz: SB2 zâhir ü bâtın, nûr, süveydâ(ilâhi tecellinin odak noktası), SB4 mu'ciz-i İsa, SB6 heft bâğ, SB7 Nüsha-i sırr-ı Hudâ, âyet-i kübrâ // T1 Ka'be-i 'ulyâ, Leyle-i kadr, nûr-ı tecellâ, T2 âb-ı hayât, T3 lem'a-i bî-bedel-i Sâni'-i yek-tâ, T5 Nüsha-i sırr-ı Hudâ, âyet-i kübrâ.

Tab'î'nin gazeli, parlaklık (muhatapın varlığı) ve siyahlık (muhatapın giydiği elbise) tezadı üzerine kurulmuştur. Gazelin bütününde siyah giymiş bir kişinin tasviri yapılır ve buna uygun olarak siyahlık kavramıyla ilgili kelimeler bir araya getirilir. Fakat, dikkat edilirse, bunların sayısının 2. beyitten itibaren azalmaya başlayıp 3. ve özellikle 4. beyitte yerlerini parlaklık ifâde eden veya parlaklığı çağrıştıran kelimelere bıraktığı görülür:

1. **Yâ siyeh câme ile Ka'be-i 'ulyâsın sen**

Leyle-i kadrde yâ nûr-ı tecellâsın sen

³⁴ Allah, onu İsrailoğullarına bir Peygamber olarak gönderecek (ve o da onlara şöyle diyecek): "Şüphesiz ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah'ın izniyle hemen kuş olur. Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer mü'minler iseniz bunda sizin için elbette bir ibret vardır (Âl-i İmrân/ 49).

2. Yaraşur saña **siyeh câme** ki **zulmet** içre
Güiyâ *âb-ı hayât-ı* dil-i şeydâsın sen
3. *Nûr-ı* çeşmüm gibi câmeñ yaraşur olsa **siyâh**
Lem‘a-i bî-bedel-i Şâni‘ -i yek-tâsın sen
4. *Sîne-çâk* olsañ eger *germ* olup ey *mihr-i münîr*
Mâhveş ebr-i siyâh içre *hüveydâsın* sen

Bilindiği gibi isim cümlelerinde vurgu yüklem üzerindedir. Parlaklık kavramının anlamca öncelenmesini sağlayan bu olmuştur. Çünkü cümle vurguları 2. beyitten itibaren parlaklık ve açıklık ifade eden kelimelerin üzerindedir: T1 âb-ı hayâtsın; T2 lem’asın; T4 hüveydâsın; T5 âyet-i kübrâsın. 1. beytin ilk mısraında gerek kelime kadrosu gerek cümle vurgusu bakımından siyahlık kavramı baskındır; 2. mısraıda ise cümle vurgusunu üzerine alan “nûr-ı tecellâ” terkihiyle parlaklık unsuru parlaklık-siyahlık ilişkisi bakımından bir denge sağlamaya yaklaşır. 2. beytin ilk mısraında “yaraşur” yüklemine cümle başına alınması dolayısıyla cümle vurgusu, yüklem üzerine toplanır ve siyahlık kavramının 1. beyitteki baskın yönü gerilemeye başlar. Yine aynı şekilde 3. beyitte “siyâh” kelimesi “yaraşur” yükleminden sonra gelir.

Tab’î’nin, gazelini üzerine bina ettiği tezat fikrini, Sabrî’nin gazelinden aldığını söyleyebiliriz. SB’yi konu bütünlüğüne ulaştıran tezat fikri, beyitlerin çoğunda vardır: SB1 dîde-dil; S2 zâhir-bâtın, dîde-dil; SB3 sen/bilmez-ben/bilürin; SB4 dil-dîde; SB6 heft bâğ/sad bülbül-[bir] gül; S7 sırr-âyet (delil); SB8 sûret-ma’nâ.

Tab’î, sentaks bakımından Sabrî’den çok Husrev’in gazelini örnek almıştır:

HUSREV H1	Ak sâd	ile	şehâ	bir gül-i beyzâsın sen
	Yâ sadeğ	içre	nihân	lülü-i lâlâsın sen

TAB’Î T1	Siyeh câme	ile	yâ	Ka’be-i ulyâsın sen
	Leyle-i kadr	-de	yâ	nûr-ı tecellâsın sen

HUSREV H5b	Yâsemen/Yâ semen	içre	yahud	gonçe-i zibâsın sen
------------	---------------------	------	-------	---------------------

TAB'Î T4b	Ebr-i siyâh	içre	mâhveş	hüveydâsın sen
-----------	-------------	------	--------	----------------

H gazelinde üç beyitte karşımıza çıkan yâ/yâhut bağlaçları, T gazelinde birinci beyitte iki defa görülür. Husrev'in gazelinde olduğu gibi Tabî'nin gazelinde de “yâ” sesinin tekrarı birçok beyitte görülür: H1 beyzâ, yâ, H2 eyâ, H3 yahud, deryâ, H4 niyâm, H5 yâsemen (2 defa), yahud // T1 yâ (2 defa), ‘ulyâ, T2 yaraşur, gûyiyâ, hayât, T3 yaraşur, siyâh, T4b siyâh.

Klasik Türk edebî geleneği doğrultusunda şairler, kendi şiirsel öznelerine göndermede bulunan şahıs eklerini olabildiğince az kullanmaya çalışmışlardır³⁵. Buna karşın edebiyat tarihimizde, şark ahlakının teşvik ettiği böylesi bir tevazu anlayışını kıran şairler nadiren de olsa görülür. SB'nin ilk 4 beytinde “-sın sen” redifiyle işaret edilen “sen” kelimesine güçlü bir şekilde “ben” kavramı da eşlik eder: SB1 nigâhumda; SB2 Âşıkam, olamam; SB3 bilürin; SB4 bahtum. Bu durum, Sabrî'nin, gazelinin ilk 4 beytinde, benliğini, kendi döneminde sıklıkla rastlanmayan bir şekilde muhatabının benliği karşısına çıkarmasını ve onunla teklifsiz bir şekilde konuşmasını sağlamıştır. Bu beyitlerdeki tasvirler ve çeşitli ruh hâllerini yansıtan ifadeler, doğrudan şair-öznenin perspektifine bağlandığı için daha canlı ve ilgi çekicidir. Şair kendi benliğini dayatır ve aktif bir tavır takınır:

“*Sen beni bilmez iseñ ben seni a‘lâ bilürin*” [3a], “*Âşıkam zâhir ü bâtın saña sensüz olamam*” [2a].

Buna karşın Tabî'nin şiirinin yalnızca 3. beytinde şairin öznesine dair bir işaret (“çüşmüm”) vardır. Onun şiiri daha çok muhatabının güzellemesi ve övgüsü doğrultusunda olup SB'deki senli benli söyleyişten uzaktır. Sabrî'nin gazeli de bu bakımdan ikiye ayrılır: 5. beyitten itibaren, şairin öznesi sahneden çekilir ve Tabî'nin, gazelinin bütününde yaptığı gibi muhatabın (4. Sultan Murad) tasviri ve övgüsüne geçilir.

³⁵ Şair ben dememek için gönlünü tecrit eder ve onunla konuşur. (Karaköse, 2007: 201).

Tab'î, Sabrî'ye nazire yazmasındaki amacının onu geçmek olmadığını makta beytinde belirtir. Bu beyit, italik yazılan tamlamanın 1. veya 2. mısraya bağlı olmasına göre farklı anlamlara gelmektedir.

‘Seni Tab‘î nice medh ide *be-ğavl-i Şabrî*

Nüşâ-i sırr-ı Hudâ âyet-i kübrâsın sen”

“Tab’î seni Sabrî’nin sözlerindeki gibi nasıl methetsin; sen Tanrı’nın sırlarının nüshası, en büyük ayetsin”.³⁶

2. beyitteki “Dîde”nin öncelenip “dil”in sonra getirilmesi nesnelere önce görü- lüp sonra dile ulaşmasıyla ilişkilidir: “*Dîdede* nûr-ı başâr *dilde* süveydâsın sen”.

2.3.4. Neşâtî’ye Nazire³⁷

KAFİYE VE REDİF KELİMELERİ	NEŞÂTÎ	TAB’Î
	1. cû <i>mıdur</i> sebû <i>mıdur</i>	1. mû <i>mıdur</i> hû <i>mıdur</i> *
	2. reng ü rû <i>mıdur</i>	2. rû-be- rû <i>mıdur</i>
	3. müşk-bû <i>mıdur</i>	3. güft u gû <i>mıdur</i>
	4. vuzû’ <i>mıdur</i>	4. hâ vü hû <i>mıdur</i> *
	5. gül-i ârzû <i>mıdur</i>	5. gül-i ârzû <i>mıdur</i>

Tablo 12: Kafiye Kelimeleri (Neşâtî ve Tab’î)

İmaleler:

Neşâtî: 3b *ile*.

Tab’î: 1b *lafız*, 2b *ile*, 3a var *mi*, 3b *gibi*,

Zihaflar:

Neşâtî: 4b *ebrûvânuna*, 5a *Bî-tâbî*, Neşâtîyâ.

³⁶“Tab’î seni nasıl methetsin; Sabrî’nin söylediği gibi sen Tanrı’nın sırlarının nüshası, en büyük ayetsin”.

³⁷ Neşâtî’nin gazeli için 100., Tab’î’nin naziresi 101. şiire bakınız.

Tab'î: ----

Medler:

Neşâtî: 3b *müşk*, 5b *zükâm-rîz*, *ârzû*.

Tab'î: 3a *nâsda*, 3b *hayât*, 5b *ârzû*.

Her iki gazelin bütünü göz önüne alındığında en baskın edebî sanatın tecâhül-i ârif olduğu görülmektedir. Bu sanat, esas olarak heyecana ve hayrete yaslanan ve muhatapı övmek yahut yermek için kullanılan bir edebî sanattır³⁸. Her iki gazelde de genel olarak muhatapın övülmesi amacıyla tercih edilmiştir. Sadece Tab'î'nin gazelinin 4. beytinde zahidi tezyif için kullanılmıştır:

Mâ-fi'z-zamîrûn añladılar mâ-sivâ-yı Hâk

Bî-hûde zâhid eyledigün hâ vü hû mıdur

Tecâhül-i ârif sanatı, şairlerin heyecanını ve hayretini yansıtmasının yanında gayet akli bir şekilde övülen kişi veya şeyin kendisinden daha üstün görülen kişilere veya şeylere benzetilmesinde de kullanılan önemli bir araçtır. Zira şairler beyitlerin 1. mısralarında bir veya birden fazla unsuru zikredip 2. mısralarda ise zikredilen bu unsurları istifham yoluyla kendilerinden benzetme yönü bakımından üstün olan kişi veya şeylere benzetebilirler. Bu sanatta benzetme ilişkisinin genellikle istifham³⁹ yoluyla kurulması şairin hayretinden kaynaklanır. Hayret kelimesinin, N4'te vurgulanmış bir biçimde karşımıza çıkması, şairin içinde bulunduğu ruh hâlini yansıtması bakımından önemlidir. Çünkü hayret, benzeyen ve benzetilen arasındaki ilişkiyi olabildiğince muğlaklaştırır.

Neşâtî'nin gazeli sakiye hitapla açılır. Devam eden beyitlerin muhatabına dair dilbilgisel bir işaret olmamakla beraber, makta beyti hariç, bu beyitlerde de sakinin muhatap alındığını söyleyebiliriz. 2. beyitten anladığımız kadarıyla şafağın doğuşuna kadar sürmüş bir işret meclisi sözkonusudur. 1. beytin tamamına *ses hâkim*: Neyin sesi, akarsuyun sesi ve bir musikiyi andıran sürahiden dökülen şarap sesi. 2. ve 3. beyitlerde, sakiye ait çeşitli güzellik unsurlarıyla tabiata ait olaylar ve unsurlar benzerlik-üstünlük ilişkisi içinde karşılaştırılarak saki methedilmektedir. Ayrıca 3. beyitten işret meclisinin bahçede yapıldığının işaretlerini de alıyoruz: gülşen ve benefşezâr. Sakinin 2. beyitte

³⁸ Tecâhül-i ârifin tanımı için bkz. (Tarlan, 1981: 165).

³⁹ Coşkun, tecâhül-i ârif sanatında istifhamın bulunmasının şart olmadığını söyler (2007: 197).

güneşi utandıran yanaklarının kırmızılığı, 3. beyitte yanağının kırmızılığı/gülşen, ayvatüyelerinin kokusu ve rengi/benefşe-zâr ve 4. beyitte kaşlarının eğriliği/mihrap benzerlikleri sırasıyla işleniyor. Bütün bu dolaylı benzetmeleri, şair, tecâhül-i ârif sanatının imkânlarıyla -hayret ve istifham- sanki benzetme peşinde koşmadan doğal bir şekilde yapmaktadır. Belagat, Cevdet Paşa tarafından sözün fasih olmak şartıyla muktezâ-yı hâle mutabık olması olarak tanımlanır (Ahmed Cevdet Paşa, 2000: 4). Nitekim 4. beyitte hayretle ne yaptığını bilmez bir hâlde (burada şairin sarhoşluğuna da ima vardır) bulunan Neşâtî, içinde olduğu psikolojik duruma en uygun düşen edebî sanatı seçmiştir. Bulunduğu ortamın işret meclisi olması ve muhtemelen kendisinin de -gerçek veya mecazi sarhoş (“bî-tâbî-i dimâğ”) olması dolayısıyla mütekellim, gazel boyunca bize eşyayı farklı perspektiflerden göstererek hayâl ile gerçek arasında gidip gelen imajlar sunar. Burada kısa bir parantez açmak yerinde olacaktır. Klasik Türk edebiyatı şairleri, halk şairleri gibi (rüyada aşk badesinin içilmesi) şiir söylemeyi genel olarak mecazi bir sarhoşluğa, aşk sarhoşluğuna bağlarlar. Zaten Neşâtî, 4. beyitte Hallâc-ı Mansûr’un söylediği bir söze⁴⁰ telmihte bulunarak sarhoşluğunun da mecazi bir sarhoşluk olduğuna işaret eder.

Tab’î’nin naziresinde redifin de yönlendirmesiyle Neşâtî’deki tecâhül-i ârif sanatı devam ettirilmiştir. T’de dikkat çeken en önemli uygulama bu sanatı destekler nitelikte olan “mı/mi soru” (2a’da cümle vurgusunu üzerine almış ve 3a’da ayrıca öncelenmiştir) edatının 4. beyit hariç 1. mısralarda da ısrarlı bir şekilde kullanılmasıdır: 1a mû mıdur, 2a meh mi, 3a Var mı, 5a hûnîn mi. Tab’î’nin soru edatlarını 1. mısralarda da kullanması hayretini daha şiddetli bir şekilde okuyana/dinleyene aksettirmek içindir. N’de ise bu durum 3a’da “gülşen midür” şeklinde güçlü bir önceleme ile karşımıza çıkar. Tab’î naziresinin son beytinde ilginç bir söz oyunu yapar. İlk mısranın sonundaki “yâ”nın edat görevinde kullanılması, vokatif eki olarak kullanılmasına nazaran cümlenin istifhamî yönünü kuvvetlendirir. Şair, bu lafzı her iki şekilde kullanarak müphemiyet oluşturmuştur.

Sīnemde dāğ u şerḥa-i ḥūnīn mi Ṭab‘īyā/ Tab‘ī yā

Gūlzār-ı firḳat içre gül-i ārzū mıdur

⁴⁰ Hallâc-ı Mansûr’un idam edileceği gün vücudundan akan kanla abdest aldığı ve “aşk namazı için abdest ancak kanla alınır” dediği rivayet edilir (Uludağ, 1997: 379).

Bu müphemiyet T’de 2. ve 3. beyitlerde sihr-i helâl sanatıyla karşımıza çıkar. “ol sanem” ve “efvâh-ı nâsda” ifadeleri hem buldukları birinci mısralar içerisinde hem de ikinci mısralara bağlanarak anlamlı cümleler oluştururlar. N’de ise 4. beyitte “hûn-ı giryeden” ifadesi hem birinci mısradaki hemde ikinci mısraya bağlandığı için sihr-i helâl olarak değerlendirilebilir.

Her iki gazelin 2. beyitleri muhatabın yüzünün parlaklığını mübalağalı bir şekilde tasvir etmeleri bakımından ortaktır. Neşâtî sevgilinin yüzünün görünüşü ve rengiyle (reng ü rû⁴¹) güneşi utandırdığını söylerken, Tab’î sevgiliyi ve aynadaki aksini, güneşin ay ile karşılaşmasına benzetir.

Tab’î’nin başarısı, model şiirden aldığı parçaları bütüne yayarak yekahenk gazeller üretmesindedir. Onun naziresini yekahenk kılan özelliklerinden biri de - Neşâtî’nin gazelindeki dilbilgisel belirsizliğin aksine- muhatabının en azından dilbilgisel bağdaşıklık⁴² açısından belirgin olmasıdır: 1a çîn-i cebîni, 2a ol sanem, 3a dehân. N’deki dilbilgisel belirsizliği ise esas olarak mekân birlikteliği ve görece belirgin muhatabın kimliği (sâkî) gidermektedir.

Tab’î, naziresinin ilk üç beytinde sevgilinin güzelliği karşısındaki hayranlığını, 4. beyitte zahide sataşmayı (bu beyit bulunan cinasın iteklemesiyle söylenmiş gibidir), son beyitte ise sevgilinin gönlünde açtığı yaraları konu edinmiştir.

İki gazel arasındaki ortak kafiye kelimelerinin sayısı yukarıdaki tabloda görüleceği üzere 2’dir. 2. beyitlerdeki “rû” kafiye kelimeleri, birbirlerinden tamamıyla farklı işlevlerde kullanılmıştır. Neşâtî’de “reng ü rû” ikilemesine, Tab’î “rû-be-rû” ikilemesiyle cevap verir ve rediften önce ikileme kullanımını 3. ve 4. beyitlerde de devam ettirir: “Güft u gû”, “hâ vü hû”. Tab’î, naziresinin 5. beytindeki “gül-i ârzû” tamlamasını güzel bir tahyilî teşbih olması dolayısıyla almış olmalıdır. Neşâtî’nin 5. beytindeki orjinalliğe sahip olmasa da benzer bir işleve sahiptir. Önce “ârzû”, “gül”e benzetilerek somutlaştırılmakta, daha sonra gül ile şekil ve renk benzerliği bulunan “dâğ” birbirine benzetilmektedir. Böylece dolaylı yoldan “ârzû” ve “dâğ” arasında benzetme ilişkisi kuruluyor: Âşığın arzusunun tezahürü olarak dâğ. Bu son beyit mecmuada çokça şiiri bulunan

⁴¹Mecmuada “reng ü rû” atfı terkibi şeklinde olan bu ifade, İsmail Ünver’in Neşâtî Divanı’ndan Seçmeler adlı eserinde reng-i rû (yüz rengi) olarak geçmektedir. Biz mecmuadaki şekline göre anlam verdik.

⁴² Bu kavram hakkında Aksan şunları söyler: “Bağdaşıklık (İng. cohesion) herhangi bir metindeki özel bütünlüğü sağlayan önemli bir unsurdur. Bağdaşıklık, metni kuran sözcükler arasında birtakım dilbilgisel öğelerle bağlantı sağlanmasıdır” (Aksan 2013: 255).

Emrî'nin⁴³ etkisindedir: dâğ=gül/ şerha=gül dalı. Tab'î, bu beyitteki “hûnîn” sıfatını Neşâtî'nin gazelinden almıştır.

N1, N2 ve N4'te karşımıza çıkan “hûn, hûnîn”, N3'te sevgiliyi tavsif eden “gül-şen” kelimelerinin kullanımı gazelin kompozisyonunda kırmızı rengi ön plana almıştır. Kırmızılık kavramıyla ilgili kelimeler şunlardır: Şerm, hûn, al, renk, âteş, gül, gülşen.

2.3.5. Sebzî'ye Nazire⁴⁴

KAFİYE VE REDİF KELİMELERİ	SEBZÎ	TAB'Î
	1. 'abîr-âşâma	1. Şâma
	Şâma	eyyâma
	2. dil-i nâ-kâma	2. dil-i nâ-kâma
	3. gül-fâma	3. şarâb-âşâma
	4. câma	4. has u 'âma
	5. dâma	5. muhabbet-nâme
		6. gül-endâma
		7. dâma

Tablo 13: Kafiye Kelimeleri (Sebzî ve Tab'î)

İmale :

Sebzî: 1b bu, 2b havâsı, 3a yanına.

Tab'î: 1b bu, 2a subhı, 'İsâ, 2b mi, 3b âbı, sunıla, 4b olalı, 5b n'ola.

Med:

Sebzî: 3a hûb-rû, 3b muhtâc, 5b Şâm.

⁴³ Ayrıca ilk beyit de Emrî etkisindedir. “Hû” lafzı ideogram gibi okunarak düğümlemiş/örülmüş saça benzetilmiştir: هو = “giriş-beste mû” (düğümlenmiş saç).

⁴⁴ Sebzî'nin gazeli için 124, Tab'î'nin naziresi için 125. şiire bakınız.

Tab'î: 2b *rûh*-bahş, 4a *reşk*de.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere ortak kafiye sayısı dördtür. Ortak kafiye kullanımı, benzer mazmunu/temayı da beraberinde getirmiştir. Kullanılan ortak kafiye kelimelerinden 2. beyitteki “nâ-kâm”, terkihiyle beraber Tab'î tarafından olduğu gibi alınmıştır. Sebzi'nin 2. beytindeki “neşve-bahş (neşe veren)” ve “rûh” kelimeleri Tab'î'deki “rûh-bahş (ruh bağışlayan, can veren)” kelimesi tercihini belirlemiş, “mürde-i sad-sâle” terkihi ise Tab'î'ye “dem-i can perver-i İsâdur” terkihini esinlemiştir. Sebzi'deki 5. beyit ile Tab'î'deki 7. beyit de birbiriyle anlamca paraleldir. Tab'î, Sebzi'de kapalı istiare olan “dil”i teşbih-i belîğ şeklinde (murg-ı dil) ifade etmiş ve “Şâm”ı kişileştirip “dâm (tuzak)” kelimesi ile alakalı olarak “zûlf”ü eklemiştir. Klasik Türk edebiyatında zûlf, birçok beyitte siyahlığı dolayısıyla “şâm”a (akşam) benzetilir: Şâm-ı zûlf. Sebzi, “Şâm” ve “dâm” kelimelerini kullanarak zûlfü çağrıştırmıştır. Dolayısıyla Tab'î'nin beytinin, Sebzi'nin görece daha kapalı ve çağrışım bakımından zengin olan beytinin şerhi olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şey yukarıda bahsedilen “mürde-i sad-sâle” ve “dem-i cân perver-i İsâdur” terkipleri arasındaki ilişki için de geçerlidir.

Sebzi'nin gazelinin merkezinde Şâm şehri yer alır. Şâm'ın 1. beyitte toprağı, 2. beyitte gül bahçeleri ve havası, 3. beyitte güzelleri ve 4. beyitte ise işret meclisi methedilir. Gazelin 1, 2 ve 5. beyitleri, bağdaşıklık bakımından açık bir şekilde Şâm'a bağlıdır: S1 hâk-i abîr-âşâm, Şâm; S2 seyr-i gül-zârı, havâsı; S5 Şâm'da. 3. beyitte geçen “hûb-rû” kelimesi Şâm'ın güzelleri için kullanılmış olmalıdır. Bu kelime, 2. beyitte geçen gül-zâr⁴⁵ kelimesinin çağrışımıyla tercih edilmiştir. Yine 4. beyitte bahsedilen işret meclisinin Şâm'da olduğu düşünülebilir. Bu beyit de gazelin 3. beyit 2. mısraının devamı niteliğindedir. Sebzi, görüldüğü gibi beyitlerin arasında kurduğu sıkı bağlar sayesinde Şâm etrafında güçlü bir kompozisyon geliştirmeyi başarmıştır.

Tab'î'nin gazelinde dilbilgisel bağdaşıklık -yani bütün beyitlerin açık bir şekilde Şâm'a bağlanması-, Sebzi'nin şiirine göre daha belirgindir: T1 şâm-Şâm, T2 bâd-ı subhı, T3 ömr-i bâkîsi, 3b katre-i âbı, T4 cevher-i hâki, T5 ana (2 defa), T6 şâm, Şâm, 7a Şâm. Bütün beyitlerin Şâm ile doğrudan ilgili olması sebebiyle Tab'î'nin gazeli, Sebzi'ninki gibi *yekahenk* bir gazeldir. Tab'î'nin yaptığı bu ilişkiyi belirginleştirmek olmuştur.

⁴⁵Burada gül-zâr (gül bahçesi) kelimesinin edebî gelenekte sevgilinin yüzü için benzetmelik olarak kullanıldığı hatırlanmalı.

Tab'î, şiirinin kompozisyonuna doğal bir şekilde dört unsuru/anasır-ı erbaayı (toprak, su, hava, ateş) dağıtmıştır: T1 *demde* (tevriyeli); T2 *bâd-ı subhî*; T3 *katre-i âbî*; T4 *âteş-i reşk*, *cevher-i hâki*. Sebzî, gazelinin 1. ve 2. beyitlerinde dört unsurdan ikisini kullanmıştır: S1 *hâk-i abîr-âşâm*, S2 *havâsı*. Tab'î, bu bakımdan Sebzî'yi tamamlamıştır. Tab'î, bu beyitlerin hepsinde telmih sanatına başvurur. Rüzgârı, Hz. İsa'nın can bağışlayan nefesiyle; suyu, Hızır ve abıhayatla; toprağı ve ateşi, simyacıların toprağı altına çevirmek için iksir kaynatmaları âdetiyle birlikte anar. O, bunlardan başka 6. beyitte de telmih sanatına başvurmuştur: Hz. Yakub ve Hz. Yusuf.

Bilindiği gibi dört unsur maddî âlemin temelidir ve şairin amacı bunları kullanarak bir taraftan hüner göstermek, diğer taraftan da Şâm'ı maddî yönlerden methetmektir. Tab'î, zaten Şehrî'ye nazire olarak yazdığı bir kıtasında Şâm'ın manevi yönünü temsil eden insanları şöyle eleştirmektedir:

1. Şâm-ı cennet-meşâm hoşça velî

Halkınuñ şöhetinde 'âlim yok

2. Nice ârâm ider gönül anda

Ṭotalum cennet imiş âdem yok

T'nin kompozisyonu basitçe ikiye ayrılabilir: Şâm'ın methedildiği ilk 5 beyit ve yine Şâm'da yaşayan bir güzelin methedildiği son 2 beyit. Tab'î, övgüsünü yönelttiği bu ikilinin ilkinden diğerine geçerken aradaki bağlantıyı sağlamlaştırmak için Sebzî'de bulunmayan ve şiire çağrışım zenginliği katan *şâm* - *Şâm* cinasından faydalanmıştır⁴⁶. Bu cinas, T'nin 1. ve 6. beyitlerinde kullanılmıştır. Sebzî'de bulunan *Şâm* - *âşâm* cinası, Tab'î'de tekrar edilmiştir.

Tab'î'nin gazelinde bulunan “muhabbet-nâme” kafiye kelimesi, cümlenin nesnesi konumundayken yönelme ekiyle çekimlenmiş diğer kafiye kelimeleri -Sebzî'de olduğu gibi- tümleç görevindedir. Bu durum bir sapmaya işaret etmektedir. Herhâlde ilginç bir kafiye bulan şair, monoton ritmi kırmak ve “karalar” yüklemine önceleyip nesnesini

⁴⁶ Klasik Türk şiirinde yer adlarının kullanımı hakkında Dilçin: “Divan şiirinde yer adları, doğrudan coğrafî işleviyle, yani belli bir ülkeyi, şehri, bölgeyi... belirtme, anlatma açısından kullanıldığı gibi, teşbih, istiare, telmih, tenasüp, tezat, tevriye, cinas... gibi anlatım yollarıyla bir mazmun çerçevesi içerisinde de çok daha sıklıkla ele alınmıştır” der (Dilçin, 2011: 251). Yukarıda, Husrev'in gazelinde geçen “Akdeniz” kelimesi de yine bu doğrultuda kullanılmıştır.

beytin sonuna atarak merak uyandırmak istemiştir. “Karalar” fiilinin sentaktik öncelenmesi gazelin ana mevzuu olan Şam’ın diğer manasıyla (şâm-“akşam”) da uyumludur. Bu beyit temelde hüsn-i talil sanatına yaslanarak oluşturulmuş orijinal bir hayâle sahiptir.

Tab’î’de 1. beyitte -âm/am/em, 3. beyitte -âb, 5. beyitte -er, -ar/tâ, 6. beyitte -âm, -am ses kümelerinin, Sebzî’de ise 2. beyitte -ân/-an, 3. beyitte -ül, 5. beyitte yine -âm ses kümelerinin tekrarı şiire akıcılık katmaktadır.

Tab’î’nin şiirinde 7 imale bulunmaktadır 1. beyitte “bu” ve 2. beyitte “mi” üzerinde olan imaleler anlambilimsel öncelemelerin güzel örnekleridir. Sebzî’nin gazelinde ise “bu” kelimesinde bulunan imale, “ol” ile tezatlık ilişkisini vurgulamak gibi bir işleve sahiptir. “Ol”-“bu” tezadı şairin Şam’a (Şam’ın uzaklığı ve gönlün çaresizliği) olan hasretini vurgulamak isteğini göstermektedir. Tab’înin “bu” kelimesini imale yoluyla öncelmesi, bilinçli bir tercih olarak bu kelimenin S’deki etkisini beğendiğine işaret etmektedir.

2.3.6. “-er eyle” Redifli Gazel

Mef’ülü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fe’ülün

1. Ol serve dilâ gülşen-i cân içre yer eyle
Eşkûnle dem-â-dem şulayup tâze-ter eyle
2. Âğûşa çekem dir iseñ ol qaşı kemānı
Tîr-i elem-i firqate cânuñ siper eyle
3. Ey gönçe-dehen gül açılup ol şeker-efşān
Kām-ı heves-i ‘āşıkı pür-gül-şeker eyle
4. Tā key güzelüm hāb-ı humārî-i tegāfûl
‘Uşşāk-ı sitem-dîdelere bir nazār eyle
5. Ehl-i harem ol Ka’be-i kūyına tavāf it
Sa’y eyle var ol rütbe-i ā’lāda yer eyle

6. Al naḳd-i ḥayât ile metâ^ç -ı mireş-i ^ç ışık

Bâzâr budur sūddan efzal zarar eyle

7. Sîḥ āh u tenîñ dahı kebâb âteşi ḥasret

Ṭab^ç î gibi bâdeñ yūri ḥūn-ı ciger eyle

İmale: 2a kaşı, 4b dîdelere, 5a kûyına, 6a ile, 7a dahı.

Med: 6b bâzâr, sūd.

Tab'î, bu gazelini, esas olarak kendi gönlüne verdiği öğütler üzerine kurmuştur. Bu gazel, şairin “göstermez” redifli gazelinde olduğu gibi aşkı, bir eğitim süreci olarak sunar. Şair, gazel boyunca hoca, gönül ise talebe olarak karşımıza çıkar. Şair, aşk tarikinde gönül talebesini irşat etmektedir. Gazelin nasihat içerikli olmasının ardında böyle bir arka plan vardır. 1.beyitte (“dilâ”) şiirin muhatabı açıkça zikredilmiştir. 2, 5, 6. ve 7. beyitlerde ise muhatap yine gönül olmakla birlikte açık bir şekilde belirtilmemiştir. Bu beyitler için gizli bir “dilâ” nidasından bahsedebiliriz. Gazelin genel kompozisyonuna aykırı olarak 3. ve 4. beyitlerde muhatap değişmektedir. 3. beyitte “ey gonçe-dehen” ve 4. beyitte “güzelüm” nidaları açık bir şekilde sevgiliye yönelir. Tab'î, gönlüne tecrit sanatı yoluyla hitap ederken araya giren bu beyitler, sevgiliye üstü kapalı bir sitem olarak anlaşılabilir. Ayrıca beyitlerin yüklemelerinin emir kipinde oluşu, âşığın ihtiyacının aciliyetini ve sevgiliye olan iştiağının şiddetini göstermektedir. Yine gazelin bazı beyitlerinde gazele bütünlük kazandıran ve sevgilinin varlığını belirginleştiren bağdaşıklık unsurları kullanılmaktadır: T1 *ol serve, ol kaşı kemânı*, T5 *Ka'be-i kûyına*.

Bu gazelin en dikkat çeken özelliği, “bâzâr budur” hariç bütün yüklemelerinin emir kipinde çekimlenmiş olmasıdır: T1 yer eyle, tâze-ter eyle, T2 siper eyle, T3 ol şeker-efşân, pür-gül-şeker eyle, T4 nazar eyle, T5 ehl-i harem ol, tavâf it, sa'y eyle, var, yer eyle, T6 Al nakd-i hayât ile, zarar eyle, T7 yūri, ḥūn-ı ciger eyle. Bunların yanında 3. beyitteki “gül”⁴⁷ kelimesindeki tevriye dikkate alınırsa emir kipli yüklem sayısı artar. Ayrıca metinde geçen işaret sıfatları da emir kipli yüklem sıklığından ötürü okuyucu tarafından yüklem gibi algılanmaya müsaittir: T1 *ol serve*, T2 *ol kaşı kemânı*, T5 *ol rütbe-i â'lâda*. Bu durumu bir çeşit şibh-i iştikak saymak mümkündür. Bu işaret sıfatlarının

⁴⁷ Çiçek anlamındaki “gül” ve “gül-“ fiili.

bir işlevi de sevgilinin makamının ulaşılmazlığını, uzaklığını vurgulamaktır. Bu ulaşılmazlık, emir yüklemleriyle işaret edilen acelelikle beraber düşünülduğünde sevgilinin varlığına adeta esir maddesi gibi bir uçuculuk da katar. Zaten şair, 3. ve 4. beyitlerde sevgiliye hitap ettikten sonra -muhtemelen bir şeyi değiştirmeyeceğini fark ederek- çarçabuk gönlüne nasihat etmeye başlar. Şair bu aceleciliği yansıtabilmek için yüklem sayısını artırır. 5. beyitte 5 adet emir kipinde yüklem kullanılmıştır: *ehl-i harem ol, tavaf it, sa'y eyle, var, yer eyle*. Makta beytinde ise emir kipli yüklem gizlenmiştir: *Âh[ını] sîh [eyle], dahı tenin[i] kebâb [eyle], hasret[ini] [kebâb] âteşi [eyle]*. Mısra bu şekilde anlaşılırsa, açıkça zikredilen “yürü” ve “eyle” yüklemelerini de eklediğimizde makta beytindeki emir kipli yüklem sayısı 5’e çıkar. Şair, makta beytinde acelesini vurgulamak için mısrayı yüklemli olmayan eksilteli bir cümle hâlinde düzenlemiştir. Yüklemli hemen hepsinin emir kipinde olmasında, kendisi de emir kipinde olan redifin etkisi büyüktür.

2.3.7 “-yı sa’d” Redifli Gazel

Mef̄ ülü Fā’ ilätü Mefā’ ilü Fā’ ilün

1. Güş-ı cihāmı ger pür iderse nidā-yı sa’ d
Girmez şımāh-ı naḥsuma aṣlā ṣadā-yı sa’ d
2. Bir luṭfı biñ cefāya bedel kıldı ṭālī’ üm
Oldı nuḥūsetüm ḥaber-i mübtedā-yı sa’ d
3. Ḳurbān-ı reh-güzār-ı ḥidiv-i nuḥūsetem
İtmem irādetüm ile cānum fedā-yı sa’ d
4. Olsam nuḥūset ile n’ola ḥūşe-çin-i ye’s
Düşdüm ezelde derd ile ḥırmen-cüdā-yı sa’ d
5. Kān-ı ḳademde almış idüm Ṭab’ ī bī-ḥesāb
Gevher-penāh-ı naḥs benem mā’ adā-yı sa’ d

İmale: T1 iderse, T2 oldı, T4 ile, n’ola,

Zihâf: T5 Tab'î.

Med: T5 *nahs*.

Tab'î'nin bu gazelinin ana teması kendi bahtsızlığı, uğursuzluğudur. Redifle tezat oluşturan ve gazel boyunca tekrar edilen “nahs” kelimesi ve müştakları temayı belirlediği gibi gazelin konu birliğine sahip olmasını da sağlar⁴⁸: T1 nahsuma, T2 nuhûsetüm, T3 nuhûsetem, T4 nuhûset ile, T5 nahs. Bununla beraber şair her zaman talihsizliğinden şikâyet ediyor görünmez, aksine onu, kendi üstünlüğünün bir nişanesi olarak görür:

Güş-ı cihânı ger pür iderse nidâ-yı sa' d

Girmez şimâh-ı nahsuma ašlâ şadâ-yı sa' d

“Cihanın kulağını mutluluk nidası doldursa bile (benim) uğursuz kulağıma mutluluk sadası asla girmez”.

Ķurbân-ı reh-güzâr-ı hidiv-i nuhûsetem

İtmem irâdetüm ile cânım fedâ-yı sa' d

“Uğursuzluk hidivinin yoluna kurbanım; canımı (kendi) irademle mutluluğa feda etmem”.

Yukarıdaki beyitlerin yüklemeleri geniş zamanda çekilmiştir ve bilindiği gibi geniş zaman kullanımı basitçe geniş zamana işaret ettiği gibi öznenin niyetini de gösterir. Örneğin 1. beytin yüklemi olan “girmez”i sadece zaman bildirme işleviyle ele aldığımızda şairin nasipsizliği anlamca ön plana çıkar. Yani şair mutluluk sadasını duymak istemekte fakat 2. beyitten öğrendiğimiz kadarıyla talihi (tâli'üm) buna engel olmaktadır. Buna karşılık beytin yüklemine niyet bildiren işleviyle ele aldığımızda şair, nasipsiz olmasından dolayı değil, tersine kendi iradesiyle mutluluk sadasını işitmek istememektedir. “Girmez” yüklemine öznesi, “sadâ-yı sa'd” olsa da niyet ve irade olarak şaire bağlanır: Girmez yani girmesine izin vermem. Beytin bu şekilde anlaşılması şairi yakınma içindeki pasif konumundan uzaklaştırıp ona aktif bir rol vermekle kalmaz aynı zamanda anlamca olumsuz olan “nahs” kelimesine de olumlu bir anlam yükler. Nitekim

⁴⁸Redif eğer doğru bir şekilde kullanılırsa mazmunları ve kavramları derleyip toplayan ve gazelin bütününe yayan bir mıknaṭis işlevine sahiptir (Nâcî, 1307: 178; Muhsinî, 1382: 61-62; Akün 2013: 75).

3. beyitte, 1. beytin yükleminden çıkardığımız şairin iradesi ve tercihi açık bir şekilde kendine yer bulmuştur: “İtmem irâdetümle”. Bu beyitte şairin tercihi ve uğursuzluk kavramının olumlanması gayet nettir ve okuyucuyu 1. beytin de bu doğrultuda anlaşılmasına ikna eder. Zaten gazelin son beytinde de bir tür övünme vardır: “gevher-penâh-ı nahs benem”. Bu durum gazele, şairin beklentileri ve içinde bulunduğu vaziyet arasındaki tezattan kaynaklanan hayâl kırıklığı neticesinde tariz yoluyla söylenmiş bir görünüm de verir. Şairin “sa’d (uğur, mutluluk)”ı redif seçmekteki nihai amacının yine “sa’d” olduğu söylenebilir.

Gazelin 2. beytinde şair, uğursuzluk ve mutluluk arasındaki ilişkiyi isim cümlesi metaforuyla ifade eder: Mutluluk (sa’d-mübtedâ), uğursuzluğumdur (nuhûsetüm-haber). Mutluluğun bu biçimde ifade edilişi onu tam anlamıyla tersyüz etmek demektir ve yine kendi içine kapanan iki manayı içinde taşır. Öncelikle bu cümle, bir mutluluk tanımıdır: Beni mutlu eden şey uğursuzluğumdur. Bu isim cümlesi böyle anlaşılırsa uğursuzluk yukarıdaki örneklerde olduğu gibi olumlu bir anlam kazanır. İkinci olarak ise mutluluğun kendisi bizzat uğursuzluk olarak anlaşılır ve bu anlamıyla uğursuzluk olumsuzdur, istenmeyen bir şeydir. Dolayısıyla mutluluk da istenmez. Gazelde zaman zaman beliren ironi tam da bundan sonra başlar.

Eski şiirde “nahs” ve “sa’d” ile beraber kullanılan diğer astroloji kavramlarının bu gazelde yer almayışı ilginçtir. Bunun sebebi şairin “nahs” ve “sa’d” kavramlarını mutlak değerler olarak sunması olabilir. Çünkü eski astrolojiye göre “nahs”ın “sa’d”a dönüşmesi olağan bir vakadır ve şairin niyetine yani mübalağalı bir şekilde uğursuzluğu sahiplenmek istemesine terstir.

Yukarıdaki gazelin dikkat çeken özelliklerinden birisi de ilk 4 beytin 2. mısralarında görülen devrik cümle yapısıdır. 1. ve 4. beyitlerde öncelenen yüklem (sırasıyla “girmez” ve “düşdüm”) bütün beytin, 2. ve 3. beyittekiler (sırasıyla “oldı” ve “itmem”) ise 2. mısraların yüklemidir. 1. ve 3. beyitlerde öncelenen yüklem daha çok şairin iradesine işaret ederken, 2. ve 4. beyitlerdeki olup bitmişliğe dolayısıyla *takdire* işaret eder. Burada kastedilen takdîr, âlem-i ervâhda ruhların payına düşen nasiple ilgili olmalıdır. Özellikle 4. ve 5. beyitlerde yer alan “düşdüm ezelde”, “kân-ı kıdemde almış idüm” gibi ifadeler okuyucuyu elest bezmine gönderir. Muhtemelen şair elest bezminde payına düşene, “nuhûset”e rıza gösterdiğini beyan etmek için 1. ve 3. beyitlerde kendi uğursuzluğunu bir tercih gibi sunmuştur. Aynı zamanda bu durum şairin psikolojisine

de işaret eder. Şiirde aktif ve pasif eylemlerin dengeli bir şekilde dağıtılması şairin savruluşuna işaret eder. Şair kendi iradesinde olmayan “nuhûset”ini sahiplenerek kendi tercihi gibi göstermek istemiş olabilir. Zaten şiirin bütün müphemiyeti “nuhûset”in okuyucu tarafından nerede konumlandırılacağına göre sürekli değişmektedir. Şair, uğursuzluğuna hayıflanıyor mu, yoksa onunla gurur mu duyuyor, tam olarak anlaşılmaz. Güçlü bir *kabz* hâliyle yazıldığı anlaşılan ve bütün nuhuseti şiirin manasıyla birlikte kendine kabz etmiş olan bu şiirde şair, kendi bahtsızlığını kabullenerek ve olumlayarak *bast* hâline geçmeye uğraşır. Gazelin mihveri olan tezatla birlikte gelen müphemiyet buradan kaynaklanıyor olmalıdır.

Şiirin bütününe yayılmış bir şekilde bulunan tahyilî teşbihler, özellikle “nahs” ve “sa’d” kavramlarını somutlaştırmak ve birbirleriyle ilişkiye geçirmek için kullanılır. Örneğin, 4. beyitteki “hûşe-çîn-i ye’s” ve “hırmen-cüdâ-yı sa’d” terkipleri, “ye’s (derin üzüntü)” ve “sa’d” kavramlarını somutlaştırmakla kalmaz, “hûşe-çîn (başak toplayıcı)” ve “hırmen-cüdâ (harmanın haricine düşmüş)” birleşik isimlerini kullanarak onları birbirleriyle ilişkiye sokar. Gazeldeki diğer tahyilî teşbihler ise şu şekildedir: T1 Gûş-ı cihân, sımâh-ı nahs, T2 haber-i nuhûset, mübtedâ-yı sa’d, T3 hidv-i nuhûset, T5 kân-ı kıdem, gevher-penâh-ı nahs. Tab’î bu tür teşbihlerle soyut olan konusunu olabildiğince somutlaştırır.

Gazelde tahyilî teşbihlerin yanında dikkat çeken diğer edebî sanatlar şunlardır: T2 bedel “karşılık; bir dilbilgisi terimi”/ tevriye. T3 kurbân “kurban; yakın olma”/ tevriye, T5 kadem “uğur”, kıdem “eskilik”/ cinas-ı lafzî.

Gazelin en belirgin ses özelliği ise redifteki “d” ünsüzünün (26 defa karşımıza çıkar) kafiyede de bulunmasıdır. Redifteki kısa “a”dan sonra gelen “ayn”, “a”nın uzun okunmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla redif ve kafiyedeki ortak seslerin sayısı 2’ye yükselir: “â”ve “d”. Jean Cohen’nin kafiye için söylediği ses bakımından birbirine benzeyen sözcükler anlam bakımından da benzetmek zorundadırlar (Aksan 2013: 191) sözünün, anlamsal bağın daha gevşek olduğu belirtilmek kaydıyla redif ve kafiye arasındaki ses benzerliği için de geçerli olduğu söylenebilir⁴⁹. Redif ve kafiyedebulunan “â” ve “d” sesleri buldukları kelimeler arasındaki tamlama ilişkisine çeşitli çağrışımlara açık başka anlam ilişkileri de eklemiştir.

⁴⁹Bu gazelde gerçekten zayıf olmakla beraber kafiye ve redif arasındaki ünlü ve ünsüz benzerliğinin şiirin musikisine yaptığı katkı için bkz (Muhsinî, 1382: 51-52).

Sonuç olarak bu gazelin, Tab'î'nin diğer şiirlerinden farklı olarak içerdiği yoğun somutlaştırmalar, tezatlar ve ızdırıp sebebiyle sebk-i hindi üslubuna yakın olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.8. “-cesine” Redifli Gazel

Li-muḥarririhi Berāy-ı Meḥammed Girāy İbni Bahādır Girāy Ḥān

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Taḥt-ı ' ışk üzre cülüs ideli dil Cemcesine
Dem-be-dem bâde-i ğam nüş iderim semcesine
2. Mürde-i firqatüñem vuşlat ile iḥyāya
Himmet it pâdişehüm ' İśā-yı Meryemcesine
3. Cennet-i küyuñı dünyāya deġişmem şanemā
Ḳadrin a' lâ bilürin ḥaḳ budur Ādemcesine
4. Şā'im-i dā'im-ihicrānuñuz ey māh-cebîn
Rûz-ı vaşluñ görelüm ' ıyd-i mükerremcesine
5. Ḥaṭṭ-ı ruḥsārını vaşf ideli yārūñ Ṭab' î
Oldı meşhūr ḥaṭum Mālik-i Deylemcesine
Zeyl
6. Şun' -ı Ḥaḳ ḥazret-i Sulṭān-ı Mehemmed ki odur
Ḳavs-ı ' irfānı çeken ṭab' ina Rüstemcesine
7. Gelmedi bir dür-i yektāy-ı luṭuf u zībā
Şadef-i cūda o sulṭān-ı mükerremcesine

8. Hâzret-i Hâlık-ı Ekber o kerîmü'z-zâti

Merd-i meydân-ı kerem eyledi Hâtemcesine

İmale: 1a ideli, 2a ile, 5a ideli, 7a gelmedi.

Zihaf: 2b 'Îsâ.

Med: 4a *mâh*-cebîn, 5a *meşhûr*.

Tab'î'nin bu müzeyyel gazeli şiirin başına düşülen nottan da anlaşılacağı üzere Bahadır Giray Han'ın oğlu Mehemed Giray için yazılmıştır. Sadece zeyl kısmında adının anılıp cömertliğine vurgu yapılmış olmasına rağmen gazelin, baştan sona kadar tek muhatabı Mehemed Giray'dır. Zeyl kısmına kadar şair, Mehemed Giray'a ulaşabilme arzusunu terennüm etmiştir.

Gazelin kafiye kelimeleri, 4. ve 7. beyitler hariç dinî-tarihî şahıs isimlerinden seçilmiştir: T1 Cem, T2 Îsâ-yı Meryem, T3 Âdem, T5 Mâlik-i Deylem, T6 Rüstem, T8 Hâtem. Bütün gazel boyunca tekrar edilen bu isimler, gazeldeki baskın edebî sanatın telmîh olmasını sağlamıştır. Klasik Türk şiirlerinde şairlerin ortak kültür malzemesini kullanmaları yaygın bir gelenektir. Bunun başlıca yolu ise telmihtir. Tab'î, bazen bu şahsiyetleri kendisine, bazen memduhu olan Mehemed Giray'a benzetir. Kendisine benzettiği şahıslar T1 Cem, T3 Âdem, T5 Mâlik-i Deylem; Mehemed Giray'a benzettiği şahsiyetler ise, T2 Îsâ-yı Meryem, T6 Rüstem, T8 Hâtem'dir. Müşebbehün bih görevinde kullanılan şahıs isimlerinin şair ve memduhu arasında dengeli bir şekilde dağıtıldığı görülmektedir.

1. beyitte, şair, gönlünü kadim Fars hükümdarlarından Cem'e benzeterek gazeline başlar. Şairin içinde bulunduğu duruma işaret eden “ışk” ve “gam” kelimeleri, Cem'in hükümdar ve şarabın mucidi olmasına işaret eden “taht” ve “bâde” kelimeleriyle benzetme ilişkisi oluşturularak somutlaştırılmıştır. Bu tahyîli teşbihler (taht-ı ışk, bâde-i gam, dil=Cem) şairin hayâlini bir tablo hâlinde sunmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca şairin “sem” (zehir) niyetine “bâde-i gam” (gam şarabı) içmesi, Cem'in dayanılmaz baş ağrıları çeken ve intihar maksadıyla mayalanmış üzüm suyu içen cariyesini

de hatırlatır⁵⁰. Dolayısıyla şarabın icadına da telmih vardır diyebiliriz. “Gam” kelimesi, şairin Mehmed Giray’a olan hasretinden kaynaklanan ızdırabını anlatmaktadır.

2. beyitte sevgili/Mehmed Giray’ı ‘İsâ-yı Meryem’e benzeten şair, Hz. İsa’nın ölüleri diriltmesi mucizesine göndermede bulunur. 1. beyitte zehir niyetine gam şarabı içen şair, sevgilisinden vuslatıyla kendisini İsa gibi diriltmesini istemektedir. 1. beyitteki “sem”, bu beyitte açıklanan “fırkat”ten başka bir şey değildir. Âşğın ölümüne sebep olan şey ayrılıktır. Bu beyitte geçen “pâdişehüm” ifadesi Mehmed Giray’a yönelik bir hitaptır. Bir önceki beyitte şairin kendisini aşk tahtına oturmuş Cem gibi görmesine karşılık memduh da aktüel âlemin padişahıdır.

3. beyitte sevgilisine olan sadakatini vurgulamak isteyen şair, kendisini Hz. Âdem ile mukayase eder. Hz. Âdem’in cennetten kovulup dünyaya gönderilmesine telmihte bulunarak kendisinin bu hatayı yapmayacağını çünkü onun cennet gibi olan semtini *dünyaya değişmeyeceğini* söyler. “Dünyaya değişmem” ifadesi kinaye yollu kullanılmıştır. Bu beyitte Hz. Âdem’in cennetin kıymetini kovulduktan sonra anlamasına telmih vardır. Bu beyitten hareketle şairin bir zamanlar istediği gibi muhatabının yanında olduğu da düşünülebilir.

4. beyitte Ramazan bayramı ile sevgiliye kavuşma günü arasında anlamca paralellik kurulmuştur. Sevgili ile olan vuslat sevinci, bayram sevinciyle özdeşleştirilmiştir. Bir ay boyunca oruç tutanların bayramı hasretle beklemeleri gibi âşık da hasretinin son bulmasını ve yârine kavuşmayı arzulamaktadır. Tamlayanı kafiye kelimesi olan “ıyd-i mükerrerem” terkihi, anlamca kendisiyle ilgili kelimeleri de beraberinde getirmiştir: Sâ’im, mâh-cebîn ve rûz (rûze kelimesini akla getirmesi bakımından).

5. beyitte şair, kendisini Safevîler devrinde yaşamış ünlü hattat Malik-i Deylemî’ye benzetir. Sevgilinin ayva tüylerini vafeden gazeli sayesinde, kendi hattıyla yazdığı şiirinin Malik-i Deylemî’nin hattı kadar meşhur olduğunu söylemektedir. Bir önceki beyitteki “mâh” kelimesinin çağrışımıyla bu beytin yazıldığını söyleyebiliriz. Çünkü hat, klasik Türk edebiyatında başka birçok şeyle birlikte ayın çevresindeki hâle-ye de benzetilir. Dolayısıyla “mâh”tan sonra “hatt”ın gelmesi bu çağrışım yolunu izleyerek gerçekleşmiştir diyebiliriz.

⁵⁰Şarabın icadı kıssası için bkz. (Yıldırım, 2008: 205) Ayrıca mecmuada yer alan Hâkânî’ye ait 336. şiirde de bu kıssaya telmih vardır:

Terk-i mey-ğâne mezâk ehline kemdür dirler / Tevbe-i şan‘at-i Cem müriş-i gamdur dirler.

6. beyitten itibaren doğrudan Mehmed Giray'ın övgüsüne geçilir. Bu beyitte Fars mitolojisinin kahramanlarından olan Rüstem-i Zâl, Mehmed Giray'la karşılaştırılır. Rivayete göre Rüstem'in kendisinden başka kimsenin çekemediği demirden bir yayı vardır. Mehmed Giray'ın irfanı, tahyîlî teşbih yoluyla Rüstem'in yayına benzetilmiştir.

7. ve 8. beyitlerde esas olarak memduhun cömertliği vurgulanmıştır. 7. beyitte cûd, mükerrerem; 8. beyitte “kerîmü’z-zât”, “merd-i meydân-ı kerem” ve “Hâtem” kelimeleri bu sebeple seçilmiştir. 7. beyitte Mehmed Giray'ın cömertlik konusundaki biricikliğini ifade etmek amacıyla seçilen “dür-i yektâ” terkibi, şairin memduhtan beklediği ihsana da işaret ediyor olabilir. Ayrıca 8. beyitteki “merd-i meydân-ı kerem” terkibi Mehmed Giray'ın hem cömertlik yönünü hem de yiğitlik ve kahramanlık yönünü vurgular. Dolayısıyla hem memduhun Rüstem'e benzetildiği 6. beyte hem de cömertlik yönünün ön plana çıkarıldığı 7. beyte bağlanır.

Bu gazeli ses bakımından Tab'î'nin en güçlü şiirlerinden biri sayabiliriz. Özellikle gazelin kafiyesi “-em” ve redifi “-cesine” ses kümelerinin çeşitli dizilimlerinin birçok kelimedede tekrar edilmesi, kafiye kelimelerinin ve redifin ön plana çıkmasına destek olmuştur. Tab'î, bu ahenk unsurundan da önemli ölçüde istifade etmiştir: T1 *cülûs, ideli, dil, Cemcesine, dem-be dem, gam, iderim, semcesine*; T2 *firkatünem, himmet, pâdişehüm, Meryemcesine*; T3 *Cennet, kûyunı, dünyâya, değişmem, sanemâ, kadrin, bilürin, Âdemcesine*; T4 *Sâ'im, dâ'im, görelüm, mükerreremcesine*; T5 *meşhûr, Mâlik, Deylemcesine*; T6 *Mehammed, Rüstemcesine*; T7 *Gelmedi, bir, dür, mükerreremcesine*; T8 *Hazret, Ekber, kerîm, merd, meydân, kerem, Hâtemcesine*.

Gazelin geneline baktığımızda “m” sesinin 39 ve “n” sesinin 31 defa tekrar edildiğini görüyoruz. Bu ünsüzlerin en çok tekrar edilen ünsüzler olmasını, kafiye ve redifte yer alması temin etmiştir. Bununla birlikte “m” kafiye haricinde 23, “n” ise 16 defa tekrar edilir. Dolayısıyla bu seslerin tekrarlarını sadece kafiye ve redife bağlamak, bu durumu açıklamak için yeterli olmayacaktır. “m” ve “n” ünsüzleri, içinde bulunduğu kelimeleri anlamca kafiye ve redife bağlayıp onların anlam alanlarını genişletmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

[1b]

-1-⁵¹

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ey cemālün şem' -i bezm-ārāy-ı kurb-ı Kirdgār
Cebre' il āvāre-i nūr-ı ruḥuñ pervānevār
2. Maṭlab-ı a' lā-yı *ev-ednāda* cāy itseñ n'ola
Tīrveş itdüñ maḳām-ı *kābe kavseyni* güzār⁵²
3. Şem' -i zātuñ olmasa dönmezdi fānūs-ı felek
Bunca eşkāl ü şuver ḳandan olurdu āşikār
4. Zehresi oldu sipihrüñ heybet-i 'azmüñle çāk
Ḥalk-ı 'ālem şandılar şaḳḳ oldu mäh-ı tābdār
5. Āsmānı āsitānuñ zann idüp bekler Mesīḥ
Ümmetüñden olmağa çekmekde dā'im intizār
6. Āftāb-ı maḥşerüñ te'şirini teksir için
Şaḳladı dār-ı fenāda sāyeñi Perverdgār

⁵¹ GND, 27. G, 235-236 s.

4. beyit: 5. beyit / 4a: 5a Heybet-i 'azmüñle çāk oldu sipihrüñ zehresi GND.

5. beyit: 6. beyit

6. beyit: 4. beyit / 6a: 4a 'Ācizān-ı maḥşer üzre zılluñı teksir için GND.

⁵² *Fe kâne kābe kavseyni ev ednā* (Necm/9): (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu.

7. Yā Resūla'llāh bir ednā çākerüñdür Nādirī

Gerçi çoğdur cürmi ammā luṭfuña yoğdur şümār

[2a]

-2-

Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Ol Resūl-i İllāh-ı bī-hem-tā

Ya'nī bālā-nişīn-i her-dü-serā

2. Nāzenīn-i cenāb-ı Rabb-i felāğ

'Abd-i şefkat-şitāb-ı ḥazret-i Ḥak

3. Şems-i nevvār-ı dār-ı her-dü-cihān

Sebeb-i rūşenī-i kevn ü mekān

4. Bildiler ehl-i Rūm u Mıṣr u 'Irāğ

Zehr-i 'iṣyāna şefkatin tiryāk

5. Şehdveş şāf u pāk idi balı

Dü-cihānı pür itdi iğbāli

6. Müşfiğ ü mihr-bān-ı ümmet odur

Rūḥ-baḥş-ı vücūd-ı himmet odur

7. 'Alem-efrāz-ı rāyet-i raḥmet

Muşḥaf-ı kevn āyet-i raḥmet

8. Ḥātem-i külli kā'ināta nigīn

Ḥātemü'l-enbiyā Muḥammed Emīn

9. H̄amd mīm-i dehānın itdi maḳām
Bu sebebden Muḥammed old'aña nām
10. Būy-i ḥulḳ-ı Muḥammedīyle hemān
Aḥmed-ābāda döndi ūshr-i cihān
[2b]
11. Sebeb oldur vücūd-ı eflāke
Maḫhar oldur ḥiṭāb-ı levlāke
12. Olsa dūlābveū n'ola gerdān
Yūzi ūyına ḥalḳ olındı cihān
13. Seyr idüp didiler ulü'l-elbāb
Heme çerḫa Muḥammedī dūlāb
14. Fıṭrat-ı Aḥmedi Ḥudāy-ı cihān
İtdi kevneyne nā-gehān beyān
15. Çār 'unūur degül durur ḫālāk
Çār-pāreyle raḳū ider eflāk
16. Nūr idi ūems gibi ser-tā-pā
Sāyesi dūūmese zemīne n'ola
17. Bu 'acebdür ne dem o faḫr-i cihān
'İzz ü ūevketle rāha olsa revān
18. Üstine devr idüp miūāl-i semā
Sāye-bān olur idi ebr-i semā

19. Bu ne ihsân-ı haqq durur ki faşîh
Sübha destinde eyledi tesbîh
20. Dem-i refâr dirdi ehl-i semâ
Müntehâ kıaddine anuñ tûbâ
[5a]
21. Çâr yâr üzre olsa şadr-ârâ
Çâr çerh üzre şems idi güyâ
22. Der-miyân olsa dirdi ehl-i yakîn
Hâtem-i çâr güşe içre nigîn
23. Çâr yâr-ı Muhammed ekmeldür
Cânib-i erba‘ı mükemmeldür
24. İrişüp emr-i hazret-i Mevlâ
Olsalar ‘âzim-i tarîk-i gâzâ
25. Çâr yâr ile fahr-i her dü-cihân
Çâr per tîr-i nuşret idi hemân
26. Çâr yârı o fahr-i dü-cihānuñ
Bir rubâ‘îsidür gülistānuñ
27. Çâr yâr-ı Muhammedi Settâr
‘Ālem-i dīne kıldı ‘unşur-ı çâr
28. Pes zi-hazret hilâfet-i ‘uzmâ
Bir kitâb-ı nefis idi güyâ

[5b]

29. Ol kitāba çehār yār-ı güzīn
Oldı güyā ki çār faşl-ı metīn
30. Her biri şāhib-i velāyetdür
Cümlesi çār bāğ-ı hikmetdür
31. İtdi tūfān baħr-i şer‘ -i metīn
Çār mevc aña çār yār-ı güzīn
32. Emr-i mevlā ile şeh-i ma‘ nī
Çār bāliş-nişīn olup ya‘ nī
33. Şevket ü ‘ izzet ile kıldı hırām
Eyledi kalb-i çār yārı maķām
34. Çār yār ile köhne rüy-ı zemīn
Çār ebrū civāna döndi hemīn
35. Hāne-i vefķ-ı çār-ender-çār
Ġıbta itmekde anlara her bār
36. Çār yār eyledikde naķl-i mekān
Çār darb-ı ķalender itdi cihān
37. Cümleñ rūhını Hāķ eyleye şād

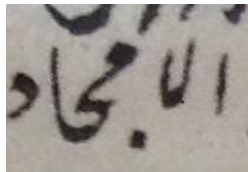
*Bi’n-nebī ve ālihi el-emcād⁵³ (?)*⁵⁴

⁵³ Şüphesiz nebi ve onun ailesi/ ehl-i beyti ile ...(?).

[6a]

-3-⁵⁵**Şemsi-i Şeyh***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Ey ki her ʔālibüñ temennāsı
V'ey ki her 'ārifüñ mu' ammāsı
2. Ez muṭī' ān u güm-reh-i ' ālem
Sañadur cümle şey 'üñ ĩmāsı
3. Bāb-ı luṭfuñdan eyleme maḥrüm
*Leyse min*⁵⁶ bāb-ı cūduñ ye'si
4. Hīç gider mi gedā ʔapusından
Bir kerīmüñ ki olmaya lāsı
5. Müsteḥāḳ-ı nişāb-ı gufrānem
*Amme faḳrī ve temme iflāsī*⁵⁷

54

55

ŞSD, s. 145-146.

-M: 7, 9, 10, 11 ve 13. beyitler.

2a muṭī' ān u: muṭfān-ı ŞSD.

5. beyit: 4. beyit ŞSD.

6a ʔulzüm-i cūduñuñ: 5b Cūdunun bahrinin ŞSD.

7a cūduñuñ: 6a feyzinin ŞSD.

8b Benem:14b Benven ŞSD.

9a Şemsiyi eyleme: 16a eyleme Şemsiyi ŞSD.

56

“*Leyse min ehlik* (O senin ailenden değildir)” (Yılmaz, 1992: 115).

6. Çulzüm-i cûduñuñ kenârı yok
 Mülk-i dünyâdur anuñ ednâsı
7. Maḥbaḥ-ı cûduñuñ zübâbıdur
 Ehl-i ferş ile ‘arş-ı â‘lâsı
8. Ey kerem kânı ma‘den-i her cûd
 Benem ol ‘abd-i zâyi‘ ü kâsî
9. Şemsîyi eyleme ḳapundan dūr
 *Rabbenâ aġninâ ‘ani’n-nâsi*⁵⁸
- [6b]

-4-

Zârî Çelebi⁵⁹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1. Şerefi rûḥ-ı revân ile durur insânuñ
 Rûḥdan ayrılıcaḳ ḳâlıb-ı fersûde ḳalur
2. Meşelâ şûret-i zâhirde müşâbih ḥavza
 Çekilüp âb-ı revân kâsesi âsûde ḳalur

⁵⁷ “Fakirliġi yaygınlaştıran, iflası tamamlayın.” “El-fakru sevâdü’l-vech fi’d-dâreyn (İki cihanda yüz karası): Fenafillahdan olan bu makama varan kimesenin zahiren ve batınen dünyada ve ahirette asla vücudu yoktur. Bu mertebe, hakiki fakr makamı olup asli yokluġa dönüş neşesidir (Cürcânî, 2014: 98). Yukarıdaki şiirde geçen sözle bu tasavvufî ifade arasında bir paralellik olduġu düşünülebilir.

⁵⁸ Beni insanlardan müstaġni et/koru.

⁵⁹ Bu kıta derkenara yazılmıştır.

-5-⁶⁰**Ḳasīde-i Bākī Efendi***Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

1. Urınup farḳına bir tāc-ı mücevher sünbül
Oldı iḳlīm-i çemen taḥtına server sünbül
2. Şeh-levendāne şikest eyledi ṭarf-ı külehin
Gögsinüñ tügmelerin çözdı ser-a-ser sünbül
3. Oldı gül-şen yine bir dil-ber-i müşgīn-mergūl
Şol ḳadar virdi añā ziynet ü zīver sünbül
4. Çehre gül sīne semen çeşm-i mükeḥḥal nergis
Ḥaṭ çemen ğonce dehen ca‘ d-ı mu‘ anber sünbül
5. Yazdurup müşg ile boynına ḥamā’ıl daḳınur
Kendüye itmek içün ḥalkı musaḥḥar sünbül
[7a]
6. Şaḥn-ı gülzāra gelüp eyledi ‘ arz-ı dīdār
Jālelerden ṭaḳınup gūşına gevher sünbül

⁶⁰ BD, 24. K, s. 62-66.
15a yine: gıce BD.
-M: 16. beyit BD.
19b bende-i kemter: 21b sünbüle kemter BD.
21a şafāñ: 23a şehāñ BD.
-M: 25. beyit BD.
26b götüre: 29b bitüre BD.
30. beyit: 19. beyit BD.
-M: 33. beyit BD.
31b Zülf-i müşgīnüne hem-şāye geçer her sünbül: 34b Zülf-i müşgīn-isemen-sāña birāder sünbül
BD.
32a miskīn: 35a müşgīn BD.

7. Beñzer ol bŷy-1 dil-āvīz ile mŷy-1 yāra
Başlar üzere n'ola eyler ise yir sŷnbŷl
8. Yine gömgök tere batmış çıkageldi çemene
Nev-bahār irdi diyü virdi h̄aberler sŷnbŷl
9. Beden-i pāki neden böyle olurdu h̄ōş-bŷ
Olmasa misk ü gül-āb ile muḥammer sŷnbŷl
10. Var ise bencileyin ' aşık-1 zār olmuşdur
Gök gök itmiş döginüp cismini yir yir sŷnbŷl
11. ' Işık sevdālarına uğramasa kalmaz idi
Mŷy-1 julīde ile bir ten-i lāgar sŷnbŷl
[7b]
12. Yine Fir'avn-1 şitā ceşşine Mŷsā-mānend
Eyledi elde ' aşasını bir ejder sŷnbŷl
13. Sāḳiyā zevraḳı sür bād-1 bahār irdi yine
Sebzezār oldu yem-i aḥḍar u lenger sŷnbŷl
14. Nev-'arŷs-1 çemene māşıtadur faşl-1 bahār
Kim anuñ ḥāme-i müşğinine benzer sŷnbŷl
15. Şahn-1 gülşende yatupdur yine var ise bu şeb
Ki ḥaḳınmış seherī başına güller sŷnbŷl
16. Yine ferrāş-şifat destine çārŷb almış
Ki ide ḥıdmet-i ḥāk-i der-i dāver sŷnbŷl

[8a]

17. Fāzıl-ı dehr Mehemmed Çelebi kim eflāk
Bāğ-ı fazlında toköz dānelü bir ter sünbül
18. Geldi bir hindü-yı bî-çāre-şıfat işigüñe
Ġārazı bu kim kapuñda ola çāker sünbül
19. Bāğ-ı luţfuñda meh ü mihr iki aḥḥar nergis
Keremüñ gül-şenine bende-i kem-ter sünbül
20. Būy-ı ḥulḥuñla güzer eylemese bāğa nesim
İdemez ḥalk dimāğını mu‘ aṭṭar sünbül
21. Balsa bārān-ı şafāñ ile eger neşv ü nemā
Ḳadd-i bālā çeke mānend-i şanavber sünbül

[8b]

22. Ebr-i cūdundan eger irse nem-i iḥsānuñ
Bitüre ḥāra gül ü lāle vü mermer sünbül
23. Nūr-baḥş olsa eger bāğa çerāğ-ı luţfuñ
Şem‘ vār eyleye eṭrāfi münevver sünbül
24. Cür‘ a-rîz olsa eger gül-şenine cām-ı keremüñ
Ṭuta nergis-şıfat elde ḳadeḥ-i zer sünbül
25. Ḥāline ‘ayn-ı ‘ināyetle nigāḥ eyler iseñ
Göz açup ide naḗar nite ki ‘abher sünbül

26. Bezmine gelmek ile bu ne kerāmetdür kim
Dimeye şayf u şitā götüre micmer sünbül
[3a]
27. Dāne ḥaṭṭ jāle nuḫaṭ nefḥa-i müşgīn ma' nā
Yazdı levḥ-i çemene bir ğazel-i ter sünbül
28. Ğam-ı gīsūn ile āşüfte degül ger sünbül
Ne için böyle perişān olur ekşer sünbül
29. Var ise ṭurralaruñ bāğ-ı cinān sünbülidür
Çopmadı bağda ol resme mu' anber sünbül
30. Olamaz reh-güzeri ḥākuña hem-pā ' anber
İdemez saçlarına kendüyi hem-ser sünbül
31. Bāde-i la' lüne hemşīre şarāb-ı gülfām
Zülf-i müşgīnüne hem-şāye geçer her sünbül
32. Ḥüb olur ' arızuñ üstinde o ḥaṭṭ-ı miskīn
Āb-ı nāb içre ṭurur tāze vü ḥōş-ter sünbül
33. Lāle reşk-i ruḥ-ı gülgünüñ ile pā-der-gil
Ğam-ı zülfünle perişān u mükedder sünbül
[3b]
34. Nice teşbih idem ağızuña bir ebkem gönçe
Nice nisbet kılam ol zülfe ber-ā-ber sünbül

35. Dūdlar ıķdı yanup reşk-i ruħuñ nārına bāĝ
Cā-be-cā Őanma emende gōrinenler sūnbūl
36. Ruħlaruñ ūzre yatur zūlf-i semen-sā gūyā
Gūl-i terden idinūr kendūye bister sūnbūl
37. Ĥaṭṭ-ı mūŐĝīn-i leb-i la‘ lūñe mānend olmaz
Bulsa ger perveriŐ-i eŐme-i KevŐer sūnbūl
38. YaraŐur zūlf ū ruħuñ vaŐfına defter yazsam
Kāĝıdı berg-i gūl ola Ĥaṭ-ı defter sūnbūl
39. Levḫ-i Ĥāṭırda Ĥaṭuñ naķŐını taŐvīr itdūm
Olmadın Őafḫa-i gūlzāra muŐavver sūnbūl
[4a]
40. Nazm-ı eŐḫāŐa kıyās eyleme Bāķī Şi‘ rin
Ola mı her giyeh-i ĤuŐka berāber sūnbūl
41. GerĐi sūnbūl oķ olur gūl-Ően-i ‘ ālemdūr bu
Līk rengīn ū muṭarrā olamaz her sūnbūl
42. N’ola ķadr ū Őerefūñ sāl-be-sāl olsa mezīd
Her yıl arturmadadur dāneyi dirler sūnbūl
43. Gōtūrūp tā ki ŐehenŐāh-ı bahāruñ tūĝın
Getüre cūnd-i Őitā ūstine leŐker sūnbūl
44. Ser-i a‘ dāña ṭaķa seng-i melāmet gūller

Ola düşmenleriñüñ başına şeş-per sünbül

[4b]

-6-⁶¹

Nâdirî

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Dil-i sūzānı ol şūh-ı kemāndārum nişān eyler
Semenderdür hādengi āteş içre āşiyān eyler
2. Olup şandūka-i sīnemde dāgum ṭabla-i tīrūñ
Ceresdür dil pes-i şandūkadān her dem figān eyler
3. Firāz-ı bām-ı 'ışka çıkmağa kaşd eyledi cānum
Anuñ'çün şerhālardan sīnem üzre nerdübān eyler
4. Meger kim hoḳka-bāz-ı hīlegerdür 'ışk-ı mekkāruñ
Ki ḳalbüm hoḳkasında mühre-i ḥālūñ nihān eyler
5. Hāṭın oḥşar eliyle dil-rübā ey Nâdirî gūyā
Ḳalem parmaḳların levḥ-i ruḥında imtiḥān eyler

⁶¹

GND, 29. G, s.236-237.

2b şandūkadān her dem: şandūkada dāyim GND.

3. beyit: 4. beyit GND /3a kaşd: 'azm GND /4b mühre-i: mihre-i GND.

[9a]

-7-⁶²**Ġāzī Giray Hān ‘aleyhi rahmeti ve’l-ġufrān***Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün*

1. Katiġ hicrān tüni közden aqar yaş
Bu âteş-i nābıġa turmaz erir taş
2. Meni öldürmege sen ‘ār idersin
Ecel cānum kelüp alġay idi kāş
3. Maña ey muġ-beçe bir cur‘aī ber
N’ider māl u menāli rind ü qallāş
4. İki cellād durur çeşmüñ hemānā
Aña tıġ-ı mücevherdür iki qaş
5. Ġazāyī rezm eri meydān yüzinde
Ki öz cānın fedā eyler keser baş

-8-⁶³**Vaşfī Kıt‘a***Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün*

1. Gelmemiş şafha-i cemāline haţ
Tāze dilberdür ol beli ince

⁶² GGD’de bulunamadı.

⁶³ VD’de bulunamadı.

2. Āyet-i hüsni olmamış mensūh

Bir güzeldür kitāb hükmince

-9-

Ḳıṭ‘a

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Bir yana kāşīger-i ‘ışk-ı nigār

Bir yana āteş-i ğam-ı dildār

2. Bilmezem kanķısı ile tutuşam

*Ve ḳınā rabbe-nā ‘azābe’n-nār*⁶⁴

[9b]

-10-

Ḳıṭ‘a

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Bāġ-ı hüsnüñde mīveler çoķdur

Seyr için bāġa girseñ olmaz mı

2. Ey gülistān-ı behcetüñ servi

Bize şeftālū virseñ olmaz mı

⁶⁴ “Rabbimiz bizi ateş azabından koru” (Âl-i İmrân/16).

-11-

Ḳıṭ‘a-i Laṭīfe

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Bir güzel kim güzel güzel giyinüp
Eline āyine alup başına
2. Feth idersin vücūdı ḳal‘asını
Şal hemān yemm-i leşkerin aḳına

-12-⁶⁵

Ḥazret-i Monlā Cāmī guftā-est

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1. Mānī ki būd u şüret-i bī- ma‘ nī-eş çi būd
Mānī menem ki çihre-güşāy-ı ma‘ ānīyem

-13-

Ḳıṭ‘a

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Şimdi eyle cefāyı toyunca
Bulurın ben seni zamānı düşer
2. Leb-i şīrīnūne şu demler kim
Ḥaṭ gelür aḡzuña siñekler üşer

⁶⁵ DC’de bulunamadı.

Çeviri: Mani kimdi ve çizdiği anlamsız suretler neyin nesiydi? Mana güzelinin yüzündeki örtüyü kaldıran asıl Mani benim.

-14-

Ḳıṭ‘a li-muḥarririhi

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. İtmege bendeñi şehā ihyā
İtdüñ ikrār niçe söz virdüñ
2. Naḳd-i ‘ömrüñ şümārı ola nizār

Baña iḥsānuñ ile yüz virdüñ

[10a]

-15-

Ḳıṭ‘a

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Būse-i leb-i la‘l-i yāra elüm irmiş iken
Bir taraftan çıka geldi n’ideyin ‘āşıklar
2. Būselik ḥōşça maḳām idi velīkin ‘uşşāḳ
Gāhice rāst gelüp soñra ḥüseynīye çıkar

-16-

Ḳıṭ‘a

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. ‘Anber-āmīz eser nesīm-i seḫer
Yā Rab ol māh kākūlin mi tarar

2. Baht anuñ kim seni düşinde görür

Devlet anuñ ki sīnesine şarur

-17-

Ḳıṭ‘a

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Ehl-i ‘izzet olursun elbette

Ṭutar iseñ naşīhatüm ey dil

2. İşleme şol işi nihānī kim

Olasın āşikār olunca ḥacel

-18-⁶⁶

Nā‘ilī

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Ğāret-i ḥvāb için ki dest şunar

Dāmen-i zülfine nesīm-i seher

2. Maşrıḳ-ı cāme-ḥvābdan o perī

Āftāba ya toğ ya toğdum dir

⁶⁶ NKD, 15. kıta, s.480.

2a cāme-ḥvābdan: cāma ḥvābdan.

[10b]

-19-

Ḳıṭ‘a

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Beglerüñ dergehinde ey dervīṣ
Kemer itme miyānı hıdmet için
2. Bunlaruñ menzili ḥelā-cādur
Varma illā ḳazā-yı ḥācet için

-20-

Ḳıṭ‘a-i Maḥremī

Fe‘ilatün Fe‘ilatün Fe‘ilatün Fe‘ilün

1. Yārüñ alnında yine yara yiri var gördüm
Ḥārdan zaḥm iriṣmiş gibi gül-berg-i tere
2. Didüm āyā nedür alnuñda bu yara didi yār
Cāy-ı engüṣt-i nebidür ki ṭoḳındı ḳamere

-21-⁶⁷

Ḳıṭ‘a

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Ḥoḳḳa-i la‘l-i tu ez-cevher-i cān sāḥte-end
Kām-ı her ḥaste der-ān ḥoḳḳa nihān sāḥte-end
2. Ḥoḳḳa-i la‘l-i bütān-rā ne zi-cān sāḥte-end
Belki cān-rā ez leb-i la‘l-i bütān sāḥte-end

-22-

Nevāyī

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1. Dört reng-i muhtelifle ḥulle kim cānān kiyür
Çār ‘unşur kisvetidür anı gūyā cān kiyür
[11a]

-23-

Pādişāh-ı İḳlīm-i Şi‘r ü İnşā Rezmi-i Siḥr-ārā

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1. Bir pādişāh-ı ḥüsn ü civān-ı yegānesin
Gūyā nazīr-i Yūsuf-ı devr-i zemānesin

⁶⁷ Çeviri: 1) Senin ağzının lal hokkasını can cevherinden yaptılar. Bütün hastaların arzusunu o hokkanın içine gizlediler. 2) Dilberlerin lal hokkasını candan değil, canın kendisini dilberlerin lal dudaklarından yaptılar.

2. İnsānda ben bu cāzibe-i hüsni görmedüm
Hürî misin perî misin ey dil-rübā nesin
3. Biñ fitne var her biri ğamzeñde hem-nişîn
Ey çeşm-i dil-rübā ‘aceb āşüb-ı cānesin
4. Demdür ki rüy-ı sâhil-i maşşudı görmedüm
Sen ey muhîṭ-i eşk meger bî-kerānesin
5. Rezmî edā-yı şî‘ r-i nezâket-şi‘ ârda
Rindâne bî-tekellüfâne ‘âşîkânesin⁶⁸

-24-⁶⁹

Rezmî-i Süḥan-Bezmi

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Bir nefes şād olmadum cevr ü cefā-yı dehrden
Teng-dil olsam ‘aceb mi teng-nāy-ı dehrden
2. Nağd-i himmetle ḥalâş it mihr-i ‘ışkıñdan özün
Rüy-gerdān ol ‘arūs-ı bed-liķā-yı dehrden
3. Menzilün añ zād-ı rāhuñ sen müheyyā kıl dilā
Çün muķarrerdür sefer miḥnet-serāy-ı dehrden
4. Çok nazar kılmış velî bir ḥarf görmüş merd yok
Şafḥa-i mihr ü muḥabbetde vefā-yı dehrden

⁶⁸ Mecmuada “bî-tekellüfâne”den sonra “vü hem” kelimeleri var. Vezin gereği çıkardık.

⁶⁹ Bu gazelin matla beyti, Gülbün-i Hanan’da yer almaktadır (Hâlim Giray, 1327: 92), (Halim Giray1870: 52).

5. Terk-i dünyā ile Rezmī iḥtiyār-ı ʿuzlet it
Tābe key bu keş-me-keş derd ü belā-yı dehrden
[11b]

-25-

Sultān-ı Süḥanverān Rezmī

Mefʿūlü Fāʿilātün Mefʿūlü Fāʿilātün

1. Vaḳt-i ḥazān-ı ʿālem faḳr u fenāya beñzer
Faşl-ı bahār-ı dünyā ehl-i ğınāya beñzer
2. Ḥandān bir güzel gül şūḥ u güşāde sünbül
Ser-ber-zemīn benefşe ehl-i ḥayāya beñzer
3. Ḥaftān-ı sebzfāmī giymiş ider ḥırāmı
Gül-şende serv-i raʿnā bir dil-rübāya beñzer
4. ʿİbret göziyle cānā gör kim ider temennā
Berg-i çınār güyā dest-i duʿāya beñzer
5. Dildār tünd ü ser-keş aḥvāl-i dil müşevveş
Rezmī o yār-ı mehveş bedr olmuş aya benzer

-26-

Rezmī-i Cihād-ʿAzmi

Mefʿūlü Mefāʿilü Mefāʿilü Feʿülün

1. Ey şūḥ cebinüñ meh-i tābāna deġişmem
Ruḥsāruñi ḥürşid-i dirahşāna deġişmem

2. Dendānuñı kılsam n'ola lü'lüye mu'ādil
Ammā lebūñi la' l-i Bedehşāna deđişmem
3. Ol turre-i hōş-bū ile nev-hāste haţuñ[1]
Ey gönçe-dehen sünbül ü reyhāna değişmem
4. Bir kerre temāşā-yı gülistān-ı cemālūñ
Biñ gülşen-i Firdevs ile 'ummāna⁷⁰ değişmem
5. Üftāde-i hāk-i der-i yār olmağı Rezmī
Ben mesned-i şāhān-ı cihān-bāna değişmem
- [12a]

-27-

Ġāret-āver-i Hıttē-iMazmūn Rezmī-i Belāgat-Efzūn

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

1. Ġamla māl-ā-māl iken dil şād u hurremdür bu dem
Ġande gūyādur zebān-ı ğuşşa ebkemdür bu dem
2. Ġhāne-i dilden n'ola gitdiyse ğam geldi feraĥ
Maĥremüm bī-gāne vü bī-gāne maĥremdür bu dem
3. Ġalka ħalka çīn çīn zülf-i siyāh-ı yārveş
Pīç ü tāb-ı dūd-ı ebr-i sine der-hemdür bu dem
4. Bezm-i 'ıyşa eş-şalā ey pāy-māl üftādeler
Kāse-i ser cām-ı 'işret-ĥāne-i Cemdür bu dem

⁷⁰ Bu kelimenin anlamca *ġilmān* olması daha uygun görünmektedir.

5. Hâkdan tırdı çemen maḥşerdeki emvâtveş
Şavt-ı murğân şūr-ı İsrâfîle be-hemdür bu dem
6. Bülbül-âsâ kılsa gūyâlık dil-i Rezmî n'ola
Yılda bir kez nev-bahâr-ı köhne 'âlemdür bu dem

-28-

Taht-nişîn-i Serîr-i Süḥanverî Ya' nî Şânî-i Enverî Rezmî

Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl

1. O bî-dâd çeşminden 'âlem ḥarâb
Olup ḳan ider ğamzesi bî-ḥisâb
2. Ḳaçar perde-i ebre eyler ḥayâ
Ruḥından ḥicâb eyleyüp âftâb
3. Görince yüzüñ ten olur çâk çâk
Mişâl-i ketân pertev-i mâhtâb⁷¹
4. 'Araknâk ruḥsâr ter berg-i gül
Ne ḥoş bu 'araḳ-reng-i bûy-ı gül-âb
5. Dilâ şi'r-i süflîye meylüñ neden
Didüm didi Rezmî akar peste âb

⁷¹ Bu kelimenin ardından *âftâb* kelimesi yazılmıştır. Vezin gereği çıkardık.

[12b]

-29-

Mefhâr-ı Erbâb-ı Kalem Pâdişâh-ı ‘Asâkir-i Mazmûn u İnşâ vü Raqam Rezmi*Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün*

1. Ser çeküp çâk-ı giribândan ol gerden-i nâz
Türresin bend-i dile kıldı kemend-efken-i nâz
2. Kıble-i rüyına sâcid ser-i müjgâni mıdur
Yoḥsa pâ-y-ı nıgehin setr ider dâmen-i nâz
3. Şan‘at-ı şîvede müjgâni da mümtâz ammâ
‘İşve-i çeşmine ḥaqqâ ki müselleḡ fen-i nâz
4. Ol kadar ter ki ten-i nâzikin âzürde ider
Eyleseñ berg-i güli cismine pîrâhen-i nâz
5. Nâzenîñ cebhesi olsun diyü reşk-i ḥürşîd
Üstine kâkül-i müşgî çeker dâmen-i nâz
6. Cân virüp ḥüsni metâ‘ını alurduḡ Rezmi
Olmasa ġamze-i düzdîdeleri reh-zen-i nâz

Vāşıl-ı Zevk-i Netāyic-i Fünūn Şānī-i Hıllāk-ı Ma' anī vü Eflātūn Rezmī

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Bu çerh-i sifle-perver ehl-i tab' a cūd göstermez
Metā' -ı ma' rifet gūyā ziyāndur sūd göstermez
2. Çeker bir perde dā' im dīde-i hasret nigāh üzre
Ruḥ-ı cānāna baqsam eşk-i ḥūn-ālūd göstermez
3. Tabābet gösterüp her zaḥmuma elmās bend eyler
Ḥaḳīḳatsuz felek bir merhem-i bih-būd göstermez
4. Bulup seng-i ḥavādişden şikest āyine-i tab' um
Murādum üzre rüy-ı şāhid-i maḳşūd göstermez
5. N'ola āteş-eşer olsa sevād-ı şi' ri Rezmīnūñ
Derūnı ḥāne-i āteşdür ammā dūd göstermez

⁷² Bu gazel tarih, biyografi ve antolojilerde bulunmaktadır (Abdülkadiroğlu, 1985: 173-174), (Hâlim Giray, 1327: 92), (Hâlim Giray, 1870: 52), (Mehmed Tahir, 1335: 22-23), (Kurnaz-Çeltik, 2012: 62-63), (İsen vd, 2012: 249-250). Aşağıda gösterilen farklar bu neşirlere göredir.

3. beyit: 4. beyit // 3b Ḥaḳīḳatsuz: 4b Mürüvvetsiz.

4. beyit: 3. beyit // 4a Bulup: 3a olup.

İsmail Belig'in tezkiresinde sadece mecmuadaki 1., 4. ve 5. beyitler yer almaktadır.

[13a]

-31-

Nazîre li-Muḥarririhi'l-Fakîr Ṭab'î*Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün*

1. Yüzinden ref' idüp zülfini tā merdūd göstermez
Baña baht-ı siyāhum ṭālî' -i mes'ūd göstermez
2. Budur şart-ı edeb sūzān olup āh itmeye 'āşık
Dil āteş-dān-ı ğamdur gerçi ammā dūd göstermez
3. O deñlü āteş-i hicrānı sūzān itdi ḳalbüm kim
Ḥalīlu'llāha anı āteş-i Nemrūd göstermez
4. O şūḥuñ ḥ^vāce-i 'ışkı ne ṭālî' dūr saña ey dil
Nuḳūd-ı bî-şümār-ı ğamdan özge sūd göstermez
5. İder şad-gerdiş-i mihnet saña ta'lim bir ānda
Kerāmātın velî ḳuṭb-ı cihān mevcūd göstermez
6. Kitāb-ı cevriñi ḥıfz itmeyince ışık üstadı
Debistān-ı muḥabbetde dilā maḳşūd göstermez
7. Raḳīb-i rû-siyeh 'arz-ı cemālin men' ider Ṭab'î
Baña baht-ı siyāhum ṭālî' -i mes'ūd göstermez

-32-⁷³**Hüve***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Budur āyīn-i ' Arab bir qavmūn ölse seyyidi
Az olur kim qabri [üzre] bende āzād olmaya
2. Sen ki faḥrū'l- ' ālemīn [ü] seyyidü'l-kevneysin
Ḥāṣā li'llāh qabriñe yüz süren az ad olmaya

-33-

Nazire*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Bir gedā ḥalvet-serāy-ı ṣāha itdükde nüzül
Hiç olur mı luṭf u iḥsān ile mesrūr olmaya
2. Ey ṣeffī' -i rüz-ı maḥşer şāh-ı ḥayl-i enbiyā
Yüz sürenler ravzuña ḥāṣā ki mağfūr olmaya

⁷³ Bu kıta Köksal'ın (2016a) makalesinde İbni Kemâl'e ait gösterilmektedir. Aşağıda gösterilen farklar şiirin bu makededeki hâline göredir. Ayrıca şiire eklenen kelime de buradan alınmıştır.

1b olur: alur // 1b āzād: az ad// 2b az ad: āzād.

Bu kıta ve altındaki nazire sayfa kenarına yazılmıştır. Nazirenin mürettitibin olduğu düşünülebilir. İlk şiirin başlığı olan *hüve*, yanlışlıkla yazılmış olabilir.

[13b]

-34-⁷⁴**Şabri-i Sihr-pirây***Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün*

1. ' Ālem ol ' ālem idi kim ğam-ı dünyā yoğ idi
Bezm ol bezm idi kim t̄alib-i şahbā yoğ idi
2. Devr o devr idi ki mey der-ķadeḥ-i vaḥdet idi
İki raḳḳāş ile nüh-sāğar-ı mīnā yoğ idi
3. T̄ayir-i şun' degüldi daḥı tenhā-pervāz
Dāne-i sünbüle-i ḥırmen-i bālā yoğ idi
4. Evvelīn gevher-i pür-ḥikmetüñ ābında daḥı
Ḳudret-i cūş-ı buḥār-āver-i deryā yoğ idi
5. Āsumān ser-be-girībān-ı ' adem idi daḥı
Birbiri üzre ḥabāb-ı yem-i ḥazra yoğ idi
6. Ḥvān-ı envāra gözi ṭoymamış idi māhuñ
Sofra bī-nān idi mihr-i felek-ārā yoğ idi
7. Tekye-i dehre nüzül eylememişdi kimse
Nām-ı mihmān-ı teḥī-ḥāne-i dünyā yoğ idi

⁷⁴ SB, 180. G, s.293-294.

1a ğam-ı dünyā: ğam-ı ferdā SD.

9b Hem-ser-i ' ışḳ: Hem-ser-i çarḥ SD.

8. Neşve-i hasret ile mest degüldi Ādem
Rind-i peymāne-keş-i meclis-i ğabrā yoğ idi
9. Hem-ser-i ʿışk degüldi ʿalem-i ħusrev-i ğam
Rāyet-i āh çeker bir dil-i şeydā yoğ idi
10. Zühre ħürşid ile nā-būd idi bī-naķş idi çarĥ
Şūret-i Yūsuf ile kaşr-ı Züleyhā yoğ idi

[14a]

Dıraĥt-ı Mīve-i Mazmūn u Maʿanī Yaʿnī Şabri

11. Ser-be-mihr idi ħum-ı bāde-i mey-ĥāne-i ʿışk
Sāķī-i ħüsn-i dil-āşüb-ı ĥod-ārā yoğ idi
12. İtmemişdi daĥi Cemşid-i muĥabbet dili cām
Meyle pür bir kadeĥ-i āyine-simā yoğ idi
13. Ey ĥoş ol dāʿire-i bezm-i edeb kim Şabri
Kimsede pāy-ı dırāzī-i temennā yoğ idi

-35-⁷⁵

Beyt-i Kemāl

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Çeşm eger ĩn-est u ebrū ĩn u nāz u şive ĩn

El-vedāʿ ey zühd ü taķvā el-vedāʿ ey ʿaķl u dīn

⁷⁵ Çeviri: Eğer göz ve kaş buysa, naz ve işve bu; o zaman elveda ey zühd ve takva, elveda ey akıl ve din.

-36-⁷⁶**Ġavvāş-ı Deryā-yı Dürer-i Eş'âr Şabrî***Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün*

1. Yād idüp zülfüñi ṭāvūs-ı dil efġān itdi
Ṭaġıdup kendüsin evzā' -ı perîşān itdi
2. Gördi dil tiġ-ı cefā ile irişdi ġamzeñ
Kendin endāḥte-i çāh-ı zeneḥdān itdi
3. Gūy-ı dil n'ola şafāsından olursa ġalṭān
Yine bād-ı seḥerî zülfüñi çevġān itdi
4. Meykede döndi ṭarab-ḥāne-i sūra yir yir
Hāven-i sāġarı şevġ ehli firūzān itdi
5. Āferin himmetine pîr-ı muġānuñ Şabrî
Ki senüñ gibi gedāyı Cem-i devrān itdi

⁷⁶ SB, 177. G, s. 290.
3a Gūy-ı dil: Kūy-ı dil SD.
-M: 4. beyit.

[14b]

-37-⁷⁷**Āftāb-ı Burc-ı Belāgat Māhtāb-ı Sipīhr-i Feşāhat***Mef'ūlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Būlbül tağıtdı naqd-i sirişk-i sürürını
Güller de şatdı şavdı metā' -ı ğurürını
2. Dāmān-ı kühı itdi mu' aṭṭar nesīm-i şubḥ
Yağdı benefşe manķırına beng buḥūrını
3. Ser-māye-i neşātımuẓñ pīr-i mey-furūş
Tekmīl itdi sīm-i' araķla kuşūrını
4. 'Aķs-i ruḥuñla āteşin-āyinedür ķadeḥ
Alursa çeşm-i ' aķlımuzūn n'ola nūrını
5. Şabri devātum üzre degül kıl-k-i ḥoş-niyāz
Cāy eyledi Kelīm-i sūḥan feyż-i Tūrını

⁷⁷ SB, 169. G, s. 282.

2b Yağdı benefşe manķırına beng buḥūrını: Yağdı benefşenün yine minķār-ı buḥūrını SB. Di-vandaki biçimiyle vezne uymamaktadır. Kubbealtı Lugatı'nın "mangır" maddesinin ikinci anlamı şöyledir: Kömür tozuna tutkal karıştırılarak elde edilen ve nargile lülesine konup kolayca yakılabilen, tavla pulu biçiminde bir çeşit tutuşturucu yakacak.

Şabri-i Yegâne

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Göñül dest-i irâdetle muhabbet sâğarın tutdı
Gidünce Kays geçdi meclis-i 'ışka yirin tutdı
2. Şererler zâhir oldı yine andan katreler şanmañ
Şurâhî çarh-ı cāma tîğ-i âteş-güsterin tutdı
3. Düşürdi her birin dām-ı firib-i va' de-i luḫfa
O şeh söyletmedi erbāb-ı 'ışkıñ dillerin tutdı
4. Bu meydān içre 'aşık baş kaçurmaz tîğ-i miḫnetden
Belā ser-tişesine Kūh-ken görkim serin tutdı
5. Ne mümkin cām-ı pür-şūrı elinden içmemek Şabri
O mest-i nāz geldi sīnem üzre ḫançerin tutdı

⁷⁸

SB, 181. G, s. 295.

3a va' de-i luḫfa: va' de-i vaşla SB.

[15a]

-39-⁷⁹**Ġazel-i Muşanna‘ -i Emrī-i Siḥr-pīrā***Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

1. Beni sen hicr-i miyānuñla nizār eylersin
Gizleyüp qaşlarımuñ nünını zār eylersin
2. Nāz idüp ol iki ḥālūñ birini gizleme kim
Nāzuñı sen beni yandurmağa nār eylersin
3. Gösterürsin ile şol çeşm ü qad u rā qaşuñ
‘Aşıqa ‘arz-ı cemāl itmege ‘ār eylersin
4. Çeşm ü ḥālūñı idüp zülf ü ‘izāruñda nihān
Dār-ı dünyāyı bu miskīnüñe dar eylersin
5. Göricek ḥāl-i nigārı lebi altında revān
Emrīñüñ yaşını ey dīde bıñar eylersin

⁷⁹

ED, 387. G, s. 215.

2a birini: birisin ED.

4a Mecmuada *idüp* kelimesinden sonra *ol* kelimesi var. Vezin gereği çıkarıldı.

[15b]

-40-⁸⁰**Ġazel-i Muşanna' -i Emrî***Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Hilâl ü hāme vü tūmâr u şem' ü ğonçe-i zanbağ
Nice bir ola pençeñle düz olmaz elde beş parmağ
2. Ben anuñ pençesini pençe-i hūrşide beñzetedüm
Görüp dil didi bir aya muķārin beş hilâl ancağ
3. Ne tūbā servdür ķaddūñ ki sīmīñ şāhlar şalmış
Bitürmiş her birinde bir gül ü beş ğonçe-i zanbağ
4. Birisinde iki dördünde üçer kıt' a derc olmuş
Benānuñ māh-ı nev vaşfinda beş tōmâr disem el-ħağ
5. Elinde bir gümüş levħ ile beş sīmīñ ķalem gördüm
Didüm bu levħe yaz göñlüm didi bilmem göñül yazmağ
6. Fūrūĝ-ı nārsuz rūşen iderler meclis-i şevķı
Ben anuñ pençesin beş şem' -i ķudretdür disem elyağ
7. Ne mihr olur yed-i beyzāsı olmuş her şu' ā' inuñ
Ucı bir māh-ı bedr Emrî aña beş māh-ı nev mülħağ

⁸⁰ ED, 254. G, s. 153.

2. beyit: 3. beyit // 2b muķārin: 3b muķābil // 3a servdür: 2a serv olur ED.
4. beyit: 5. beyit // 4a olmuş: 5a itmiş // 4b disem: 5b idüp ED.

[16a]

-41-⁸¹**Bākī***Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün*

1. Eṭrāf-ı çemenzārı yine āb ṭolandı
Gülzāra girüp her yaña şalındı bulandı
2. Beñzetdi dehānuñda olan ḥabb-i nebāta
Şeb-nem göricek ğonçe hemān ağzı şulandı
3. Bağlarsan eger deste-i reyḥān ile ṭurmaz
Tā rişte-i cān ṭurrası tārına ṭolandı
4. Ārāmgeh-i mürġ idi dirler ser-i Mecnūn
Meydān-ı muḥabbetde ne başlar yuvalandı
5. Bākīyi mey-i nāba yemīn itdi dimişler
Gül gibi ele sāġar alup içmez ol andı

[16b]

-42-

Beyt*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

1. Mūya döndi tenüm ey māh senüñ derdüñden
Ṭāḳatüm yoġ ki idem āh senüñ derdüñden

⁸¹ BD, 524. G, s. 425-426.

-43-

Beyt*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Bu gelür şāhum elüñden ki beni terk idesin
Hele bu gelmez elüñden ki gönülden gidesin

-44-⁸²**Bāķi Efendi***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Ol şeh-i hüsnüñ gözi üzre baķanlar kaçına
Sāye-i perr-i hümā düşmiş şanurlar başına
2. Gayrdan hālī anuñ'çün eyledüm dil hānesin
Tā senüñ raht-ı gamuñanuñ içine taşına
[17a]
3. Şüret-i zībāya meyl itsem baña ta' n eyleme
Var su'āl it böyle dil-keş naķş iden naķķāşına
4. Bāde-i ' ıřķa vücūdı cāmesin rehn itdi Qays
Āferinler ol melāmet bezminüñ qallāşına

⁸² BK, 421. G, s. 360-361.
2a gayrdan: ğayrıdan BD.
2b gamuñ anuñ: ğam-ı ' ařķuñ BD.
5a eyler: itdi BD.
6b cānā: zīrā BD.

5. Şöyle ağlar merdüm-i çeşmüm ki ğark eyler özin
Güiyâ bir tıfldur ol şimdi girdi yaşına
6. Meclis-i cānāneye sākī çok alsun bādeyi
Başka bir destī gerek cānā raķībūñ başına
7. Naķş-ı hüsñüñ kimse Bākī gibi taşvīr itmeye
Şafha-i eş'ârda anca kalemeler aşına
- [17b]

-45-⁸³

Monlā Yahyā

Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ülün

1. Mestāne nigeħle beni bir kec-küleħ-i mest
Mest eyledi te'sīr idermiş nigeħ-i mest
2. Pür-cürm ise de ta' nı ço ey zāhid-i ħöd-bīn
Bī- ayb u riyādur hele cürm ü güneħ-i mest
3. Bilmez yolunı ħāñķāħuñ rind-i mey-āşām
Şapmaz der-i mey-ħānedür elbette reh-i mest
4. Ārām idemez güşe-i gülzāra da varsa
Mey-ħānede bir ħum dibidür tekyegeħ-i mest
5. Yahyā ne aceb nāz şarābına düşünmiş
Ol ğamze-i maħmūr o çeşm-i siyeh-i mest

⁸³ ŞYD, 23. G, s. 48.

3b der-i mey-ħānedür: der-i mey-ħāneden ŞYD.

[18a]

-46-

Nazîre-i Rezmî*Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün*

1. Ğamzeñ ki ola sāķî-i çeşm-i siyeh-i mest
Mest itmege 'uşşâķı yeter bir nigeħ-i mest
2. Zâhid gele mest-i mey-i 'ışķ ol baña yegdür
Pindâr-ı riyâdan hele 'özü-i güneh-i mest
3. Ser-menzil-i maķşûda irişmez dime mestî
Uğrar der-i eyvân-ı ħarâbâta reh-i mest
4. Ebrûlarıña arķa virür ğamze-i mestüñ
Kim gördi ki miħrâbı ola tekyegeħ-i mest
5. Güyâ ki ħopar fitne-i ber-pây-ı kıyâmet
Mestâne ħırâm eylese ol kec-küleħ-i mest
6. Dâ'im çeker ol 'işve-i pür-fitne-i âfet
Mülk-i dile ğamzeñ gibi ħünî siyeh-i mest
7. Rezmî ħazer it ol şaçı Leylâ nigeħinden
Mecnûn ider inşânı o çeşm-i siyeh-i mest

[18a] BOŞ SAYFA

[19a]

-47-

İlāhī-i Ğafūrī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Micmer-i albũn pür idüp aker-i tevid ile
Cān u dil olsun mu' atar ' anber-i tevid ile
2. Sidre vü ubā degül ' ar-ı mu' allādan geer
aa kim pervāz iderse eh-per-i tevid ile
3. Matla' -ı envār-ı a itmek dilerseñ albũnı
āk āk it sīneñi dil aner-i tevid ile
4. ' Azm-i rāh-ı Ka' be-i maūd iden erbāb-ı ' ı
Hem-rikāb olmak gerekdür reh-ber-i tevid ile
5. Ey Ğafūrī anda cā' iz kim gele ultān-ı ' ı
Dil sarāyın ıl mūzeyyen zīver-i tevid ile

[19b]

-48-⁸⁴**Riyāzī***Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. ' Işık ile ' âlemi fark eylemez oldu ğamdan
Dil-i dīvānemüzün yok haberi ' âlemden
2. Başum üzre tutarın seng-i cefāsın yārūñ
Fark olunmazsa n'ola kıdd-i dü-tā hātemden
3. Ter mi düşdi yolına eşki revān itdügüme
Nemden incindi benüm ol gül-i ra' nā nemden
4. Cemi gör cāmı düşürmiş mi elinden bir dem
Okuyup kışsa al efsāne-i cām-ı Cemden
5. Kemlign çekme Riyāzī n'ola mey-ğāre ise
Zāhidā ' ārif iseñ baḡşi қо keyf ü kemden

-49-

Beyt*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Mīve-i vaşlına yārūñ kurı iḡdām itme
Olıcaḡ nesne degüldür ṭama' -ı hām itme

⁸⁴ RD, 408. G, s. 494.

3. beyit: 4. beyit //3a Ter mi düşdi yolına eşki revān itdügüme: 4a yaşımı yolına aḡıtdügüme ter düşdi RD.

5a kemlign: kemlign RD.

[20a]

-50-⁸⁵**Yaḥyā Efendi***Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Şarīr-i bāb-ı cennetdür nevā-yı nāy ' uşşāka
Semā' itsün şadā-yı fetḥ irişdi cān-ı müştāka
2. Dönerler mevlevīler ' ışqdan nāy urdıgınca dem
Nesīm-i nev-bahār esdikce gerdān olan evrāka
3. Göñül bağını hürrem itdi ey ney ṭīb-i enfāsuñ
Yayıldı nefḥa-i bād-ı bahārī gibi āfāka
4. Feleklerde meleklerde semā' itmez mi kalmışdur
' Aceb āvāze şaldı nāy-ı Mevlānā bu nüh ṭāka
5. Cihānda nāydan bir kimse incinmiş midür Yaḥyā
Derün ḥālī gerekmiş ğayrdan tehzīb-i aḥlāka

⁸⁵ ŞYD, 353. G, s. 380.

3. beyit: 4. beyit ŞYD.

4. beyit: 3. beyit ŞYD.

5a bir: hiç ŞYD.

[20b]

-51-⁸⁶**Li-Câmî Raḥmetu'llāhi 'Aleyh***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Ber-deret cā konend ehl-i necāt

Refē'allāhu ḳadrehüm derecāt

2. Ger tu ḥ'āhî [zekāt-ı] ḥübî dād

Mā faḳirîm u müsteḥaḳ-ı zekāt

3. Her ki dāred vuḳūf ez-în ser-i kūy

Lā-yürîdü'l-vuḳūf bi'l-'arafāt

4. Tā tu şüyî zi-mey-i leb çu şeker

Āb şod ḳand u kūze kişt ü nebāt

5. Ḥaṭṭ-ı sebz-i tu zîr-i sāye-i zülfi

Hızırın ḥām ḥavlehū zulumāt

⁸⁶ DC, s. 33. Köşeli parantez içinde verilen kelimeler divan esas alınarak eklenmiştir.

3a vuḳūf ez-în: vuḳūf-ı ĩn DC.

3b bi'l-'arafāt: fi'l-'arafāt DC.

4b kūze kişt ü: kūze geşt DC.

6a her dem: mordem DC.

Çeviri: 1) Allah'ın kadrini arttırdığı necat ehli, senin kapını mesken tutar. 2) Zekāt vermek istersen bize ver; zira fakiriz, zekāta hakkımız vardır. 3) Senin toprağında durup bekleyen kimse artık Arafāt'ta durmak istemez. 4) Şeker gibi tatlı olan dudağının şarabıyla yıkasan dudağın, şekeri eriyip su olur ve çevresinde biten nebat da testi. 5) Zülfinün gölgesi altındaki yeşil ayvatürlerin, etrafını karanlıklar kuşatmış Hızır gibidir. 6) Talihe bak! Lal gibi kırmızı dudağın öldürdü beni; ama sen yine de bunu ölümsüzlük veren bir iyilik say. 7) Câmî şaraba tövbe etti; zira kötülükleri iyilikler takip eder.

6. beyte divandaki kelime farklılığına göre anlam verildi.

6. Her dem ez-la‘l-i tu be-ṭāli‘ -i men

Ḥāṣiyet bīn ki dād āb-ı ḥayāt

7. Tevbe kerdī ṣarāb-ḥor Cāmī

Etba‘ü’s-seyyi ‘āti bi’l-ḥasenāt

[21a]

-52-

Luğaz

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Nedür ol iki maḥrem-i esrār

Naql ider birbirine her ne ki var

2. Dā ‘yimā birbiriyle hem-serdür

Biri şāf olsa biri muğberdür

3. Küṣti-girān gibi bular her dem

Biri birin başar ne bīş ü ne kem

4. Bir gözi var ikisinün gūyā

Biribirine tūtiyā-efşā

5. İşleri bāzgünedür dā ‘yim

Biri kâ ‘yim olur biri nā ‘yim

[21b]

-53-⁸⁷**Bākī Efendi***Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Dem-i şubḥ irdi getür bādeyi şoḥbet demidür
Mey-i nāb ile pür it sāğarı 'işret demidür
2. Yār ise maḥrem-i aḡyār gönül hem-dem-i zār
Gözlerüm kan aқıdursa n'ola firқat demidür
3. Çok belā çekdi senüñ çeng-i gamundan dil-i zār
Nāyveş nāleler eylerse şikāyet demidür
4. 'Işkuñı şaқlar idüm sīnede ammā şimdi
Āh idersem beni 'ayb eyleme ḡayret demidür
5. Miḥneti dil ser-i zülfinde çeker ey Bākī
Kāfiristāna düşen kimsede miḥnet demidür

⁸⁷ BD, 81. G, s. 150-151.
2a firқat: ḡayret BD.
4b ḡayret: fūrқat BD.

[22a]

-54-⁸⁸**Bākī***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Haremüñ ravza-i cināna deger
İşigüñ saḳf-ı āsmāna deger
2. Hañçerüñ sīnemi delerse eger
Şöyle bir ḥayr ider ki cāna deger
3. Belüñe yok bedel velī saḳuñuñ
Girihin çözseñ ol miyāna deger
4. Oḳlaruñ sehmi sīneye iricek
Ser-i peykānuñ üstüḥvāna deger
5. Elüñ ol zülfe degmek ey Bākī
Hāşılı 'ömr-i cāvidāna deger

-55-

Beyt*Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Ka'be dūr ez-tu yek ser-i tīr-est
Kār mevḳūf-ıāh-ı şeb-gīrest⁸⁹

⁸⁸ BD, 113. G, s. 171.
3. beyit: 6. beyit BD.
4. beyit: 3. beyit BD.
-M: 4. ve 5. beyitler BD.

[22b] BOŞ SAYFA

[23a] BOŞ SAYFA

[23b]

-56-⁹⁰

Bâkî

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1. Sâkıyâ câm-ı mey ne hoş gül olur
Eline kim alursa bülbül olur
2. Dir gören tâze dâğı başumda
Ne güzel kırmızı kıranfûl olur
3. Ğam-ı zülfünle dūd-ı âh-ı kebūd
Lâciverdî laţif sünbül olur
4. Rişte-i muy-ı dil-bere tolaşan
Beste-i bend-i zülf ü kâkül olur
5. Bâkîye âb-ı vasluñ irmez ise
Âteş-i hicr ile yanar kül olur

⁸⁹ Çeviri: Kâbe bir ok ucu kadar uzaktır sana; işin, gece vakti çekilen bir aha bakar”. İkbâl’in anlamca bu beyte çok benzeyen bir beytini burada anmak faydalı olacaktır: “Câdde-i ‘aşk besi dūr u derâz-est velî /Tayy şevved menzil-i sed-sâle be-âhî gâhî (Aşk yolu uzundur, menzili çöktür; fakat bazen bir ah ile yüz yıllık mesafe bir anda alınır.)

⁹⁰ BD, 156. G, s. 199.
5b yanar: yanur BD.

[24a]

-57-⁹¹**Zāde-i Kemāl Paşa***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Gül yüzün devrinde gören haṭṭ-ı reyḥānuñ senün
Eydür ey meh fitne ile ṭoldı devrānuñ senün
2. Bir nihāl-i servdür kim naḳş olur āyīnede
Bāğ-ı cānda sāye-i ḳadd-i ḥırāmānuñ senün
3. Haṭ bozılır çünki nem-nāk ola n' iḳün ḥüb olur
Gün yüzünde terledükçe haṭṭ-ı reyḥānuñ senün
4. Şerḥ idüp sūz-ı dili açmazdı ağızın yaralar
Dil şoḳup söyletmese ağızına peykānuñ senün
5. Gördi eş' ārumda ḥüsni vaşfını dilber didi
Ravza-i Rıdḩvāndan aldı nüşḩa-i dīvānuñ senün

⁹¹ İKD, 173. G, s. 113-114.
1b fitne ile: fitnesi-le İKD.
2. beyit: 3. beyit İKD.
3. beyit: 5. beyit İKD// 3a bozılır: 5a yazılır İKD.
4. beyit: 2. beyit İKD.
5. beyit: 6. beyit İKD// 5b aldı nüşḩa-i: 6b almış nesḩi İKD.
-M: 4. beyit İKD.

[24b]

-58-⁹²**İbni Kemāl Paşa***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Hadd-i dildarı āba beñzetedüm
Zülfin āb üzre tāba beñzetedüm
2. Eşk-i çeşmümde ' aks-i ruhsārın
Şu içind'āftāba beñzetedüm
3. Qara yüzlü raq̄ibi kūyuñda
Gül-sitānda gurāba beñzetedüm
4. Yüzüñe qarşu gözlerüm yaşın
Şemse qarşu gül-āba beñzetedüm
5. Eşk-i çeşmümde cism-i bī-cānı
Şu yüzinde ḥabāba beñzetedüm
6. Ehl-i dünyā gözini bağlamada
Devlet ü bahtı ḥvāba beñzetedüm

⁹² İKD, 224. G, s. 146.

2b içind'āftāba: içinde āfitāba İKD. Divandaki hâli vezne uymamaktadır.

3b Gül-sitānda: Gül-sitānında İKD. Divandaki hâli vezne uymamaktadır.

4b şemse: güne İKD.

-M: 6. beyit İKD.

-59-⁹³

Velehū

Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Bize yārūñ yañağı lāle yiter
Bitmesün gül-sitānda lāle-yi ter
2. Gözlerüm içmege ciger kıanın
‘ Aqs-i la‘ l-i lebün piyāle yiter
3. Dir gören al yañağınıñ alın
Hīç al olmaya bu ala yiter
4. Kıatı çok söz işitdüm ammā yok
Lebi vaşfinda bu maķāle yiter
5. Sende eglenmese ĥayāli göñül
Saña eglence āh u nāle yiter

⁹³ İKD, 105. G, s. 71-72.

2a kıanın: kıanını İKD.

4a kıatı çok söz: çok sözler İKD.

5a sende eglenmese: şinede egleme İKD.

[25a]

-60-⁹⁴**Bākī***Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Çemende servi kaçad-i dil-sitāna beñztdüm
Nihāli dilber-i nāzik-miyāna beñztdüm
2. Diyār-ı Rūma gülistānım eyledüm teşbīh
Benefşezārımı Hindū-sitāna beñztdüm
3. Gül ü şakāyıkūñ ol reng-i ruların gördüm
Hicābı gālib iki dil-sitāna beñztdüm
4. Şabā ile harekātın görüp nihāllerün
Tevāzu' ehli birer nev-civāna beñztdüm
5. Nihāl-i bān ile her yanı şöyle zeyn olmış
Çemen vilāyetini şehir-i bāna beñztdüm
6. Tedārik eyle bu çağlar geçer gider kıalmaz
Zamān-ı fırsatı seyl-i revāna beñztdüm
7. Cilā-yı āyine-i āb-ı cūyı seyr itdüm
Şafā-yı meşreb-i şāh-ı cihāna beñztdüm

⁹⁴ BD, 337. G, s. 308-309.

2. beyit: 3. beyit BD.

3. beyit: 4. beyit BD.

4. beyit: 5. beyit BD.

5. beyit: 2. beyit BD.

10a cemāli devlet M: cemāl-i devleti BD. Divana göre düzeltildi.

8. Güli çemende serîr-i zümürriidîn üzre
Selîm Hân-ı felek-âsitâna beñzetedüm
[25b]
9. Kõlında şâhid-i bahtı görince ol şâhı
Şikâra pençe uran arslana beñzetedüm
10. Cemâl-i devleti gül gibi hürrem ü handân
Bisât-ı ʿişretini gül-sitâna beñzetedüm
11. Edâ-yı Bâkîyi vaşfında Selsebîl şanup
Riyâz-ı bahtını bâğ-ı cinâna beñzetedüm

-61-⁹⁵

Bâkî

Mefâʿîlün Mefâʿîlün Feʿûlün

1. Geçüp güller serîr-i ʿizz ü nâza
Seherden geldi bülbüller niyâza
2. Tururlar kıble-i kûyına karşı
Çemende servler şaf şaf namâza
3. Maqâmın âsitân-ı yâr idenler
Koyup gitmez Şîfâhân u Hicâza

⁹⁵ BD, 453. G, s. 380-381.
2. beyit: 3. beyit BD.
5b sûz: söz BD.

4. Hâķīķat sırrına vâķıf degülsin

‘ Alâķañ var ise sırr-ı mecâza

5. Yaķarlar Bâķīyi nâlân iderler

Güzeller mâ’il olur süz u sâza

[26a]

-62-⁹⁶

Bâķī

Mef’ülü Mefâ’îlü Mefâ’îlü Fe’ülün

1. ‘ Işķuñla kı lup ķâmetini dâl ķaranfül

‘ Arz itdi saña müy-ı sefid al ķaranfül

2. Farķında kı lup yâsemeni dâģına penbe

‘ Işķuñda geķer baş aķuķ abdâl ķaranfül

3. Maķşüdi bu kim lâle-şıfat göstere pervâz

Ruhsarı hevâsında aķar bâl ķaranfül

4. Kı ad serv-i ķemen tâze dehen ğonķe-i ğülzâr

Hat müşģ-i Hoten ķehre semen hâl ķaranfül

5. Geh şışe ğehî köhne-sifâl ile ider ‘ ıyş

Bâķī ğibi bir ‘ işrete meyyâl ķaranfül

⁹⁶ BD, 284. G, s. 276.
3. beyit: 4. beyit BD.
4a tâze: 3a yâre BD.
5a ider: kı lup BD.

-63-

Ṭab'î*Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün*

1. Baḥş idermiş ruḥıyla lâleyi gör

Seyr it ol vâcibü'l-izâleyi gör

[26b]

-64-⁹⁷**Laṭîfe***Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün*

1. Futâd râh dil-i zâr-ı men be-ḥammâmî

Ki küh-ı Ḳâf ez-û kerde vâm bord şitâ

2. Çu şost geşte müşebbek ḳumâş-ı fûṭa-i u

Ḥunuk hevâ vü zülâleş çu ṭab' -ı ehl-i riyâ

3. Futed zi-serdî-i u der-zamân be-teb-lerze

Eger reved be-derüneş be-şad-libâs şabâ

4. Hevâ-yı ḥ'îş be-düzeḥ dihed ger ân hammâm

Cemî' -i âteş-i düzeḥ şeved yaḥ ez sermâ

⁹⁷ Çeviri: “1) İnleyen gönlüm, Kaf Dağı’nın kışı borçlandığı bir hamamın yoluna düştü. 2) Riya sahiplerinin mizacı gibi olan havasının ve suyunun soğukluğundan peştemali yıkanınca tel tel döküldü. 3) Seher yeli, içine bin kat içlik de giyse onun soğukluğundan zamanla sıtmaya tutulmuş gibi titrer. 4) O hamam, havasını cehenneme verseydi, cehennem ateşinin tamamı soğuktan buz tutardı. 5) Artık cehennemin sıcaklığından eser kalmadı, ama Tanrı günahkârlara soğukla azap etti”.

5. Diger zi-germî-i dūzeh eşer ne-māned lîk
Ber-ehl-i zenb be-sermā koned ʿazāb Hūdā
[27a]

-65-⁹⁸

İşmetî Efendi

Mefʿulü Fāʿilâtü Mefāʿilü Fāʿilün

1. Şimdi şafā-dilün ki ne kām u ne şānı var
Āsīb-i dehr ü cevr-i felekden emānı var
2. Mümkin midir muķābele Zāl-i sipihr ile
Bāzūy-ı Rüstem ile çekilmez kemānı var
3. Reşk ol gedā-yı bî-ser ü sāmāna kim anuñ
Bir kendi bir de bir dil-i nā-mihr-bānı var
4. Pervāne şemʿ-i bezm lisānın bilür hele
Gel şemʿ-i bahtı gör ki bilinmez zebānı var
5. Devrān müsāʿid olmağa muhtāc ʿİşmetî
Şaḥn-ı çemende nūş-ı meyün de zamānı var

⁹⁸ İD, 14. G, S. 45.
3b bir de bir: bir de İD.
4b zebānı: lisānı İD.

[27b]

-66-⁹⁹**Ġazel-i Bî-bedel-i Bâkî***Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün*

1. ' Ālem hayāt-ı nev bulur cānlar bağışlar dem-be-dem
Enfās-ı Rūhu'llāhdur gūyā nesīm-i şubḥ-dem
2. Şahn-ı çemende cilveger tāvūs-ı zerrīn-bāl ü per
Bāğ-ı cihān pür-nūr u fer ' ālem gülistān-ı İrem
3. Bezm-i şafādur şeyḥ-i cām bu zemzem olmış ol maḳām
Mey-ḥāneler Beytü'l-Ḥarām pîr-i muğān şeyḥü'l-ḥarem
4. Müşğīn-nesīm oldı hevā' anber-şemīm oldı şabā
Gülzāra gelse ğālibā urmaz Ḥotenden nāfe dem
5. Bād-ı seḥerden hoş-nesīm ḥulk-ı ḥudāvend-i kerīm
Sultān-ı ' ādil Şeh Selīm şāhenşeh-i şāhib-kerem

[28a]

6. Keyḥusrev-i Cemşīd-fer Cemşīd-i Keyḥusrev-eşer
Dārā-yı İskender-zāfer İskender-i Dārā-ḥaşem

⁹⁹ BD, 318. G, s. 296-297.
2a çemende: felekde BD.
3a şafādur şeyḥ-i: şafā vü reşḥ-i BD.
5b Şeh: Ḥān BD.
7. beyit: 9. beyit BD.
8. beyit: 10. beyit BD.
-M: 7. ve 8. beyitler BD.

7. 'Iyş u tena' um vaqtidür sâz u terennüm vaqtidür
Bâkî tekellüm vaqtidür güftâra sa' y it lâ-cerem
8. Hâmûşlık senden 'aceb tab' uñ müsellem tutdı hep
Sihr-âferinân-ı ' Arab pākize-güyân-ı ' Ācem

-67-¹⁰⁰

Bâkî Efendi

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Dilâ meyl itme vaşl-ı dil-rübāya
Hevā-yı salţanat düşmez gedāya
2. Hümāy-ı evc-i istiğnādur ol māh
Anuñ'çün böyle mā'ildür hevāya
3. 'İzāruñ yādı bir rengin laţife
Dehānuñ zikri bir şirîn hikāye
4. Olur la'l-i muşaffā gerçi dil-keş
Nazir olmaz şarāb-ı dil-güşāya
5. Ferāmūş it ğam-ı ferdāyı Bâkî
Bu gün şihhatdeyüz minnet Hudāya

[28b]

-68-

Li-kātibihi*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Sebzgün cāme ile naḥl-i dil-ārāsın sen
Bāğ-ı ḥüsn içre yaḥud serv-i mu' allāsın sen
2. Cāme-i sebz giyersen ne ' aceb şem' -şifat
Āteş-endāz-ı dil-i ' āşık-ı şeydāsın sen
3. Cāme-i sebz ü ruḥ-ı al ile ey gülbün-i nāz
Gülşen-i dehrde bir ğonçe-i ra' nāsın sen
4. Beslesem şekker-i cān ile seni erzānī
Mısr-ı ḥüsn içre hemān tūṭī-i gūyāsın sen
5. Ṭab' ī vaşf itdi seni līk be-ḳavl-i Ḥusrev
Daḥı ā' lā daḥı zībā daḥı ra' nāsın sen

[29a]

-69-

Li-muḥarririhi*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Yā siyeh cāme ile Ka' be-i ' ulyāsın sen
Leyle-i ḳadrde yā nūr-ı tecellāsın sen

2. Yaraşur saña siyeh câme ki zulmet içre
Güiyâ âb-ı hayât-ı dil-i şeydâsın sen
3. Nür-ı çeşmüm gibi câmeñ yaraşur olsa siyâh
Lem' a-i bî-bedel-i şâni' -i yek-tâsın sen
4. Sîne-çâk olsañ eger germ olup ey mihr-i münîr
Mâhveş ebr-i siyâh içre hüveydâsın sen
5. Seni Tab'î nice medh ide be-ğavl-i Şabri
Nüşa-i ser-i Hudâ âyet-i kübrâsın sen
- [29b]

-70-¹⁰¹

Bâkî

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Pür olup devr idicek meclis-i mestâni kadeh
Çarh olur halka-i rindân meh-i tâbâni kadeh
2. Felek-i ' işrete bir ahter-i ferhunde iken
Yine Mirrih-şifat turma döker kanı kadeh
3. Meclis-i mey ki bedenlerle hişâr olmışdur
Şehr-i ' işretdür anuñ âfet-i devrâni kadeh
4. Devr-i meclis ki şafâ câmi' inuñ çenberidür
Âb-ı rengin ile kandil-i fûrûzânı kadeh

¹⁰¹ BD, 32. G, s. 120.

5. Yaraşur halka-i rindāna disem ey Bākī
 Hātem-i Cemdür anuñ la' l-i Bedaḥşānı ıadeḥ
 [30a]

-71-¹⁰²

Bākī

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Gel ey sākī bulunmaz böyle 'ālī dil-güşā meclis
 Getür cām-ı muşāffāyı kim olsun pür-şafā meclis
2. Piyāle 'aksi mir'āt-ı felekde āftāb olsun
 Fūrūg-ı sāgar-ı şaḥbādan olsun pür-ziyā meclis
3. Şarāb āb-ı ḥayāt u cām-ı zerrīn āftāb olsun
 Cinān içre gerekmez baña cānān olmasa meclis
4. ıadeḥ kan ağlayup def sine dögüp ney fiğān eyler
 Meger derd ü ğam-ı 'ışka olupdur mübtelā meclis
5. ıadeḥ fısqıyye mey şu halka-i rindān anuñ ḥavzı
 Sarāy-ı 'ışka şadırvān olupdur Bākīyā meclis

¹⁰² BD, 207. G, s. 227-228.
 4a dögüp: döger BD.
 5b 'ışka: şevka BD.

-72-

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Vakt-i şabāḥ-ı ' ışk şenidem ' aceb şadā
Ḳad ezene'l-mü 'ezzin ḥayye 'ale'l-felā

[30b]

-73-¹⁰³**Bāḳi***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Tıfl iken dāyesi kucağında
 Gül idi kopmaduk budağında
2. Leb-i cānāne gibi gonçe-i ter
 Ḳopmadı daḥı dehr bāğında
3. Şadaḳāt u zekāt-ı çeşmüñdür
 Sīm ü zer nergisün çerāğında
4. Ruḥuñuñ lāle baş açuk delisi
 Ḥāl sevdası var dimāğında
5. Bāde ḥaylī alındı meclisde
 Öpdiler sāḳiyi dudağında
6. Sāḳi rez duḥterinüñ ol engüşt
 Sīm ḥalḥāludur ayağında

¹⁰³ BD, 423. G, s. 363.
 3. beyit: 4. beyit BD.

7. İki hañçer taķınmıř ey Bākī

Ḥasta çeşmi şolında şağında

[31a]

-74-¹⁰⁴

Fāyizī

Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün

1. Pūyegeh-i raḥř-ı kām deřt-i cünündür baña

Mevce-i riđ-i revān rāh-nümündür baña

2. Virmış o ser-mest-i ḥüsn şive vü nāza řarār

Lāyık olan şimdilik sabru sükündür baña

3. Bezm-i fenāda dimiş bir mütelāři gedā

Rütbe-i iķbāl-i Cem pāye-i dündür baña

4. Rāh-ı mezelletde bir mūr-ı za' ifem velī

Şir-i řavī-pençe-i çerḥ zebündür baña

5. Dāđ yaķup cismini ziynet ider bü'l-heves

Lāzım olan Fāyizī sūz-ı deründür baña

¹⁰⁴ FD, 4. G, s.166-167.

1a raḥř-ı: raḥř u FD.

1b Mevce: Mürçe FD.

2a şive vü: şive-i FD.

-75-

 Kıt' a*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. N'ola meyl itse zebān-ı ' Aceme
Her kimüñ kim ola ıab' ında sedād
 2. Bir şafā-bağş-ı nevādur bu lisān
Bāğlamış anı ' Acemde üstād
- [31b]

-76-

 Luğaz*Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün*

1. Nedür ol yoğdur anuñ dest ü pāsı
Semender gibi āteşdür libāsı
2. Dehānı eksük olmaz dörd ü beşden
İçi ħālī degül dā'im girişden
3. Yalıñ yarağ ile dā'im nökerler
Kesüp başları kıanları dökerler
4. Nedür sende Ĥulūşī bu hünerler
Kelāmuñ fehm idince kışı terler

-77-¹⁰⁵**Laṭīfe-i Cāmī***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Yūsuf-ı Mıṣrī der-ān ḥālet ki mord
Hüs̄n ü ḥübī-rā bedīn Yūsuf sipord
 2. Īn du Yūsuf-rā 'aceb ḥālet fütād
Īn yekī-rā gorg u in-rā seg be-bord
- [32a]

-78-

Luğaz*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Ol ne kuşdur cānı yoḡdur cānı var
Bellüdü r kanatların açup uçar
2. Üç dili var rüz u şeb tevḥīd ider
Yirde gökde Ḥaḡḡa ḡamd idüp gezer
3. Āşiyān-ı la' lden olur revān
Bir şadef içre ḡonup olur nihān

¹⁰⁵

DC'de bulunamadı.

Çeviri: 1) Mısırlı Yusuf o hâlde ölünce, güzelliği bu Yusuf'a ısmarladı. 2) Bu iki Yusuf'un da başına acayip işler geldi. Birinin kurt, diğerini köpek götürdü.

-79-

Mu' ammā*Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Hâl-i ruhsârına nazâr kıldum
Merdüm-i dîde olduğın bildüm

-80-¹⁰⁶*Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün*

1. Me-rā güyî kudāmîn bihterîn-est
Pes-i peşîn bih ez piş-i peşîn-est

-81-

Beyt*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Germ olup meclisde dilber sînesin açup didi

Hâzihî cennātu 'Adnin fe'dhulūhâ hâlidîn¹⁰⁷

¹⁰⁶ Çeviri: Söyle bakalım bana hangisi daha iyi? Öncenin arkası mı yoksa önü mü?

¹⁰⁷ İşte Aden cenneti, ebedî kalmak üzere buraya girin (Tahâ/76 ve Zümer/73). İki ayetten kısmi iktibas yapılmıştır

[32b]

-82-

Tārīḥ-i Ṭab'î Berây-ı Kaḥya-i Hümâyün Selîm Giray Sultân*Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün*

1. Hâzret-i Şâh Selîm ibni Bahâdır ki odur
Ser-i erbâb-ı seḥâ server-i aşḥâb-ı ' aṭâ
2. Buldı revnaḳ ḥaṭ-ı nev-ḥîz ile vech-i ḥüsni
Perde-i esved ile nite ki beyt-i Mevlâ
3. Oldı ḥaṭ muşḥaf-ı rüyında o şâhuñ güyâ
Şerḥ-i maẓmûn-ı hümâyün-ı *leḳad kerrem-nâ*¹⁰⁸
4. Ne ' aceb şu gibi meyl itse dil-i ' âlem aña
Kendi gülzâr-ı vefâ ḥaṭṭı çemenzâr-ı şafâ
5. İrmeye gerd-i keder âyine-i ḳalbine tâ
Hâledâr ide meh ü mihr-i cihân-tâbı Hudâ
6. Ṭab' iyâ ḥaṭṭ-ı hümâyünına yazdum târiḥ
Bâreka'llâh zihî ḥaṭṭ-ı laṭîf ü zîbâ

1075

¹⁰⁸ Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık (İsrâ/70).

[33a]

-83-¹⁰⁹**Bākī***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. ' Ārızuñ āb-ı nābdur gūyā
Z̄eḡanuñ bir ḡabābdur gūyā
2. Dilde envār-ı mihr-i ruḡsāruñ
Ābda māhtābdur gūyā
3. ' ıḡ-ı ḡüsn-i ḡaḡuñla safḡa-i dil
Bir muḡavver kitābdur gūyā
4. Bezm-i ḡamda dü çeḡm-i pür-ḡūnum
İki ḡiḡe ḡarābdur gūyā
5. ḡutdı mihri cihānı ol māhuñ
Pertev-i āftābdur gūyā
6. Bākıyā zūlf-i ' anberini anuñ
Nāfe-i müḡg-i nābdur gūyā

¹⁰⁹

BD, 14. G, s. 109-110.

[33b]

-84-¹¹⁰**Riyāzī***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fa' ilün*

1. Fāriğ oldum sāḳiyā cām-ı şarāb-ı nābdan
El yudum ben çeşme-i ḥūrşīd-i 'ālem-tābdan
2. Niçe bir üstine dönmek sāğaruñ āvāreveş
Ey hidāyet Ḥızrı kırtar gel bizi gird-ābdan
3. Çeşm-i cāna virdi ğaflet nağme-i çeng ü rebāb
Anı bir tenbīh ile yā Rab uyandur ḥ'ābdan
4. Sāğar-ı mey sāḳiyā çāh-ı reh-i maḳşūd imiş
Biz çekildük āb-ı ḥayvān ise de ol ābdan
5. Ey Riyāzī niçe bir baş üzre tütmaḳ sāğarı
Gelmiyor būy-ı sa' ādet ol gül-i sīr-ābdan

¹¹⁰

RD, 437. G, s. 510.

2b kırtar gel: gel kırtar Riyāzī D.

[34a]

-85-¹¹¹**Riyāzī***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fa' ilün*

1. Destüñe almaz mısun sāğarı bahār olsun hele
Lāle bezm-i bāğda peymānedār olsun hele
2. Yir qalır mı künc-i 'uzlet-ḥānede ṭurmağa hīç
Göresin her gūşe pür-şavt-ı hezār olsun hele
3. Zāhid īmānı şatar peymāne alursın ele
Meclise sāķī o şuḥ gül-'izār olsun hele
4. Göresin bülbüllerüñ göñli perīşān olduğın
Bād ile evrāķ-ı ğonce tārūmār olsun hele
5. Misk-i rümīler bitürmez mi Riyāzī ḥāki gör
Bād-ı nevrūzī çemende müşg-bār olsun hele

¹¹¹ RD, 548. G, s. 572-573.

1a Destüñe almaz mısun: Destine almaz meyin Riyāzī D.
 2a Yir: Bir Riyāzī D.// 2a ṭurmağa hīç: ṭurmağa -Riyāzī D
 -M: 3. ve 5. beyitler.
 3. beyit: -Riyāzī D.
 4a göñli perīşān: ḥātır-perīşān Riyāzī D.
 5a Misk-i rümīler: Misk-i Rūm ile Riyāzī D.

[34b]

-86-

Ḳıṭ' a*Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Deṣṭ-i belāda bī-kes ü tenhā görüp beni
Dest-i havādiṣ-i felek itmişdi sengsār
2. Şekl-i belāyı bir niçe şüretde seyr için
Virdi derün-ı āyine-i ḳalbe inkisār

-87-

Beyt*Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Belā taşıyla mir'āt-ı dilüm şad-pāre eylersin
Ne mümkindür yine ḥāṭır-periṣān olmasun dirsın

-88-¹¹²**Şabri***Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilün*

1. Şevḳ ile ben mirvaḥa-cünbān olup
Vardı şafā ḥ'ābına ol şivekār

¹¹² SD, Ḳıṭ'a, s. 328.
1a Şevḳ ile: Dün gice SD.
1b şivekār: gül-^c izār SD.
2a destümde: ḥükmünde SD.

2. Şanki Süleymānlık idüp dehrde

Ḳabza-i destümde idi rûzgār

-89-

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Almağ için bŷy-1 yārdan ḥaber

Mirvaḥa bād-1 şabāya el şalar

-90-

Ferd

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Yağdı yandurdı bizi tāb-1 temŷz enfāsı

Bilmezem bād-1 hevā ḳaḅı cehennemde gezer

[35a]

-91-¹¹³

Cāmī ve Bayḳara

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Serv der-bāğ be-yek pāy sitāde çi şeved

Be-rikāb-itu reved ger buvedeş pāyī diger

¹¹³ DC'de bulunamadı.

Çeviri: Selvinin bahçede tek ayak ŷzre durmasında şaşılacak bir şey yok; eğer bir ayağı daha olsaydı senin ŷzengini tutmaya koşardı”.

-92-

Beyt-i Ra' nā*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Kadd-i yāra serv didi kimisi kimi elif

Cümlenin maqşudu bir ancaq rivāyet muhtelif

-93-

Beyt-i Vālā*Mef' ūlū Fā' ilātü Mefā' ilū Fā' ilün*

1. Maşer günü ki ham kopa derd ile kâmetüm

Ma' lüm olur o serve benüm istikâmetüm

-94-

Beyt-i Zibā*Mef' ūlū Fā' ilātü Mefā' ilū Fā' ilün*

1. Bir serv besledüm niçe yıl bāgbān olup

Ser-keşlik itdi ol dağı dāmen-keşān olup

-95-¹¹⁴**Fuzūlī***Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlün*

1. Ey gül ne 'aceb silsile-i müşg-i terüñ var

V'ey serv ne hoş cān alıcı 'işvelerüñ var

¹¹⁴ FUD, 76. G, s. 167-168. Bu gazelin sadece matla beyti mecmuaya kaydedilmiştir.

-96-¹¹⁵**Bākī***Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün*

1. Gülşende kūyuñ işideli serv oturmadı

Zencirlerle bağladılar āb tırmadı

[35b]

-97-¹¹⁶**Sebzī***Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün*

1. Yanuñda n'oldı suçum ey perī-zād

Beni öldürdüñ itdüñ düşmeni şād

2. Senüñle aşınālık böyle mi olur

Beni bī-gāne itdüñ itmedüñ yād

3. Dil-i sengīnüñe te'şīr itmez

Erir āhum odından gerçi pūlād

4. Elinden ey dil ol sultān-ı hūsnūñ

Kime feryād ideyin dād u feryād

5. Keserken Sebzī Kūh-ı Bī-sütünü

Düşinde daḥı görmemişdi Ferhād

¹¹⁵ BD, 521. Gazelin matla beyti, s. 424.

¹¹⁶ SED, 33. Gazel, s. 71.

[36a]

-98-¹¹⁷**Nef̄ ī Der-Ḥaḫḫ-ı Şadreyñ***Mef̄ ūlū Mef̄ ā' īlün Mef̄ ūlū Mef̄ ā' īlün*

1. Seyr eyleñ iki şadreyñ-i dīvān-ı hümāyūnuñ
Kim miḥleb ü minḫārın birbirine şunmuşlar
2. Dünyāyı düşünmişler şol mertebe kim gūyā
Bir aḫbaba bir ḫuzḡun bir lāşeye ḫonmuşlar

-99-

Der-Ḥaḫḫ-ı Nef̄ ī*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Çünki ey Nef̄ ī-i ef̄ ī baña şaçduñ zehri
Ḥaḫḫ-ı nān u nemek ben de ferāmūş iderin
2. Şaḫın ey mār-ı siyeh baña ḫolaşma zinhār
Seni tiryāḫ-ı ḫaḫ-ı ḫicv ile bī-hūş iderin

¹¹⁷

SH'de bulunamadı.

[36b]

-100-¹¹⁸**Neşâti Efendi***Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Sāķi çemende zevķe sebep ney mi cū mıdur
Hünin terānelerle gelū-yı sebū mıdur
2. Hün-ı şafaķla mihri giriftār-ı şerm iden
Dā'im derūna āteş uran reng ü rü mıdur
3. Gülşen midür kenāresi olmuş benefşezār
Ruşsār-ı al ile o haţţ-ı müşg-bū mıdur
4. Hāyretle itdigüm bilemem hün-ı giryeden
Mihrāb-ı ebrūvānuña karşı vuzū' mıdur
5. Bī-tābī-i dimāğa sebep hep Neşātiyā
Būy-ı zükām-rīz-i gül-i ārzū mıdur

[37a]

-101-

Li-kātibihi*Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Çin-i cebini üzre girih-beste mū mıdur
Ser-nāme-i cemālde ya lafız-ı hū mı dur

¹¹⁸

NDS, Gazeller-6, s. 94.

2a reng ü rü: reng bu NDS.

2. Hürşide meh mi oldu muķābil ya ol ŧanem
 Āyine iķre ‘aksi ile rū-be-rū mıdur
3. Var mı dehānı bilmezüz efvāh-ı nāsda
 Āb-ı hayāt gibi hemān güft u gū mıdur
4. Mā-fi’z-zamīrūñ añladılar mā-sivā-yı Hāķ
 Bī-hūde zāhid eyledigūñ hā vu hū mıdur
5. Sīnemde dāğ u ŧerħa-i ħūnīn mi Ṭab‘īyā
 Gūlzār-ı firķat iķre gül-i ārzū mıdur

[37b]

-102-¹¹⁹

Monlā Yahyā Efendi

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

1. Mestāne nigeħle beni bir kec-küleħ-i mest
 Mest eyledi te’şīr idermiş nigeħ-i mest
2. Pür-cürm ise de ṭa‘nı ķo ey zāhid-i ħōd-bīn
 Bī-‘ayb u riyādur hele cürm ü güneħ-i mest
3. Bilmez yolunı ħāñķāhuñ rind-i mey-āşām
 Şapmaz der-i mey-ħānedür elbette reh-i mest
4. Ārām idemez gūşe-i gūlzāra da varsa
 Mey-ħānede bir ħum dibidür tekye-geħ-i mest

¹¹⁹ ŞYD, 23. G, s. 48.

3b der-i mey-ħānedür: der-i mey-ħāneden ŞYD.

5. Yaḥyā ne aceb nāz şarābına düşünmiş

Ol ğamze-i maḥmūr o çeşm-i siyeh-i mest¹²⁰

[38a]

-103-

Nazire-i Bahadır Giray Hân

Mef'ûü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

1. Ğamzeñ ki ola sâķî-i çeşm-i siyeh-i mest

Mest itmege 'uşşâķı yeter bir nigeḥ-i mest

2. Zâhid gele mest-i mey-i 'ışķ ol baña yegdür

Pindâr-ı riyâdan hele 'özü-i güneh-i mest

3. Ser-menzil-i maķşûda irişmez dime mestî

Uğrar der-i eyvân-ı ḥarâbâta reh-i mest

4. Ebrûlarıña arķa virür ğamze-i mestüñ

Kim gördi ki miḥrâbı ola tekyegeḥ-i mest

5. Güyâ ki kıpar fitne-i ber-pây-ı kıyâmet

Mestâne ḥırâm eylese ol kec-küleḥ-i mest

6. Rezmî ḥazer it ol şaçı Leylâ nigeḥinden

Mecnûn ider inşânı o çeşm-i siyeh-i mest

¹²⁰ Bu ve alttaki nazire tekrar yazılmıştır. İlk nazire 7 beyit iken bu 6 beyit.

[38b]

-104-¹²¹**Li-Câmî Raḥmetu'llāh***Müstef' ilâtün Müstef' ilâtün*

1. Çend ey mu' allim [her] rûz tâ şeb

Bâşed ğazâlem maḥbûs-ı mekteb

2. Şod ferş-i dîbâ be-sebze şaḥra

*Ersilhu me'anâ yerta' ve yel'ab*¹²²

3. Ta' lîm-i âdâb û-râ çi ḥâcet

Û ḥod zi-âġâz âmed mü'eddeb

4. Her câ ḥirâmed behr-i du' âyeş

Ḥîzed zi-cân-hâ feryâd-ı yâ Rab

5. Der-devr-i la'leş men' ez-şerâbem

Ey ḥôca dūr-est ez-luṭf-ı meşreb

¹²¹ DC, s. 46. 1a ve 7b'de köşeli parantez içindeki kelime ve harfler divan esas alınarak eklenmiştir.

1a -M: her DC.

2a şod şaḥra: şaḥra DC.

3b Û: K'û DC.

5b ḥôca: hâ'ce DC.

7b lübâb: leb-â-leb DC.

Çeviri: “ 1) Ey muallim, daha ne zamana kadar ceylanım mektebe mahpus olacak? 2) Ova, yeşillikler sayesinde dibalarla döşendi, yarın onu bizimle gönder, bol bol yesin ve oynasın. 3) Onun edebe ne ihtiyacı var? Başdan beri edeplidir o. 4) Her nerede salınarak yürüse onun için dua niyetine ya Rab feryatları yükselir. 5) Ey hoca, onun lal dudağının meclisinde beni şaraptan men etmek, meşrebimden dolayı ancak boş bir hayaldir. 6) Dün gece aşk Türkünün mezhebine bağlandım, fakat onun yüzünü görünce mezhep elden gitti. 7) Câmî'nin gönlü, yârin dudağının yüzünden sürahi gibi ağzına kadar kanla dolmuştur.

¹²² Ersilhu me'anâ gaden yerta' ve yel'ab (Yûsuf/12): Yarın onu bizimle gönder. Bol bol yesin ve oynasın.

6. Dî Tork-i ıŝkeŝ mezheb girîftem
Çün didem ân ruĥ geŝtem zi-mezheb
7. Câmî ez-ân leb hem-çün şurâhî
Dâred derûnî ez-ĥûn leb-â-[le]b
[39a]

-105-¹²³

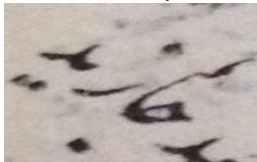
Ġazel-i Ĥazret-i Mevlânâ

Mef'ûlü Fâ' ilâtün Mef'ûlü Fâ' ilâtün

1. Ser-mest-i bâde geŝtem bî-bâde vü piyâle
Guftem zi-men çi ĥ'âhî guftâ ki sûz u nâle
2. Ey naĥvî-i hevâyî tâ çend câ'izîd[î](?)¹²⁴
V'ey muĥrî-i kitâbî tâ key ğam-ı imâle
3. Ey mantıķî-i bî-dîn 'omret guzeŝte zâyi'
Zihnet be-kavl-i ŝâriĥ ĥâtır sûy-ı maķâle
4. Dîĝer ĥakîm-i kâfir la' net ber-' itikâdeŝ
Güyed tu-râ ĥavâdiŝ ber-dehr kun ĥavâle

¹²³ KŞT'nın Gazeller kısmında bulunamadı.

Çeviri: “ 1) Sarhoş oldum ŝarapsız, kadehsiz; benden ne istersin dedim, dedi ağla inle. 2) (?) 3) Ey dinsiz mantıķçı ömrün boŝa geçti; zihnî ŝariĥin sözünde, gönlün söylenenlerin yönüne gider. 4) Diĝer yandan kâfir filozof -itikadına lanet olsun onun- sana, hadiseleri bu dünyaya ısmarla, der 5) Tabipler Kânûn'u çekiŝtirmekle meŝgul; cahil fakih, şirket ve kefalet tartıŝmasında. 6) Müftü, zamanın olmadığı yer hakkında ahkâm keser; kadı, borcu fesh etmenin derdine düşer. 7) Ben onu bunu bilmem, aşk kadehinin sarhoŝuyum. Mutrip çal bir ezgi, saki getir kadehi.

5. Meşğül şod eṭibbā der-guft u gūy-ı Qānūn
Baḥş-i faḫīh-i nā-dān der-şirket u kefāle
6. Muftī ḫalem girifte k'āncā zamān ne-bāşed
Ḳāzī be-fikr mānde k'in bey' şod aḫāle
7. Men in u ān ne-dānem ser-mest-i cām-ı 'ışkem
Muṭrıb be-zen nevāyī sāḫī be-dih piyāle
- [39b]

-106-¹²⁵

Ġazeliyyāt-ı Maşnu'āt-ı Emri-i Edirnevī

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Beni sen hicr-i miyānuñla nizār eylersin
Gizleyüp ḫaşlaruñuñ nūnını zār eylersin
2. Nāz idüp ol iki ḫālūñ birini gizleme kim
Nāzuñı sen beni yandırmağa nār eylersin
3. Gösterürsin ile şol çeşm ü ḫad ü rā ḫaşuñı
'Āşıḫa 'arz-ı cemāl itmege 'ār eylersin
4. Çeşm ü ḫālūñi idüp zülf ü 'izāruñda nihān
Dār-ı dünyāyı bu miskīnūñe dar eylersin
5. Göricek ḫāl-i nigārı lebi altında revān
Emrīñüñ yaşını ey dīde bīnar eylersin

¹²⁵ ED, 387. G, s. 215.
2a birini: birisin ED.

Velehū Siḥr-i Ekber-est*Mef'ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün*

1. Gizlendi kaldı ebr-i siyāh içre mīm ü hā
Meh safhasında müşg ile yazduḡda hā vü t̄ā
2. Ḥatt-ı siyāh ḥaddiñi çoçduḡını görüp
Belin kuşandı reşkden o zā vü lām u fā
3. Zülf ü ruḡuña sünbül ü gülzār beñzemez
Ey gül-^ç izār gönçede yoḡdur bu lām u bā
4. Leb açdı gönçeveş ḡad ü ebrū vü aḡziñi
Vaşf eyledi didi elif ü mīm ü rā vü yā
5. Emri n'ider zemāneyi sensüz fedā ider
Çeşm ü dehān u ḡaşlarıña ^ç ayn u mīm u rā

¹²⁶

ED, 7. G, s. 39-40.

1b yazduḡda: yazduñ çü ED.

2a çoçduḡını: kuşatduḡım ED.

2b belin: yılan ED.

4a gönçeveş ḡad ü ebrū vü aḡziñi: ḡāmet ü dehen ü ḡaşlarıñ gönül ED.

[40a]

-108-¹²⁷**Ġazel-i Muşanna' -i Emrī***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Zülf olaldan Һalka hā-mānend Һaraf-ı mähda
Çenber oldı kāmētüm hā gibi zīr-i āhda
2. Gelmedi servüm miyān-ı rāha mānend-i elif
Kaldı dīde Һalka-i hāveş kenār-ı āhda
3. Şöyledür za' fum şeb-i hicr-i zenaĥdānuñla kim
Һalka olsam olmayam hā deñlü Һa' r-ı çāhda
4. Ey Һaşı yā cism-i zerdümden geçüp gitdi oĥuñ
Һalka-i zaĥmı Һalupdur hā mişāli kāhda
5. Ġonçelerden eyledi naĥl Emriyā bülbül baña
Yoĝ imiş devr-i dehānı hā Һadar efvāhda

¹²⁷

ED, 444. Ġazel, s. 240.

Ma' şüknuñ ' Aşık Olmasına Nükte ve Hıfâbdur*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Sen meleksin sevdigüñdür bir beşer-şüret perî
 Āftāb iken neden kim māha olduñ müşteri
2. Yüzine bakma o māhuñ dimesünler ey güneş
 Nūr umar māh-ı felekden geldi şems-i hāverî
3. Altun üsküflü kuluñken işigüñde mihr ü māh
 Bir şeh-i sīmīn-tenüñ olmak revā mı çākeri
4. Āftāb-ı ' ālem-ārāsın tenezzül eyleme
 Zerre-i nāçiziñe şayma o māh-ı enveri
5. Aқıdursın Emrīnüñ yaşın şarardursın yüzün
 Ol mehe mi harc idersin bu kadar sīm ü zeri

¹²⁸

ED. 517. G, s. 272-273.

2. beyit: 3. beyit ED.

3. beyit: 4. beyit ED //3a kuluñken: 4a kul iken ED.

4. beyit: 2. beyit ED.

[40b]

-110-¹²⁹**Emrî***Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Felek didükleri ey mäh-rû sitäre ile
Duḡān-ı âteş-i āhum durur şeräre ile
2. Gözüm yaşıyla o servi kenār idemedüm
Sipihr bağrına başdı mehi sitäre ile
3. Zevāl başına gelsün günüñ ki hem-reh ider
Nigārı sāye denilen o yüzi qara ile
4. Fitil-i tîrûni ey qaşı [yā] meded eyle
Ġamuñda cism-i za' ifüm pür oldı yara ile
5. Nücüm ile mehe kılma nezäre ey Emrî
Sirişk-i dīdemi seyr it o mäh-päre ile

¹²⁹

ED, 494. G, s. 263.

3a hem-reh: hem-dem ED.

4a -M: yā ED.

5b seyr: seyl ED.

-111-¹³⁰**Velehu***Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Beni şol deñlü za' if eyledi hālũñ hevesi
Biçsem olurdı kabā egnüme perr-i megesi
2. Müjeler şanma ki yüz yire koyup ağlamadan
Yarışupdur gözüme yollarıñuñ hār u haşı
3. Çarha āhum şu kadar virdi harāret nitekim
Gündüzin gitmez elinden güneşüñ mirvahası
4. Şanurın bād-ı şabā hāke şaçar berg-i güli
Gelse reftāra ger ol şāh-süvāruñ feresi
5. Murğ-ı hüsniñi nigār elden uçurdu Emrī
Kara telden yana yapar ki haşı bu kafesi

¹³⁰

ED, 536. G, s. 281.

4b şanurın: şanuram ED.

5b yana: yine ED.

[41a]

-112-¹³¹**Emrî***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Gögsüme çekdüm elif üstine yaqdum tâze dâğ
Sen gül için lâlelerle s̄inem itdüm reşk-i bâğ
2. Zülf-i şeb-rengüñ göricek dâğ urdum s̄ineme
Nitekim aḥşam olıcağ her kişi yakar çerâğ
3. Çokdan olurdu binâ-yı ḥüsn ey dilber ḥarâb
Olmasañ s̄im̄in-sütün ḳad ile aña ṭayağ
4. Deşt-i ğamda müy-ı jülîdem gören başumda dir
Gör bu Mecnûmı ki üşmiş başına zâğ u kelâğ
5. Ol gül için şol ḳadar ḳan ağladuñ gülşende kim
Ḥün-ı eşküñden ḳızardı Emrî pây-ı kebk-i bâğ

¹³¹ ED, 247. G, s. 150.

1. beyit: 241. mukatta' s. 342, ED.

2. beyit: 1. beyit ED // 2a göricek dâğ urdum s̄ineme: 1a görüp s̄inemde yaqdum tâze dâğ // 2b aḥşam olıcağ her kişi yakar çerâğ: aḥşâma ḳarşu kişi yaḳar çerâğ. ED.

-M: 2. beyit ED.

3b s̄im̄in-sütün ḳad ile: s̄im̄in-sütün ḳaddüñüñ ED.

4a Deşt-i ğamda müy-ı jülîdem gören başumda dir: Zülf-i müşğînüñ koyup Leylî için virdügin ED // 4b Gör bu Mecnûmı ki üşmiş başına: Ḳaḳdılar başına Mecnûnuñ üşüp ED.

5a ağladuñ: ağladum ED // 5b eşküñden: eşkümden ED.

-113-¹³²**Rubā'ī**

Ḥāhī ki ne-mānī tu be-kārī muẓtar

Pendī dihemet gūş be-pendem āver

Coz ez-der-i Ḥaḫ maṭlab-ı ḥod-rā maṭlab

*Lā-ted' u me' allāhi ilāhen āḥar*¹³³

[41b]

-114-¹³⁴**Emrī**

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Bizi güldürmedi dilber ğam-ı hicrānlar ile
Demidür ağlaşalum dīde-i giryānlar ile
2. Nice teşbīh ideyin pāy-ı següñ verde k'anuñ
Pür olur gezdügi yirler gül-i ḥāndānlar ile
3. Merdümüm devlet-i ' işkuñda şehā ḳādirdür
Yoluña la' l nişār itmege dāmānlar ile

¹³² Bu rubainin bütün beyitleri *mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ* kalıbıyla yazılmıştır.
Çeviri: Eğer mecbur kalmak istemiyorsan bir işe, kulak ver öğüdüme. Hakk'ın dergâhından başka yerde arama dileğini, Allah ile beraber başka bir ilâha ibadet etme.

¹³³ Sen Allah ile beraber başka bir ilâha ibadet etme (Kasas/88).

¹³⁴ ED, 466. G, s. 251.

2. beyit, Nice teşbīh ideyin pāy-ı següñ ver de kānuñ /Pür olur gezdügi yirler gül-i ḥāndānlar ile:
Öldüğüm vaḳtın itüñ kabrüne eylerse güzār / Zeyn ola ḥāk-i mazārum gül-i ḥāndānlar ile ED.
4a Āteşin ḥaddüñ için: âteş-i ḥaddüñ ile ED.

4. Āteşin ḥaddūn için her gice tutuşmağdur
İşi pervānelerün şem^ç -i şebistānlar ile
5. Emriyā gördi gözüm yaşı cihānı alıyor
Göge yapışdı kamer necm-i dirahşānlar ile

-115-¹³⁵

Emrī

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Kimi yakdı ki yine âteş-i ḥaddūney yār
Ki irişmiş kamere dūd-ı ḥaṭ-ı ' anber-bār
2. Kıpkızıl od bite kabrümde benüm lāle-şıfat
Beni ḥāk eyleyicek âteş-i ' ışk-ı ruḥ-ı yār
3. Çeşm-i terden şaķınup sen gül-i nāzik-bedeni
Aşdı çün müşgle boynuña şaçuñ bir tōmār
4. Şafaķ içre meh-i nev gibi görünür cānā
Ġam-ı ebrūñ ile eşk içre ten-i zerd ü nizār
5. Derd-i hicrān ile bir ḥāle irişdi Emrī
K'üstine inlemede nāleleri¹³⁶ leyl ü nehār

¹³⁵ İlk iki beyit: ED, 130. G, s. 97. // Son üç beyit: ED, 126. Mukatta', s. 321.

1a ḥaddūn ey yār: ruḥsār-ı nigār ED.

2a lāle-şıfat: lālelerüm ED.

3a terden: 1a bedden ED.

3b Aşdı çün müşg ile boynuña şaçuñ bir tōmār: 1b Aşdı boynuña yazup müşg ile şaçuñ tōmār ED.

4a cānā: 2a şanemā ED.

5b K'üstine inlemede nāleleri leyl ü nehār: 3b İnleşür nāleleri üstine gör leyl ü nehār ED.

[42a]

-116-¹³⁷**Emrî***Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün*

1. Dür-i eşkümle ruḥ-ı zerdümi gerçi bezerin
Ele âyîne alursam yine kendüm bezerin
2. Mûy-ı jülîde degül kıametüm üstinde benüm
Bir gedâyam ki muḥabbet şehi tuḡın çekerin
3. La' l-i nâbuñ benüm aḡzuma sögermiş şanemâ
Anı tenhâda nezâketle şaḡınsun emerin
4. ' Ārızuñ üstine şal zülf-i ' abîr-āsâñı
Mülk-i ḥüsnüñ şehisin eyle yüzüne düşerin
5. Gelme ol şâh işigine yürî eflâke güneş
Ki meşeldür kıulıyuz bekleye her kim ki yirin
6. Dür ile merdüm-i çeşmüm etegin pür eyler
Ki süpürse müje cārübı ile ḥâk-i derin
7. Zâhir eyler lebüññvaşfımeş' arında
Çıkarur her sözünüñ Emrî nigârâ şekerin

¹³⁶ “İnlemede” kelimesinin altına şaḡḡ kaydıyla “nâleleri “ yazılmış.

¹³⁷ ED, 384. G, s. 214.

6b Ki: Ger ED.

7a lebüññ vaşfını: lebüñ evşâfını ED.

-117-¹³⁸**Emrî***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Şol qara qaşuñ senüñ rā-i ruḥ-ı gülgün mıdur
Yā cebīn altında müşg ile yazılmış nün mıdur
2. Baña tīmār eyle dirsem dāğ urursın sīneme
Yoḥsa sen şehden 'ulūfem günde bir altun mıdur
3. Kākül-i müşgīnūne Leylī mi dirler hīç senüñ
'Āşık-ı şeydālaruñ ey dil-rübā Mecnūn mıdur
4. Lāle midür firqatüñle fevt olan ḥākinde yā
Qanlar aḡlar ḥāline bir dīde-i pür-ḥūn mıdur
5. Nazm-ı dilber mi bu yā dendān-ı dilber vaşfı mı
Yoḥsa baḥr içinde ey Emrî dür-i meknūn mıdur

[42b]

-118-¹³⁹**Emrî***Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. 'Işık ehli meşhedinde dimeñ kim giyāhdur
Çıkmış mezārı üzre yeşil dūd-ı āhdur

¹³⁸ ED, 114. G, s. 89-90.

4a firqatüñle fevt olan ḥākinde yā: firqatünde ölenüñ qabrinde yā ED.

5a dilber: pervīn ED.

¹³⁹ ED, 83. G, s. 75.

2. Cān u gönül belāya düşerse ‘aceb midür
 Hıttuñ ki ehl-i ‘ışka belā-yı siyāhdur
3. Bīnūñ elif durur dehenūñ şekl-i mīm ü hā
 Nūr āyeti haqıyçün o ruhsār māhdur
4. Mülk-i cemāle şāhsın ey dil-rübā hıttuñ
 İklīm-i hüsni çevre kuşatmış sipāhdur
5. Cismūñde zaḥm-ı tīg-ı ğam-ı ‘ışkı Emriyā
 Şorana di ki derd iline toĝru rāhdur

-119-¹⁴⁰

Emrī

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Ruḥuñ gibi kanı bir māh ‘anberin hāle
 Femūñ gibi kanı bir ğonçe gevherin jāle
2. Yağar mı idi çemen tekyesinde gögsine dāĝ
 Eger ‘izārıñuñ abdāl olmasa lāle
3. Ağar gözi yaşı çarḥuñ ğamuñda ey hürşid
 Teraḥḥum eyleyüben aña ra‘d ider nāle

¹⁴⁰

ED, 490. G, s. 261-262.

1. beyit, Kanı femūñ gibi bir ğonca cevherin jāle / Kanı ruḥuñ gibi bir māh ‘anberin hāle ED.

3a ğamuñda: ğamuñdan ED.

4a ḥarāretinden çarḥ: oğından eflākūñ ED // 4b: Dönüp-durur teni cānā şeb içre ğırbāle ED.

5a ḥālüm: baña ED.

4. Nücūm şanma ki āhum ḥarāretinden çarḥ
Ḥesābsız çıkarupdur lebinde tebḥāle
5. Bulandı dīde-i çarḥ Emrī ḥālüm ağlamadan
Meh-i münīri iḥāta iden degül hāle

[43a]

-120-¹⁴¹

Ḥākānī

Mefā'īlün Mefā'īlünMefā'īlünMefā'īlün

1. Dehānuñ gösterür bezm-i fenāda cām-ı Cem semtin
Lebūñ terḡīb ider ' aşıklara mülk-i ' adem semtin
2. Elūñ depret çemende dest-i luḡfuñ cur' a-rīz olsun
Ferāmūş itme iḥsān eyle sākī gel kerem semtin
3. Vefā semtinde üstād idi evvelden belā-keşler
Güzeller daḡı tekmīl itmeden cevr ü sitem semtin
4. Şafā vü zevki hep bī-hūdedür bu dehr-i dil-sūzuñ
Muḥaşşal rind olan dünyāya virmez derd ü ḡam semtin
5. Bulur Ḥākānī her beytinde bir maẓmūñ-ı ter ḥaḡḡā
Begendüm vādī-i naẓm içre Ḥassān-ı ' Acem¹⁴²semtin

¹⁴¹ HD, 442. G, s. 538.
1a cām-ı: cāma HD.
2b sākī gel: gel sākī HD.
3a semtinde: resminde HD.

¹⁴² Ḥākānī-i Şirvānī.

-121-¹⁴³**Hākānī***Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'îlü Fā'ilün*

1. Bezm ehli düşdi birbirine inqılâbdan
Bi'llâh sâkıyâ nedür ol ğabğab [ol] zeķan
 2. Bezm-i şafâda lem' a-i cām-ı cemâlünü
Mir'ât-ı feyz-i nūr-ı tecellî şanur gören
 3. Zeyn itdi hâller ruḥ-ı âluñ taraf taraf
Toldurdu Rûmı râyiḥa-i nâfe-i Ḥoten
 4. Devlet kenârdan toluşurdu kadeḥ gibi
Ey dil kenâr idince o serv-i revânı ben
 5. Hākānī zülf ü ğamze vüla' lidür ol mehüñ
Âşüb-ı Şâm u fitne-i Rûm âfet-i Yemen
- [43b]

-122-

Li-muḥarririhi*Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ülün*

1. Ol serve dilâ gülşen-i cān içre yer eyle
Eşkünle dem-â-dem şulayup tâze-ter¹⁴⁴ eyle

¹⁴³ HD, 454. Gazel, s. 550.
1b -M: ol (ikincisi) HD.
4b Ey dil kenâr: Tâ der-kenâr HD.

2. Āgūşa çekem dir iseñ ol qaşı kemānı
Tīr-i elem-i firqate cānuñ siper eyle
3. Ey gönçe-dehen gül açılup ol şeker-efşān
Kām-ı heves-i ‘āşıkı pür-gül-şeker eyle
4. Tā key güzelüm h̄‘āb-ı h̄umārī-i tegāfūl
‘Uşşāk-ı sitem-dīdelere bir nazār eyle
5. Ehl-i harem ol Ka‘be-i kūyına tavāf it
Sa‘y eyle var ol rütbe-i ā‘lāda yer eyle
6. Al naqd-i hayāt ile metā‘-ı mireş-i ‘ışk
Bāzār budur sūddan efḍal zarar eyle
7. Sīh āh u teniñ dahı kebāb āteşi hasret
Ṭab‘ī gibi bādeñ yūri h̄ūn-ı ciger eyle

-123-

Li-muḥarririhi

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1. Gūş-ı cihāmı ger pür iderse nidā-yı sa‘d
Girmez şımāh-ı naḥsuma aşlā şadā-yı sa‘d
2. Bir luṭfı biñ cefāya bedel kıldı ṭālī‘üm
Oldı nuḥūsetüm ḥaber-i mübtedā-yı sa‘d

3. Ḳurbān-ı reh-güzār-ı ḥidīv-i nuḥūsetem
İtmem irādetüm ile cānum fedā-yı sa‘ d
4. Olsam nuḥūset ile n’ola ḥūşe-çin-i ye’s
Düşdüm ezelde derd ile ḥırmen-cüdā-yı sa‘ d
5. Kān-ı ḳademde almış idim Ṭab‘ī bī-ḥesāb
Gevher-penāh-ı nuḥs benem mā‘ adā-yı sa‘ d
- [44a]

-124-¹⁴⁵

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Rūyimāl eyleyüp ol ḥāk-i ‘abir-āşāma
Nice meyl eylesesün bu dil-i şeydā Şāma
2. Seyr-i gülzārı virür mürde-işad-sāleye rūḥ
Neşve-baḥş oldu havāsı bu dil-i nā-kāma
3. Ḥüb-rū yanına biñ cān ile ḳurbān olayın
Eylemez ‘aşığı muḥtāc mey-i gül-fāma
4. Mevsim-i gül dem-i mül vaḳt-i nevā-yı bülbül
Bezī-i naḳd-i dil ü cān olsa sezā bir cāma
5. Dil-i Sebzī gibi āzāde-ser-i ‘ālem iken
Düşdi dil Şāmda ḳurtulmayacak bir dāma

¹⁴⁵

SED bulunamadı.

-125-

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Eyledün şām-ı ğarībān diyü rıhlet Şāma
Dil vedā' eyledi bu demde ğam-ı eyyāma
2. Bād-ı şubhı dem-i cān-perver ' İśādur anuñ
Rūh-bağş olsa ' aceb mi bu dil-i nā-kāma
3. ' Ömr-i bākisi ider ğande ğayāt-ı Hızra
Katre ābı şunıla rind-i şarāb-āşāma
4. Āteş-i reşkde mağv itdi vücūdın iksir
Cevher-i ğāki murād olalı ğaş u ' āma
5. Şems āna ' āşık-ı üftāde geçer kim her şeb
Kıralar tābe-seğher āna muğabbet-nāme
6. Girye kılsam n'ola Ya' kûb-şıfat şām u seğher
Düşdi dil Şām'da bir Yūsuf-ı gül-endāma
7. Şayda ğaşd itdi dil-i ' ālemi ol zülfe şām
Düşse murğ-ı dil-i Tab' i de n'ola ol dāma

-126-

Li-muğarririhı*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Dil nedim olmağa bir yār-ı vefādār ister
Neşve-bağş olmağa bir şāhib-i esrār ister

[44b]

-127-¹⁴⁶**Li-muḥarririhi'l-fakīr Ṭab'ī***Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Ḥamīr-i māye-i šādī šarāb-ı gül-reng-est
Be-seyr-i rüy-ı ' arak-riz-i sākī-i ŧeng-est
2. Be-pāy-būsi-i an ŧehsüvār-ı raḧş-ı cefā
Kucā resiş buvedem pāy-i ṭali' em leng-est
3. Ḥayāl-i la' l-i leb-i yārkeyf-i rūḥānī'st
Çunīn neşve ne der-bāde vü ne der-beng-est¹⁴⁷
4. Zi-ḥasret-i leb-i la' leş sirişk-i ḥüninem
Kesī ki dīde ŧeved güft bū'l-' aceb reng-est
5. Zi-dest-i cevr ü cefā-yı firāk-ı ān ŧeh-i nāz
Hemīşe sīne-i çeng-i dilem ḡam aheng-est
6. Nümāyiş-i ŧuver-i ma' nī nīst der-sūḥaneş
Ez-ān ki āyine-i ḳalb-i Ṭab'ī pür-jeng-est

¹⁴⁶ Çeviri: 1) Mutluluk mayasının hamuru gül renkli şaraptır ve şuh sakinin terli yüzünü seyretmekle elde edilir 2) O cefa atının binicisinin ayağını öpmeye nasıl gideyim; bahtımın ayağı aksaktır. 3) Sevgilinin lal renkli dudağını hayâl etmek ruha ait bir keyiftir; böylesi bir neşe ne badede ne esrarda bulunur. 4) Onun lal dudağının hasretiyle akıttığım kanlı gözyaşlarını biri görse “ne acayip renktir bu” der. 5) O naz padişahının ayrılığının cefası elinden daima gönül çengine gam ahları eşlik eder. 6) Tab'î'nin kalp aynası pas tutmuştur. O yüzden sözünde manayı gösteren hayâller yok.

¹⁴⁷ Neşve vezne uymuyor.

-128-¹⁴⁸**Kit'a-i Şehri Der-Medh-i Şâm u Kadh-i Enâm***Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün*

1. Şâm-ı cennet-meşâm hoşça velî
Halkınuñ şöhetinde 'âlem yok
2. Nice ârâm ider gönül anda
Tutalum cennet imiş âdem yok

-129-

Nazire Li-muḥarririhi*Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün*

1. Şâm-ı Dârü's-Selâm'a şad taḥsîn
Lîk âdemlerinde 'âlim yok
2. Girmeyem cennet ise fî-mâ ba'd
Meşreb ü mezhebümce âdem yok

¹⁴⁸

ŞD, 6. Kit'a, s. 380.

2a: Ehl-i dil eylesün mi anda karar ŞD.

2b imiş: olmuş ŞD.

-130-

Ferd li-muḥarririhi¹⁴⁹*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Ey şabā vez kūy-ı cānān-rā be-ḥāl-i men be-gū

Ḥāk-i pāyeş būs ba' d ez-ḳıl ü ḳāl-i men be-gū

[45a]

-131-

Li-muḥarririhi Berāy-ı Meḥammed Giray İbni Bahādır Giray Ḥān*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Taḥt-ı ' ışk üzre cülüs ideli dil Cemcesine

Dem-be-dem bāde-i ğam nūş iderim semcesine

2. Mürde-i firḳatüñem vuşlat ile iḥyāya

Himmet it pādişehüm ' İsa-i Meryemcesine

3. Cennet-i kūyuñı dünyāya deĝişmem şanemā

Ḳadrin a' lā bilürin ḥaḳ budur Ādemcesine

4. Şā'im-i dā'im-ihicrānuñuz ey māh-cebīn

Ruḟ-ı vaşluñ görelüm ' iyd-i mükerremcesine

5. Ḥaḫḫ-ı ruḥsārımı vaşf ideli yārūñ Ṭab' ī

Oldı meşhūr ḫaḫum Mālik-i Deylemcesine¹⁵⁰

¹⁴⁹ Çeviri: Ey sabah rüzgârı cananın semtine es, hâlimi bildir; söylediklerimi ilet, ayağına yüz sür.

Zeyl

6. Şun^ç-ı Hâk hazret-i Sulţân-ı Mehemmed ki odur
 Kavş-ı ʿirfânî çeken tab^çına Rüstemcesine
7. Gelmedi bir dür-i yektây-ı luţuf u zîbâ
 Şadef-i cûda o sulţân-ı mükerrercesine
8. Hazret-i hâlik-i ekber o kerîmü'z-zâtı
 Merd-i meydân-ı kerem eyledi Hâtemcesine

-132-

Li-muḥarririhi*Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün*

1. Feşşâd ki kan almağıçün ger ura neşter
 Kanum yirine hûn-ı ğamuñ aқа serâser

-133-

Li-muḥarririhi*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*

1. Rûhumı alup piyâde sürdi şâhum nâzdan
 Esb-i nâz ile beni mât eyledi açmazdan

-134-

Ḳıṭ' a Li-muḥarririhi*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Rūḥ-1 şāh-1 rusuluñ ḥürmetine sulṭānum
Kerem it mekremet-i zātuña yār eyle beni
 2. Ḳalmayam naṭ' -1 zemīn üzre piyāde şāhum
Esb-i maḳşūd u murādāta süvār eyle beni
- [45b]

-135-¹⁵¹**Feyzī-i Kefevī***Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Dil-i bī' ıṣḳ şāhum mülke beñzer kim meliksüzdür
Ġam-1 bīhūde bir ḥıdmetdürür kim döşeliksüzdür
2. Lebün ḥakkāk eli ṭoḳunmamış bir la' l-i raḥşāndur
Muşaffā dişlerün bir dürre beñzer kim deliksüzdür
3. Kelāmı şu' belendürme uzatma gel maḳāmātı
Gönül āvāze-i ḥüsni o şūḥuñ büseliksüzdür
4. Binā-yı şı' ri ğayruñ cümle dirme çatmadur ammā
Benüm bünyād-1 ebyāt-1 feraḥ-baḥşum heliksüzdür

¹⁵¹ FKD, 79. G, s.374-375.

3a şu' belendürme: şu' belendürse FKD.

4a binā: serāy FKD.

5b teber: beter FKD.

5. Hemân bir tîğ-ı cevherdâra beñzer nükte-i Feyzî
Teberdür ta^c n-ı düşmen gerçi ammâ kim çeliksüzdür

-136-

Velehü Tâbe Şerâhu¹⁵²

Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün

1. Firkat şebiniñ rûz olıcağ çağı görindi
Vuşlat güneşi maṭla^c muñ ağı görindi
2. Çok gezdi gönül zevraḳı ^cummân-ı belâda
İklîm-i şafâ sâhîlinüñ tağı görindi
3. Gerçi ki melâmet dikenî cānuma geçdi
Gül gibi selâmet ilinüñ bağı görindi
4. Âyîne-şifat hâl-i dil-i zâruma baḳdum
Ser-dest-i ḳazānuñ iki barmağı görindi
5. Ey Feyzî görinen meh-i nev şanma şafaḳda
Görüñ felegüñ ḳanluca tırnağı görindi

¹⁵² FKD, 378. G, s. 555.
1a olıcağ: açacak FKD.
3b bāğı: yağı FKD.
5b Görüñ: Gerek FKD.

-137-¹⁵³**Şabri***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. 'Aklı dem-beste-i hicāb idelüm

Dehen-i şīşeden 'itāb idelüm

2. Ey dil-i zār 'aklı başdan şav

Yār ile meclis-i şarāb idelüm

[46a]

-138-¹⁵⁴*Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Vaşf-ı lebünde nādire-perdāzdur sözüm

Nā-süfte gevher-i şadef-i rāzdur sözüm

2. Her dil-firibnüktesi hayret-fezā-yı cān

Güyā zebān-ı çeşm-i füsün-sāzdur sözüm

3. Bir nüktesin işitse eger cān virür Mesīh

Ta' rīf-i sihr-i ğamzede i' cāzdur sözüm

4. Cibril-i ma' niye kalemüm şāh-ı Sidredür

Murg-ı hayāle şeh-per-i pervāzdur sözüm

¹⁵³ SD, 9. Nazm, s.329.

2b Yār: 'Aşk SD.

¹⁵⁴ CD, 169. G, s. 244.

3a Mesīh: kelīm CD.

5a tarz u: tarzda CD.

5. Cevrî bu hûb tarz u bu nâzik edâ ile
Bir şivekâr dilber-i çannâzdur sözüm

-139-¹⁵⁵

Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün

1. Hûñ-ı dil mâye-i ma' âşumdur
Ġam mühim-sâz-ı inti' âşumdur
2. Bende-i himmetem ne kaydum var
Dil-i âzâde h'vâce taşumdur
3. Turfa dîvâneyem ki Eflâtûn
Sırr-ı ma' nîde râz-daşumdur
4. Âb-rüy-ı hıred cününumdur
Tâb-ı zülf-i şiken telâşumdur
5. Ġamze-i dil-rübâya nâz ideli
Dil-i Cevrî niyâz-pâşumdur

-140-

Nâzî Şakird-i Cevrî

Mef' ulü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

1. Bitmez gül-i murâd bu bâğ-ı harâbdan
Âb-ı hayât yağsa zemîne şehâbdan

¹⁵⁵ CD, 39. Gazel, s. 196.
-M: 2. ve 3. beyitler CD.
4b zülf-i şiken: zülf-i sükûn CD.

2. Cehd eyle müsta'idd-i mey-i kâbiliyyet ol
Telh eyleme mezâkuñı cām-ı şarābdan
 3. Ārām ider mi 'aşık-ı şūrīde bir nefes
Kâbil mi şu'le sâkin ola ıztırābdan
 4. Dil-beste-i muḥabbet-i ḥalk-ı zamān olan
Āb-ı ḥayāt ümīdini eyler serābdan
 5. Nāzī seçilmez oldu gülistān-ı dehrde
Gül-bāng-ı 'andelīb şadā-yı gurābdan
- [46b]

-141-¹⁵⁶

Ġazel-i Fehīm-i Sütüde-Nihād

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün

1. Ḥāl-i müşgini ki yārūñ gūşe-i ebrüdedür
Bir hümādur kim kenār-ı ebrde āsüdedür
2. Teng-nāy-ı kal'a-i 'aql içre olmaz şehr-bend
Dil ki bir dīvāne-i deşt-i cünün-peymüdedür
3. Dil-şikestem ol қadar kim şişe-i sā'at-mişāl
Zaḥmum içre sūde-i elmās tūde tūdedür

¹⁵⁶ FHKD, 68. G, s. 396.

-M: 4. ve 6. beyitler.

4b Zaḥmı bī-bihbūd: 5b zaḥmumı bihbūd FHKD.

4. Z̄ir-i z̄ülfinden nigāh eyler dil-i z̄āra dir̄iḡ
Zaḡmı bī-bihbūd olur ḡaṇṇer ki misk-ālūdedür
5. Rūy-māl itsem dir imiṡ tūde-i nesrīñüne
Diñleme ṡāhum Fehīmūñ sözleri bihūdedür

-142-

Pādiṡāh-ı Süḡanverān Rezmī

Mef̄'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Murḡ-ı dilüm ṡikārına ey ṡūḡ-ı ḡīle-senc
Bir dāmdur o ṡurrada her tār-ı pür-ṡikenc
2. Ḥürṡidvār 'āleme rūṡen zamīrimüz
Līkin nihān ḡayāl-i ruḡuñ dilde hemṇü genc
3. Ḥayf irmedüm viṡāline bir kerre dilberūñ
Çekdüm belā-yı hicr ile biñ kerre derd ü renc
4. ṡabr u ḡarār u hūṡumı cānā alup gider
Bu 'iṡve vü teḡāfül ü nāz u delāl u ḡunc
5. Rezmī serāy-ı 'ālemi sen tekye ḡılma kim
Bir mülk-i vaḡfdur bu kühen-ḡāne-i sipenc

[47a]

-143-¹⁵⁷*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Ey perī dün gözümüzden yine pinhān olduñ
Kağı bī-çārelerüñ derdine dermān olduñ
2. Ağladup hār-ı belālarda bu cān bülbülünü
Kimlerüñ gülşenine gonçe-i hāndān olduñ
3. Eyleyüp hānķah-i ğamda hābībüm beni zār
Bī-tekellüf gice düşmenlere mihmān olduñ
4. Şeb-i fūrķatde koyup necm-i sirişkümle beni
Ne kara günlülere mihr-i dıraḥşān olduñ
5. Cūybār itdi yaşın hicr ile Nev' i bendeñ
Ĝayrlar bāĝına sen serv-i hırāmān olduñ

¹⁵⁷

ND, 261. G, s. 386.

2. beyit: 3. beyit ND.

3. beyit: 4. beyit ND // 3a hābībüm: 4a hālilüm ND.

4. beyit: 2. beyit ND.

5b Ĝayrlar: Ĝayrlar ND.

-144-¹⁵⁸**Beyt-i Zībā***Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*1. ‘İzzet-i rif‘atle(?)¹⁵⁹ gög’irdi başı her dūnuñ

Hāḫ budur kim ‘aceb alçaqlığı var gerdūnuñ

[47b]

-145-¹⁶⁰**Fuzūlī-zāde Fazlī***Müfte‘ilün Mefā‘ilün Müfte‘ilün Mefā‘ilün*

1. Sen bu kemāl-i ḫüsne mihr-i felek misin nesin

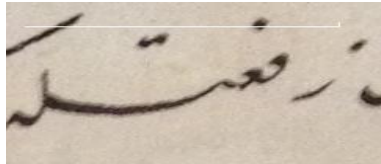
Nev‘-i beşerde görmedüm yoḫsa melek misin nesin

2. Gözlerüm içre oynayan sensin iki gözüm müdām

Bilsem iki gözümde sen yoḫsa bebek misin nesin

3. Dünya ğamın ‘alef gibi gel yeme ‘işret it didüm

Hîç kulaḫ ḫabartmaduñ şūf’eşegi misin nesin

¹⁵⁸ İlk mısra vezne uymamaktadır.¹⁵⁹¹⁶⁰

KFD, 130. G, s. 362.

1b görmedüm: görmedük KFD.

2. beyit: 3. beyit KFD//2b gözümde sen: 3b gözümdesin KFD.

3. beyit: 4. beyit KFD// 3b şūf’eşegi: 4b şūf’eşek KFD. Mecmuada “şūfī” şeklinde yazılan kelimeyi vezin gereği yukarıdaki gibi okuduk.

4. beyit: 2. beyit KFD.

5a kelāmumuñ: kelāmuñ KFD.

4. K̄uṭb-ı murādum üzre hīç dönemedüñ yıķıl yıķıl
Ey başum üzre devr iden çerḫ-i felek misin nesin
5. Lezzetini kelāmumuñ ehl-i mezāk olan bilür
Yoḫsa be Fazlī sözde k̄an-ı nemek misin nesin
- [48a]

-146-¹⁶¹

Mef'ülü Mefā'ülü Mefā'ülü Fe'ülün

1. Bir sencileyin mest-i mey-i nāz ele girmez
Bir bencileyin 'āşık-ı ser-bāz ele girmez
2. Bir sencileyin fitne-i mestūr bulunmaz
Bir bencileyin āyīne-i rāz ele girmez
3. Bir sencileyin ḫüsn ile yektā güzel olmaz
Bir bencileyin 'ışık ile mümtāz ele girmez
4. Bir sencileyin gonçe-lebüñ vaşfına k̄adır
Bir bencileyin nādire-perdāz ele girmez
5. Bir sencileyin yoķ dil-i Cevrī ile hem-dem
Bir bencileyin maḫrem ü dem-sāz ele girmez

¹⁶¹ CD, 99. G, s.218.

-147-

Beyt-i Zībā*Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün*

1. Gözüm yaşına raḥm it sürme derden
Ki merdüm-zādeyem düşmüş nazardan
[48b]

-148-

Tārīḥ-i Qāndiye Li-kātibihi*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Fātiḥ-i āyāt-ı himmet Āşaf ibni Āşafuñ
Luṭf u qāhrın nīk ü bed ḥaqqında Ḥaḳ itmiş miḥek
2. Tīḡ-ı qāhrı deyr-i dünyā-yı deniden muṭṭaşıl
İtmede naqş-ı ' adūyı nokṭa-i şek gibi ḥaḳ
3. Qāndiye ḥışnın ki fetḥ itdi bi-' avni'llāh bu sāl
Eyledi taḥsīn aña sükkān-ı arz u nüh felek
4. Ḥākim-i muṭlaḳ be-mihr-i zuhr-ı peygāmber anı
Eyleye dā'im vekīl-i şāḥib-i engüşterek
5. Ṭab'ı bu ser-ḥadd-i islāmuñ didüm tārīḥini
Qādd-i mülke ser-ḥadi giydürdi derzī-i felek

[49a]

-149-

Güfte-i 'Âlî Raḥmetu'llâhi 'Aleyh*Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün*

1. Berây-ı 'umre vü hac giye ḥacıyân iḥrām
Kefenli mürdeye beñzer ki ola 'ömri tamām
2. Şu göz ki zezeme seyvi 'atla döke yaş
Görine zezem u beyt aña 'ayn-ı Dârü's-selām
3. Efendi mültezim ol mültezim ziyâretine
Olan bu pendle 'âmil 'amelde buldı nızām
4. Şıyânet it dil-i sengîni ğayrı sevdâdan
Görinmesün ḥacerü'l-esved anda seng-i ruḥām
5. Ayırma kendüni mizâb-ı raḥmetu'llâhdan
Eger murâd ise teskîn nâr-ı şevḳ u ğarām
6. Nazarda Rükni-i Yemânî 'aḳıḳ olur Yemeni
İderse ḳanlı yaşum anı la'l-i hamrâfām
7. Şafâ-yı ḳalb ile sa'y eyle şüfî ma'âda
Mürüvvet eyle şakın dönme Merveden nâ-kām
8. Tavâf-ı Ka'be[yi] ḳıl cân u dilden ey 'Âlî
Muḫâf-ı Ḥaḳ olanuñ ḥaḳḳ[ı]dur ḥuşül-i merām

-150-

Der-Müht-i ‘Ālî Nüvişte Būde*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

1. Ğıll u ğıŝdan çirkden ħālî kuluñ
Kemterin ednâ kuluñ ‘Ālî kuluñ

-151-

‘Ālî*Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün*

1. K̄alurken beglerin dīvānî ħālî
Bozulmaz rüz u şeb dīvān-ı ‘Ālî

[49b]

-152-¹⁶²**Ḥayālî***Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün*

1. Rüz-ı ezelde ħāk-i vücūdum elenmedin
Cân tıflı daħi ten beŝiginde bulunmadın
2. Ser-geŝteyidi zerre gibi cân ile gönül
Mihir ile meh bu dâ’ir[e]lerde tolanmadın

¹⁶² HBD, Harfû’n-Nün 1. G, s. 298.

2b tolanmadın: dolanmadan HBD // Mecmuada “- mAdIn” şeklinde olan zarf eki, divanda gazel boyunca “-mAdAn” ŝeklinindedir.

“tāk” kelimesi mecmuada yoktu, divana göre ekledik.

5a Ḥayālîni: Ḥayālîyi HBD.

3. Ayağına aķardı yaşum bir sehī ķadũn
Cān eşmesārı ħāk-i bedenle bulanmadın
4. Bir özge alemüm var idi ışķ-ı yār ile
Ādem henüz ħvāb-ı ademden uyanmadın
5. Pervāne ķıldı şem-i cemālũn Ĥayālĩni
Ķandĩl-i mihr [tāk-ı] sipihr üzre yanmadın

-153-

Beyt

Feilātũn Mefāilũn Feilũn

1. Meded öldüm ħumārdan baña mey
*Ve min el-mā'ı külle şey'in ħay*¹⁶³

-154-

Der-Hakķ-ı Feyz-i Keyf

Feilātũn Mefāilũn Feilũn

1. Seķeriden ħıdāñı nüş eyle
Ārifā benden al şakın pendũn
2. Çek başın ħırķa-i şafāya biraz
Uyanup nũr iinde bul gendũn

¹⁶³ Diri olan her şeyi sudan yarattık (Enbiya/ 30).

-155-¹⁶⁴**Beyt-i Emrî***Mef'ülü Fā' ilātün Mef'ülü Fā' ilātün*

1. Encüm güneş yüzinde olmaz egerçi peydā

Reftār-ı bā-şitābuñ kıldı anı hüveydā

[50a]

-156-¹⁶⁵**Hākānî***Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Zencir-i zülfüñ eyledi dünyāyı kayd [u] bend

Dünyānuñ atdı gerdenine kāküküñ kemend

2. Āhū-yı hüsni 'aynına almaz o ğamzeler

Yā Rab ḥarāmî gözlerine irmesün gezend

3. Evvel qademde 'arş-ı kulüb oldı menzili

Refref midür senüñ o süvār olduĝuñ semend

¹⁶⁴ ED, 28. Gazelin 2. beyti, s. 50.

1. beyit, Olmaz egerçi āhir encüm güneş yüzünde peydā / Güftār-ı pür-şitābuñ eyler anı hüveydā ED.

¹⁶⁵ HD, 59. G, s. 155.

3a 'arş-ı kulüb oldı menzili: 'arş kırup oldı münzelî HD.

4a üstādısın: üstādudur HD.

4. ʿĀşık yüzine gülmenüñ üstâdısın tamām
Bir sâde-rûda hağ bu ki yok böyle riş-ğand
5. Hâkânî zehr-i hicr ile Hağ cānum almasun
Tâ olmayınca manşib-ı vaşlıyla behre-mend

-157-¹⁶⁶

Hâkânî

Mefʿülü Mefāʿilü Mefāʿilü Feʿülün

1. Dün yâre didüm olmasa cevruñ mütezâyid
Biñ şive ile güldi didi işte bu zâʿid
2. El şunmada olsam mütereddid mey-i nâba
Sâkînüñ olur sâʿid-i zîbâsı müsâʿid
3. Bâr-ı ğam-ı zülfüñle ğam oldı dil-i zârum
Lâm itdi beni keşret-i âlâm [u] şedâyid
4. Rağbetde degil gevher-i ʿirfân-ı efâzıl
Günden güne bâzâr-ı hüner olmada kâsid
5. Hâkânî şadâ-yı sühânı çarğa çıkarduñ
Yetmez mi cihânda bu kadar zıkr-i muhâsid

¹⁶⁶ HD, 57. G, s. 153.
2b sâʿid: sâğar HD.
3b âlâm: lâm HD.

[50b]

-158-¹⁶⁷**Ḥākānī***Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Şeher murğān-ı kũhsār inkisārumdan fiğān eyler
Fiğānum 'āleme rāz-ı nihānum dāstān eyler
2. Şabā bir yüzden itdi nağme-i nev-rūzı kim hergiz
Ne rindān-ı 'Irāk eyler ne ehl-i İşfahān eyler
3. Ḥazān-āzürde bülbüller şadā-yı cūylar her dem
Belā-keş 'āşıkı āvāre-i kevn ü mekān eyler
4. Rikāb[1] būsına 'uşşākıyağlaşdurmaz ammā kim
Süvār olsa 'adū-yı kec-nihādı hem-'inān eyler
5. Bi-ḥamdi'llāh cefā tīrine Ḥākānī senüñ sineñ
Nişān eylerse bārī bir şeh-i şāhib-nişān eyler

-159-¹⁶⁸**Ḥākānī***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Her şafānuñ neticesi ğamdur
Her sürür içre ğuşşa müdğamdur
2. Elem esbābınuñ nihāyeti yok
Ḳadd-i gerdün o bārdan ḥamdur

¹⁶⁷ HD, 127. G, s. 223.
2a nev-rūzı: nev-rūz HD.
-M: 3. ve 4. beyitler HD.
5b şeh-i şāhib-nişān: 7b şeh anı nişān HD.

¹⁶⁸ HD, 77. G, s. 173.

3. Vādī-i derd ü ğamda şimdi bañā
Nāle hem-rāh ü girye hem-demdür
4. Her bütüñ başka bir nümāyişi var
Deyr-i ‘ālemde özge ‘ālemdür
5. Ādemilik cihānda Hāķānī
Ol perī-çehreye müsellemdür
- [51a]

-160-¹⁶⁹

Hāfız-ı Şirāzī

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Dil serā-perde-i muħabbet-i ū’st
Dīde āyinedār-ı ƫal‘ at-ı ū’st
2. Men ki ser der-neyāverdem be do kevn
Gerdenem zīr-i bār-ı minnet-i ū’st
3. Tu vu Tūbā vu mā vu ķāmet-i yār
Fıkr-i herkes be-ķadr-i himmet-i ū’st
4. Bī-ħiyālet me-bād manzar-ı çeşm
Z’ānki in ğuşe ħāş-ı ħalvet-i ū’st

¹⁶⁹

HAD, 56. G, s.166.

-M: 5, 10 ve 11. beyitler HAD.

4a Bī-ħiyālet: 6a Bī-ħiyāleş HAD.

4b ħāş: 6b cāy HAD.

6. beyit: 4. beyit HAD.

7a genc ü:9a genc-i HAD.// Divandaki hāli doğru olanıdır.

Çeviri: 1. Gönlüm onun aşkının otağı, gözüm güzel yüzünün aynacısı 2. Boynuma aldım ya onun minnet yükünü, iki âlemi de anlamadım. 3. Seninle Tuba ve bizimle yârin boyu, herkesin fikri himmeti kadardır. 4. Hayâli gözümün önünden gitmesin, ne de olsa bu köşe onun has halvetidir. 5. Her taze gül onun sohbetinin rengi ve kokusuyla bahçeyi süsledi. 6. Eğer adım kötüye çıkmışsa ne var, bütün âlem onun iffetinin şahididir. 7. Âşıklık ülkesi ve zevk hazinesi, neyim varsa onun himmetinin uğuru sayesinde. 8. Mecnun’un devri geçti, şimdi sıra bizdedir, herkes sırasıyla onun nöbetini üç beş gün tutar.

Bu şiirin çevirisinde Mehmet Kanar’ın çevirisi de dikkate alınmıştır.

5. Her gül-i nev ki şud çemen-ārāy
Zi eşer-i reng ü bŷy-ı şoĥbet-i ū'st
6. Ger men ālŷde-dāmenem çı 'aceb
Heme 'ālem gŷvāh-ı 'iřmet-i ū'st
7. Milket-i āřıķı vŷ genc ü țarab
Her çı dārem zi-yŷmn-i himmet-i ū'st
8. Devr-i Mecnŷn gŷzeřt [ŷ] nevbet-i mā'st
Herkesi penc rŷz nevbet-i ū'st

[51b]

-161-¹⁷⁰

Fuzŷlŷ-i Baĥdādi

Fā'ılātŷn Fā'ılātŷn Fā'ılātŷn Fā'ılŷn

1. Hŷsnŷn olduķça fŷzŷn 'iřķ ehli artuķ zār olur
Hŷsn ne miķdār olursa 'iřķ ol miķdār olur
2. Cennet iŷn men' iden 'āřıķları dŷdārdan
Bilmemiř kim cenneti 'āřıķlaruñ dŷdār olur

¹⁷⁰ FUD, 96. G, s. 177. Bu gazelin ilk iki beyti mecmuada kaydedilmiştir. Mŷrettiip bŷyŷk ihtimalle diĥer mısraları doĥru hatırlayamadıĥı iin yazmamıştır. Bu iki beyitten sonraki beytin silinmesi bu duruma işaret ediyor olmalı.

[52a]

-162-¹⁷¹**Ḥasan-ı Dihlevî***Müstef' ilün Fe'ülün Müstef' ilün Fe'ülün*

1. 'Omri güzeşt tā key der-intizār būden
Tāḡat ne-mānd mā-rā bī-rūy-i yār būden
2. Ez-süz-i sine dem dem dūdī ber ār hoş [hoş]
Ger bāyedet çu micmer der-şadr-ı nār būden
3. Gū tā be-yek peyāmī ez-mā bedū resāned
K'ender-ğam-ı 'azizān tā çend ḡār būden
4. Ey Tork tır-i ġamze ber-mā çi mī-keşāyī
Ez-merdumī ne-bāşed merdum şikār būden
5. Ḥiz ey Ḥasan ki cān-rā der-bāḡten be-' işkeş
Kārī'st bed ne-bāşed donbāl-i kār būden

-163-¹⁷²**Ḳıṭ' a***Mefā' ilün Mefā' ilün Fe'ülün*

1. Çu Mecnūn şod be-ḡalvet-ḡāne-i ḡāk
Nidā āmed ber-ū ez-İzed-i pāk
2. Ki ey Mecnūn çi āvurdī be-dergāh
Ber-āmed ez-dil-i Mecnūn yekī āh

¹⁷¹ Mecnuada “gū be-yek tā” (3a) şeklinde olan ibareyi vezne uyması için düzelttik.

Çeviri: 1) Bir ömür geçti daha niceye dek bekleyeceğiz, takatimiz kalmadı yâri görmemeye. 2) Yerinin micmer gibi ateş ortasında olması gerekiyorsa, bari arada bir gönlündeki yangından hoş kokulu bir duman çıkar. 3) Söyle, bizden bir haber iletisin ona: Dostların keder içinde horlanması daha ne kadar sürecek? 4) Ey Türk, bakış okunu niye atıyorsun üstümüze? İnsanlığa sığmaz insan avlamak. 5) Ey Hasan, kalk, canını bahse koy onun aşkı için, işinin peşinde koşmak şer iş değildir.

¹⁷² Çeviri: 1) Mecnun toprak halvethanesine (mezara) girince Tanrı'dan nida geldi ona. 2) Ey Mecnun ne getirdin dergâha; Mecnun'un gönlünden bir ah yükseldi. 3) Leyla gönlümü o kadar karıştırmıştı ki nasıl başka bir iş düşünebilirdim?.

3. Ki çendân şūr-ı Leylî der-serem bûd
Kucâ pervây-ı kârem dîgerem bûd
[52b]

-164-

Li-Muḥarririhi

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Āb-ı rüy-ı mîr ü Şîrîn ü kirâm
Ya' nî Hâcî Murtaẓâ Mîrzâ be-nâm
2. Menba' -ı cûd [u] seḫâ luḫf u kerem
Şâhib-i taḫvâ vü mîr-i muḫteşem
3. Devletin Allâh itsün ber-devâm
Görmesün eksikligin bir kes müdâm
4. Haccı maḫbûlüne şâhid ey hümâm
İki saḫruñ olduğı târiḫ tamâm
5. Saḫr-ı evvel ḫarf-i menḫûtiyla râm
Saḫr-ı şânî bir çıkar kıl ihtimâm
6. Çıkdı bir şevḫ ile her ḫâşıla 'âm
Oldı bu ḫac ile taḫvâñuz tamâm

1135

-165-

Velehü

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ḥamdüli'llâh ol emîr-i pür-vefâ
Mişl-i ḫürşid 'âleme virdi şafâ

2. Şadr-ı nûre'd-dîni pür-nûr eyleyüp
İtdi şad ' izz ü şerefle vaz' -1 pā
3. Her ne deñlü medhîni itsem anuñ
İdemezem biñde birini edā
4. Hâk müyesser eyleyüp tevfiķini
Dāmenine irmesün ferd-i cefā
5. Çıkdı bir dā' ī didi tāriķini
Hâk saña bu devleti itdü ' aṭā

1137

[53a]

-166-

Be-nām-ı Receb Emri*Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Seri pāklamayınca baḥr-i ' iṣķā ṭalabilmezsin
Nefesin ṭutmaz iseñ dürr-i murādı alabilmezsin

-167-

Ḳaya*Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Üç kez itdüm ' izāri üzre naḫar
Gördüm evvel nazarda iki ḫayāl
2. Şāniyen ḫālinüñ birin gördüm
Şālişen hiç görmedüm n'ola ḫāl

-168-

Be-İsm-i Muhsin Li-muharririhî*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

1. Meclis içre zülfini ref' itdi dilber ba'd ez-an
Hâl-i rûyın sihr ile vaz' itdi ebrû üstine

-169-

Emrî Receb*Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün*

1. Ger öykünür ise görüp kıadd-i bülendün şivesin
Silküp dırahtı kıoparuñ dalın kıomañ bir mivesin

-170-

Lehü Hüseyin*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

1. Tek gidersün o cefâ-cû girih-i ebrûsın
Râziyuz görmez isek hâl-i ruḡ-ı dil-cûsın

-171-

'Ömer Emrî*Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

1. Hâl-i ruḡsârına nazâr kııldum
Merdüm-i dide olduḡım bildüm

-172-

Hüseyn Li-muharririhi*Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Māha verevine nazar kıldum
Hüsni on kat ziyâdedür bildüm
[53b]

-173-¹⁷³**Ġazel-i Şeyhî Efendi Tahmîs-i Şerîf Şabri Efendi***Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün*

1. Şevketle teşrîf eyleyüp taht-ı gülistânın yine
Hayl-ı bahâra şubh-dem gösterdi dîvânın yine
Eyler nişâr-ı zer açup dest-i dür-efşânın yine
Kuhsâr-ı bâğuñ sürhile pür kıldı dâmânın yine
Küçük büyük şâh-ı gülüñ gördiler ihsânın yine
2. Her bâğı Hayy-i Zü'l-minen itmiş bu dem deşt-i Hıten
Eyler şabâ esse kaçan dehri mu' aţtar cümleten
Şimdi reh-i gülzârdan pür-müşg-büy olur geçen
Bî-had kıranfülle semen memlû bahâr ile çemen
' Aţţâr-ı bâzâr-ı Yemen şan açdı dükkânın yine
3. Tut pendüme ' aşık kulağ ol güşe-i ğamdan ırak
İrdi bahâr-ı feyz-i Hâk ' iyş ü şafâ kııl bâğa bağ
Sünbül seher birkaç çanak çekmekde rindâna ' arak

¹⁷³

SD'de bulunamadı.

[54a]

Bezm-i çemende gül ʔabaḫ nergis ḫadeḫ ḡonçe ḫabaḫ

Cem ḡülşene başmış ayaḫ sürmekde devrānın yine

4. Biñ nāzıla ol sīm-ber ḡülzārda ḡül-geşt ider

Ġunc u delālın ḡördiler lāl oldılar hep ḡonçeler

Ġüyā ‘ araḫdur ḫıl naḫar ḫaḫḫına ḫaddinden düşer

Ġülđen düşüp şebnem seḫer eyler çemen řaḫnını ter

Sünbül ḡül-āb ile ʔarar zülf-i perīřānın yine

5. Beñzer çeküp ḡül bülbüle mestāne řuḫ u şengule

Hem-řoḫbet olmuş sünbüle ḫār yine baḫmaḫdan ḡüle

Bir ḫālet irmiş bülbüle k’aḫlar dönüp mest-i müle

řaldı seḫer kūy-ı ḡüle feryāḫ-ı bülbül ḡulgule

İrgürdi çerḫa řevḫle ‘ āřıḫlar efgānın yine

6. Ol ḡonçe-fem ḫün-ḫār iken hem-řoḫbet-i aḫyār iken

Hicr ile dil efgār iken her dem ḡözüm ḫün-bār iken

Kūyın ḫomam bīmār iken řabr eylerin nāçār iken

Bülbül ḫarīn-i zār iken āzürde-i āzār iken

Mecrūḫ-ı ʔa‘ n-ı ḫār iken bekler ḡülüñ yanın yine

[54b]

7. Dehri nesīm-i dil-ḡüřā ḡüldürdü açıldı hevā

şabri ġibi bay u gedā ‘ azm itdi řaḫrādan yaña

Ġül-geşt ider her meh-liḫā ḫalmadı şehr içre řafā

Her ḡülbün olmuş ḡüyyā bir dilber-i ḡülgün ḫabā

Ġülşende seyr it řeyḫiyā řehrūñ civānānın yine

-174-¹⁷⁴**Ġazel-i Şabri-i Şerîfî'n-Neseb***Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün*

1. Dem mi var hier ile hûn itmeye çeşm-i terümi
Sâķî-i devr-i felek ķor mı teġi sâġarımı
 2. Āh kim řaġ-ı muġabbet olalı ķurtaramam
Tîşe-i Kûh-kenveş devr-i ķazâdan serümi
 3. Şarılup zaġm-ı muġabbet oñulur mı dilde
Sîneye çekmez isemdil-ber-i sîmîn-berümi
 4. Çekdi tenhâlara Hızrı niçe dem âb-ı ġayât
Şormaġa çâşnî-i câm-ı leb-i dilberümi
 5. Gice âġ-ı 'alev-âlûd dilüm kûyında
Yaġdı yandurdı bu ben ġâki od itdi yirümi
 6. Nâr-ı şevķ ile kül olsam ser-i kûyuñda yanup
Gözine ġûr-ı ġubân küġl ide ġâkisterümi
 7. Güher-i pendümi ķıl gûşuña mengûş didüm
Sabriyâ ol gül-i ter diñlemedi sözlerümi
- [55a]

-175-

İlâhî-i Vâlî Efendi*Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün*

1. Ey Ĥudâdan luġf [u] iġsân isteyen
Mevlid¹⁷⁵-i pâk-ı Resûla'llâha gel

¹⁷⁴ SD'de bulunamadı.

¹⁷⁵ Mevlid-i tamlananı metin boyunca "مولودي" şeklinde yazılmış. Düzeltildi.

Cennet içre hūrī ğılmān isteyen

Mevlid-i pāk-ı Resūla'llāha gel

2. Na' t-ı pākūñ cān ü dilden diñle sen
Nūr-ı maḥz-ı Ḥaḳḳ'dur ol zāt-ı ḥasen
Olduğınca dünyāda şağ u esen
Mevlid-i pāk-ı Resūla'llāha gel
3. Ol resūlūñ doğduğı şeb bī-gümān
Leyle-i ḳadre müşābihdür hemān
Bulmaḳ isterseñ cehennemden emān
Mevlid-i pāk-ı Resūla'llāha gel
4. Fikr idüp dünyādan elbet göçmege
Cennete āḥir şırātdan geçmege
Ḥavz-ı Kevşer'den dilerseñ içmege
Mevlid-i pāk-ı Resūla'llāha gel
5. Meclis-i mevlide ey Vālī müdām
Ol Resūl'a vir şalāt ile selām
Cennet-i a' lāda isterseñ maḳām
Mevlid-i pāk-ı Resūla'llāha gel

[55b] BOŞ SAYFA

[56a]

-176-¹⁷⁶**Cevrî***Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün*

1. Nev-bahâr oldı şabâ ' İsi-i bâğ oldı yine
Büy-ı gül mâ 'ide-i mağz-ı dimâğ oldı yine
2. Başladı şavt-ı bülende seherî bülbül-i zâr
Çeşm-i dil perde-der-i h'âb-ı ferâğ oldı yine
3. Sâkıyâ revgân-ı kandîl-i dil ü câmı getir
Maḥfil-i gülşene her lâle çerâğ oldı yine
4. Ḥumret-i gönçe ile ḥande-i gül 'uşşâka
Mâye-i ḥün-ı dil ü şu' le-i dâğ oldı yine
5. Âb u tâb-ı dil-i Cevrîden olur behre-i feyz
Rûy-ı gül reng-i kadeḥ revnaḥ-ı bâğ oldı yine

-177-¹⁷⁷**Cevrî***Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün*

1. Çerḥa baş egmem eger pây-gehüm zillet ise
Baḥta yalvarmam eger vâşıta-i ' izzet ise

¹⁷⁶ CD, 213. Gazel, s. 260.

1a Nev-bahâr oldı: Nev-bahâr irdi CD.

2b perde-der: Perdedâr CD.

3a câmı: câmı CD.

4a Ḥumret: Ḥayret CD.

5a behre: vâye CD.

5b revnaḥ: zînet CD.

¹⁷⁷ CD, 241. Gazel, s. 270.

5a üzredür: üzre der-i aḥbâb CD.

2. İltifāt eylemezin devlete de zerre kadar
Zümre-i ehl-i dile şīve iden devlet ise
 3. Ne kadar alçağ isem himmete de nāz iderin
Esfeli pāye-i a' lāya çeken himmet ise
 4. İ' tibār eyler isem şöhrete güm-nām olayın
Merdüm-i bī-hünere şān viren şöhet ise
 5. İmtinān üzredür aḥbāb yine ey Cevrī
Ne kadar luḫ u mürüvvetleri bī-minnet ise
- [56b]

-178-¹⁷⁸

Ġazel-i Zeyl-ārāy Berāy-ı Sultān Murād

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Her zamān pīş-i nigāhumda hüveydāsın sen
Perde-i dīdede taşvīr-i dil-ārāsın sen
2. ' Aşıkam zāhir ü bāḫın saña sensüz olamam
Dīdede nūr-ı başar dilde süveydāsın sen
3. Sen beni bilmez iseñ ben seni a' lā bilürin
Şabr u ārām-rübā-yı dil-i şeydāsın sen
4. İtseñ iḫyā ne ' aceb murg-ı temennī-i dili
Dīde-i baḫtum açan mu' ciz-i ' İśāsın sen

¹⁷⁸

SD, 142. Gazel, s. 254.

-M: 2. beyit SD.

-M: 4. beyit SD.

3b ārām-rübā: ārām-ribā SD.

8a Nizāmī-āşār: nizāmı āşār SD.

8b āyīne-dil-i şūret ü ma' nāsın: āyīne-dil ü şūret-i ma' nāsın

5. Şu^ç le-i hüsnuñe hiç şem^ç muķābil mi olur
Pençe-i mihri burar ^ç ğurre-i ğarrāsın sen
6. Nice kādır ola Şabri^ī saña lāyık medħe
Heft bāġa gül-i şad-bülbül-i ġuyāsın sen
7. Midħatüñ āyetü'l-āyāt gerekdür zīrā
Nüşa-i sırr-ı Ĥudā āyet-i kübrāsın sen
8. Ĥān Murād Süħan-ārāy-ı Nizāmī-āşār
Şeh-i āyīne-dil-i şüret ü ma^ç nāsın sen

[57a]

-179-

Ĥusrev ^ç Aleyi'l-Maġfireti

Fe^çilātün Fe^çilātün Fe^çilātün Fe^çilün

1. Aķ sād ile şehā bir gül-i beyzāsın sen
Yā şadef içre nihān lülü-yi lālāsın sen
2. Aķ sāde degil eġnüñde eyā naħl-i revān
Bir ġümüşden dükeli serv-i dil-ārāsın sen
3. Māmeleksin ġüzelüm hüsnuñi ġark itmiş o nūr
Aķdeñiz içre yāħud mālīk-i deryāsın sen
4. Bir ġümüş maşrapa içinde bir içim şusın
Yoħsa bir sīm-niyām tīġ-ı mücellāsın sen
5. Yāsemen içre yatur jāle-i tersin cānā
Yāsemen içre yaħud ġonçe-i zībāsın sen
6. Gerçi ġüb eyledi evşāfuñı Ĥusrev ammā
Daħı a^ç lā daħı zībā daħı ra^ç nāsın sen

-180-¹⁷⁹**Rubā'ī-i Hāletī**

Dil naḳdini dilberāna öndül ḳomıřuz

Dāğ-ı 'ıřķı cāna bī-te 'emmül ḳomıřuz

Biz bařķa bir ıřķılāḥ peydā itdük

Ḳan yutmanuñ adını taḥammül ḳomıřuz

[57b]

-181-

'Azmi Efendi Raḥmetu'llāhi 'Aleyh Peder-i Hāletī Efendi

Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Yir yir belürmiş ol ḥaḥ-ı reyḥān bölük bölük
Şaf şaf yazılmış āyet-i Ḳur 'ān bölük bölük
2. Sīnemde deste deste oḳuñ beñzer aña kim
Oḳ menziline cem' ola yārān bölük bölük
3. Bir řāhsın ki reh-güzerüñde alay alay
Ṭurmuş selāmuñ almağa ḥübān bölük bölük
4. Üftādeler ayağuna düşmüş dizin dizin
Düşmüş yüzüne zülf-i periřān bölük bölük
5. Bāzār-ı dehri ṭutdı ḥarīdārı ḥüsnüñüñ
Güşe-be-güşe ey meh-i Ke' nān bölük bölük
6. 'Uřřāķa şağa şola nazar ḳıl ṭaraf ṭaraf
Yoḳla ḳuluñu ey şeh-i devrān bölük bölük

¹⁷⁹ AHR, 194. Rubai, s. 175.

'ıřķı: ğamı AHR. 2. mısradaki "ıřķı" kelimesi vezni bozmaktadır. Rubaiyyattaki hāli doğru olmalıdır.

7. ‘Azmî diyâr-ı vaşluña ‘azm itse cā-be-cā
Bağlar yolını ‘asker-i hicrân bölük bölük

-182-

Beyt

Mef’ülü Fā’ilâtü Mefā’îlü Fā’ilün

1. Devr-i ruhuñda hâl degül cā-be-cā yatan
Gelmiş tavâf-ı Ka’beye Hindü bölük bölük
[58a]

-183-¹⁸⁰

Āftabî

Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün

1. Yine diş yarası var sîb-i zenâhdânuñda
Yine şeftâlû yemişler gibi büstânuñda
2. Şovuk el degmişe beñzer saña ey gül ne ‘aceb
Yad ayak izleri var âh gülistânuñda
3. Gice ağıyâr ile mey içdüğüne şahiddür
Uyhusuzluk eşeri nergis-i mestânuñda
4. Biz saña iremezüz sürünür arduñca raķîb
‘Āşık u şādık uyuz itce degül yanuñda
5. Āftabî şefeteyninde görüp yâre didi
Yine diş yaresi var sîb-i zenâhdânuñda

¹⁸⁰ PBM, no: 7132, s. 600.

2a Şovuk el degmişe beñzer saña ey gül ne ‘aceb: Şovuk el degmedi ise saña ey gönçe-dehen

PBM:

2b âh: rāh-ı gülistânuñda PBM.

3b Uyhusuzluk: uykusuzluk PBM.

-M: 5. beyit PBM.

5a yâra: zaħm PBM

-184-

Luğaz*Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün*

1. Bu ma' dümü'l-cisim mevcüdü'l-esmā
Nedür ol küh-ı kâf içinde ' anķā
2. Cihāna şıgmayan hürşid-i enver
Nedür bir zerrede olmuş hüveydā
3. Toķuz ata vü dört ana biriküp
Üç oğlan eylemişler ya' nī ifşā
4. Ata oğlana dā'im hıdmet eyler
Ana oğlın emer zībā temāşā
5. Bu remzüñ Rāsihī sırrını añla
Murād ider isen ger sırr-ı eşyā
[58b]

-185-¹⁸¹**Zatī Efendi***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Haţtuña virdüñ ey nigār yüzi
Dūd-ı āhum koparmasun mı tozı
2. Añma ey dost düşmeni kerem it
Baña öğretme gütdüğüm toñuzı

¹⁸¹

ZD, 1769. G, s. 487-488.

1b dūd: bād ZD.

2a añma: ögme ZD.

-M: 4. beyit ZD.

4. beyit: 5. beyit ZD// 5. beyit: 6. beyit ZD//6. beyit: 7. beyit ZD.

3. Yār ile seyr iderken aġyāruñ
Çıķa geldi bize oķındı gözi
4. Sūzı meclisde nāy-i nālemüzüñ
Didi sāzendeye götür opuzu
5. utdı ūfī mekān Ġalāṭāda
Oldı bir bī-[be]del Fireng uyuzu
6. Zātınüñ zāt-ı bī-naẓırüñdür
Fikri gönlinde vü dilinde sözi

-186-¹⁸²

‘Ubeydī

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. aġlar ūabr idemez sūz-ı dile baū degül
Āteū-i ‘ıūka demürler døyemez aū degül

-187-¹⁸³

Hüdāyī

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Kūh-ı ġam eūmesidür eūm-i güher-pāū degül
Satır-ı tāriḫdür üstinde anuñ aū degül

[59a]

-188-

Ḥālī

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. ‘Aceb ol yār benümle n’iün olmaz pehlü
Beni ‘aūıķ mı ķıyās itmez o eūmi cādü

¹⁸² UD, 190. Gazel, s. 134.

¹⁸³ HKD, CXXIII. G, s. 170. Matla beyti.

2. Bunca yıldır çekerin derd ü ğam-ı cānānı
Dimez ol rūḥ-ı revānum baña bir kez şayru
3. Eşkinüñ naḳdini ḥarc eyle eger yoḥsa zer
Ey dil al dīdelerüñden bir iki biñ lülü
4. Her gice kūyuñı tā şubḥa degin bekler idüm
Bilsem açılacağın ben ḳula ol ḳutlu ḳapu
5. Şayrefī yoḥsa bāzār-ı fenāda şimdi
Gizlü bir gencdür ey Ḥālī bu ṭab‘ uñ ḥaḳ bu

-189-

Pendī Nazīr ü Naḳīza

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Sikilüp ğayra senüñle n’içün olmaz pehlü
Pūzevenk añladı var ise seni ol cādū
2. Şerbet-i şehvet aḳıtsa götine ḥuḳne-i kīr
Maraz-ı ibneye mu‘tād olan olmaz şayru
3. Şıçayın başuña ḥarcanmağa ger yoḥsa zer
Götüñe ṭoldurayum lâzım olursa lülü
4. Oḳuyup şi‘rüñ üfür bāb-ı ḥelāya seḥerī
Diler iseñ yüzüñe açıla bir ḳutlu ḳapu
5. Oḳusañ şi‘rüñi dünyâyı tutar boḳ koḳusu
Ṭab‘ uñ ey Ḥālī senüñ köhne ḥelādur ḥaḳ bu

[59b]

-190-¹⁸⁴**Zātī Efendi***Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ulün*

1. Dil gitdi mekân kaçı kemānum nem edine
Māhī gibi 'aynumda meger kim nem edine
2. Deryaları āhum kurudur kulzüm-i zehhār
Şimden girü bu dîdede olan neme dine
3. Her kim ki senüñ baş açuķ abdāluñ olursa
Göklerden o dervīşe külāh u nemed ine
4. Rūyuñ var iken cāna ne mescid ü nice kıble
Kūyuñ varken baña ne Ka' be ne Medīne
5. İtdi şanem niçe müselmānları mağbūn
Kāfir gözüñüñ kaçdı meger kim neme dīne
6. Pervāne gibi 'ışkı özümden o perinüñ
Kül oldı bu eczā 'aceb ādem neme dine
7. Āyīne-i nemedde yaraşur ey yüzi mir'āt
Gir Zātī-i dervīş ü faķirüñ nemedine

¹⁸⁴

ZD, III. cilt, 1419. G, s. 265.

5b kaçdı meger kim: 6b ya dahi kaçdı ZD.

3. beyit: 4. beyit ZD// 4. beyit: 5. beyit ZD// 5. beyit: 6. beyit ZD// 6. beyit: 3. beyit ZD.

-191-¹⁸⁵**Laṭīfe-i Ālī***Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Nemāz-rā be-ḥaḳīḳat ḳazā buved mumkin
Velī imām-ı maḥalle ādem āzārlar-est
[60a]

-192-¹⁸⁶**Emrī-i Ḥayālī***Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Ten-i dilberde müveş görinen şanmañ miyānidur
Der-āğuş itmiş anı ben za' ifün ḳılca cānidur
2. Ğalaṭ didüm ki ben zār u za' if ey dil ḥayālinde
Ḳolum ṭoladum ol nāzik şehe anuñ nişānidur
3. Görüp cisminde nāfın didüm ol gül gönçesidür bu
Ya öpmiş anı bir gönçe anuñ cāy-ı dehānidur
4. Ya bezm-i gülde gül-berg içre kalmış sīm sāğardur
Miyān-ı servde yā bülbül-i cān-āşiyānidur
5. Olup ter dīdeme vāḳıf didi nükteyle bir ' arif
Ne oldur Emrī ne bu ḥalka-i mīm-i miyānidur

¹⁸⁵ Çeviri: Doğrusu namazın kazasını kılmak mümkündür, lakin mahalle imamı adam azarlar.

Farsça yazılmış hiciv ve latifelerde Türkçe çekimli kelimelerin kullanılması konusunda Yusuf Öz (2014) şunları söylemektedir: "...hicivde de Türkçe kelimeler; Türkçe yakmak fiilinin 'yakar' şeklindeki çekimli hâli, Farsça ek-fiil ile birlikte "yakar-est" şeklinde kullanılmış, hatta bir mısraında edep dışı Türkçe bir söze de yer verilmiştir. Kâmî'nin, 'Türkîdür' kaydıyla belirttiği Türkçe kelime ve ibarelerin bu dönem şiirinde, özellikle hiciv içerikli şiirde kullanıldığına dair beşinci bentte yer alan aşağıdaki beytin izahında, 'hicivde bu gibi Türkçe kelimeler kullanılagelmiştir' ifadesi önemli bir kayıt olarak kabul edilebilir".

¹⁸⁶ ED, 167. Gazel, s. 114.

3a nāfın: nāfe ED.

3b gönçe anuñ: gönçe-dehen ED.

-193-¹⁸⁷**Emrī***Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün*

1. Vir cānuñ Emrīyā o leb-i hāldārına
Almaz mısın 'aķıdeyi miski bahāsına

-194-¹⁸⁸**Velehū Der-Haķķ-ı Cihet-i Hūd***Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

1. Beni şeş aķça cihetle felek incitdi ķatı
Terk idem gibi huzūr itmek için şeş ciheti

-195-¹⁸⁹**Velehū***Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün*

1. Encüm güneş yüzinde olmaz egerçi peydā
Reftār-ı bā-şitābuñ ķıldı anı hüveydā

¹⁸⁷ ED, 428. Gazelin mahlas beyti, s. 233.
a cānuñ Emrīyā o: naķd-i cānı Emrī ED.
b 'aķıdeyi: 'aķıde-i ED.

¹⁸⁸ ED, Mukatta'lar-435, s. 379.

¹⁸⁹ ED, 28. Gazelin 2. beyti, s. 50.

Olmaz egerçi āhir encüm güneş yüzünde / Güftār-ı pür-şitābuñ eyler anı hüveydā ED.

[60b]

-196-¹⁹⁰**Şehrî Çelebî-i Nev-zemîn***Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün*

1. Râst geldüm baña ol şüh-1 cihân şöyl'etdi
Elin öpmek diledüm çekdi hemân şöyl'etdi
2. Belini çoçmağa kaçd eyledüm ol serv-қaddüñ
Dal hançer olup ol âfet-i cân şöyl'etdi
3. Didüm öldür beni tek eyleme ağıyāra nazar
El şunup қabza-i şemşīre hemân şöyl'etdi
4. Didüm ey bār-1 gam-1 hicrūñ ile maḥmūram
Cām-1 la' lūñi şunup ḥande-künān şöyl'etdi
5. Şehrīyi gördüm ider dil-ber-i şūḥına niyāz
Didi bu söz burada қalsun amān şöyl'etdi

-197-

Meşki*Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Meşki şu deñlü zār u nizār olmuşam ki ben
Şaққ-1 қalem içinde girüp ḥ^vābgāh idem

¹⁹⁰ ŞD, 133. Gazel, s. 372.
1b çekdi: döndi ŞD.
2a belini: bedenin ŞD.
2b Dal: O el ŞD.
3. beyit: 4. beyit ŞD.
4a bār-1 gam-1 hicrūñ: 3a şüh-1 gam hicrūñ ŞD.
3b şunup: 4b urup ŞD.

-198-

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Maḥv-ı vücūd eylemişem söyle ki beni
Ne yazıcı görür ne bozar yazuyı kalem

-199-¹⁹¹**Şehri***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Baḥtı gör bir şeb-ḥayāl-i şāhid-i maqşūdumı
Āguş-ı efkäre çeksem şüret-i kâbūs olur

-200-¹⁹²**Şami**

1. Şiri ki şikāri ne-koned rübeh bih
Ömri ki teliḥi gozeret kütēh bih
[61a]

-201-¹⁹³**Şerif Şabri***Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Dırāz itmem çeh-i kām-ı dile delv-i temennāyı
Çıkarıdum ḥāṭırumdan Yūsuf-ı vaşl-ı dil-ārāyı
2. Geçünce taht-ı ḥüsne bende icrā eyledi ḥükmin
Dil-i maḥzūna çekdi tığ-i nāz-ı şabr-fersāyı

¹⁹¹ ŞD, 33. Gazel, s. 271.

gör: kör ŞD.

¹⁹² Çeviri: Av yakalayamayan arslandan tilki daha iyidir; ömrün acıyla geçtiyse kısa olması daha iyidir.

¹⁹³ SD, 172. Gazel, s. 285.

3. Dil-i şūrīde şükr-i devlet-i ʿışkın edā itmez
Pür itse sürh ile dāmān-ı çeşm-i eşk-peymāyı
4. Şikāyet yārdan feryād dilden dād gerdūndan
Ser-i cāna düşürdi her biri şad şūr u ğavgāyı
5. İder müştāk berg-i luṭfa kūteh-dest-i ümmīdi
Ser-efrāz eyledükçe rūzgār ol naḥl-ı zībāyı
6. İder iki gözinden bir ḥabābı gāh olur terciḥ
Esīr-i cām-ı mey añunla gördi şanki dünyāyı
7. Felekde kimden ümmīd-i vefā eylersün ey Sabrī
Meh-i iḳbāl şehri āftāb-ı baḥt hercāyı

-202-¹⁹⁴

Velehū

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Pür olup zevraḳ-ı mey oldı hevā ile ḥabāb
Yine yelken ṭurıda yüridi keştī-i şarāb

-203-¹⁹⁵

Beyt

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ez-edeb bāşed mürīdān-rā ḥamūşī piş-i pīr
Nezd-i bābā ḥande nā-kerden ḥayā-yı duḥter-est

¹⁹⁴ SD, Metâli'-3, s. 332.
a oldı: ṭoldı SD.

¹⁹⁵ Çeviri: Pirin önünde müritlerin suskunluğu edeblerindedir; babasının yanında kızın gülmemesi hayâsındandır.

[61b]

-204-¹⁹⁶**Şerîf Şabri***Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*

1. Serinde dūd-ı āhı murğ ile Mecnūn-ı şeydānuñ
Dem-ā-dem gösterürdi pīçişin ejderle ʿ anķānuñ
2. Gidüp Mecnūn cihāndan gönli ıaldı hāk-i pāyında
Sifāl-i köhnedür şanmañ ser-i kūyında Leylānun
3. Senūñ derd-i hayālūñ hücre-i minā-yı çeşmümde
İrişdi ğavrına deryā-yı eşk-i ğayret-efzānuñ
4. Kef-i mey şanmañuz maħv oldı sākī gezdürüp yine
Alışdurdı derin gülgūn-ı cām-ı şevk-peymānuñ
5. Kümeyt-i bāde tamģalandı şandım seyr idüp Şabri
Düşünce cāma ʿ aks-i halka-i zülfi o fettānuñ

-205-¹⁹⁷**Şem' -i Şebistān-ı Neşr ü Nazm-ı Şabri***Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*

1. Ne bezmünşem' isün pervāne-i bī-tāķatun kimdür
Ne burcuñ māhısun pertev-perest-i ıal' atun kimdür
2. Kimünle leb-be-leb zānū-be-zānusun şafālarda
Sebūveş hem-nişin ü cāmveş hem-şoħbetün kimdür

¹⁹⁶ SD, 103. Gazel, s. 215.
3a Senūñ derd-i: Sikenderdür SD.
5a şandım seyr idüp: şandı seyr eden SD.

¹⁹⁷ SD, 63. Gazel, s. 175.
2b hem-nişin ü: hem-nişinün SD.

3. Şikâr-ı şahne-i hicrânũn oldum ben hele şimdi
 ‘ Aceb âsûde ser-mest-i ğurûr-ı vuşlatũn kimdür
4. Olurken cānā resm-i dāğ-ı minnet şunduĝũn sāĝar
 Senũn ey çarĥ-ı dũn memnũn-ı cām-ı ‘ işretũn kimdür
5. Maķāmın bilsek ehl-i şevķden kim tutdı Şabrĩnũn
 ‘ Aceb şimdi terennũm-rĩz-i bezm-i midĥatun kimdür
- [62a]

-206-¹⁹⁸

Mu‘ ammā Kāf Nũn Elif

1. Kes ķāzinũn başını nā ‘yibũn daĥi bile
 Elfiñ ķāmetin źam it tā mu‘ ammā ķüş ola

-207-

Hüve

Mef‘ ũlü Mefā‘ ilũn Fe‘ ũlũn

1. Şadĩķ-i taķĩ se māh u du sāl
 Ber-mesned-i şer‘ -i Muşţafā bũd
2. Deh sāl ĥalĩfe bũd şeş māh
 Fārũķ ki ĥākim-i feżā bũd
3. ‘ Oşmān-ı zekĩ devāzdeh sāl
 Ber-cümle-i ĥālķ pĩşvā bũd
4. Nũh māh-ı çehār sāl-i dĩĝer
 Eyyām-ı ‘ Alĩ-i Murţazā bũd

¹⁹⁸ Vezin bozuk veya 7+7’lik hece ölçüsüyle yazılmış.

-208-

Ferdî*Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün*

1. Günâhum vezn idüp tãrtarsa Yezdân
Neler çekse gerek maşşerde mizân
2. Benüm 'işyânum olmağla kesret
Virür mi rahmet-i rahmâna noķşân
3. Hãtâsın bilse âdem olsa nâdim
'Aţâ eyler o demde Hãyy-i Sübhân
4. Tururken kevşer içer la' l-i nâbuñ
Gerekmez zülmet içre âb-ı hãyvân
5. Bu Ferdînüñ hãtâsı cürmi çoķdur
'Aţâ kıl yâ Rab aña eyle ihsân

[62b]

-209-¹⁹⁹**Rızâyî***Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*

1. Cãmveş bir dilber-i mümtâz buldum kendime
Söylerem rãz-ı dilüm hem-rãz buldum kendime
2. Kendin aldırđı isebülbul n'ola bãz gönçeye
Bende bir şeh-bãz-ı şayd-endãz buldum kendime

¹⁹⁹ RZD, 182. Gazel, s. 283.
1b Söylerem: Ağların
1b hem-rãz: hezâr RZD.
2a bãz: yâr RZD.
3a 'arz itmege: bildürmege RZD.

3. † Işqumı † arz itmege bildüm ki bende çäre yoğ
Arayup bir ğamzesi ğammāz buldum kendime
4. Ma† il oldu her kişi bir gözleri mestāneye
Bende bir mest-i řarāb-ı nāz buldum kendime
5. şayd olunmağ gördüm ekşer † ādeti dil-berlerüñ
Ey Rızāyī bir hümā-pervāz buldum kendime
- [63a]

-210-²⁰⁰

Ĥākānī

Mef† ülü Mefā† ilü Mefā† ilü Fe† ülün

1. Zülfüñ ki řebistān-ı nebiyy-i Ĥureřidür
Ol ĥāl-i siyāh anda Bilāl-i Ĥabeřidür
2. Bir sākī-i Dārā-dile bağlandı gönül kim
Kāvus ile Cem meclisinüñ kāse-keşidür
3. Sīnemdeki dāđ ol şanem-i lāle-† izāruñ
† Aks-i elem-i ĥāl-i ruğ-ı mağveşidür
4. Pirāhen-i ebr ile nigāh eylemek olmaz
Sīneñ ki senüñ çarđ-ı leťāfet güneřidür
5. Ĥākānī gönül virdügimüñ ĥāřılı şimdi
řīrin ile Ĥusrev şulıdur şaravaşıdur

²⁰⁰ HD, 83. Gazel, s. 179.

1a nebiyy-i Ĥureřidür: Nebīde Ĥureřidür HD.
4a nigāh: nihān HD.

-211-²⁰¹**Ḥākānī***Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün*

1. Benüm nāzik nihālüm bāb-ı istiğnāda kāmildür
Bilür erbāb-ı fazluñ imtiyāzın ehle māyildür
 2. Cihānuñ ekşeri ehl-i nazar ḥaqqā bu kim şimdi
Ḳul oğlına gönül virmek efendi ḥaylī müşkildür
 3. Meger tiryāk-i vuşlat çāre-sāz-ı hier ola yoḥsa
Cüdālīk zehr-i kätıl ayrılık semm-i helāhildür
 4. Dilā bir ' askeri maḥbūba meyl itdünse el-ḥāşıl
Ḥuzur ümīdüñ itmek fikr-i fāsıd re'y-i bātıldur
 5. Görinse Ḳays[a] Leylā seni aḥdurmazdı Ḥākānī
Benüm dil verdiğüm bir Ḥusrev-i Şirīn-şemāyildür
- [63b]

-212-²⁰²**Ḥākānī***Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün*

1. Ṭāvūs-şıfat cilveger olsa o perī ger
Perrende-i firdevs düşer ayağın öper
2. Pervāne ruḥuñ pertevine ṭā'ir-i ḳudsi
Dīvāne kemend-i ser-i gīsūña perīler

²⁰¹ HD, 84. Gazel, s. 180.

1behle: ehl-i HD.

2a nazar: sefer HD.

²⁰² HD, 148. Gazel, s. 244.

1b ayağın öper: ayağına bī-ser HD.

3a olcaḳ: olcaḳ HD.

3a'da köşeli parantez içinde olan kelimeler divan esas alınarak eklendi.

3. Her gūşeye perrān olıcağ [t̄ir ise] t̄irūñ
Ey k̄aşları yā bārī birin s̄ineme gönder
4. Pervāsuz uçup bāl ü per açmağı görürdi
Hicr āteşine düşse benüm gibi semender
5. El-kışşa ben ol hūr-ı perīşāna uruldum
Ḥākānī sen aḥvālūñi gör kışşa muḳarrer

-213-²⁰³

Ḥākānī

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Dil-i virānı yıķmak böyle ābād itmeden yegdür
Ḳıtāl ey bī-ḥaḳīḳat fitne bünyād itmeden yegdür
2. Der-i 'adlinde sulṫān-ı ğamuñ āheste āh itmek
O bī-dāduñ ser-i kūyında feryād itmeden yegdür
3. Dil-i mecruḫı kimdür hicie öğretmeklik ammā kim
Müdām-ı bezm-i vaşl-ı yāre mu' tād itmeden yegdür
4. Dehānuñ ey şanem cān-baḫş iken iḫyā-yı mevtāyı
Saña ḥükm eylemek 'İsīye isnād itmeden yegdür
5. Reh-i zühd içre ḳaldı bāde vir Ḥākānī-i zāre
Beni rāhib ṫarīḳ-i 'ışḳa irşād itmeden yegdür

²⁰³ HD, 146. Gazel, s. 242.
1a yıķmak: yakmak HD.
3b müdām-ı: müdāmı HD.
4a mevtāyı: emvātı HD.
5a vir: şun HD

[64a]

-214-²⁰⁴**Ḥākānī***Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Mir'āt-i ḳalb-i yāre ğamumdur keder viren
Āhumdur aña ben bilürin derd-i ser viren
2. Sākī çemende ḳanı içüp ḳanın 'āşıḳuñ
Cām-ı lebinden ehl-i dile būseler viren
3. Berg-i bahārı nāle-i bülbül ḫarāb ider
Bāğa nesīm-i şubḫ degildür zarar viren
4. Eşkümler rüy-ı zerdüme raḫm eylemez dirġ
Ḥübān-ı şehre gerçi yarar sım ü zer viren
5. Ḥākānī kebk-i maḳşaduma irgürür beni
Şehbāz-ı evc-i himmet[üm]e bāl ü per viren

-215-²⁰⁵**Ḥākānī***Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Bezm-i şafāda lebleriñe dönmeşe şarāb
Dinmezdi aña ey şanem-i Cem-cenāb nāb
2. Sevdā-yı kākülün getirür her gice meger
Bulmuş ḫayāl-i zülfün idüp intiḫāb ḫvāb

²⁰⁴ HD, 444. Gazel, s. 540.

1b bilürin: bilürem HD.

2. beyit: 4. beyit HD.

-M: 2. beyit HD.

4. beyit: 5. beyit HD.

²⁰⁵ HD, 26. Gazel, s. 122.

1b Cem-cenāb nāb: Cem şarāb-ı nāb HD.

4b şavt-ı rebāb bāb: şüret rebāb-ı bāb HD.

3. ‘ Arz itse yār ‘ arız-ı pākin hicābdan
Ditrer sebūda bāde ider iztırāb āb
4. Girmek muḥāl idi ḥarem-i ‘ iṣḫa olmasa
Naḫş-ı ney añā revzen ü şavt-ı rebāb bāb
5. Gezerler seḫāb-ı ḥaṭṭ ile Ḥāḫānī gün yüzün
Ya‘ nī hicāb ider o meh-i āftāb-tāb
- [64b]

-216-²⁰⁶

Ḥāḫānī

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Bahār irdi çekildi yine fülk-i zevraḫ-ı şaḫbā
Nesīm-i şubḫa hātif didi *bi’smi’llāhi mecrahā*²⁰⁷
2. Görindi ḫalka ḫalka dūd-ı āhum şekl-i sünbülde
Yem-i ḫaḫrāda gūyā oldı yir yir mevcler peydā
3. Rūsūm-ı şoḫbeti bād-ı şabā iş‘ ar idüp şimdi
İder aḫkām-ı‘ ıyş u ‘ işreti her cūybār icrā
4. Mesīḫ enfāsıdur rūḫ-ı maḫāli pīr-i ḫammāruñ
İlāhī nice biñ yıl yaşasın ‘ ālemde Nūḫ-āsā
5. Ḳadeḫ-nūşān-ı bāḡa şimdi reşk itmez mi Ḥāḫānī
Felekde kevşer-āşāmān-ı bezm-i Cennetü’l-Me’vā

²⁰⁶ HD, 2. Gazel, s. 98.

²⁰⁷ Onun (geminin) yüzmesi Allah’ın adıyladır (Hud/41).

-217-²⁰⁸**Ḥākānī***Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Lāyık mıdur ki cām içile bezm-i 'ıyd ola
Dāmān-ı düst dest-i recādan ba' id ola
 2. La' l-i lebün şem' -i ruḥuñ pür-ziyā iken
Meclisde cām-ı cevher-i dil nā-bedid ola
 3. N'eyler ğubār-ı tefriķa bir büstānda kim
Cūy nebiz u sāye-i eşcār bīd ola
 4. Tā kim şafā-yı 'ıyd ile rindān-ı bāde-nüş
Pīr-i muġāna meykedelerde mürīd ola
 5. Cāh u celāl-i ḥüsn-i cemāli güzellerün
Ḥākānī Ḥaḫdan isteyelüm ber-mezid ola
- [65a]

-218-²⁰⁹**Emrī Der-Ḥaḫk-ı Mecnün***Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Mecnün ki milket-i ğam-ı Leylīde şāh idi
Āh-ı duḫān üstine çetr-i siyāh idi
2. Mecnün yolında nāķa-i Leylīnün izleri
Gündüzde āftāb idi giceyle māh idi

²⁰⁸ HD, 582. Gazel, s. 678.

3b eşcār: eşcārı HD.

4a rindān-ı: rindān HD.

5a Cāh u celāl-i: Cāme-i celāli HD.

²⁰⁹ ED, 518. Gazel, s. 273.

1b duḫān: duḫānı ED.

2b Gündüzde: Gündüzle ED.

3. beyit: 4. beyit.

3. Mecnūn ki zerd olmuş idi cismi derd ile
Gūyā ki hırmen-i ğam-ı Leylīde kāh idi
4. Mecnūn diyār-ı ğamda özin kılmış idi hāk
Mūlar degüldi sīnesi üzre giyāh idi
5. Mecnūna kāmēt [ü] ruḥ-ı Leylīsüz Emriyā
Bāğ-ı cihānda serv ile gül şekl-i āh idi

-219-²¹⁰

Emrī

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Ehl-i diller leb-i şirīnūne şekker didiler
Lebūñ içre söziñe khand-i mükerrer didiler
2. Nūrdur ‘arīzuñ üstinde dehānuñdur mīm
Anuñ için ruḥuña māh-ı münevver didiler
3. ‘Anber-ālūd olalı hāl u ḥaṭuñdan ḥaddūñ
Aña dil-sūḥteler şem‘ -i münevver didiler
4. Şanma dāğ urduğına incineler ‘aşıklar
Dāğ kim senden ire aña gül-i ter didiler
5. Zer disem ayağı toprağına ol sīm-tenūñ
Emriyā baña sözüñ yüziñe beñzer didiler

²¹⁰ ED, 148. G, s. 105-106.

3b dil-sūḥteler: dil-sūḥteleri // münevver: mu‘ anber ED.

[65b]

-220-²¹¹**Ġazel-i Cevrî Tahmîs-i Feyzî-i İslâmbolî***Mef' ulü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ulün*

1. Ne bār-keş-i zaḥmet-i şad-pîne-palās ol
 Ne devre girüp hem-reviş-i gāv-ı ḥerās ol
 Ne vird okı ne ṭālib-i rü 'yā-yı nu' ās ol
 Ne tābi' -i vehm ü ne hevādār-ı kıyās ol
 Şūfî unıdup bildigüni a' lem-ı nās ol
2. Ey deşt-i ta' aşşubda gezen merḥāle-peymā
 V'ey dāmen-i kuhsār-ı ḥariyyetde ' alef-hā
 Gūş eyle ne dir gör yine ol ' ārif ü dānā
 Rind olma ḥar olma ko bu raġbetleri ammā
 İdrāküñ eger var ise ma' kıl-şinās ol
3. Kendüñ ser-i ḥān-ı ġam-ı dehre meges itme
 Sen berḳsin aşlā ḥazer-i ḥār u ḥas itme
 Tevḥid yolın tut nigeḥ-i bāz pes itme
 Şād olma elem çekme vü zevke heves itme
 Āsüde-dil-i zelzele-i bīm ü hirās ol

²¹¹ TFD, Musammat-3, s. 164-65.

1b hem-reviş-i gāv-ı ḥerās: hemveş-i gāv-ı hirās TFD.

2b ḥariyyetde ' alef-hā: ḥariyyende ' ulüf-hā TFD.

2c ' ārif ü: ' ārif-i TFD.

3a ser-i ḥān-ı: ser-i ḥānı TFD.

3c nigeḥ-i bāz: nigeḥ-i bāz u TFD.

4 a-b-c-d gelmeye: gelmiye TFD.

4d ma' müre: ma' müle TFD.

4e zühdi: zehri TFD.

4. Mirāt-ı dile jeng-i kesel gelmeye dirseñ
 Tab‘ a heves-i t̄ul-ı emel gelmeye dirseñ
 Hem h̄atıra teşvīş-i cedel gelmeye dirseñ
 Ma‘ mūre-i ‘ irfāna h̄alel gelmeye dirseñ
 Ne zūhdi h̄arāb eyle ne perhīze esās ol
 [66a]

5. Āgāhiseñ ma‘ rifet-i levh ü kalemnden
 Āzürde-dil olma sitem-i çarh-ı dijemnden
 Feyzī var ise zevkuñ eger renc ü elemnden
 Bir zāyika kesb itdūñise lezzet-i ğamdan
 Cevrī gibi hayret-fiken-i küll-i havās ol

-221-²¹²

Feyzī-i Mezbūr

Mefā‘ Īlün Mefā‘ Īlün Mefā‘ Īlün Mefā‘ Īlün

1. Dil-i ye’s-ülfet-i ‘ aşık felekden kām-cū olmaz
 Derūn-ı sāde-levh-i ğamda naqş-ı ārzū olmaz
2. Gül-i pejmürde-i dāğ-ı muhābbet baña besdür bes
 Bu bāğuñ bülbüli hergiz esir-i reng ü bū olmaz
3. Alınmaz dādımız h̄avfum bu dīvān-ı İlāhīde
 O zālīm rüz-ı maḥşerde bizümle rū-be-rū olmaz

²¹² TFD, 44. G, s. 44.

1a ye’s-ülfet-i ‘ aşık: ye’s ülfet ‘ aşık TFD.

1b ğamda: dilde TFD.

2. beyit: 3. beyit TFD // 2a baña: 3a pāke TFD.

3. beyit: 2. beyit TFD // 3a h̄avfum bu: 2a maḥşerde TFD.

4a eşküñi: eşk-i rū-māl TFD.

4b dil-i ‘ ābid nemāz[ı]: dil ‘ ābid-i nemāz TFD.

5a āyin: āyine TFD.

4. Revān kıl eşküni rū-māl idince pāy-ı dildāra
Bilürsin ey dil-i ‘ābid nemāz[1] bī-vuzū olmaz
5. Gönülden söyleşürler bunda Feyzī böyledür āyin
Bu halvet-hāne-i işrākiyāndur güft ü gū olmaz

-222-²¹³

Ḳıṭ‘a Velehū

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Ne seng-dildür o raḳkâş-ı şūḥ-ı ḥarā-pūş
K’olur figār u zaḥmdārı dem-be-dem ‘āşık
2. Ümīd-i vaşl ile taş nerdübānı yasdandı
Niçe zamān bu hevesle çeküp sitem ‘āşık
3. Bu beyti eyleyüp inşād dād-h‘āhāne
O şāh-ı ḥüsne ider böyle ‘arz-ı ğam ‘āşık
4. Neler çeker güzelüm nerdübān-ı ‘āşkuñda
Çıkınca ḳaşr-ı vişāle ḳadem ḳadem ‘āşık

[66b]

-223-²¹⁴

Ġazel-i Bahāyī Tahmīs-i Vaḥyī

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1. Meded ey nāle itme āhuma imdād n’eylersin
Şaḳın şūruñdan eyler ḥalk-ı ‘ālem dād n’eylersin

²¹³ TFD, Mukataat-32, s. 126.

1a seng-dildür: seng-i dildür TFD.

1b figār u: nigār-ı TFD.

3a inşād dād-h‘āhāne: inşā vu dād-h‘āhāne TFD.

4b ḳaşr-ı vişāle: ḳaşr u şāle TFD.

²¹⁴ VAD’de bulunamadı.

Nedür kâşduñ yine ey āh-1 âteş-zād n'eylersin

Ṭağıtduñ ḥ'āb-1 nāz-1 yārı ey feryād n'eylersin

İdüp fitneyle dünyâyı ḥarāb-ābād n'eylersin

2. Göñül çün beste oldu tār-1 ' anberfām-1 zülfünde

Cüdā itme perişān olmasun eyyām-1 zülfünde

Şabāḥ-1 ḥaşre dek āsūde olsun şām-1 zülfünde

Dil-i mecrūhuma raḥm eyle ҡalsun dām-1 zülfünde

Şikeste-bāl olan murğı idüp āzād n'eylersin

3. Çıķup meydāna bildük rüzgāra çok hüner şatduñ

Perişān-dillerüñ her birini bir cānibe atduñ

Ṭolaşduñ her ıarafdan neyledüñse eyledüñ ıatduñ

Varup gīsüy-ızülf-i yārı birbirine ıatduñ

Yine bir fitne taḥrık eyledüñ ey bād n'eylersin

4. Şorup ḥātırların dil-ḥāstegān-1 ' ışķuñ iḥyāya

Müdāvā eylemekde gösterürsin ḥoş yed-i beyzā

Murād itseñ o la' l-i rūḥ-baḥşuñla Mesîḥ-āsā

İdersin gerçi her derde ṭabībüm bir devā ammā

Cünün-1 ehl-i ' ışķ olunca māder-zād n'eylersin

[67a]

5. Çekersin ıāmet-i bālāsınuñ resmin nihāl-āsā

Ḳuşūr itmezsın endām-1 dil-ārāsında ser-tā-pā

Muşavverlikde yoķdur gerçi ' ālemde saña hem-tā

Güzel ṭaşvır idersin ḥāl ü ḥaṭṭ-1 dilberi ammā

Füsün u fitneye geldükde ey Bihzād n'eylersin

6. O şūhuñ firqatünde zârdur ser-cümle-i ‘âlem
 Yolında ölmede der-kârdur ser-cümle-i ‘âlem
 Helâk-ı gâmze-i dildârdur ser-cümle-i ‘âlem
 Şehîd-i ‘tîğ-ı ‘ışık-ı yârdur ser-cümle-i ‘âlem
 Urup şemşîre dest ey gâmze-i cellâd n’eylersin
7. Olaydı pertev-i ‘ışık u muhâbbetden ziyâ sende
 Zuhûr eylerdi Vaḥyî bir neşât-ı gâm-zidâ sende
 ‘Acab âyînesin yok zerrece tâb u cilâ sende
 Bahâyîveş degülsin kâbil-i feyz-i şafâ sen de
 Tekellûf ber-ṭaraf ey ḥâtır-ı nâ-şâd n’eylersin

-224-²¹⁵

1. Geldük ümmîd-i gönçe ile cihân bâğına
 Būy-ı ye’s geldi cân dimâğına

-225-

Beyt

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1. Kime ki dil virüben cânı der-miyân itdüm
 Çekildi gūşeye pergârvâr çizdi kenâr

²¹⁵

Vezni bozuk.

[67b]

-226-

Beyt²¹⁶*Fā' ilātün Fa' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Cism-i pākin seyr idem dirseñ şoyup hamāma koy
Olmaz ol sīmīn-beden gibi efendi pāk şoy

-227-²¹⁷**Hevāyī***Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Hirās-ı yahçe şalduñ kişte ey bī-dād n'eylersün
Koparduñ her tarafından ebr-i tūfān-zād n'eylersün
Toğurcuncuqlarum hep eyledün ber-bād n'eylersün
Tağıtduñ arpa vü buğdayumı ey bād n'eylersün
İdüp hırmengāhum yekser harāb-ābād n'eylersün
2. Nādir Derbendinüñ gūş itmedin mi buzlu bārānın
Dağı Kamçı Şuyunuñ Kırk Geçitde farı-ı tuğyānın
Ya Aydost Ovasınıñ çekmedüñ mi hiç tūfānın
Geçersin ey çıtağ kışdurdemezsin Cenge Balqānın
Görinmezse depeden şoñra Qarn-ābād n'eylersün

²¹⁶ Bu ve bundan sonra gelen şiir derkenardadır.

²¹⁷ KHD, Tahmisler-1, s. 86. Divanda 7 benddir. Mecmuada fitne kelimesinin üstü çizilip bu kelimenin üstüne “yahçe” kelimesi yazılmıştır.

1B/3 toğurcuncuqlarum: toğur çün çeçlerim KHD.

2B/1 nādir: nazar KHD.

2B/5 depeden: dipiden KHD.

“Qarn-ābād”, aslı Qarīn-ābād'dır. Vezin gereği “Qarn-ābād” biçimini almış olmalı. “Cenge Balqān” ifadesi, Tarih-i Kamaniçe'de geçiyor (Can, ?,: 17) “Mahall-i mezbûr cenge Balkan'ın kurbunda olup...”. Kelime, İtalyanca'da Cenke, Almanca'da Tschenga, İngilizce'de Chenga şeklindedir. Dolayısıyla Arap harfli Osmanlıca metinlerde sıklıkla götülen “çim” harfinin “cim”le yazıldığını da göz önüne aldığımızda bu kelime “Çenke ve Çenge” şekillerinde de okunabilir. Şiirde geçen yer adları bugün Bulgaristan sınırları dâhilindedir. Varna civarında olan bu köyün (Cenge) şimdiki ismi Asparuxuvo'dur.

-228-²¹⁸**Ġazel-i Bahāyī Tahmīs-i Nā'ili***Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Hirās-ı fitne şalduñ dehre ey bī-dād n'eylersün
 Ƙoparduñ yir yir āşüb-ı kıyāmet-zād n'eylersün
 Perīşanlıklar itdüñ nev-be-nev icād n'eylersün
 Tağıtduñ h'āb-ı nāz-ı yārı ey feryād n'eylersün
 İdüp fitneyle dünyāyı ħarāb-ābād n'eylersün
2. Vücūduñ eyleyüp ħikmet-şinās-ı 'ālem-i bālā
 Arīṭālis-i 'aşr u naqd-ı vaqt-i Bū 'Ali Sīnā
 Benānuñ ħall-i rāz-ı müşkilāt-ı nabz idüp ħaqqā
 İdersin gerçi her derde ṭabībüm bir devā ammā
 Cünün-ı ehl-i 'ışk olunca māder-zād n'eylersin
3. Nihāndur būy-ı fitne tār-ı 'anberfām-ı zülfünde
 Niçe şubḥ-ı kıyāmet muḥtefīdür şām-ı zülfünde
 Dimāğ-āşüftedür cān ārzūy-ı kām-ı zülfünde
 Dil-i mecrūḥuma raḥm eyle ƣalsun dām-ı zülfünde
 Şikeste bāl olan murğı idüp āzād n'eylersün
4. Bulup pervāza ruḥşat rüzgāra 'ışveler şātduñ
 Perīşān itmege cem' iyyet-i 'uşşākı cān atduñ
 Ne al itdüñse itdüñ murğ-ı cānı dāma uğratduñ
 Varup ġisūy-ı zülf-i yārı birbirine ƣatduñ

218

NKD, Musammatlar 8, s. 206-207.

4. bend: 5. bend NKD.

4. bend son mısra/biñ: 5. bend son mısra/bir NKD.

5. bend/ esir: 4. bend/ şehid NKD.

Yine biñ fitne taḥrīk eyledüñ ey bād n'eylersün

[68a]

5. Zemīn naṭ^c -1 siyāsetgāh-1 dil seyf-i ḳazā mübrem
Zebān ḥāmūş-1 ḥayret sine sūzān dīdeler pür-nem
Hevāy-1 ' ışḳ şūr-efgen muḥabbet ḡālib [ü] muḥkem
Esīr-i derd-i' ışḳ-1 yārdur ser-cümle-i ' ālem
Urup şemşire dest ey ḡāmze-i cellād n'eylersün
6. Ne şuret kim çekersün cān baḡışlarsun Mesīḥ-āsā
Olur ḥayrān-1 kārūñ mū-şikāfān-1 yed-i beyzā
Bu şan^c atda ne Erjeng ü ne Mānīdür sañā hem-tā
Güzel taşvīr idersin ḥāl ü ḥaṭṭ-1 dilberi ammā
Füsün u fitneye geldükde ey Bihzād n'eylersün
7. Olursun Nā^c iliveş gördigüñ maḥbūba efgende
Metā^c -1 şabrıñı tālān ider her tıfl-1 nāzende
Muḥabbet ḡam-fezā esbāb-1 cem^c iyyet perākende
Bahāyīveş degülsin ḳābil-i feyz-i şafāda sen de
Tekellüf ber-ṭaraf ey ḥāṭır-1 nā-şād n'eylersün

-229-

Beyt

Fā^c ilātün Fa^c ilātün Fā^c ilātün Fā^c ilün

1. On sekiz yaşında bir meh-rūyı 'üryān eyledüm
On sekiz biñ 'ālemi bir demde seyrān eyledüm

[68b]

-230-²¹⁹**Bahāyī-i Şāhib-māye***Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Dilümde bulmadı cāy-ı karar cūy-ı ümīd
Gülüp açılmadı mānend-i gonçe rūy-ı ümīd
2. Mişāl-i māye-i gül nefha-i zükām oldı
Meşām-ı cānuma ol dem ki erdi būy-ı ümīd
3. Olursa cilveger-i cām-ı bezm-i istiğnā
Ġarīb neşve vire bāde-i sebū-yı ümīd
4. İder güriz tutan nā-murādlık semtin
O rāhdan ki ola müntehā-yı kūy-ı ümīd
5. Bahāyī ğam yeme çevgān-ı āhuñ anı kıpar
Kıbāb-ı çarḥda āvīze olsa gūy-ı ümīd

-231-²²⁰**Bahāyī***Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün*

1. Böyle kalursa ey gönül cān ile imtizāc-ı ğam
Māye-i inti' aş olur ' illet-i bī-' ilāc-ı ğam
2. ' Ār iderler itmege sūde-i seng imtiḥān
Naḫd-i revān-ı ' āşıkı şayrafıyān bāc-ı ğam

²¹⁹ ŞBD, 4. G, s. 64.

-M: 5. beyit ŞBD.

²²⁰ ŞBD, 27. G, s. 87.

3a şıgmaya: şıgmayan ŞBD.

3b sinede: sineden ŞBD.

5a Mülk-i dü-kevnepüş-pā: Mülk ü dü-kevine püş-pā ŞBD.

3. Hâne-i teng-dil degül bâm-1 sipihre şıgmaya
Şûre-zemîn-i sînode hâşıl olan hârâc-1 ğam
 4. Muṭrıb-1 şevkı eyleme dâhil-i bezmgâh-1 dil
Aña taḥammül eylemez nâzik olur mizâc-1 ğam
 5. Mülk-i dü-kevne püşt-pâ urmaz iseñ Bahâyi-yâ
Olmaya hergiz âşinâ fark-1 serünle tâc-1 ğam
- [69a]

-232-²²¹

Bahâyi-i Şâhib-mâye

Mef'ûlü Fâ' ilätü Mefâ' ilü Fâ' ilün

1. 'Āşık neşât-1 meclis-i 'ayş ü dem istemez
Hûn-1 dilin koyup mey-i cām-1 Cem istemez
2. Luṭf eyle dest-i pāküni âlüde eyleme
Senden zamâne zaḥmına dil merhem istemez
3. Ey şubḥ-1 'âfiyet nem-i luṭfuñ 'azîz tut
Gülzâr-1 'ışk ğonceleri şebnem istemez
4. Pervâne üzre eşk-i teri şem' dökmesün
Şemşîr-i 'ışk küşteleri mâtem istemez
5. Dil kân-1 ğam-sirişte vü hem ma' den-i elem
Sevdâ-yı zülf-1 yâr ise aşlâ ğam istemez
6. Bezm-i muḥabbet içre Bahâyi reg-i dilün
Bir târdur ki yâri-i zîr ü bem istemez

²²¹ ŞBD, 76. G, s. 76.

-M: 6. beyit ŞBD.

4. beyit: 5. beyit ŞBD.

5. beyit: 4. beyit ŞBD.

5b zülf: 4b 'ışk ŞBD.

-233-²²²**Bahāyī***Fā' ilātün Fa' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Bī-niyāz-ı tāc-ı devletdür ser-i abdāl-ı ıışķ
Farķ-ı ehl-i derde besdür sāye-i iķbāl-ı ıışķ
2. Nālesin ı aşık n'ıçün eyler hem-āheng-i niyāz
ı Arz-ı hāl-i zāra yetmez mi lisān-ı hāl-i ıışķ
3. Maħrem-i bezm-i vişāl olsa yine pervāneveş
Vāķıf-ı rāz-ı niyāz itmez zebānın lāl-i ıışķ
4. Lāne-i dilde ı aceb bilsem n'ıçün eyler ķarār
Āteş-i dil-sūzdan yanmaz mı perr ü bāl-i ıışķ
5. Hıçe şatmışken metā' -ı cānumı oldum yine
Ey Bahāyī şermsār-ı hıdmet-i dellāl-i ıışķ
[69b]

-234-²²³**Sehmī***Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Şevķ-i la' lüñle o kim mest-i mey-āşām olmaz
Vāķıf-ı cilve-i nev-şāhid-i ilhām olmaz
2. Şāhsār-ı eşeri şalsa sipihre sāye
Ehl-i dil mazhar-ı şād-ābī-i ikrām olmaz
3. Bulmaz esbāb-ı recā mertebe-i ħüsn-i ķabül
Dil-i dānāda nişān-ı ıama' -ı ħām olmaz

²²² ŞBD, 18. G, s. 78.

4a n'ıçün: nice ŞBD.

²²³ SHD, 42. G, s. 154-155.

4. Eylemez ʿ izzet-i gerdūna nigāh-ı raġbet
Kām-ı himmet heves-ālūde-i evhām olmaz
5. Dā'im eylerse n'ola vaşf-ı ʿ izāruñ Sehmī
Bülbül-i gülşen-i ẖudse dem-i hengām olmaz

-235-²²⁴

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Nesih oldu haṭ-ı yāķūt ideli kilik-i kazā
La' lün etrāfına ta' līķ hat-ı nev-ħizün

-236-

Ġazel-i Figānī Muḥammes²²⁵-i Maķālī

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Şikāyet rūzgārımdan ki bir dem olmadum ḥoşnūd
Figān baḥt-ı siyāhumdan ki kılmaz ṭali' um mes' ud
Açılmaz gönçe-i baḥtum elümde cām-ı ġam fersūd
Bu ḥāristān-ı ʿ ālemde açılmazsa gül-i maķşūd
Ne ġam ey bülbül-i cān çünki gülzār-ı ʿ adem mevcūd
2. Zemīn-i dilde eşcār-ı muḥabbet tā şalaldan bīḥ
Ķazādan başuma her berg ü bārı oldu bir tevbiḥ
Siyāsetġāh-ı ʿ işķuñda senüñ ey gözleri Mirriḥ
Ķaķupdur başuma cellād-ı ġamzeñ niçe kızmış miḥ
Gözümden oḥları çıkdı degül müjġān-ı ḥün-ālūd

²²⁴ Bu beyt sayfa kenarına yazılmış.

²²⁵ Bu şiir bir tahmisdir.

[70a]

3. Seni bu hüsni ile kim görse āh-ı derdnāk eyler
Girībānın çeküp gül gibi ol dem çāk çāk eyler
Beni sünbül saçuñ sevdāları āhir helāk eyler
Ruħuñda hāl-i yektāñ ile baħş-i iştirāk eyler
‘ Aceb mi ehl-i Hind oda yaķarsa kāfir oldu ‘ ūd
4. Belā bezmüñde nār-ı ğam yaķup bağrum kebāb itdi
Aķıtdı kanlu yaşum ‘ aks-i la‘ lüñle şarāb itdi
Ne zālimdür ğam-ı ‘ işķuñ beni yıķdı ħarāb itdi
Zemīñüñ yir yirin yaşum ķomadı ğarķ-ı āb itdi
Anuñ ‘çün dūd-ı āhum yir yir oldu göklere memdūd
5. Maķālī la‘ l-i dilber var iken yāķūt-ı aķmerden
Yudum el çeşme-i āb-ı hayāt u bāde-i terden
Ne olur cām-ı Cemşīd ü mir ‘āt-ı Sikenderden
Tecellā-yı şafā-yı şayķal-ı mir ‘āt-i ħāverden
O māhuñ ‘ aks-i hüsni dür Fiġāñī *mā-hüve’l-maķşūd*

[70b]

-237-²²⁶*Fā‘ilātün Fa‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

1. ‘ Āfiyetden çeksün el yār-ı vefādār isteyen
Kūy-ı ‘ işķa gelmesün nāmūsle ‘ ār isteyen
Sīnesin pür-dāĝ ider bir lāle-ruħsar isteyen
Ķan yudarsa tañ degül la‘ l-i leb-i yār isteyen
Cān virür bu yolda bir zülf-i siyāhkār isteyen

²²⁶ CND’de bulunamadı.

2. Ka'be-i ma'şûda ol kim irgürür sa'y ile yol
 Cānını qurbān virür olmaz hayātuñdan melûl
 Nağme-i 'uşşāka āheng idemez her bī-uşûl
 Terk idüp zühd ü şalāhı kılmışam zülfüñ qabûl
 Rûz-ı ma'şerde benem ey dost zünnār isteyen
3. Yāra qalmaz hātırı olduğına āvāre dil
 Yandúđına gam yemez pervāne virmez nāra dil
 Qanlı dāđ ile boyandı kıpkızıl qanlara dil
 Qāni' olmaz kūyuña vaşluñ diler bī-çāre dil
 Hīçe şatdı 'ālemi 'ışkı ile dīdāre dil
4. 'Işk-ı bāķī cāndadur cān cismüm içre 'āriyet
 Teşne iseñ qanuma nüş eyle şihhā 'āfiyet
 Cevher-i pāk-i muḥabbetden fenādur ḥāşiyet
 Ḥāşıl eyler derd ü miḥnet 'ālem içre 'āķıbet
 Naqd-i 'ömri ḥarc ider yār-ı cefākār isteyen
 [71a]
5. Ğam ne dimekdür Cinānī qalbüñi mesrūr tüt
 Zāhirüñ virāne eyle bāḫınuñ ma' mür tüt
 Şalsa pertev cismüñe nār-ı muḥabbet nūr tüt
 Bī-vefā yāruñ muḥabbeti cevriñi ma' zūr tüt
 Yārsuz qalır cihānda 'aybsuz yār isteyen

-238-

Melâlî*Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün*

1. Dostum baña neler eyledi bu çarh-ı dü-tâ
İtdürür baña gice nâle vü gündüz eyvâ
Eyledüm tîr-i firâkuñla elif kıddümi yâ
Raħm idüp baña dimezsün gül-i vaşlum al hâ
Niçe bir katlanayum va' de-i vaşla cānum
Niçe bir hāsret ile giçe günüm sulţānum
2. Āh kim kıldı beni miħnet-i hicrũñ ğamnāk
İtdi nâ-çār gönũl şabr-ı giribānı çāk
Olmadın bu dil-i bî-çāre firâkuñla helāk
Beni cellād-ı ecel eylemedin tu' me-i ħāk
Kũy-ı vaşluñda beni bir gice miħmān ideğör
Ġonçeveş gönũlüm açup gül gibi ħandān ideğör
[71b]
3. Gül-i bostān-ı sa' ādet güzelüm sensin sen
Ġonçe-i bāĝ-ı letāfet güzelüm sensin sen
Serv-i gülzār-ı letāfet güzelüm sensin sen
Revnaķ-ı şahñ-ı melāħat güzelüm sensin sen
Gel gel ey ğonçe-i nev-reste cemālũñ ğöreyin
Ölmedin bũlbũl-i dil bāĝ-ı visālũñ ğöreyin
4. Nār-ı firķat niçe bir sīnemi sũzān itsün
Nāyveş yâ niçe bir gönũlümü nālān itsün
İsterem vaşluñ ile Ĥaķ beni ħandān itsün

Āstānuñda bu üftādeñi sulţān itsün

Ben de bend-i ğam[u] endūhdan āzād olayın

Gül gibi bāğ-ı vişālũnde gülüp şād olayın

5. Zerre deñlü uyımazdum giceler tābe-seşer

Olmasa fikr-i hayālũñ baña eglence eger

Çoma ğurbetde Melālī ğuluñı ey gül-i ter

Cānına eylemedin zaĥm-ı ğam-ı hicrũñ eşer

Meded it vaşluñ ile derdine dermān eyle

Nār-ı ĥasretle yeter baġrını büryān eyle

[72a]

-239-²²⁷

Velehũ tābe serāhu (?)

Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilũn

1. Mest-i lā-ya' aġıl görüp şanma eşir-i bādeyem

Bir lebi mül gözleri mestāneye dil-dādeyem

2. Düşmedi bir kez yüzüm sürmek o servũñ pāyına

Nice gündür rāh-ı ğamda sāyeveş üftādeyem

3. Gerçi dildārun baña cevır ü cefādur 'ādeti

Ĥaġ budur cevırine şabr itmekde fevġa'l-'ādeyem

4. Ĥaņer-i şab'um nümāyān olalı sũsen-mişāl

Ĥamdũ'li'llāh řāyd-ı a' dādan hele āzādeyem

²²⁷

FKD, 290. G, s. 502-503.

4a tab'um: nuşkum FKD.

4bĤamdũ'li'llāh řāyd-ı a' dādan: Ĥāyd-ı a' dādan bi-ĥamdi'llāh FKD.

5. Zū'l-fikār-ı hāme elde Döldül-i tab^ç ise rām
Feyziyā meydān-ı nazm içinde Hayder-zādeyem

-240-

Şöhretî

Mef'ülü Fā'ilâtü Mefā'ilü Fā'ilün

1. Şun^ç-ı cemil tal^ç at-i dilber degül midür
Ömr-i tāvîl zülf-i mu^ç anber degülmidür
2. Nāz u niyāz^ç aşık-ı zāruñ haqîqaten
Rāh-ı hüdāya mürşid [ü] rehber degil midür
3. Kıldı o gün yüzine melek secde şübhesüz
Ebrūy-ı yār sāye-i şehper degül midür
4. Benden ziyāde hürmeti var bādenüñ diyü
Haylî yanup yakıldı^ç arağ ter degül midür
5. Eyles silāh-ı^ç ıyş ile ğām ejderin helāk
İnşāf idince Şöhretî Hayder degül midür

-241-²²⁸

Rūhî

Fe'ilâtün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Ğāfil olma gözün aç ey ğāfil
Elde iken koma reh-i talebi
2. Vaqtüne hāzır ol ki çalındı
Pençgāh-ı Muḥammed-i^ç Arabî

[72b]

-242-²²⁹**Feyzî-i Kefevî***Mef' ulü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün*

1. Baḡ rüy-1 yâra mihr-i münevver degül midür
Mirât-1 şun' -1 Hâlîk-1 Ekber degül midür
2. Şâhine beñzemez mi gör ol çeşm-i cân-şikâr
Gisûları bi-^c aynihi şehper degül midür
3. Gâhî şadef disem n'ola gâhî gül-i sefid
Güş-1 nigâra söz getürür yir degül midür
4. Maḡdûrum eyledükçe fedâ nefret itdi yâr
Bilmem vişâli yoḡsa muḡâdder degül midür
5. Düldül-süvâr-1 ^c arşa-i nazm olsa kim ne dir
Feyzî meger sülâle-i Ḥayder degül midür

-243-²³⁰**Ḳâbüli***Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün*

1. Bir gedâ himmeti yegdür baña begden ağadan
Ḳurtarurdı hele bir pâre bizi taḡdağadan

²²⁹ FKD, 115. G, s. 396.

5a ^c arşa: ^c arza FKD.²³⁰ KD, G, 317, s. 685.

5a pendî: ḳavli KD.

2. Tîr-i dil-dûzı ciger delse ‘aceb mi çağadağ
Yegdür ol mâhveşüñ kaçı kemânı çağadan
3. Keşf için şüfî keşef gibi hicâb ile yürür
Başını hırkasına çekmegi görmiş bağadan
4. Bir ‘Arab şūhına dün buse ‘aṭâ eyle didüm
*Ḳāle huż min keremî ḳultü metâ ḳāle ğaden*²³¹
5. Vâ‘ izüñ pendi Ḳabûlî bizi tağyîr itmez
Âb-ı pâke ne zarar vaḳvaḳa-i kurbağadan
[73a]

-244-²³²

Ḳıṭ‘a-i Şâkird-i Okçî-zâde ‘İlmî Berây-i Riyâset

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

1. Rağbet olmaz cihânda toğrıya hiç
Egridür dehrden alan behre
2. Okçî-zâde gibi vücûdı koyup
Çekdiler Yaycı-zâdeyi şadra

²³¹ Al keremimden, dedi. Dedim, ne zaman? Dedi, yarın.

²³² Okçî-zâde Mehmed Şâhî ve Yaycı-zâde Hamza Efendi, h.1010/m. 1601 Muharrem’i sonlarında veyahud Safer bidayetinde Okçî-zâde Mehmed Şah Efendi’nin yerine nişancı olmuştur. Bu kıta Sefinetü’r-Rüesa’nın bir yazma nüshasında tespit edilmiştir (Baysun, 53: 329).

-245-²³³**Rubā'î Der-Ḥaḫḫ-ı Sā'at**

Ger yâr ki nevhâ mî-koned vaḫt-i girî

Dānî ğarazeş çi'st ez-in nevhagerî

Ya' nî ki gerî gerî şevd 'omr-i tu kem

Sermāye-i 'omr bugzereḫ tâ ne-girî

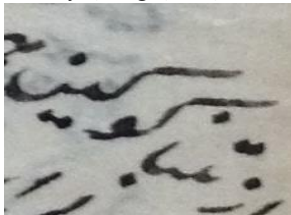
-246-²³⁴**Monlā-yı Rûm**Ez-tenbākû k'in(?)²³⁵ heme baḫ baḫ şinevîTesbîḫ-i *ene'l-ḫaḫ*-est ger ez-ḫaḫ şinevîHengām-ı kelām u *şecer-i aḫḫâr nâr*²³⁶Ez-gûlbûn-i vey bāng-ı *ene'l-ḫaḫ* şinevî

²³³ Çeviri: Eğer yâr matemle feryat ederse, ağladığın vakit, maksadının ne olduğunu anla feryadından. Yani demek istiyor ki su saatinin her doluşunda/ her gözyaşında günlerin azalıyor, ömür sermayen elden gidiyor, öyleyse ağlama.

Bu rubai *girî* (gözyaşı), *-gerî* (masdâriyet ismi yapan ek) ve *girî* (2. tekil şahıs emir kipi) cinası üzerine kurulmuştur. Aynı zamanda “gerî” su saati olarak da kullanılan ve bakırdan veya camdan yapılan kabın da ismidir. “gerî gerî” ikilemesinde tevriye vardır: gözyaşı gözyaşı (her gözyaşında) ve kap kap (her kapta). Şair, gözlerini su saati kaplarına benzetmektedir ve gözyaşının akmasını ise bu kapların dolması olarak yani zamanın dolması/geçmesi olarak yorumlamaktadır. İlk iki mısradaki geçen ve ölünün ardından matemle feryat etme, ağıt yakma anlamına gelen *nevha* kelimesi de geçen her bir anın ölümle olan ilgisini vurgulamak için kullanılmıştır.

²³⁴ İlk mısra rubai vezinlerine uymamaktadır.

Çeviri: Yanan tütünden anlamsız sesler duyarsın; fakat hakkıyla dinlersen ene'l-hak zikridir bu. Söz esnasında yeşil ağaç ateş olur, onun gülbahçesinde ene'l-hak sadasını işitirsin.

²³⁵

²³⁶

O, sizin için *yeşil ağaçtan ateş* çıkarır, yakarsınız (Yasin/80).

[73b]

-247-²³⁷**Ġazel-i Bî-bedel-i Mantıķı***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Şem' -i bezm arturmasun pervānenüñ germiyyetin
Rūzgār eyler perişān kōrkaruz cem' iyyetin
2. Sāyesin dervīş-i bi-berg ü nevādan dūr iden
Şaķlasun ārāyiş-i tābūta nahl-i kāmetin
3. Biz ki ceyb-i hırķaya çekdük seri şimden girü
Başına çalsun felek zıll-ı hümāy-ı devletin
4. Şerbet-i telh-i cefādan hıssedār olduk hele
Bilsek ey sākī mey-i luţfuñ daķı keyfiyyetin
5. Şöyle telh itdi mezāķ-ı cānı mūr-ı ğuşşa kim
Tuymaz oldu hāste-dil āb-ı hayātın lezzetin
6. Mantıķı ' ālemde yok bŷy-ı haķıķatdan eşer
Beñzer eczā-yı vücūduñ aldılar hāşiyetin

²³⁷

MD, 24. G, s. 135.

1b kōrkaruz: kōrkaram MD.

2. beyit: 5. beyit MD/ 2b kāmetin: 5b devletin MD.

3. beyit: 6. beyit MD/ 3b devletin: 6b himmetin MD.

4. beyit: 2. beyit MD/ 4a hele: 2a yeter MD.

5. beyit: 3. beyit MD/ 5a mūr: zehr MD.

-M: 4. beyit MD.

[74a]

-248-²³⁸**Ġazel-i Aĥmed***Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Bu gün meydān-ı ' ışık içre şu kim merd-i melāmetdür
Ta' alluĥdan ĥalāş oldu anuñ yiri selāmetdür
2. Kıyāmet ' arz idüp zāhid beni ĥorĥutma bi'llāhi
Kişi yārinden ayrılrsa hemān ol gün kıyāmetdür
3. Şalāh [u] zühd [ü] taĥvānuñ riyāsından şaĥınmazsañ
Çürüdüñ varıñı zāhid anuñ soñı nedāmetdür
4. Melāmet daĥkasın şūfī anuñ'çün ihtiyār itmez
Degül her kişiye lāyık bu bir ' ālī ' alāmetdür
5. Gözin yaşın görüp Aĥmed senüñ cümlesi dirler kim
Ne hoş deryāya ġarĥ olmaz meġer şāhib-kerāmetdür

[74b]

-249-²³⁹**Raĥmī***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Yārdan ayru ġurbete düşdüñ
Vādī-i derd ü miĥnete düşdüñ

²³⁸ SAD, 49. G, s. 100.

1b anuñ yiri: yeri anuñ SAD.

3b varıñızāhid anuñ soñı: ' ömrüñi zāhid soñı elbet SAD.

4a daĥkasın: ĥırĥasın SAD.

5a senüñ cümlesi dirler kim: senüñçün cümle ' ālemde SAD.

²³⁹ RHD, 134. G, s. 213.

3. beyit: Ķavs-ı taĥdīr idüp beni per-tāb/ Tīrveş ĥāk-i zillette düşdüñ RHD.

4a menem: benem RHD.

4b jāleveş bāġ: lāleveş dāġ RHD.

5a sīne çāk u dīde fiġār: pā-bürehne sīne-fiġār RHD.

2. Dür-i maḳṣūd için ṣadef-mānend
Ḳa' r-ı deryā-yı ḥayrete düşdüm
3. Bir güzel begefendiye ḳul olup
Rāh-ı ṣevḳında ḥıdmete düşdüm
4. Menem ol ḳaṭre-i sipihr-i belā
Jāleveṣ bāğ-ı ḥasrete düşdüm
5. Raḥmiyā sīne çāḳ u dīde figār
Şimdi kūy-ı melāmete düşdüm

[75a]

-250-²⁴⁰

Bülbül-i Gül-i Bāğ-ı Belāgat u Ma' nī Ya' nī Şabrīnün Nevrūziyyesidür

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. ' İṣret olmazsa müyesser yār ile nevrūzda
Künc-i ğam birdür baña gülzār [ile] nevrūzda
2. Revnaḳ-ı bezm-i bahārı ḳorḳarın eyler şikest
Rūzgār evzā' -ı nā-hemvār ile nevrūzda
3. Bülbüle ' arz itmege aḥḳām-ı taḳvīm-i güli
Geldi ğonçe bāğa bir tūmār ile nevrūzda
4. Şubḥ-dem her ğonceniñ açılsa ḳufl-ı ḥāṭırı
Tār-ı feyz-i mihr-i pür-envār ile nevrūzda
5. İtdi Şabrī muṭrıb-ı ḥāmem yine āğāz-ı naḳş
Şevḳ-ı medḥ-i ṣadr-ı nīkūkār ile nevrūzda

²⁴⁰ SD, 166. G, s. 279.
-M: 5. beyit.

-251-²⁴¹**‘Andelīb-i Çemenistān-ı Ma‘rifet Şabri***Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

1. Rind iseñ dest uragör cām-ı neşāṭ-efrūza
Lāle vü gül gibi katlanma dem-i nevrūza
2. Gül ü şem‘üñ göricek meclis-i germ-ā-germüñ
Başladı bülbül ü pervāne de sāz u sūza
3. Döndi meclisde bu dem cām-ı ḥabāb-āver-i mey
Ağzına şeker alan ṭūṭi-i dest-āmūza
4. Ruḥşat-ı fitne vü āşüb neden tā bu kadar
Çeşm-i mestüñ gibi bir kāfir-i kīn-endūza
5. Nā-ümīd olmayalum feyz-i Ḥudādan Şabri
Naḫd-i luṭf u keremin eyleyelüm deryūze
[75b]

-252-²⁴²**Mecmā‘ u’l-Baḥreyn-i Manzūmāt u Mensūrāt-ı Şabri***Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün*

1. Ne deñlü eylese ruḥsār-ı yāra nezzāre
Gürisne çeşm-i muḥabbet ṭoyar mı dīdāre
2. Ya dest-i ḥayret alur dāmenin ya eşk-i sūrūr
Teveccüh itse nigāhum cemāl-i dildāre

²⁴¹ SD, 148. G, s. 261.

3a cām-ı ḥabāb-āver: sāḳi-i cām-āver SD.
5b keremin: keremüñ SD.

²⁴² SD, 149. G, s. 262.

1b ṭoyar mı: döyer mi SD.
4a Şu‘ā‘: Ki tār SD.
5b çeşm ile: çeşmümle SD.
-M: 9., 10., 11., 12. beyitler SD.

3. Nigāh-ı dīde eger berķ-i āftāb olsa
Taḥammül eyleyemez tāb-ı ʔalʕ at-ı yāre
4. Őuʕ āʕ -ı nūr-ı bařar riřte-i ketāna dōner
Nigāh-ı germ ne mūmkin o māh-ı ruḥsāre
5. Ḥādeng-i cevri ile ğırbāle dōndi sīne daḫi
Hezār çeşm ile ḫayrānam ol sitemkāre

Eşrefü'l-Ḳuzāt Ekmelü'z-Zāt Şabri

6. Dōnerdi murĝ-ı nigūnsār-ı Őuʕ le-dīdeye dil
Düşümde ʕ arz-ı cemāl eylese o meh-pāre
7. Alurdu pīrehe-i Yūsuf-ı emelden kām
Bulurdu dīde-i Yaʕ ḳūb baḫtına çāre
8. Eger ki şimdiye dek Şabri-i cefā-dīde
Yüz urisa dāmen-i dānā-yı muʕ cīz-āřāra

-253-²⁴³

Beyt-i ʕ Acīb

Fāʕ ilātün Fāʕ ilātün Fāʕ ilātün Fāʕ ilün

1. Őemʕ -rā der-vaḳt-i ḫʕābeř me-gʕzerān der-pīř-i ān
Sāye-i müjĝān me-bā[d]ez-ḫʕāb bīdāreř koned

²⁴³

Çeviri: O, uyurken mumu önüne koymayın; kirpiĝinin gölgesi, onu, uykusundan uyandırmasın.

[76a]

-254-

Şānī-i Ḥallāk-ı Ma'ānī Rezmī*Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Şehā zülf-i siyāhuñda dil-i divānemüz kâldı
Yanup yaqılmadan nār-ı ğama pervānemüz kâldı
2. Senüñ hicr-i lebünde cām-ı meyden biz ayaq çekdük
‘ Adem iklīmine ‘azm eyledük ḥum-ḥānemüz kâldı
3. Bu seyl-i eşk ile baḥr-i firāka ‘azm idüp gitdük
O dem kim sâhil-i vuşlatda çün cānānemüz kâldı
4. Senüñ Tātār-ı ğamzeñ genc-i şabrı eyledi yağma
Bu şehr-i dilde ancaq ḥātır-ı vīrānemüz kâldı
5. Tağıldı her yaña üftādeler bī-tāb olup Rezmī
Yine bezminde ol yārüñ dil-i mestānemüz kâldı

-255-

Çehre-ğüşāy-ı Ma'ānī Ya' nī Şānī-i Mānī Rezmī ‘Aleyhi’r-Rahme*Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Biz neşve-baḥş-ı bāde vü bī-ğış ṭabī' atüz
Germ olsa bezmimüz n'ola āteş ṭabī' atüz
2. Dilden sihām-ı ğamzesin ebrū-kemānlaruñ
Çok çekmiş ‘aşıkān-ı belā-keş ṭabī' atüz
3. Müstağniyüz ziyā-yı meh ü āftābdan
Himmet-bülend-i şu' le-i ser-keş ṭabī' atüz
4. Taḥsīn-i nazm-ı bü'l-heves itmek ne güç bize
Rindān-ı nükte-dānlaruz ḥoş ṭabī' atüz

5. Efkâr-ı tırrasıyla perîşân-keîâm isek
 Rezmî ta^c accüb itme²⁴⁴ müşevveş tabî^c atüz
 [76b]

-256-²⁴⁵

Fuzûlî

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

1. Şubh şalup mihr-i ruhuñdan niķāb
 Çık ki temāşāya çıķa āftāb
2. Her gice encüm şayardum şubha dek
 Ey şeb-i hicrūñ baña rüz-ı hesāb
3. Duzehē girmez sitemūñden yanan
 Kābil-i cennet degül ehl-i ^c azāb
4. Mest çıkup şalma nazār her taraf
 Görme revā kim ola ^c ālem hārāb
5. Yār su 'āl itse ki hālūñ nedür
 Haste Fuzūlî ne virürsin cevāb

-257-

Rezmî

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

1. Ref^c idicek māh-ı ruhuñdan niķāb
 Hîç ola mı saña nazîr āftāb

²⁴⁴ Mecmuada bu kelimedden sonra araya “biz” sıkıştırılmıştır. Vezin gereği çıkardık.

²⁴⁵ FUD, 26. G, s. 143.

2a her gice encüm şayardum: 5a geceler encüm sayarım FUD// 2b rüz-ı: 5b yevmü'l FUD.

3. beyit: 6. beyit FUD.

4. beyit: 3. beyit FUD.

-M: 2., 4., 7., 8. ve 9. beyitler FUD.

2. Hümret-i âfâk degüldür şafağ
Mihr-i cihân eyledi senden hiçâb
 3. Devr ide bu çerh-i kühen niçe sâl
Görmeye bir sencileyin mâhtâb
 4. Aldı gözüm yaşını bî-ḥadd ü ‘ad
Niçe cevâbın vire rûz-ı ḥesâb
 5. Seyl-i sirişkümle benüm Rezmîyâ
Oldı bu iqlîm-i vücûdum ḥarâb
- [77a]

-258-

Ḳıṭ‘ a-i Merğüb Lâ-edrî

Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. Ger kec kec olsa ḳat‘ -ı merâtib baña ne ğam
Ṭuydum bu remzi ben felek-i nâ-şavâbdan
2. Ay olmayınca menzilin almak muḥâldür
Gel ‘ibret al güneş gibi ‘âlî-cenâbdan

-259-

Rubâ‘î-i Şeyḥ ‘Arzî-i Mevlevî ki Der- Ğalaṭa Seccâde-nişîn-est

Bî-keyf çıkar başumıza müllerimiz
Dem-beste gelür gülşene bülbüllerimiz
Bir bağa irüşdük ki semûm-ı ğamdan
Pejmürde olur gönçe iken güllerimiz

-260-

Rubā'î-i Dîger-i 'Arzî Sellema'llāhu

Ey dāğlarını sîne sîne ziynet iden

V'ey dîdelerini gül-i ḥasret iden

Elbette ider şāhid-i ma' nāya qarîn

Āyîne-i hicrāna seni şûret iden

[77b]

-261-

Ḳıṭ' a-i 'Arzî-i Mezbûr*Mef'ûlü Fâ' ilâtü Mefâ'îlü Fâ' ilün*

1. Dîvâne-i muḥabbet olan eylemez qarâr
Hem nevbahâr u hem ola ' âlem şükûfezâr
2. Gelmez figân-ı bülbül-i ḥasret-şi'âr-ı dil
Açılmayınca dîdede gül-berg-i intizâr

-262-

Velehû Rubā'î

Ey ' aşık-ı nev-niyâz-ı nâz-ı tâze

V'ey mâ'il-i ser-firâz-ı nâz-ı tâze

Dāmân-ı niyâz-ı ' aşıkâneyi tut

Pîrâye-i nâzdur niyâz-ı tâze

-263-

Lâedri*Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün*

1. Høkka-i lâcüverd-i çerh içre
Bildiñiz mi nedür bu şems ü kamer
2. Pîr-i çerhüñ iki gîdâsıdur
Birin ahşâm yuţar birini seher

-264-²⁴⁶**Şehri***Mef' ulü Mefâ' ilün Fe' ulün*

1. Ey güşe-i çeşmi fitne-âbâd
Mülk-i dile şâh gamze-i cellâd
2. Dest-i sitem-i nesîm-i nâzik
Gül-berg-i niyâzı itdi ber-bâd

-265-²⁴⁷**Ķıţ' a li-İbni Kemâl***Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün*

1. Ey dil-i münbaşıţ katı gülme
Ķhande zımnında girye munzamdur
2. MunĶalibdür cihân-ı bûĶalemün
İnbisâţı Ķam ile müdgâmdur

²⁴⁶

ŞD'de bulunamadı.

²⁴⁷

İKD'de bulunamadı.

[78a]

-266-

Güfte-hâ Der-Hak̄k-ı Eş'âr Beyt-i ' Arabî*Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün*

1. *Levlem yekuni 'ş-şî'ru helâlen leme yurve*
'En seyyidi-nâ inne mine 'ş-şî'ri le-ḥikme²⁴⁸

-267-

Beyt-i Tercüme*Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün*

1. Eş'âr helâl olmasa ol faḥr-i nübüvvet
 Dirmydi meger *inne mine 'ş-şî'ri le-ḥikme²⁴⁹*

-268-²⁵⁰**Ḥazret-i Mevlânâ***Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*

1. Ez-kerâmât-i bülend-i evliyâ
 Evvelâ şî'r-est ü âḥir kîmiyâ

-269-²⁵¹*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*

1. İn süḥan-râ tu ne-dânî serserî
 Şâ'irî cüzv nîst ez-peygamberî

Ḳâle'n-nebiyyü şallâluhu 'aleyhi ve sellem eş-şî'ru kelâmun fe-ḥasenuhu ḥasenun ve kabîḥuhu kabîhun/ şadaka'n-nebiyyü²⁵²

²⁴⁸ Çeviri: Eğer şiir helal olmasaydı, seyyidimizden (Hz. Muhammed) “şüphesiz şiirde hikmet vardır” sözü rivayet olunmazdı.

²⁴⁹ Şiirde mutlaka bir hikmet vardır (Yılmaz, 84: 1992).

²⁵⁰ Bu beytin Mesnevi'de bulunması muhtemeldir. Çeviri: Evliyanın büyük kerametleri arasında önce şiir sonra simya gelir.

²⁵¹ Bu beyit de Mevlana'nın olabilir. Çeviri: Sen bu sözü başıboş bir söz sanma, zira şairlik peygamberlikten başka bir şey değildir.

[78b]

-270-²⁵³**Ḳıṭ‘a***Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fe‘ülün*

1. Eger kerdem günāhī ‘afv fermāy
Ki insān ḥālī ez-nisyān ne-bāşed
2. *Ẓalemnā rabbenā estağfiru ‘illāh*²⁵⁴
Beşer bī-sehv u bī-‘işyān ne-bāşed

-271-²⁵⁵**Beyt-i Sulṭān Selīm***Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

1. Fikr mī-kerdem şebī k’ān māh-rā bīnem be-ḥ‘āb
Men der-īn būdem ki nā-geh şod ṭulū‘ -i āftāb

²⁵² Hz. Peygamber, şiiir bir kelimdir, güzeli güzel, çirkini çirkindir, diye buyurmuştur.

²⁵³ Çeviri: Suç işlediysen bağışla, ne de olsa insan unutkandır. Zulmettik ey Rabbimiz, senden bağışlanma dileriz. Beşer hatasız, isyansız olmaz.

²⁵⁴ Rabbimiz, biz kendimize zulmettik (A’raf /23). Bu ayet, şeytanın iğvasına uyup işledikleri günahattan sonra Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın söylediği sözlerden müteşekkildir. Estağfiru’llah: Allah’tan bağışlanma dileriz.

²⁵⁵ Çeviri: Rüyamda o ayı görmeyi düşündüm bir gece; ben bunu düşünürken ansızın güneş doğdu.

-272-²⁵⁶**ꞐıꞐ' a***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Enderin devrān çü ferzīn her ki u kecrev-ter-est
Manşibī dāred bülend u cāy-ı ħod pehlūy-ı şāh
 2. V'an ki çün ruĥ-rā'st rübūde'st u ħ'āhed būd nīz
Dā'imā der-gūşe-i maĥrūm u dūr ez-rūy-ı şāh
- [79a]

-273-²⁵⁷**'Urfī-i Şīrāzī***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Men be-rāhī mī-revem k'āncā ħadem nā-maĥrem-est
V'ez- maĥāmī ħarf mī-güyem ki dem nā-maĥrem-est
2. Mā eger mektüb nenvīsīm ' ayb-ı mā me-kun
Der-miyān-ı rāz-ı müştākān ħalem nā-maĥrem-est
3. Ĥoş-dilem ger dīde-i men şod sefid ez-intizār
K'ez-pey-i dīdār-ı cānān dīde hem nā-maĥrem-est

²⁵⁶ Çeviri: Bu dünyada her kim ki satrançtaki vezir gibi diğerlerinden daha eğri gidişli (kötü huylu) ise büyük makam elde eder ve yeri şahın yanında olur. Kalesi alınmış kişi ise daima mahrumiyet köşesinde kalacak ve şahın yüzünü göremeyecektir.

²⁵⁷ KUŞ, 1. Cilt -261. G, s. 420 s. Bu gazel, sadece bir nüshada bulunmaktadır ve 3. beyittir.

2a nenvīsīm: nenviştīm K UŞ.

3. ve 4. beyit: -KUŞ.

Çeviri: 1. Öyle bir yolda yürüyorum ki orada adım atmak namahrem; öyle bir makamdan konuşuyorum ki orada nefes bile namahrem. 2. Mektup yazmıyorsak kınama bizi; hasret çekenlerin arasında kalem namahrem. 3. Hâlimden memnunum yolunu beklemekten gözümeye beyaz perde inse de; cānânın yolunu gözlemede göz bile namahrem. 4. İffetsizlerin menzili aşk semti olmaz; namuslu olmayan kimse haremde namahrem. 5. Ey Örfi! Dostlar bizim neşe meclisimizden gafilidir; her nerede şarap kadehini elimize alsak orada Cem namahremdir.

4. Menzil-i ter-dāmenān nebved ḥarīm-i kūy-ı ı̇ ışk
Her ki nebved pāk-dāmen der-ḥarem nā-maḥrem-est
5. ı̇ Urfı ez-bezm-i neṣāt-ı mā ḥerifān ğāfil-end
Her kucā mā cām mī-girīm Cem nā-maḥrem-est

-274-²⁵⁸

Ġazel-i Bı̇-bedel

Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

1. Ārzūmend-i tu-em be-nümāy rūy-ı ḥı̇ı̇-rā
V'er ne ez-cānem birün kun ārzū-yı ḥı̇ı̇-rā
2. Dil der-ān zülf-est kemter şāne kun tā negsiled
Hem reg-i cān-ı me-rā hem tār-ı müy-ı ḥı̇ı̇-rā
3. Ḥüb-rū-rā ḥüy-ı bed lāyık ne-bāşed cān-ı men
Hemçu rūy-ı ḥı̇ı̇ nıkū sāz ḥüy-ı ḥı̇ı̇-ra
4. Ān ne şebnem būd rızān vaqt-i şubḥ ez-rūy-ı gül
Gül zi-şermet riht ber-ḥāk āb-rūy-ı ḥı̇ı̇-rā
5. Bārḥā goftem Hilālī terk-i ḥübān kun velī
Hı̇ te' şiri ne-dıdem goft u güy-ı ḥı̇ı̇-rā

²⁵⁸ DHÇ, s. 6-7.

2a dil: cān DHÇ.

-M: 4. beyit DHÇ.

-M: 6. beyit DHÇ.

Çeviri: 1. Hasretindeyim yüzünü göster bana; göstermiyorsan bari çıkar canımdan hasretini. 2. Gönlüm zülfüne bağlanmıştır, daha az tara saçını; kopmasın hem can damarım hem saçının bir tek teli. 3. Güzel yüzlülere iyi huy şart değil canım; evelallah güzel yüzün huyunu da güzelleştirir. 4. Sabah vakti yüzünden döküleni şebnem sanmayın; gül utancından döktü toprağa yüzü suyunu. 5. Defalarca sana Hilâlî, güzeller sevdiğini terk et dedim ammâ kendi nasihatimin faydasını ben dahi görmedim.

[79b]

-275-²⁵⁹**Bākī Efendi***Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün*

1. Ruḥuñ gül-berg-i bŭstān-ı İremdür
Dehānuñ gönçe-i bāğ-ı 'ademdür²⁶⁰
2. Semendüñ na'li mir 'āt-ı Sikender
Seg-i küyuñ sıfali Cām-ı Cemdür
3. Ayağ elde ıolu cām-ı kebŭter
Bi-hamdi'llāh yine dem der-kademdür
4. Lebin yād eyleyŭp ḥŭn-āb aqıtma
Mey-i gülgŭnı ḥoş gördüm bu demdür
5. Meh-i ḥŭsnŭñ olupdur ŧöhre-i ŧehr
Bŭtŭn 'ālemde qaddŭñ ḥod 'alemdür
6. Meger ḥŭrrem ıutan gülzār-ı ḥŭsnŭñ
Nesīm-i luıf-ı sulıān-ı keremdür
7. O ḥŭrŧid-i sipihr-i salıanat kim
Öñinde qāmet-i eflāk ḥamdur

²⁵⁹ BD, 147. G, s. 193.

2. beyit: 4. beyit BD.

3. beyit: 2. beyit BD.

4. beyit: 3. beyit BD.

8a evŧāf: elıāf BD.

9a rŭḥ: levḥ BD.

²⁶⁰ Mecmuada bir önceki mısram kafiye kelimesi olan "İremdür" yüklemi bu mısrada tekrar ediliyor. Divana göre düzeltildi.

8. Dem-i taḥrīr-i evṣāfında ʿālem
Tufeyl-i ḥāme-i müşgīn-raḳamdur
9. Beyāz-ı şubḥ-dem bir rūḥ-ı sīmīn
Şu ʿā-ı āftāb altun ḳalemdür
10. Ḳo şıʿri Bāḳiyā dāʿim niyāz it
Du ʿā-yı devlet-i sulṭān ehemdür
- [80a]

-276-²⁶¹

Bāḳī

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

1. Dökilmiş zülf-i müşg-āsā o ḥaṭṭ-ı dil-sitān üzre
Döşenmiş sāye-i Tübā bihişt-i cāvidān üzre
2. Gören bezm-i muḥabbetde vücūdum naḥl-i gül şandı
Ser-ā-pā tāze dāğumdan bu cism-i nā-tüvān üzre
3. Ḥamāʾil gibi dāʾim dāğ-ı derdüm ʿāşık-ı bī-dil
Ḳosun baş üstine dirseñ n'ola vallāhi cān üzre
4. Ten-i pāki ʿaraḳ-riz olmuş ol serv-i gül-endāmuñ
Dökülmüş ḳaṭre-i şebnem nihāl-i erguvān üzre

²⁶¹ BD, 8. K, s. 24.

3b: Bu mısranın sonu “üzre cān” şeklindedir.

4. beyit: 2. beyit BD.

5a olmuş: itmiş BD.

-M: 6 ve 7. beyitler BD.

9b ʿuzletde: 11b ʿadlinde BD.// 9b Cemālūn: 11b Memālik BD Divandaki hālinin doğruluğu açıktır. //9b refʿetde: 11b rifʿatde BD.

-M: 14. beyit BD.

5. 'İzār-ı nāzenīni pür-ğubār-ı müşg-i Çīn olmuş
Yüz urmuş hāk-i pāy-ı ħusrev-i şāhib-ķırān üzre
6. Cihān-ı ma' delet kān-ı mürüvvet Ĥān Murād ol kim
Vücūdı sāye-i luṭf-ı İlāhīdür cihān üzre
7. Nişān-ı baḥt u devlet gevher-i kān-ı sa' ādetdür
Ğubār-ı na' l-i esbi tāc-ı fark-ı ħusrevān üzre
8. Dili dürr-i ma' ārifden kefi bezl-i ' avārifden
Dem-ā-dem eyler işbāt-ı fazīlet baḥr u kān üzre
9. Cemālūñ zıll-ı ref'etde ḥalāyık ḥ^vāb-ı rāḥatda
Cihān āsūde ' uzletde zamān emn ü emān üzre
10. Zamāne āteş urdı ħırmen-i cān-ı bed-endīşe
Düşelden şu' le-i şemşiri Azerbāycān üzre
11. Hirāsān oldı a' yān-ı Ĥorāsān gözlerin açdı
Şabā gerd-i siyāhın sürmesiyle İsfahān üzre
12. Saña lāzım du' ā-yı devletinden şoñra ey Bākī
Tevekküldür ħudāvend-i zemīn ü āsmān üzre

[80b]

-277-

Fâtih-i Memâlik-i Eş'âr İklîm-güşây-ı Mezâmîn-i Sihr-âşâr Ya' nî Rezmî*Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün*

1. Nüşdârûy-ı şifâ-sâz-ı dil ü cāndur lebün
Ey tabībüm derdmend-i 'ışka dermāndur lebün
2. Lâle vü nergisleri şād-âb-ı gülşendür ruḥuñ
Ol gülistān içre bir gül-berg-i ḥandāndur lebün
3. Āteş-endāz-ı dil-i sîr-âb-ı la' l-i bî-bahā
Revnaḳ-ı âb-ı ruḥ-ı yâḳût-ı rummāndur lebün
4. Ehl-i dil dil-dādelerdür lezzet-i güftârîña
Çāşnî-baḥş-i şeker reşk-i nemekdāndur lebün
5. İtmeye tâ Rezmîyi²⁶² dil-ḥaste-i gâr-ı cünün
Bir kelām-ı ḥikmet-encām it ki Loḳmāndur lebün

-278-

Nüşây-ı Āb-ı Ḥayāt -ı Süḥan Rezmî 'Aleyi'r-Raḥme'l-Gāfūr*Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün*

1. Tırrasın görgeç perîşān rüy-ı cānān üstine
Sāye şalmış ebr şandum mäh-ı tábān üstine

²⁶² “Rezmî”den sonra hemze var. Anlamca “yâ-yı izafet” yerine, kelimenin akkuzatif hâlini tercih ettik.

2. Hîç şafâ bolmas şafâ-yı vuşlat-ı dildâr tek
Hîç belâ bolmas belâ-yı derd-i hicrân üstine
3. Hıaçer-i müjgânuña başum fedâ kıلمان dirîğ
Câna kaçd eylerse ğamzeñ dilberâ cân üstine
4. Göñlümi bend eyleyüp ol zülf-i pür-ğam olturur
Hîç kâfir bolmasun ğâlib müselmân üstine
5. Va^c de-i ferdâsına aldanma Rezmî dilberüñ
Bî^c-vefâlar toğtamışlar ^cahd ü peymân üstine

[81a]

-279-

Ġazel-i Râsihî

Fâ^c ilâtün Fâ^c ilâtün Fâ^c ilâtün Fâ^c ilün

1. İstedüm tağrîr-i ahvâl eyleyem ey çeşm-i nün
Ağzına aldı tağayyür barmağın ışırdı nün
2. Bağr-i hüsnuñde kaçuñ üzre görelden ħâlüñi
Göñlümüñ zü'n-nünını ten zevrağından kaçdı nün
3. Şaçı bitmedük yetimlerdür esirge gözyaşın
Sâ'ilî itmez kerimü'ş-şân olan ey şâh nün

4. Cām-ı ı̇ ışk ile şehā mestdür ezelden gönlümüz

Sā'ili itmez kerimü'ş-şān olan ey şāh nūn²⁶³

5. Pādişāh-ı Mısr-ı hūsn ey Rāsihī dil Yūsufin

Hışm idüp ma'şūm iken itdi yirini çāh-ı nūn

[81b]

-280-²⁶⁴

Su'āl-i Hüseyn Baykarā

Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlün Fā'

1. İn tevsen-i zībā ki zi-pā mī-lenged

Gül-miḥ ne-ḥord-est ki z'an mī-lenged

Cevāb-ı Monlā Cāmī

2. Ger hūkm şevved ki pāy-ı ū ber-dārim

Ma'lūm şevved ki ez-kucā mī-lenged

-281-

Şadri

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1. Kāra zülfiyle yārūñ ḥadd ü alı

Qarārum almağa itmişdür alı

²⁶³ Bu beyit bir önceki beytin 2. mısraının tekrarıdır.

²⁶⁴ DC'de bulunamadı.

Çeviri: Bu güzel atın ayağı aksıyor, mih çakılmamış galiba nalına o yüzden aksıyor. İzniniz olursa ayağımı kaldırıp bakalım, neden aksadığı o zaman belli olur.

2. Ne veche rüyum altun olmasun kim

Anuñla sîm-tenler ola mâlî

3. Sefîde döndi oddan taşra düşmüş

Perî ruhuñ lebi üstinde hâlî

4. Söz açma rāh-ı ʿışkıında ḥabîbûñ

Ki vardur her maḳāmuñ bir maḳālî

5. Bulutdur gün yüzine ḥācil olan

Elüñde Şadri yārüñ destmālî

[82a]

-282-²⁶⁵

Mantıķî Efendi Raḥmetu'llāhi ʿAleyh

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

1. Bizi hicrāna şalduñ ḥaylî miḥnet-dîdeyüz senden

Ḥaḳîḳatsüzlik itdüñ sevdüğüm rencîdeyüz senden

2. İgende nāle kıлма epsem ol ey bülbül-i şeydā

Muḥabbet gülşeninde şimdi biz şürîdeyüz senden

3. Bizümle itme ey Mecnūn da'vā başa çıkmazsın

Belā menzillerin ṭayy eylemiş vā-dîdeyüz senden

²⁶⁵

MD, 22. G, s. 133.

2a İgende: dem-ā-dem MD.

4a nāşîḥ: vā'iz MD.

4. Naşîhat eylemek ‘ ışk ehline lâzım degül nâşîh
Eger sen ‘ âlim iseñ biz Sühan-sencideyüz senden
5. Revâ mı Mantıķı’den yüz çevürmek hâra yâr olmak
Anuñ’çün ey gül-i nev-reste dâmen-çideyüz senden
- [82b]

-283-²⁶⁶

Zâtî

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Şîşe-i hier olsa yirüm n’ola mânend-i gül-âb
Ey felek bir tâze-ter gülden çıkarduñ sen beni

-284-²⁶⁷

Enverî

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Giry-e-i telh eyler isem n’ola mânend-i ‘ arak
Ey felek bir lebleri mülden çıkarduñ sen beni

²⁶⁶ ZD’de bulunamadı.

²⁶⁷ MED, Beyitler-7. beyit, s. 119. Bu beytin 2. mısraı 300. Gazelin 3. beytinin 2. mısraında da geçmektedir. Beytin ilk mısraı şöyledir: “Acıram bezm-i firâk içinde mânend-i arak”.

-285-²⁶⁸**Riyāzī***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Nāle beñzetti gören cism-i nizārum ey felek
Bir qalem barmaqlı dilberden çıkarduñ sen beni

-286-²⁶⁹**Feyzī***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Şem' veş itsem 'aceb mi girye ey çerh-i denī
Bir lebi şehd-i muşaffādan çıkarduñ sen beni

-287-

Bezmī*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Zer gibi cismüm n'ola zerd olsa ey çerh-i denī
Bir kerem kāmı dil-ārādan çıkarduñ sen beni

²⁶⁸ RD, Miyāne-i Ebyāt 100, s. 696.

Nāle: Nāye RD.

nizārum: nizārı RD.

²⁶⁹ TFD, Metāli 83, s. 182.

1a denī: dilin TFD.

-288-

Ṭab'î*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Pāre pāre olsa ten n'ola şadefveş ey felek
 Bir dür-i yektāy-ı zībādan çıkarduñ sen beni
 [83., 84., 85. ve 86. varaklar yok]
 [88a]

-289-²⁷⁰**Muḥibbî***Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün*

1. Ezelden' ışk cāmın eyledüm nūş
 Ḳatı mest itdi bende ḳalmadı hūş
2. Fiğānumdan felekler güm güm ötdi
 Daḫi ol yüzi māhum eylemez gūş
3. Ḥayālün gitmedi ey dost dilden
 Günāhum ne beni ḳıldıñ ferāmūş
4. Bulurdum dünyede gönlüm murādın
 İtüm diyü baña bir kez diseñ uş
5. Sözüñ gevher olaldan ey Muḥibbî
 İdindi cümle yārān anı mengūş

²⁷⁰

MUD, 1254. G, s. 394.

[88b]

-290-²⁷¹*Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Bir iki gün çekelüm cevr [ü] cefāsın ıadehün
Sürevüz bir dem ola zevk u [şafā]sın ıadehün
2. Lāleveş bāğ-ı şafāda igen açıldığı yok
Haylī demdür göremez kimse ıarasın ıadehün
3. Cām-ı mey böyle şikest olacağı bellü idi
Halk çokdan oğumışlardı du' asın ıadehün
4. Haymeler ıurduğı dem ıanı habābuñ ' ıyşa
İ' tidāl üzre görüp āb [u] hevāsın ıadehün
5. Bākıyā dün gice meclisde gül-efşānlar ile
Māh-tāb itmiş idük bezm [ü] şafāsın ıadehün

[89a]

-291-²⁷²**Hākānī***Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Yād-ı lebünle ğonce girībān-derīdedür
ıadd-i benefşe zülfün ucından hamīdedür

²⁷¹ BD, 270. G, s. 266-267.

1b: Köşeli parantez içindeki kelime divandan alınmıştır.

5b bezm [ü] şafāsın: bezme ziyāsın BD.

²⁷² HD, 79. G, s. 175.

2. Şehbâz-ı çarha mültefit olmaz hümâ gibi
Dil murğı şimdi yüksek uçar bir peridedür
3. Müşkil budur ki hâke doken âb-ı rüyumu
Hûn-ı cigerle besledüğüm nûr-ı didedür
4. Mebzûl olsa mîve-i vaşlı ‘aceb degül
Bilmez fûnûn-ı hüsni dahı nâ-residedür
5. Hâkânî düşdi dillere bu şîr-i şekkerin
Güyâ dehân-ı halkda müşgîn ‘aķidedür

-292-²⁷³

Hâkânî

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

1. Mey-hâ neciler pîr-i sühan-dânlarımızdur
Bezm ehlinüñ ednâları sulţânlarımızdur
2. ‘Allâme-i ğayb olsa da ihyâmuza bâ‘ iş
Mül lebleri cānānumuzuñ cānlarımızdur
3. Ta‘ n itme görüp şerhalarum sînede zâhid
Biz murğ-ı vefâyuz o gülistânlarımızdur
4. ‘Işkuñla keş-â-keşlerimiz hükmine [yazsak]
Şâhid şanemâ çâk-i giribânlarımızdur

²⁷³ HD, 122. G, s. 218.

3b murğ: bâğ HD.

4a keş-â-keşlerimiz: keş-â-keşlerimiz// Köşeli parantez içindeki kelimeyi divandan aldık. Bu mısranın vezni divanda bozuktur.

5. Hākānī o kāküllerüñ aqşā-yı murādı
Cem' iyyet-i aqvāl-i perīşānlarımızdur
[89b]

-293-²⁷⁴

Hākānī

Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ulün

1. Zaḥm-ı sitem-i ḥaṇçer-i hicrān unutulmaz
Tir-i elem-i ta' ne-i cānān unutulmaz
2. Ğarḳ olsa beden āb-ı ḥayātına vişālüñ
Fırḳatde o didemdem aḳan ḳan unutulmaz
3. Sen sābıḳa-i ḥürmet-i yārānı unutduñ
Dirsin yine kim pend-i ḥekīmān unutulmaz
4. Dilden mi çıkar ḥāṭıra-i cennet-i kūyuñ
Hıç ravza-i Rıḍvān gibi bir ān unutulmaz
5. Hākānī unutmam o gülüñ cevr ü cefāsın
Zāhir bu ki ḥaḳḳ-ı ni' ām u nān unutulmaz

²⁷⁴

HD, 201. G, s. 297.

3a ḥürmet: ḥizmet HD.

-294-²⁷⁵**Hākānī***Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün*

1. Ey gönçe-dehen vaşl ile hicrān unutulmaz
Ol demde olan çāk-i girībān unutulmaz
2. Şabr itmek ile Yūsuf-ı maqşūd ele girse
Endūh-ı ğam-ı külbe-i aḫzān unutulmaz
3. 'Uşşāka elüñden geleni eylemeseñ de
Luţfuñ senüñ ey ḥusrev-i ḥübān unutulmaz
4. Mührüñle durur dürc-i ğamuñ maḫzen-i dilde
Oldıysa ne var ḥāk ile yeksān unutulmaz
5. Hākāniye diñ cevrum unutsun dir imişsin
'Älemde şehā luţf ile iḥsān unutulmaz

[90a]

-295-²⁷⁶**Şerīf Şabri***Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

1. 'Aqlımız aldı ḥaṭ-ı nev-ḥiz ile ol la'l-i nāb
Güyyā nüş eyledük dārū ile memlū şarāb

²⁷⁵ HD, 184. G, s. 280.

4a mührüñle: mihrüñle HD.

²⁷⁶ SD'de bulunamadı.

2. Reşk-i ruhsāruñla mir 'ātuñ qararmışdur dili
Şanma kim aña şalupdur 'aks o zülf-i nīm-tāb
3. Bir kenāra irmeyünce nice ārām eylesün
Düşdi baħr-i 'ışķuña cānā dil-i pür-ıztırāb
4. Jāleler şanma görince ruħlaruñ dūr dōkdiler
Eyleyüp gülşende güller reng ü rūyuñdan hicāb
5. Sīhdür nāz-ı cefāda lālezār içre çemen
İtmege bezm-i güle bülbüllerüñ bağrın kebāb
6. Ol perī-rūyı bu gün bulmadılar mey-ħanede
Cām döndi yürüdi her yaña çalındı rebāb
7. Cām-ı ğam-fersāda Şabri' özge ħālet yoķ mıdur
Kim yine mesrūr olur ħātır içinden içseñ āb

-296-²⁷⁷

Emri

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Pā ķomışdur fark-ı mihre perçemüñ
Zerre-i nā-çizde yoķdur femüñ
2. Bu leṭāfetde görürken la' lüñi
Öykünürmiş taş başına ħātemüñ

²⁷⁷ ED, 267. G, s. 160.

3. Yār şanma kendüziñe ‘ aklı sen
Ey göñül kanlu yaşıñdur hem-demüñ
4. Dilde her dāğ-ı belā bir topdur
Fethi için kal‘ a-i derd ü ğamuñ
5. Āh-ı āteşnāk zerrīn ser-‘ alem
Pādişāhısın be Emri ‘ ālemüñ
- [90b]

-297-²⁷⁸

Şerīf Şabrī Efendi Terkīb-bend

Mef‘ ūlū Mefā‘ ilū Mefā‘ ilū Fe‘ ūlūn

1. K̄or mı zek̄anın sāk̄ī-i devrān elimizde
T̄urmaz k̄adeh-i bezm-i gūlistān elimizde
Yüz sürmege sūnbül gibi her ān elimizde
Olmaz mı ser-i zūlf-i perīşān elimizde
K̄almazsa eger ol gūşe-i devrān elimizde
Elden ne gelür çāk-i girībān elimizde
2. İllerle durur oturur ol şūh-ı sitemkār
Bir ğonçe gibi t̄utmuş anuñ dāmenini h̄ār
Yüz sürmek için zūlf-i siyāhı gibi her bār
T̄utsağ etegini elimizden çeker aġyār

²⁷⁸ SD’de bulunamadı. Bu şiir terci-benddir. Terci-bend için bkz. (Akün 2013: 110-114; Kurnaz ve Çeltik, 2013: 399-402).

Çalmazsa ger ol gūşe-i dāmān elimizde

Elden ne gelür çāk-i girībān elimizde

3. Yoluñda ğubār-ı reh-i ‘ ıŝķ olmuşdur ammā

Ayağuña yüz sürmede başdı bizi ā‘ dā

Bizden etegin silker iseñ de yine cānā

Elden kıomazuz dāmen-i iħsānuñı kıať‘ a

Çalmazsa ger ol gūşe-i dāmān elimizde

Elden ne gelür çāk-i girībān elimizde

4. Gördük ki ser-i kūyuña çıķmıŝ o perī-zād

Biñ nāz ile tenhā ŝalınur nite ki ŝimŝād

Çāk idüp aña yaķamızı didük idüp dād

Ey ser-keş-i dāmān-keŝān ey gözi cellād

Çalmazsa ol gūşe-i dāmān elimizde

Elden ne gelür çāk-i girībān elimizde

[91a]

5. Benden çeküñ el didi bize ħıŝm ile cānān

Yırtup yaķamız lāleveŝ olsaķ n’ola ‘ üryān

Kuhsār eteginde olup āvāre vü ħayrān

Mecnūn gibi ŝabri olunuz ‘ āleme destān

Çalmazsa ger ol gūşe-i dāmān elimizde

Elden ne gelür çāk-i girībān elimizde

-298-²⁷⁹

Ḳıṭ' a Velehū

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Beni ağlan ki ḳoyup kendü elümle gemiye
Sāḫil-i ğurbete ṣaldum o büt-i ra' nāyı
2. Bilmedüm ḳıymetüñ anuñ zarar itdüm hayfā
Şan ki atdum deñize bir güher-i yektāyı

-299-

Lāedri

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Gice peymāneyi meclisde hilāli şandum
Seḫeri şa' şa' a-i bādeyi eli şandum
2. Bezm-i gülşende görüp bādeyi ḳopdı yüregüm
Ol yüzi gül lebi mül ruḫları alı şandum
3. Göñlümi çāh-ı zeneḫdānuña pertāb itdüm
Bir Ḥabeş bekler imiş ben anı ḫālī şandum

²⁷⁹

SD'de bulunamadı.

[91b]

-300-²⁸⁰**Şabri Efendi Raḥmetullāhi ‘ Aleyh***Mefā‘ ilünMefā‘ ilünMefā‘ ilünMefā‘ ilün*

1. Düşüp gül ḥasretinden ḥārḥāra bülbül-i şeydā
Seher başlar hezārān āh u zāra bülbül-i şeydā
2. Tenin şad çāk ider şemşir-i ḥār olmaz yine mecrūḥ
Olur güller yolında pāre pāre bülbül-i şeydā
3. Seher çıkdı cemende maḥmilinden gönçe Leylives
Demidür dönse Qays-ı bī-ḳarāra bülbül-i şeydā
4. Fiḡān itmekde yoḳdur ihtiyārı bāḡ-ı kūyuñda
Ne var dinse dil-i bī-ihtiyāra bülbül-i şeydā
5. Ğurūr-ı ḥüsn ile nāz u niyāz itmekde sulṭānum
Saña gül öykünür Şabri-i zāra bülbül-i şeydā

-301-²⁸¹**Velehū Raḥmetu’llāh***Mefā‘ ilünMefā‘ ilünMefā‘ ilünMefā‘ ilün*

1. Şurāḥī gönçe gül sāḳī çemen bezm-i şarāb ancak
İder feryādı bülbül germ olup mest [ü] ḥarāb ancak

²⁸⁰ SD’de bulunamadı.

²⁸¹ SD’de bulunamadı.

2. Gözinde mey yanar par par ʿ izārı sīne-çāk olmuş
Gider mestāne gördüm bir şeh ammā āftāb ancak
3. Nazar kılmaz geçer kūyuñda görse husrev-i dehri
Dilā ol şūḥ-ı bī-pervā ʿ aceb ʿ ālī-cenāb ancak
4. Yatur müjgānum içre şubḥa dek her şeb gözüm nūrı
Ḥayālūñ şāhına hicrūñde çeşmüm cāme-ḥvāb ancak
5. Olup āvāre sāğardan senūñle baş kaldurmaz
Fenā bezminde ey Şabri hevādaruñ ḥabāb ancak
- [92a]

-302-²⁸²

Fuzūlī

Mefāʿ ilün Feʿ ilātün Mefāʿ ilün Feʿ ilün

1. Kemāl-i ḥüsn virüpdür şarāb-ı nāb saña
Saña ḥelāldür ey muğ-beçe şarāb saña
2. Lebūñ suʾāline virmez cevāb ʿ uşşākuñ
Suʾāl olur ise bu senden nedür cevāb saña
3. Cezā güninde şorılmaz ḥaṭālar eyledigūñ
Yeter fiğān ile ben virdigüm ʿ azāb saña

²⁸²

FUD, 18. G, s. 139.

4b ki şanma: 6b sağınma FUD.

-M: 2. ve 5. beyitler FUD.// sual kelimesi hemzesiz yazılmış.

4. Şafâ-yı cevher-i tîğından umma kām ey dil
Ki şanma şu vire ey teşne ol serāb saña
5. Fuzūlî başuña ol serv sāye şaldı bu gün
‘Ulüvv-i rif‘ at ile yetmez āftāb saña

-303-²⁸³

Eyzān Velehū

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Kıoymaduñ sākin-i kūyuñ olına peykānuñ
Bir içim şu ile ağırlamaduñ mihmānuñ
2. Nāvek-i ğamze dirîğ eyleme ‘aşıklardan
Kesme erbāb-ı vefādan nazar-ı ihsānuñ
3. İstegüñ cān idi hāk-i rehüñe tapşurdum
Yitdi ol hod yirine şimdi nedür fermānuñ
4. Dād-ḥ‘āham saña daḥı ne çekersin benden
Yoğ mı vehmüñ ki tutam ḥaşr günü dāmānuñ
5. Vaşl eyyāmı revān yāre fedā eylemedüñ
Ey Fuzūlî ğam-ı hicrān ile çıksun cānuñ

²⁸³ FUD, 160. G, s. 207-208.
1a kıoymaduñ: kıymadın FUD.
4a daḥı: 5a dāmen FUD.
-M: 4. ve 6. beyitler FUD.

[92b]

-304-²⁸⁴**Mu' ammā Be-İsm-i ' Ālī***Mef' ūlū Fā' ilātū Mefā' ilū Fā' ilün*

1. Ānān ki ḥāk-rā be-naẓar kīmiyā konend
Eyā buved ki gūşe-i çeşmī be-mā konend

-305-

Muḥammed*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Gıtmez ağızından sipās-ı lā-yezāl
Eyledüm nām-ı şerīfi birle ḳāl

-306-²⁸⁵**' Ālī***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Mī-bored zülf-i ḥod zi-bed-fi' lī
Sūḥt ān bī-vefā cihānī-rā

²⁸⁴

Çeviri: Toprağı bakışlarıyla iksire çevirenler acaba bize de şöyle bir göz ucuyla bakarlar mı?

²⁸⁵

Çeviri: O vefasız, zülfünü kötü fillerden çekti de bütün bir cihanı yaktı.

-307-

Muşlı*Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün*

1. Çeküp pā hāş u 'āmdan çün ki Mecnūn
Didi kim bana yārüm Leylī gelsün

-308-

Muşlı*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

1. Ey muşallī n'ola şānuñ düşürürseñ her bār
Gözüne karşı gelür halkā-i zülf-i dildār

-309-

Ahmed*Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün*

1. Elif kıddüñ görüp zülfüñ gibi oldum perişānuñ
Meded kıl götürüp pāyüñ müşerref eyle sulţānum

-310-

Celāl*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

1. Üç otuzla bir otuz bir ad olur
Bu mu'ammāyı bilen üstād olur

-311-

Mu' ammā ve Laṭīfe-i Zībā*Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün*

1. Çu dīdem mīr ²⁸⁶(?) kon bālā vü ser zīr

Nihādem ber-ser-i kūneş ser-i kīr

-312-

Çenār Li-Muḥarririhi*Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Çār faşl içre ger se ger ḥamsīn

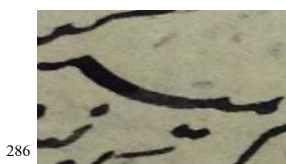
Zāhir olur bürüdet-i dīrīn

-313-

Muḥammed Li-Muḥarririhi*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. N'ola muḥtāc-ı medd olsa dem-ā-dem āh-ı dil

Ebrūvān u kāmēt u çeşmi temāşāsındayum

[93a]

-314-

‘Iydî Çelebi

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Ey haṭ-ı müşgîn ğubârı fitne-gerd-i rûzgâr
Oldı dil zülfün ğamıyla reh-neverd-i rûzgâr
2. Bir niġâh-ı pür-zevâneñ itmede biñ cân telef
El-âmân ey şaf-şiken Rüstem-neberd-i rûzgâr
3. Düzd-i çeşm ü Hindü-yı ħâlün olaldan dil-nişîn
Serden eksük olmadı bir tâze derd-i rûzgâr
4. Bulmadı Mecnün nesim-i hü-yı Leylâdan eşer
Çekmeyince deşt-i ğamda germ ü serd-i rûzgâr
5. Yine bir nev-ṭarz-ı rengin naẓma olduñ naḫş-bend
Âferin ey ‘Iydî-i üstâd-ı merd-i rûzgâr

-315-²⁸⁷

Rubâ‘î-i Ḥākânî

Teng-dehen-i tu ey büt-i ħür-nijâd

Şubhâna’llâh çi teng u şirîn uftâd

²⁸⁷ DHŞ’de bulunamadı.

Çeviri: Senin dar ağzın ey huri yaratılışlı güzel, subhanallah ne kadar da küçük ve tatlı. Sanki balarısı binlerce hileyle gül yaprağını sokmuş da bal koymuş üzerine.

Güyā be-hezār ḥīle zenbūr-ı ʿasel

Ber-berg-i gülī nīş zed u nūş nihād

[93b] BOŞ SAYFA

[94a]

-316-²⁸⁸

Şabri Rahmetu'llāh

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Şevk her dilde bulunmaz dil-i dānāda olur
Şeb-çerāğı arama cūyda deryāda olur
2. ʿIşkı tursun ko mecāzī ise de gönlünde
Āb-ı engūr ḥum içre giderek bāde olur
3. Gerçi kim ʿaql gider varılacak meykedeye
Hele bir pāre kişi kayddan āzāde olur
4. Çok zamāndur çıkalı ḥātır-ı vīrānumdan
Şimdi dīvāne gönül kūy-ı dil-ārāda olur
5. Nazm-ı Şabride n'ola jeng-i tekellūf yoğ ise
Böyle pākize ğazel āyīneveş sāde olur

²⁸⁸

SD, 42. G, s. 154.

2a giderek: tırarak SD.

-317-²⁸⁹**Şabri***Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

1. Ādem bu bezm-i dehr-i dil-ārāya bir gelür
Bil ẓadr-i 'ömriñi kişi dünyāya bir gelür
2. Dünyā için vücūdıñı şarf etme yok yire
Naqd-i ẓayāt merdüm-i dānāya bir gelür
3. Ey baht ẓıfz it anı meded bād-ı ğuşşadan
Şem' -i ümīd bezm-i temennāya bir gelür
4. Tarḥ itmesün dili der-i dildārdan raḳīb
Mecnūn-ı 'ışk kūçe-i Leylāya bir gelür
5. Yeksān gelürse n'ola dile ẓahr u luḫf-ı dost
Zehr ü şarāb 'āşık-ı şeydāya bir gelür
6. Şabri sefine-i süḥanum gibi ḥāşılı
Fülk-i ḥayāl sāḫil-i ma' nāya bir gelür

[94b]

-318-²⁹⁰**Şabri-i Şerîf***Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ülün*

1. Cevrũn çeker inler dil-i nā-şād elũnden
Feryād senũn ey şeh-i bî-dād elũnden
2. Dil dā'ireveş sille-ğör-ı dest-i ğamuñdur
Ey zũlf-i siyeh ħāşılı feryād elũnden
3. Zannum bu ki maşşerde de mazlũm dil-i 'ıřķ
Kurtulmaya ey ğāmze-i cellād elũnden
4. Lāyık mı şabā bāğda her laħzā hezāruñ
Esbāb-ı neşātı ola ber-bād elũnden
5. Sāķi-i sũħansın şunulur 'āleme Şabri
Peymāne-i pür-feyz-i Ĥudā-dād elũnden

²⁹⁰

SD, 139. G, s. 251.

5a Ĥudā-dād: Ĥudā dād SD.

-319-²⁹¹**Şabri***Mef'ülü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün*

1. Gird-âb-1 belâ dâ'ire-i şoḥbetimüzdür
Zehr-âb-1 cefâ âb-1 ruḥ-1 'işretimüzdür
2. Bīmār-1 ğamuz şöyle ki nüh cür'a-i şîşe
Tâb-efgen-i dûş-1 dil-i bî-tâḳatimüzdür
3. Ol neş'e-i feyziz ki dil-i pür-ġam-1 'âlem
Muḥtâc-1 mededkârî-i keyfiyyetimüzdür
4. Ser-mest-i mey-i 'işve iken ğamze-i dilber
Ḥasret-keş-i cām-1 dil-i pür-ḥâletimüzdür
5. Biz mürşid-i bîdâr-dilân-1 şeb-i derdüz
Ġavġâkede-i rüz-1 cezâ ḥalvetimüzdür
6. Bî-ḥavf u recâyuz ki Ḥalîlulâh-1 'ışkuz
Âteşgeh-i ğam bâġçe-i râḥatımızdur
7. Şabri biz o Hızr-1 süḥanız k'âb-1 ḥayātuñ
Ṭarḥ-efgeni mevc-i nefes-i himmetimüzdür

²⁹¹

SD, 68. G, s. 180.

3a neş'e: neşve SD.

6b Âteşkede: Âteşgeh SD.

7b Ṭarḥ-efgeni mevc-i nefes: Ṭarḥ-efgen-i mevc-i nefes SD.

[95a]

-320-²⁹²**Şabri-i Şerîf***Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün*

1. Dili cismümle hûbân kim yem-i hicrâne şalmışlar
Şarup bir tahteye ğam mürdesin 'ummâne şalmışlar
2. Uzatmışlar dil-i dīvānenüñ zincîr-i sevdâsın
O meh-rûlar zülf-i pür-hamın dāmâne şalmışlar
3. Ğazâl-i mihr iseñ de şaķın ol âvârelerden kim
Kemend-i dūd-ı âhı günbed-i gerdâne şalmışlar
4. Zülâl-i vaşluña dil-teşne olan pîrler Hızrı
Sebū-yı himmet ile çeşme-i hayvâne şalmışlar
5. Nice 'aql u bî-huş olmasun bir cām ile Şabri
O ruĥlar yine 'aksin bâde-i raĥşâne şalmışlar

²⁹²

SD, 37. G, s. 149.

-321-

‘Urff²⁹³

Ey merg me-rā zi-yār-ı şermende me-kun

Nevmîdem ez-ân gevher-i erzende me-kun

Yār âyed u cān reved Hūdāyā nefesî

Mühlet dih u der-ķıyāmetem zinde me-kun

-322-²⁹⁴

Şerîf Şabrî

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün

1. Hādîş-i ķand-i la‘lin dil derūn-ı sînedden söyler
‘Aceb tūṭî-i gūyādur pes-i âyînedden söyler
2. Ser-i zūlf-i siyāhuṇda söz açsa n’ola sîneṇden
Göñül bir mağribîdür söylese gencînedden söyler
3. Cihānda ceyb-i istiğnāya ser çekmiş gedāvārdur
Şeh-i zerrîn-ķabāya hırķa-i peşmînedden söyler
4. Raķîbe yār luṭf ile hiṭāb eyler baña ammā
Dehān-ı hışm ile düşnām edüp hep kînedden söyler

²⁹³ KUŞ, 3. Cilt Harf-i Nun- 20. Ru, s. 874.

Çeviri: Ey ölüm! Beni utangaç yârimden ayırma; umutsuz olsam da o kıymetli cevherden beni sen yine de ayırma. Sevgili geldi, can gitti; Tanrım bir nefescik mühlet ver, kıyamette beni hemen diriltme.

²⁹⁴ SD, 40. G, s. 152.

3a gedāvārdur: gedā vardur SD.

5. Añup mestâne cüş eyler şafâ-yı bezm-i dildârı

Daği Şabrî neşâ-ı bâde-i düşîneden söyler

[95b]

-323-

Sultânü'ş-Şu'ârâ Tarzî

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Āh kim ol mecmu' ü'l-bahreyn-i 'ilm ü ma' rifet

Kāşif-i ser-püş-ı sırr-ı ma' nevî vü meşnevî

2. Nağd-i vaqt-i gavş-i a' zam reng ü büy-ı gülşenî

Şu' le-i Monlâ Celâle'd-dîn ü Şemsün pertevi

3. 'Ārif-i eṭvâr-ı esmâ Şeyḥ-i Maḥmūdü'ş-şifât

Fark-ı ba' de'l-cem' e vâşıl Bâyezidüñ serveri

4. Gülşen-i cennet-ḥıyâbân-ı liķâyâ 'azm ile

Ḳıldı ḥasret-keşlerin ğam tekyesinde münzevî

5. Ṭab' -ı deryâ feyzine eylerdi 'ışk u merḥabâ

Meşnevide ḥamsesin görnüş olaydı Dihlevî

6. Eyle merd-i bî-riyâ görmüş degüldür bu ' acüz

Gerçi çok boş kaldı erlerden bu dünyâ evi

7. Mazḥar-ı nūr-ı Hudâya ḥarf atar lâ-büd ' avâm

Nağş virmez mâh-ı tâbâna kilâbuñ ' ev' evi

8. Ey serāyir-dān-ı bī-hemtā muvaffaq kıl bizi
Naş ola hemvāre dilde her çi geştī bed-revī
9. Biñ te'essüfle didi Tarzī anuñ tārīhini
Gitdi bil Hulvī gibi dānende pīr-i ma' nevī

-324-

Tārīḫ

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. 'Acāyib ḫayra girdi sīm-keş başı Sikender Beg
Döküp sīm ü zeri bu çeşmesāre urdı bünyānı²⁹⁵
2. Bināsı sedd-i İskender şuyı āb-ı ḫayāt olmuş
ḫayāt-ı sermedī buldı Hızırveş nūş iden anı
3. Şafā-yı ṭab' ile Sā' ī bunuñ itmāmı tārīḫin
Didüm bulmuş Sikender 'aynı ile āb-ı ḫayvānı

[96a]

-325-²⁹⁶

Tārīḫ-i Mantıḫī

Fa' ilātün Fa' ilātün Fa' ilün

1. Gürci Pāşā hazret-i ḫā' im-maḫām
Ol Muhammed-nām u Maḫmūdu'ş-şifāt

²⁹⁵ Mecmuada bu kelime “bünyādı” şeklinde, kafiye gereği düzeltildi.

²⁹⁶ MD'de bulunamadı.

2. Şu gibi aḳsa ayağına n'ola
Teşne-gān-ı selsebīl-i iltifāt
3. Zātıdur ser-çeşme-i cūd u kerem
Baḫr-i iḫsānı muḫīṭ-i kā'ināt
4. Şerbet-i āb-ı zülāl-ı luḫfıdur
‘Āleme ser-çeşme-i feyz-i ḫayāt
5. Ḫayr için bir çeşme bünyād itdi kim
Vaşfını işrāb ider ‘azb-i Fırāt
6. Didi hātif Mantıķı tārīḫini
Oldı cārī çeşme-i āb-ı ḫayāt

-326-

Tārīḫ Berāy-i Çeşme-i Derviş Paşa

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

1. Deryā-yı cūd u ‘ayn-ı kerem çeşme-i seḫā
Derviş-ṭab‘ ḫazret-i pāşā-yı kām-rān
2. İtdi sebīl ‘āleme bir cūy-ı selsebīl
Tārīḫ dindi *fīḫā ‘aynāni tecrīyān*²⁹⁷

²⁹⁷

İçlerinde akan iki pınar vardır (Rahman/50).

-327-

Tārīḥ fi senneti 1055*Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. Göz göz itdüm dâğ yaqđum ŧerha çekdüm s̄neme

Tā görenler fehm ide tārīḥ-i sūr-ı mirdür

[96b]

-328-²⁹⁸**Tārīḥ-i Hüdâyi Berây-i Haḥḥaḥ Kara Hişâri***Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Merd-i kâmil Kara Hişâri kim
Raḥmet ide aña Laḥif [ü] Habir
2. Bu cihân yazusından el çekdi
Ol hûner ŧaḥibi o p̄ir-i debir
3. Nâyveş ḥâme-i sihir-sâzi
Olmuş iken elinde pür-taḥrir
4. Dil-ŧikest oldu ŧimdi mâtemde
Eyledi çok nefir-i nâle ŧarir
5. Didi tārīḥini Hüdâyi anuñ
Geçdi ḥayfâ Kara Hişâri-i p̄ir

²⁹⁸ Hayriye Türkoglu Köse'nin hazırladığı "XVI. Yüzyıl Dîvân Şâiri Hudâyî Hayatı-Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni" ve Mehmed Demiralay'ın hazırladığı Hüdâyî-i Kadîm Divanı'nda bulunamadı.

-329-²⁹⁹**Tārīḫ-i Cevrī Berāy-i Ḥānende Südci-zāde***Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. ' Aceb mi dā 'ireveş olsa s̄inemüz pür-tāb
Derūnumuzda ' alev aldı āteş-i ālām
2. Kanı o bülbül-i gülzār-ı mūsikī ki anuñ
Virürdi nağme-i şirini rūḥa zevk-ı müdām
3. Uşūle uymaduğın gördi devr-i eyyāmuñ
Sükūta vardı idüp nağş u şavt u kārı tamām
4. Zamān-ı fevtine tārīḫ içün didi Cevrī
Kıla maḥāfil-i cennetde Südci-zāde maḥām [h. 1037]
[97a]

-330-³⁰⁰**Ḥāḳānī***Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Tiğ-ı müjgānuñ ider bağrını Cibrilūñ çāk
İder ol gamze-i ḥūnī Melekü'l-Mevti helāk
2. Muṭṭaşıl çarḥdadur kendilerin bilmezler
Mihr-i ruḥsāruñ ile mähveşān-ı eflāk

²⁹⁹ CD, Tarihler-76, s.325-326.

-M: 4 beyit CD.

5a zamān: zebān CD.

³⁰⁰ HD, 277. G, s. 373.

3. Akıdursa şu gibi çeşme-i hürşīdi n'ola
 Āftāb-ı fülk-i hüsndür ol 'arız-ı pāk
4. Dest-i hūn-rīziñe qurbān olayın gel sākī
 Meclisi kanum ile ğarqa-i hūn it bī-bāk
5. İmdi Hākānī o gözler ki bu gün ben gördüm
 Ğamzesinden niçe merdümler ola tu' me-i hāk

-331-³⁰¹

Güfti

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Nedür şikāyetün ey dil ğamuñ nesin gördük
 Bağılsa feyz-i dil-i hürremün nesin gördük
2. Cihānda ğonçe-i cāmından almaduğ behre
 Güşāyiş-i gül-i bāğ-ı Cemün nesin gördük
3. Cihānda ye's ile ey bü'l-heves şüküfte-dil ol
 Kerīm imiş tatalum Hātēmün nesin gördük
4. Hemīşe töhmet-i dānişle hasret-ālūdız
 Ümīd-perverī-i 'ālemün nesin gördük
5. ' Aceb mi ülfetī-i vaḥşiyānemüz Güfti
 Bu cilvegehde benī Ādemün nesin gördük

³⁰¹ GD, 164. Gazel, s. 333.
 3b Cihānda: Hücüm-ı GD.
 4a Hemīşe: Tamām-ı GD.

[97b]

-332-³⁰²**Hākānī-i Rūmī***Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün*

1. La' l-i nā-yābuñ muşaffā bāde-i engürdan
Gerden-i pāküñ mücellā şem' a-i kāfürdan
2. Çeşme-i mihrüñ fūrūğından ferāgāt eyleyüp
Meh çerāğın yaqar ol ruhsāre-i pür-nürdan
3. Bezme geldüñ sākīyā dīdār gördük dün gice
Gūyīyā berq urdı envār-ı tecellī Tūrđan
4. Muırıb-ı mey-ıhane bir dil-keş ser-āğāz itdi kim
Gökde āheng itdi şandum hūrlar māhūrđan
5. Serde sevdā-yı ğam-ı zülfin görüp Hākānīyā
Başuma bir tād giydüm şandılar semmürđan

³⁰²

HD, 414. G, s. 510.
3b dīdār: dīldār HD.

-333-³⁰³**Hākānī***Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün*

1. Pehlūda görüp dehşetüm ol kân-ı ma'ârif

Biñ nâz ile güldi didi *el-hā'yinü hā'if*³⁰⁴

-334-

Bāqī Efendi*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

1. Sahn-ı gülşen mülk-i Bağdād oldı āb-ı cūy Şaṭ

Yāsemenler şu yüzinde seyr ider mānend-i baṭ

2. Sahn-ı bāğı tıtdı encüm gibi nergis şöyle kim

Mestler fark eylemez yirden gögi eyler ğalaṭ

3. Bir Gülistān yazdı bir ay içre faşl-ı nev-bahār

Lāle yir yir sürh olupdur sebze ḥaṭ seb-nem nuḳaṭ

4. Aldılar ol şem'-i bezm-ārāyı aġyār ortaya

Zāhir oldı nükte-i *lā-hayre illā fi'l-vaşaf*³⁰⁵

5. Ḥatt-ı la'lin Bāqiyā ol ğonce-i nev-restenüñ

Seyr idenler ḥandānuñ olmaḳdur bu ḥaṭ

³⁰³ HD, 242. G, 1. beyit, s. 338.
güldi: geldi HD.

³⁰⁴ Hain, korkak ve ürkek olur.

³⁰⁵ Hayr ancak ortadadır.

[98a]

-335-³⁰⁶**Feyzî***Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün*

1. Egerçi hâl-i dil-i dâğ dâğ müşkildür
O şühdan yine ammâ ferâğ müşkildür
2. Fiğân-ı bülbül-i zâra taħammül eyleyemem
Esîr-i ışka temâşâ-yı bâğ müşkildür
3. Şarâbı kendiñ içür sâķiyâ ki bî-tâbem
Dürüst tırmağ elümde ayağ müşkildür
4. Nigâh-dâşte kıl penbelerle dâğ-ı dilin
Bulunmağ ancılayın şeb-çerâğ müşkildür
5. Hâsûdı diñleme Feyzî ki bülbül-i bâğa
Telezzüz-i eşer-i şavt-ı zâğ müşkildür

³⁰⁶

TFD, 13. G, s. 13.

1a dil-i: dil TFD.

3a bî-tâbem: bî-tâbum TFD.

4a dâğ-ı dilin: dâğ-ı dilün TFD.

5a Hâsûdı: Hürî TFD.

5b Telezzüz-i:Telezzüz ü TFD.

-336-³⁰⁷**Hākānī***Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün*

1. Terk-i mey-hāne mezāḳ ehline kemdür dirler
Tevbe-i şan' at-i Cem müriş-i ğamdur dirler

-337-³⁰⁸**Şehri***Mef' ulü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ulün*

1. Bī-hūde-fiğānam serv-berg-i semenüm yoḳ
Nev-bülbül-i ' ışḳam müte' ayyin çemenüm yoḳ
2. Ya' ḳūba nazār ben ne ḳadar hāne-ḫarābem
Kim şoḫbet-i ğam itmege beytü'l-ḫazenüm yoḳ
3. Ol Yūsuf-ı üftāde-be-çāh-ı elemem kim
Medd-i elif-i āhdan özge resenüm yoḳ
4. ' Işḳ itdi baña manşıb-ı pervāneñi iḫsān
Gör baḫtı ki sūzān olacaḳ encümenüm yoḳ

³⁰⁷ HD, 71. G 1. beyit, s. 167.

kemdür: kimdür HD.

³⁰⁸ ŞD, 76. G, s. 314.

1b serv-berg: gül-berg ŞD.

3a elemem: ' ademem ŞD.

3b elif: nefes ŞD.

4. beyit: 5 beyit ŞD// 4a manşıb: 5a neş'e ŞD.

5. beyit: 4. beyit ŞD.

6a güftār ile pürdür: küfr ile pürdür ŞD.

5. Sūdāger-i nevmīd-i metā^ç -ı dü cihānem
Bī-bāk-rev-i kâfileyem rāh-zenüm yoğ
6. Şehri^ī gibi güftār ile pürdür göñül ammā
İzhār-ı kemāl itmek için berhemenum yoğ

-338-³⁰⁹

Şehri^ī

Fā^çilātün Fā^çilātün Fā^çilātün Fā^çilün

1. Bağtı gör bir şeb-ıhayāl-i şāhid-i mađşūdumı
Āğuş-ı efkāra çeksem şüret-i kābūs olur
[98b]

-339-³¹⁰

Ĥākāni^ī-i Rūmi^ī

Mef^çülü Mefā^çilü Mefā^çilü Fe^çülün

1. Bir demde şehā itmede biñ mürdeyi ihyā
Āyīn-i Mesīhāyı ider leblerün icrā
2. Fāş eylemedüm ^çāleme sırr-ı ğam-ı ^çışkuñ
Bir yaña ben oldum şanemā bir yaña dünyā
3. Dillerde elem kalmadı gün gibi olaldan
Ĥürşid-i ruđuñ evc-i leđāfetde hüveydā

³⁰⁹ ŞD, 33. G, 4. beyit, s. 271.

gör: kör ŞD.

³¹⁰ HD, 10 G, s. 106.

4. Gösterdi cemâlinde anuñ rûy-ı Celâli
Ğâlib ħam-ı ebrûsı durur maẓhar-ı esmâ
5. Ĥākānî gönül tahtını ol şâha ezelden
Virmiş Melikü'l-ı arş tebârek ve te'âlâ

-340-³¹¹

Velehû

Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün

1. Kenâr-ı kâse-i meyde ħabâb olur peydâ
Kıonuldu şanki leb-i ħavza şîşe-i şahbâ

-341-

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1. Akıtma ħün-ı eşküm bâ' iş-i tuğyân-ı âteşdür
Anuñ her kıatre kıanı mâye-i tufân-ı âteşdür

-342-³¹²

Ĥākānî Raĥmetu'llâhi 'Aleyh

Mef' ulü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ulün

1. Biz maĥrem-i esrâr-ı serây-ı Nebevîyüz
Mensüb-ı ħarîm-i ħarem-i Muştafavîyüz
2. Zâ' f ile ' aceb mi tenimüz dönse hilâle
Evc-i felek-i ma' rifetün mâh-ı neviyüz

³¹¹ HD'de bulunamadı.

³¹² HD, 166. G, s. 262.

3. Yanmışlarıdır āl-i ‘ abā āteş-i ‘ ışkuñ
Biñ kerre didük biz ‘ Aleviyüz ‘ Aleviyüz
4. Yollarda qoruz qāfile-i zühd ü riyāyı
Biz bādiye-i meykedenüñ rāh-reviyüz
5. Biz zerre qadar añlamazuz dest-i qazādan
Hāqānī rızādur işimüz Murṭāzaviyüz
- [99a]

-343-³¹³

Tārīḫ-i Cevrī Berāy-ı Mūsā Bey Fātiḫ-i Bağdād Sulṭān Murād

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

1. Mūsā Çelebi kim yed-i beyzā-yı keremle
Hürşid gibi ‘ āleme ihsān idi kārı
2. Olmışdı hülüş ile şehenşāh-ı cihānuñ
Hem bende-i dil-dādesi hem mūnis ü yārı
3. Būy-ı gül ü aḫlāq-ı laṭīfiyle virürdi
Eyyām-ı ḫayātı eşer-i feyz-i bahārı
4. Görseydi eger ḫüsn-i dil-ārāsını Yūsuf
‘ Işq ile Züleyhā gibi qalmazdı qarārı

³¹³ CD, Tarihler 78, s. 326.

3a gül ü: gül-i CD.

5. Nā-ḥaḳ yire z̄ulm ile şehīd oldu o mazlūm
Menzilgeh ola Ḥaḳḳuñ aña ḳurb-ı civārı
6. Cevrī didi tārīḥin idüp Ḥaḳḳa münacāt
Mūsāya cemāliyle tecellī ḳıla Bārī

-344-³¹⁴

Tārīḥ-i Şabri Berāy-ı Maḳtūl Defterdār Maḥmūd Paşa

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1. Ḳanı Maḥmūd Efendi ḳanı ol zāt-ı şerīf
Ḥaḳ idüp tiġ-ı ḳazā itdi vücūdın nā-būd
2. Aldı cellād-ı felekbaşın anuñ ḥayfā ḥayf
Raḥmetin ide ziyādedilerüz Ḥayy-ı vedūd
3. Cümle erbāb-ı ḳalem rāzī vü şākirler idi
Ḥaḳ ta‘ālā ola andan daḥi dā‘im ḥoşnūd
4. Defter-i ‘ömrin ecel dürdü o defterdāruñ
Şaġdan şuna Ḥudā nāmesin oldur maḳşūd
5. Ḳatlini gūş idicek Şabri anuñ tārīḥin
Didi cennet ola yā Rabbi maḳām-ı Maḥmūd

³¹⁴

SD’de bulunamadı.

[99b]

-345-³¹⁵**Tārīḥ-i Ḥayret-fezā-yı Yaḥyā-yı ‘Atīḳ***Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

1. Yaptı bu ‘ālī maḳāmı açdı cennet ḳapusın
Cāmi‘ü’l-ḥayrāt olan sulṭān-ı ehl-i iḳtidā
2. Ḥayr ise ancaḳ olur Allāh mübārek eylesün
Bu iki mıṣra‘ ‘aceb tārīḥ düşdi ḥāliyā
3. Şāhibü’l-cum‘ası Şeh-i Süleyimān³¹⁶-ı zamān
Cāmi‘-i bālā ta‘ālā’llāh ‘aceb ‘ālī binā
4. Şıḡdı on tārīḥ bir beyte bu beytu’llāh için
Diñle tafşilini icmālen eyā kân-ı şehā
5. Nūr-ı ‘irfān ile iz‘ān eyler anı nükte-dān
İki mıṣra‘ müstaḳil tārīḥlerdür ḥāliyā
6. İki mıṣra‘ cevherisi iki mıṣra‘ sādesi
İki vech ile iki tārīḥ-i dīgerdür şehā
7. Evvelinde encüm-i sa‘d ile idenler ḳırān
Sāde-i āḫirle bir tārīḥ olur ‘ibret-nümā
8. Āḫirinüñ ḥāldārı evvelinüñ sādesi
Ma‘nide tārīḥ-i sādes’oldı bī-çün u çirā

³¹⁵ ŞYD ve TYD’de bulunamadı.³¹⁶ Vezin gereği böyle okundu.

9. ‘ Aqlımız āyīnesinde ‘ aynı ile her gürūh
Oldı tārīḡ-i çehār i‘ lām olandan mā‘ adā
10. Bende-i efgende Yaḡyānuñ dilinde bir daḡı
Beyt-i tārīḡe nazīre oldı bu beyt-i du‘ ā
11. Ṭal‘ atıñ mes‘ ūd ide gün gibi Allāhü’l-vedūd
Ola dā’im devletüñ pāyende ey merd-i ‘ aṭā
[100a]

-346-³¹⁷

Tārīḡ-i Feth-i Bağdād Bahāyī Efendi Raḡmetu’llāhi ‘ Aleyh

Mef’ ūlū Mefā’ ilū Mefā’ ilū Fe’ ūlūn

1. Āvāze-i beşrī ile *el-minnetü li’llāh*
Ṭoldı yine gūş-ı dil ü eflāk u merākiz
2. Ḥalḡuñ gözi yollarda iken nā-geh irişdi
Bir peyk-i sepük-seyr iderek ṭayy-i mefāviz
3. Bir ḡayr ḡaber söyledi kim pāye-i ḡadri
Taḡrīr ü beyān ḡavşalasından mütecāviz
4. Şandum dehen-i maṭla‘ -ı ḡūrşīd-i dırāḡşān
Ol dem ki didi ḡazret-i sultān-ı mübāriz
5. Bağdādı alup oldı dili deşt-i ‘ azāda
Dīn rāyetini ḡuvvet-i bāzū ile rākiz

³¹⁷ ŞBD’de bulunamadı.

6. Şemşîr-i ‘adū-sūz-ı dilîrân ile oldı
 Kātlā-yı ‘Acem bist hezārı mütecāviz
7. Tārîhine bir vech ile bu feth-i celîlūñ
 Erbāb-ı hüner olmayıcağ fā’iz ü cā’iz
8. Rūhü’l-kudūs ol dāver-i devrān tarafından
 Fi’l-hāl didi fātiḥ-i iqlīm-i ‘Irākız
 Sene 1048
 [100b]

-347-³¹⁸

Tārîḥ-i Şehrî Çelebi

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1. Aḥsenü’z-zāt-ı cümle-i sādāt
 Ya‘nî Seyyid Mehemmed-i eşbeh
2. Oldı ber-muḳtezā-yı şer‘-i şerîf
 Müte’ehhil o maḥz-ı nūru’llāh
3. Hālet-i inzivācda gūyā
 Oldı āmiḡte dü nūr-ı nigh
4. Didi tārîḥ-i sūrını Şehrî
 Eyledi ictimā‘ şems ile meh

³¹⁸ ŞD, Tarihler 5, s. 387.
 2a ber: bir ŞD.
 3b nigh: nikh ŞD.

-348-

Li-muḥarririhi Berāy-ı Ḥaṭṭ-ı Kāzī-zāde*Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

1. Zuhūr itdi ḥaṭṭ-ı nev-ḥiz-i Kāzī-zāde kim anuñ
Degüldür vaşfa kā' il dāniş ü iz' ān u idrāki
2. ' Aceb zāt-ı şerīf-i nīk-ḥaşlet ḥüb-siretdür
Melek dirdüm aña ger olmasa ḥaṭṭ-ı ruḥ-ı pāki
3. Degüldür ḥaṭṭ benefşe zāhir oldı bāğ-ı ḥüsünde
Yine bir tāze revnağ bağladı rüy-ı ' arağnāki
4. Düşer bu bu'l-' aceb tāriḥ-i ḥaṭṭ ol lāle-ruḥsāre
Bedīd oldı vechinde o gül-güyuñ ḥaṭṭ-ı pāki

[101a]

-349-³¹⁹**Nādiri***Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün*

1. Gitdi Hüseyin Efendi cihāndan hezār ḥayf
Ḥaḳḳā ki zātı virmiş idi dehre zīb ü zeyn
2. Cūd u ' aṭāyı kendüsine bilmiş idi farz
İḥsān u luṭfi zımmetine kılmış idi deyn

³¹⁹ ND, Tarihler 5, s. 293.

3. Bārān-ı ebr-i ma' rifete kilki nāvdān
Mā'ü'l-ḥayāt-ı ilme dehān-ı devātı ' ayn
4. Küttāb-ı pādīşāh-ı cihāna re'īs iken
Ḥakk itdi ḥarf-i zātını ressām-ı ḥāfıķayn
5. Tecdīd olundı şan feza' -ı rüz-ı Kerbelā
Kim ḥalkā ol gün olmış idi girye farz-ı ' ayn
6. Yāsı düşünce herkese tāriḥ için didüm
İrdi meded cihāna yine mātem-i Ḥüseyn

[101b, 102a, 102b SAYFALARI BOŞ]

SONUÇ

Çalışmamıza esas olan “Mecmû’a-i Eş’âr”, İzmir Millî Kütüphanesi’nde, 1628 numarada kayıtlıdır. Mecmuanın mürettibi mecmuada kendi şiirleri de olan Tab’î mahlaslı bir şairdir. Tab’î’nin adı, nereli olduğu ve mesleği hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yazdığı tarih manzumelerinden hareketle onun Kııımlı olduğunu tahmin ediyoruz. Mecmuada Kııımlı şair sayısının çok az olmasına rağmen mecmuanın öne çıkardığı Bahadır Giray Han/Rezmî ve diğer bazı şairler (İydî Çelebi, Nâdirî, Feyzî-i Kefevî, Gâzâyî) de bu görüşü destekler niteliktedir. Mecmuasına kaydettiği Farsça şiirler ve imla hatalarının azlığı onun düzenli bir eğitim aldığını göstermektedir.

Tab’î’ye ait en geç tarihli tarih manzumesi 1724-25 yılını işaret etmektedir. Dolayısıyla mecmuanın bu tarihlerde tamamlandığı düşünülebilir. Mecmuada 12. yy. (Hâkânî-i Şirvânî) ve 18. yy. (Tab’î) arasında yaşamış pek çok şair yer almasına karşılık, mürettip, ağırlıklı olarak 16. ve 17. yüzyıl şairlerinin şiirlerini tercih etmiştir.

Mecmuada bulunan 348 şiirin 181’i gazel, 59’u matla, 56’sı kıta, 25’i müfret, 10’u rubai, 6’sı mesnevi, 5’i tahmis, 2’si kaside, 2’si muhammes, 1’i terci-bend ve 1’i murabbadır.

Mecmuadaki bazı imla farklılıkları, şiirlerin farklı yazılı kaynaklardan derlendiğini düşündürmektedir. “Mecmua-i Eş’âr”da kayıtlı şiirler içinde herhangi bir tezkirenden alınmış bir şiir tespit edemediğimiz için kaynak olarak divanlar ve şiir mecmualarının kullanıldığını düşünüyoruz.

Mecmuada, kaynaklarda rastlanmayan 3 şair yer almaktadır: Hâlî, Melâlî ve mecmuanın mürettibi olan Tab’î. Yeni sayılabilecek şiirler ise şunlardır: Melâlî’nin müseddesi, Cinânî’nin muhammesi, Vahyî’nin tahmisi, Mâkâlî’nin tahmisi; Rezmî’nin gazelleri, Rasîhî’nin gazelleri, Sabrî’nin 4 gazeli, tahmisi, terci-bendi ve kıtası; Azmî, Gâzâyî, Hâlî, Nâzî, Pendî, Sadrî, Sebzî, Şöhretî’nin birer gazeli; Bâhâyî, Hüdâyî-i Kadîm, Mantıkî, Tarzî ve Yahyâ-yı Atîk’in birer tarihi; Arzî’nin 3 rubaisi ve 1 kıtası; Mahremî, İbni Kemâl, Nef’î, Rûhî, Sâ’î, Şehrî, Hulûsî ve Zârî Çelebi’nin birer kıtası ve mecmuanın mürettibi olan Tab’î’nin şiirleri.

Mecmuada Tab'î'nin adına 10 gazel (biri Farsça, biri de tarih manzumesidir), 7 kıta, 7 matla (biri Farsça), 3 müfret ve 1 mesnevi olmak üzere toplamda 28 manzume kayıtlıdır. Bu manzumelerin baş tarafında *Tab'î, li-katibihi, li-muharririhi, nazire-i Tab'î, nazire li-muharrirri'l-fakîr Tab'î* vs. kayıtlar bulunmaktadır. Gazellerin 5'i (Rezmî, Sabrî, Husrev, Sebzî ve Neşâtî), kıtaların 2'si (biri İbni Kemâl'e, diğeri Şehrî'ye nazire), muammaların 1'i (Emrî'ye nazire) ve müfret (Zâtî'ye nazire) başka şairlere naziredir.

Eldeki az sayıda şiirinden hareketle Tab'î'nin bir nazire şairi olduğunu söylemek mümkündür. Onun tetebbu doğrultusunda yazdığı (özellikle Husrev'e yazdığı naziresi) nazirelerinin yanında model şiiri çeşitli bakımlardan tamamlayan (Sebzî'ye yazdığı nazire) nazireleri de vardır. Tab'î'nin gazellerinin dikkat çekici bir yönü tamamının yekahenk ve âşıkane gazeller olmasıdır. Rezmî'nin hikemî yönü, âşıkane yönüne ağır basan gazelini kendi meşrebince ele alarak âşıkane tarafı ağır basan bir nazire yazmıştır. Şiirlerinin konu bütünlüğüne sahip olmasında model aldığı şiirler kadar kendi eğilimlerinin de payı vardır. O, gazellerinin konu bütünlüğünü belirginleştirmek için dilbilgisel öğelerden (bağdaşıklık unsurları, nidalar, paralellikler) başarılı bir biçimde yararlanmıştı. Model şiirlerdeki, yekahenk olmak bakımından *eksik* olan unsurları ve hayâlleri, kendi şiirinde yeniden düzenleyerek tamamlamış ve şiirlerinin daha belirgin bir kompozisyona sahip olmasını sağlamıştır. Tab'î'nin ses bakımından en başarılı şiiri Mehmed Giray için söylediği “-cesine” redifli gazelidir.

Şiir başlıklarının bir kısmında (özellikle Rezmî, Sabrî ve Emrî'nin gazellerinde) kırmızı mürekkep kullanılmış olup çoğunluğu şairin mahlası ve şiirin şekli hakkındadır. Sayıca daha az olmakla birlikte mürettibin şiir zevkini ve şiirden ne beklediğini yansıtmaması bakımından daha önemli olan kısmında secili ifadeler de rastlanır. Başlıklarda geçen ifadelerle göre, Tab'î'nin bir şairde öncelikli olarak aradığı öge, orijinal mana ve hayâldir. Bu vurgu Rezmî ve Emrî'nin şiirlerinin başlıklarında daha sık görülmekle birlikte Sabrî'ye ait başlıklarda da vardır. Ayrıca şiir başlıkları, mürettibin öne çıkarmak istediği şairleri, şiir sayılarına göre daha iyi yansıtmaktadır. Örneğin Hâkânî veya Bâkî'nin şiirleri, Rezmî'den sayıca daha fazla olmakla birlikte şiirlerinin başlıklarında estetik değerlendirme özelliği taşıyan ifadelerle rastlanmaz.

Başlıklarda, şairlerin biyografisiyle ilgili çok az bilgi yer almaktadır. Mecmuada, tezkirelerde yer almayan bu türden bilgilerin sadece bir örneği vardır: Nâzî adlı şairin

Cevri'nin talebesi olarak gösterilmesi. Bunun yanında klasik Türk edebiyatında sadece birkaç edebiyat teorisi kitabında rastlanılan ve yaygınlık kazanmayan “nakîza” terimine bir şiir mecmuasında rastlanması da ilginç durumlardandır.

KAYNAKLAR

- Abdurresûlî, Alî (1316). *Dîvân-ı Hâkânî-i Şîrvânî*, Şirket-i Çâp-hâne-i Sa'âdet.
- Açıkgöz, Nâmık (1986). *Riyâzî Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği (Dîvân, Sâkî-nâme ve Düstûrî'l- 'Amel'in tenkidli Metni)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Açıkgöz, Nâmık (2008). Klasik Türk Şiiri Tenkid Terimi Olarak “Muhayyel”, “Pür-Hayâl” ve “Hayâl-engiz”, 38. *ICANAS Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri*, C.1: 13-20, Ankara.
- Ahmed Cevdet Paşa (2000). *Belâgat-ı Osmâniye*, (haz. Turgut Karabey ve Mehmet Atalay), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ak, Coşkun (1987). *Muhibbî Dîvânı -İzahlı Metin- Kanûnî Sultan Süleyman*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 712, Ankara.
- Akkuş, Metin (1998), *Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Aksan, Doğan (2013). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili (Dilbilimi Açısından Bakış)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Akün, Ömer Faruk (2013). *Divan Edebiyatı*, İSAM Yayınları, İstanbul.
- Akyüz, Kenan-Beken, Süheyl vd. (1990). *Fuzûlî Divanı*, Akçağ Yayınları, İstanbul.
- Altok, Zeynep (2012). “Nazire Mecnûalarına Tarihselci Bir Yaklaşım” *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII-Mecnûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (hzl. Aynur, Hatice vd.), Turkuaz Yayınları, İstanbul, 135-156.
- Altun, Kudret (1997). *Tezkire-i Mucîb (İnceleme-Tenkidli Metin- Dizin-Sözlük)*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Atik Gürbüz, İncinur (2011). *Mecnû'a-i Letâ'if*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydemir, Yaşar (2007). “Metin Neşrinde Mecnûaların Rolü Ve Karşılaşılan Problemler”, *Turkish Studies*, 2/3, 122-137.
- Baysun, M. Cavid (1953). “Hasan-Beyzade Ahmed Paşa” *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, Cilt: X, 321-34.
- Bolat, Elif (2005). *Kabûlî Mustafa Dîvânı (Metin-İnceleme)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bursalı Mehmed Tâhir (1335). *Kırım Müellifleri*, Kitâbhâne-i Sûdî-Matbaa-i Orhaniye, İstanbul.
- Can, Ayşe Hande (?). *Târih-i Kamanîçe (Tahlil ve Metin)*
- <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10727,metinpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 08.06.2016)

- Canım, Rıdvan (2000). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratün'n-Nuzamâ*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Coşkun, Menderes (2014). *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*, Derhâh Yayınları, İstanbul.
- Cürcânî, Seyyid Şerîf (2014). *Ta'rîfât* (çev. Abdülaziz Mecdî Torun, çeviren ve notlarla hzl. Abdulrahman Acer), Litera Yayıncılık, İstanbul.
- Çakır, Zehrâ Vildan (1998). *Hevâyî (Abdurrahman, Kubûrî-zâde) Dîvânı'nın Tenkidli Metni ve İncelenmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1977). *Taşlıcalı Yahya Divanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1980). *Vasfî-Divan (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Çavuşoğlu, Mehmed-Tanyeri, M. Ali (1987). *Zatî Divanı Gazeller Kısmı III. Cild (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 3369, İstanbul.
- Demiralay, Mehmet (2007). *Hüdâyî-i Kadîm (16. yy) ve Dîvânı İnceleme-Tenkidli Metin*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Demirel, Mustafa (1996). *İbn-i Kemâl Dîvan Tenkidli Metin*, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Demirel, Şener (1999). *17. yüzyıl Şairlerinden Şehri (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divanı'nı Tenkitli Metni ve Tahlili*, (Basılmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Derin, Derya (2003). *Abdülgaflar Kırımî'nin Umdet'ül-Ahbarı'na (Umdetü't- Tevarih) Göre Kırım Tarihi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Devellioğlu, Ferit (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dilçin, Cem (düz.), (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Dilçin, Cem (2010a). "Fuzûlî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi", *Fuzûlî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 9-61.
- Dilçin, Cem (2010b). "Stilistik Açından Öncelemeler ve Fuzûlî'nin Şiirlerinde Yükleme Öncelemesi", *Fuzûlî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 221-269.
- Dilçin, Cem (2011). "Divan Şiirinde Çağrışım Ögesi Olarak Yer Adları", *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 248-284.
- Dirican, Elif (2007). *Sehmî Divanı İnceleme, Metin, Dizin*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Eflatun, Muvaffak (2003). *Feyzî-i Kefevî Divânı: Tahlil-Metin*, (Basılmamış Doktora Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- El-Hak Ensârî, Muhammed Velî (1377). *Külliyât-ı Urfî Şirâzî*, 3 Cilt, İntişârât-ı Dâniş-kede-i Tahrân, Tahrân.
- Er, Elvina Abduvaliyeva (2011). *Bora Gazi Giray Han-Hayatı ve Eserleri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gıynaş, Kâmil Ali (2014). *Pervâne Bey Mecmuası*, 3 Cilt, Akademik Kitaplar, İstanbul.
- Gülhan, Abdülkerim (1996). *Hakanî Mehmed Bey Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanı'nı Tenkidli Metni*, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürbüz, Mehmet (2011). *Kâbilî'nin Sultân-ı Hûbâna Münâsib Eş'âr Adlı Şiir Mecmuası*, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürbüz, Mehmet (2012). “Şiir Mecmûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII- Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*(hızl. Ay-nur, Hatice vd.), Turkuaz Yayınları, İstanbul, 97-114.
- Gürbüz, Mehmet (2013). “Şiir Mecmualarının Kaynakları Üzerine”, *Turkish Studies*, Cilt 8/1, 315-322.
- Hâlim Giray (1870). *Gülbün-i Hânân*, Matbaa-i Âmire, İstanbul.
- Halîm Giray (1327). *Gülbün-i Hânân Yahud Kırım Târîhi*, Necm-i İstikbâl Matbaası, İstanbul.
- İpekten, Halûk (1970). *Nâ'ilî-i Kadîm Divânı -Edisyon Kritik-*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İpekten, Halûk (1974). *İsmetî Divânı -Edisyon Kritik-*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 129, Ankara.
- İsen, Mustafa-Bilkan, Ali Fuat, vd. (2012), *Sultanların Şiirleri Şiirlerin Sultanları*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Kanar, Mehmet (2011). *Hafız Divanı 2 Cilt*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Kanar, Mehmet (2015). *Farsça Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul.
- Karaköse, Saadet (2007). “Klasik Şiirde Bireysel Üslubun Gelişmesinde Etkenler”, *UTEK Bildiri Kitabı*, 183-216.
- Karataş, İbrahim Hakan (2001). *16. Yüzyılda Bir Nazire Şairi Sebzî ve Nazireleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kartallıoğlu, Yavuz (2008). “Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?” *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3/6, 449-470.

- Kasır, Hasan (1990). *Sabrî Mehmed Şerîf Dîvânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kavruk, Hasan (?). *Şeyhülislam Yahya Divanı*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10655,seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 07.06.2015)
- Kaya, Bilge (1991). *XVII. Yüzyıl Divan Şairi Mantıkî Ahmet Efendi ve Divançesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kayabaşı, Ayfer (1995). *Sarban Ahmed Divanı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Kılıç, Filiz (1994). *Meşa'irü'ş-Şu'ara Tenkitli Metin*, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, Atabey (2012). "Mecmûa Tanifine Dair", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII- Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (hzl. Aynur, Hatice vd.), Turkuaz Yayınları, İstanbul, 75-96.
- Koncu, Hanife ve Çakır, Müjgân (2012). "Şairleri Yetiştiren Bir Kaynak Olarak Mecmua", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII- Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (hzl. Aynur, Hatice vd.), Turkuaz Yayınları, İstanbul, 117-134.
- Koyuncu, Fatih (2011). "Alaşehirli Makâlî Mustafa Bey ve Mecmualardaki Bazı Şiirleri", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9/2, 303-324.
- Köksal, Fatih (2009). "Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, 63-86, İstanbul.
- Köksal, M. Fatih (2012). *Mecma'u'n-Nezâ'ir*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10721,edirneli-nazmi-mecmaun-nezairpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 08.05.2016).
- Köksal, M. Fatih (2016a). "İbni Kemâl'in Dîvânında Yer Almayan Bazı Şiirleri", *Yâ Kebikeç Mecmualar Arasında*, Kesit Yayınları, İstanbul, 249-262.
- Köksal, M. Fatih (2016b). "Biyografik Kaynak olarak Şiir Mecmuaları ve Kastamonulu İshâk-zâde Fevzî Mecmuası", *Yâ Kebikeç Mecmualar Arasında*, Kesit Yayınları, İstanbul, 169-198.
- Kurnaz, Cemal ve Çeltik Halil (2012). *Kırım Edebiyatı*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara.
- Kurnaz, Cemal ve Çeltik, Halil (2013). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara.
- Kut, Günay (2011), "Mecmua", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yay.
- Külekçi, Numan (1985). *Gani-zâde Nâdirî Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri: Dîvânı ve Şeh-nâmesi'nin Tenkidli Metni*, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.

- Leech, Geoffrey N. (2013). *Language in Literature: Style and Foregrounding*, Routledge, New York.
- Levend, Agâh Sırrı (1984), *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhûmlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Mengi, Mine (2010). “Divan Şiirinde Teda’iden Tenevvüe ya da Çağrışımından Çeşitlemeye”, *Divan Şiirinin Arka Bahçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 79-98.
- Muallim Nâcî (1307). *Istilahat-ı Edebiyye*, Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul.
- Mütercim Asım Efendi (2009). *Burhân-ı Katı* (hızl. Öztürk, Mürsel-Örs, Derya), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Muhsinî, Ahmed (1382). *Redif ve Mûsîkî-i Şi’r*, Mü’essese-i Çâphâne ve İntişârât-i Dânişgâh-i Firdevsî, Meşhed.
- Nefisî, Sâ’id (1368). *Dîvân-ı Hilâlî-i Çağatâyî Bâ Şâh u Dervîş ve Sıfâtü’l-Âşıkîn-i U*, Kitâb-şinâsî-i Millî, Tahrân.
- Okatan, Halil İbrahim (1995), *Kafzâde Fâ’izî Hayatı, Eserleri, Sanatı-Tenkitli Divan Metni*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Okuyucu, Cihan (1994). *Cinânî-Hayatı, Eserleri, Divânının Tenkitli Metni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Öz, Yusuf (2014). “Hakîm Şifayî, Bir Hicviyesi ve Kâmî’nin Türkçe Şerhi”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 14, Sayı: 39, 149-168.
- Özçelik, Kenan (2012). “Mücîb Tezkiresi’nin Orijinalligi Üzerine”, *TÜBAR*, XXXII, 2012-Güz, s. 247-255.
- Özerol, Nazmi (1996), *Topkapılı Feyzî Divânı Edebî Kişiliği ve Divânı’nı Tenkidli Metni*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Özkat, Mustafa (2005). *Kara Fazlî’nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Özyıldırım, Ali Emre (2011). “Garîb Ma’nâlar, Acîb Hayâller Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinden Hareketle Belagat Terimi Olarak “Garîb” Sıfatı”, *Âşık Çelebi ve Şairler Tezkiresi Üzerine Yazılar* (der: Aynur, Hatice-Niyazioğlu, Aslı), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 147-165.
- Parlatır, İsmail (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınları, Ankara.
- Redhouse, Sir James W. (2011). *Turkish And English Lexicon*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Sâmî, Şemseddin (2007). *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Saraç, M. A. Yekta (2002). *Emrî Divanı*, Eren Yayıncılık, İstanbul.

- Sarıkaya, Mahmud (2008). “Türkçede neçe> niçe> néçe “ne kadar?” ve neçe> nice> néce “nasıl?” Gelişmesi”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3/6, 548-561.
- Seccâdî, Ziyâeddin (1382). *Dîvân-ı Hâkânî-i Şîrvânî*, Zevâr, Tahrân.
- Solmaz, Süleyman (2009). *Gülşen-i Şu'arâ*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10731,agmpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 08.06.2016)
- Steingass, Francis Joseph (2005). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Sungurhan-Eyduran, Aysun (2009). *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ Tenkitli Metin B*,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10739,tsmetinbpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 08.06.2016).
- Tarlan, Ali Nihad (1945). *Hayâlî Bey Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tarlan, Ali Nihad (1981). *Edebiyat Meseleleri*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul.
- Taş, Hakan (2004). *Vahyî Divanı ve İncelenmesi Cilt 1*, (Basılmamış Doktora Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taş, Hakan (2007). *Klasik Türk Şiirinde Türkçe Sözcüklerde Med, Uluslararası VII. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu (02 - 05 Mayıs) Bildiri Kitabı*, Cilt: II, 563-572, Konya.
- Tıgılı, Fatih (2006). *Bursalı Rahmî Çelebi ve Dîvânı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Toparlı, Recep (2015). *Şemseddin Sivasî Divanı*, Sivas Belediyesi, Sivas.
- Topçu, Mümin (1997). *Dîvân-ı Rızâyî*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Toptaş, Emine Sıdika (2014). *Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu 80/5 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmuası: Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id (52a-128b) (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tulum, Mertol ve Tanyeri, M. Ali (1977). *Nev'î Divan (Tenkidli Basım)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2160, İstanbul.
- Tuman, Mehmet Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâilî-Divân Şairlerinin MuhtasarBiyografileri I-II*, Bizim Büro Yayınları (hızl. Kurnaz, Cemal-Tatçı, Mustafa),Ankara.
- Uludağ, Erdoğan (1992). *Şeyhülislâm Bahayî Divânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Uludağ, Süleyman (1997). “Hallâc-ı Mansûr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15, 377-381.

- Uzgör, Tahir (1991). *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Uzun, Mustafa (2003). "Mecmua". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 28, 265-268.
- Ünlü, M. Şahabettin (1991). *Ubeydi Hayatı-Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*, (Basılmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünver, İsmail (1986). *Neşatî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Ünver, İsmail (2008). "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Turkish Studies*, 3/6, 1-46.
- Yardım, Ali (1997). *İzmir Millî Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu-Cilt III*, İzmir Millî Kütüphane Vakfı, İzmir.
- Yerdelen, Cevat (1991). *Azmî-zâde Hâletî'nin Rubaileri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldırım, Sinan (2004). *Divan Edebiyatında Nazirecilik Geleneği ve Hevâyî'nin Nazirelerden Oluşan Divanı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yılmaz, Kâşif (1983). *Güftî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Tezkireciliği, Divanı, Zaffer-nâmesi ve Teşrifâtü'ş-Şuarâsının Tenkidli Metni*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yılmaz, Mehmet (1992). *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz, Ozan (2008). "Metin Te'sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, İstanbul, s. 255-280,
- Zavotçu, Gencay (2009). *Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Mehmed Rızâ: Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Tezkiresi*.

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10746,metinpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 08.06.2016).

İnternet Kaynakları

<http://www.vajehyab.com/>(Erişim Tarihi: 08.06.2016).

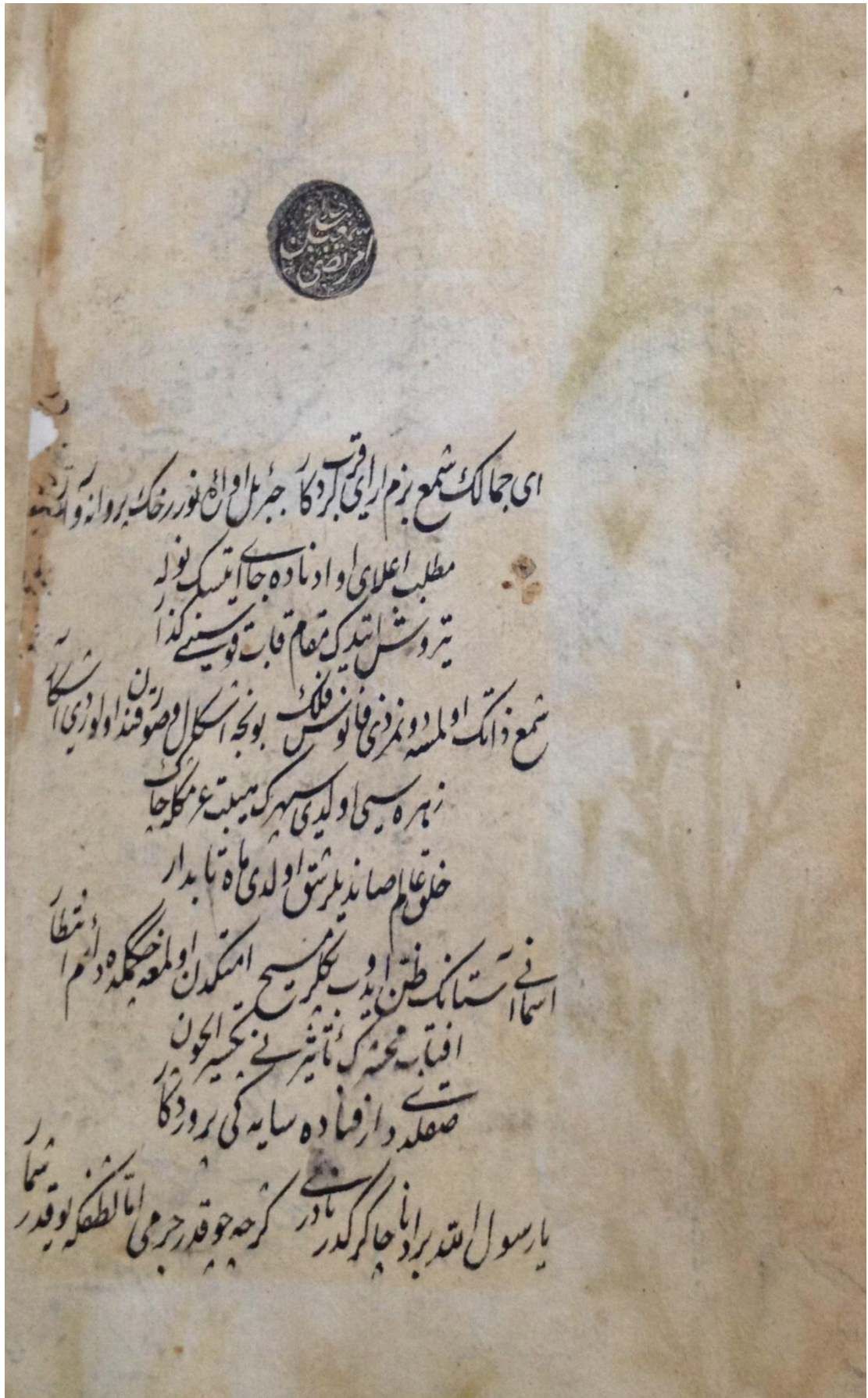
<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/>(Erişim Tarihi: 08.06.2016).

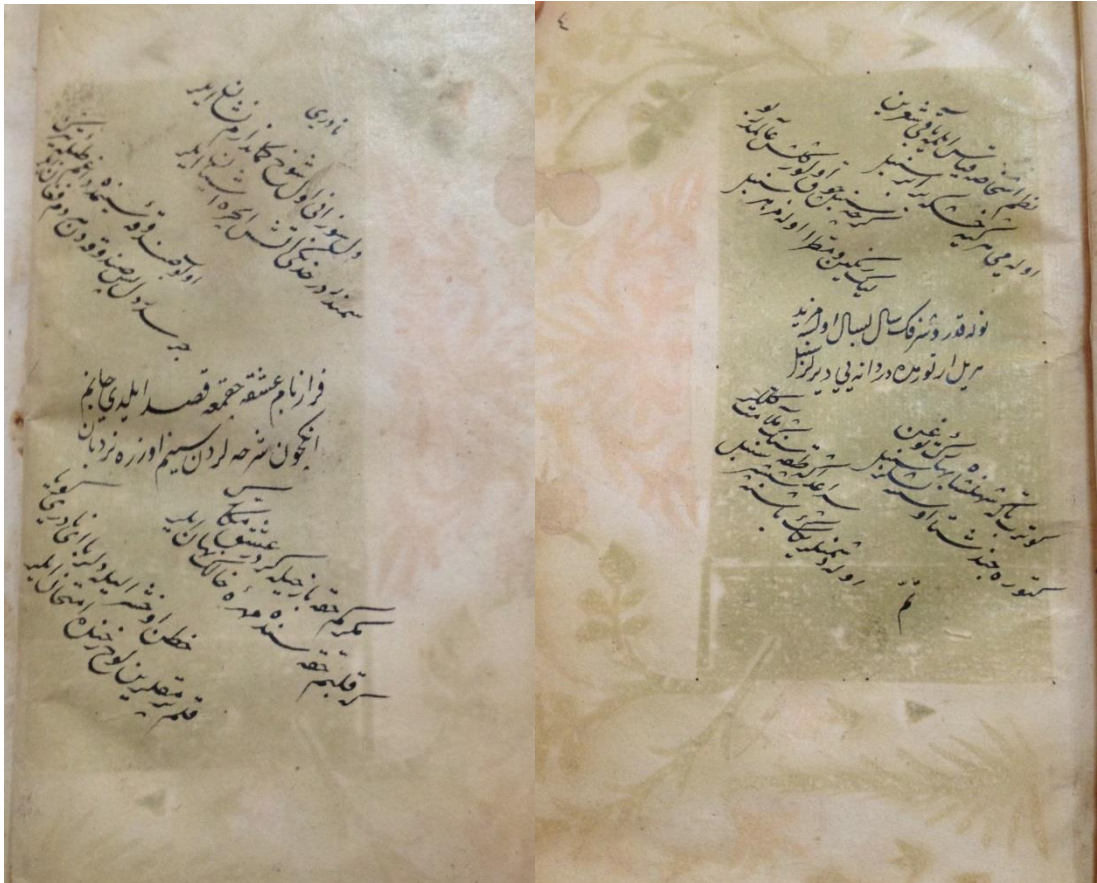
<http://www.kuranmeali.org/> (Erişim Tarihi: 08.06.2016).

http://kuran.diyanet.gov.tr/kuran_meal.pdf (Erişim Tarihi: 08.06.2016).

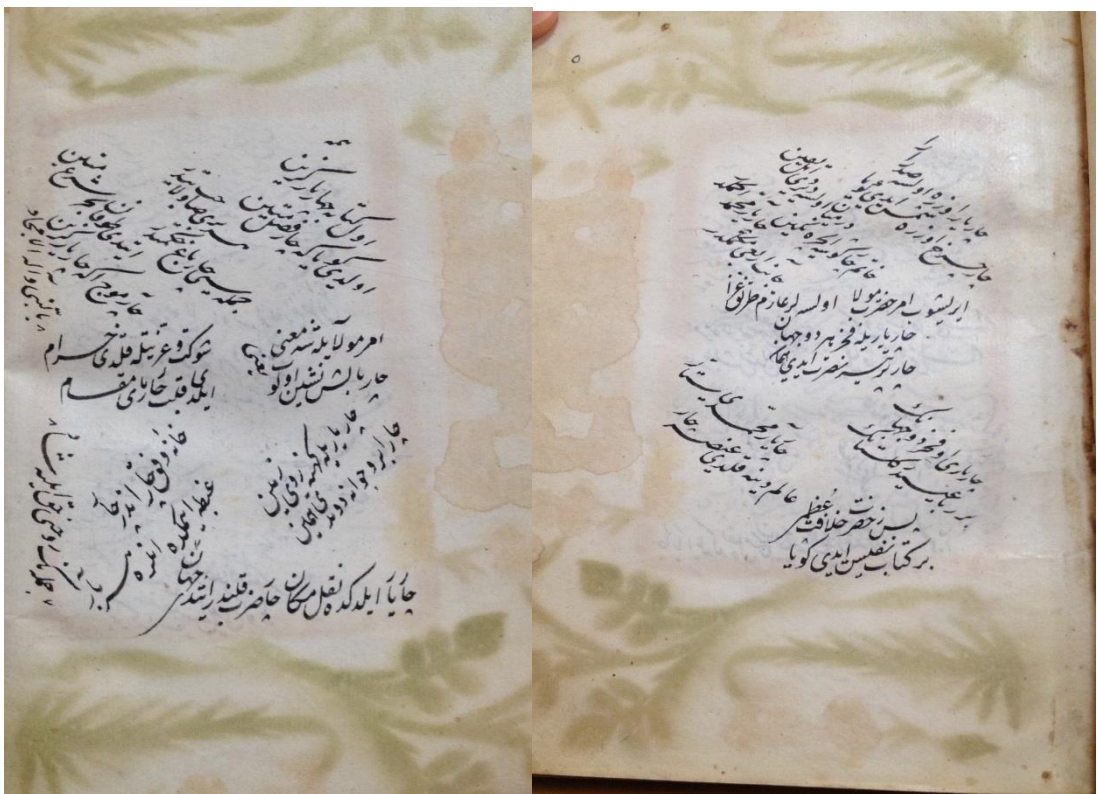
<http://www.kubbealtiligati.com/> (Erişim Tarihi: 08.06.2016).

TIPKIBASIM

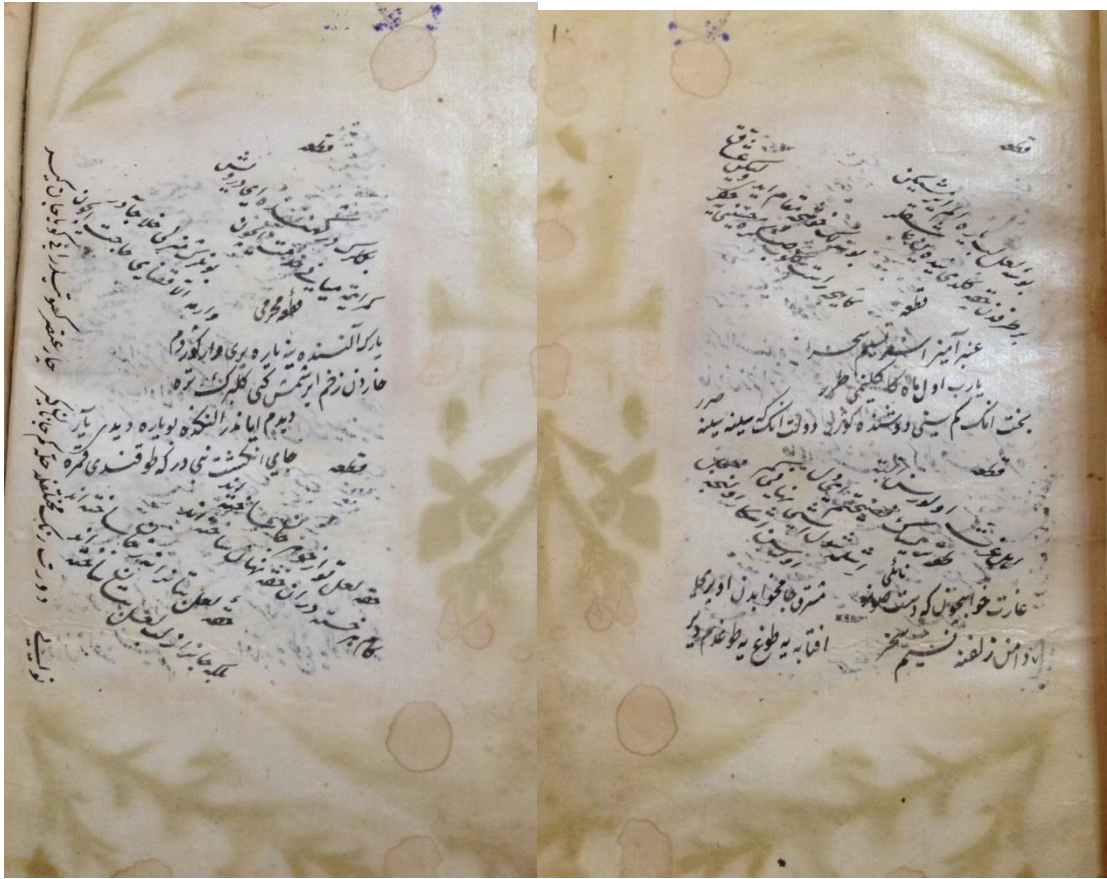

4a-4b

5b-5a

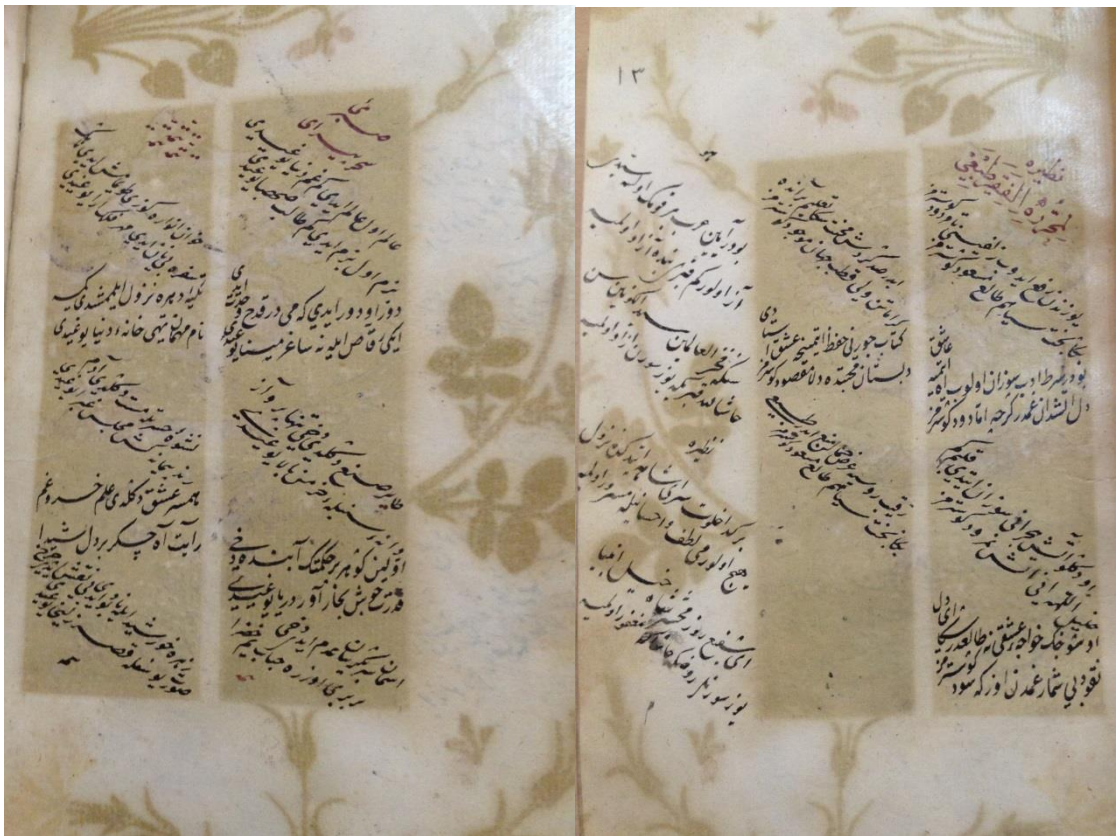
10b-10a

11b-11a

12b-12a

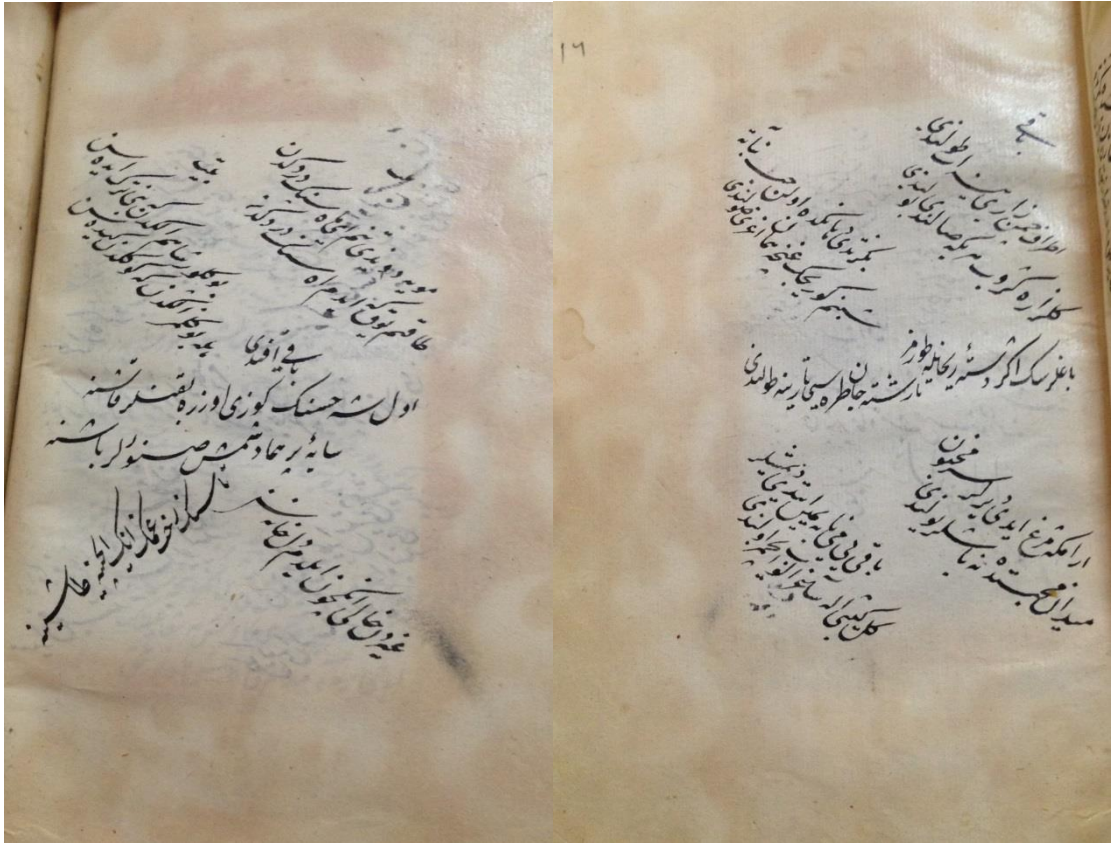
13b-13a

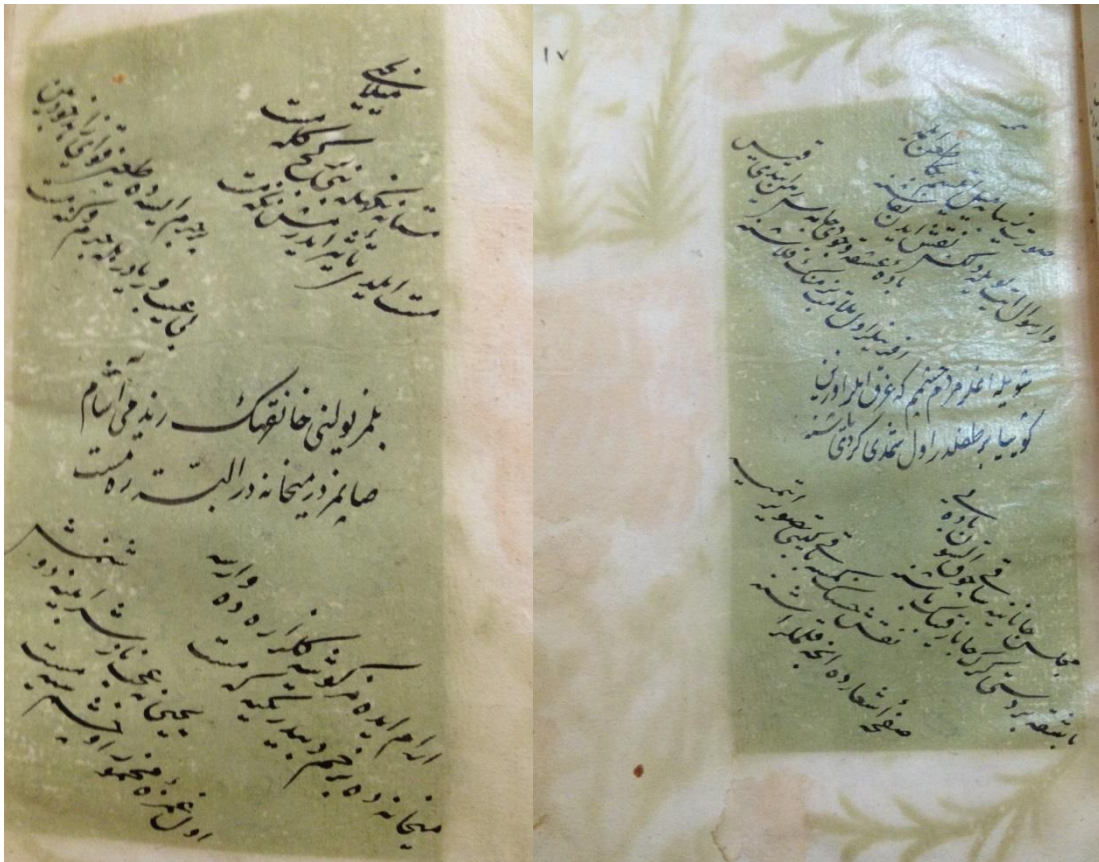
14b-14a

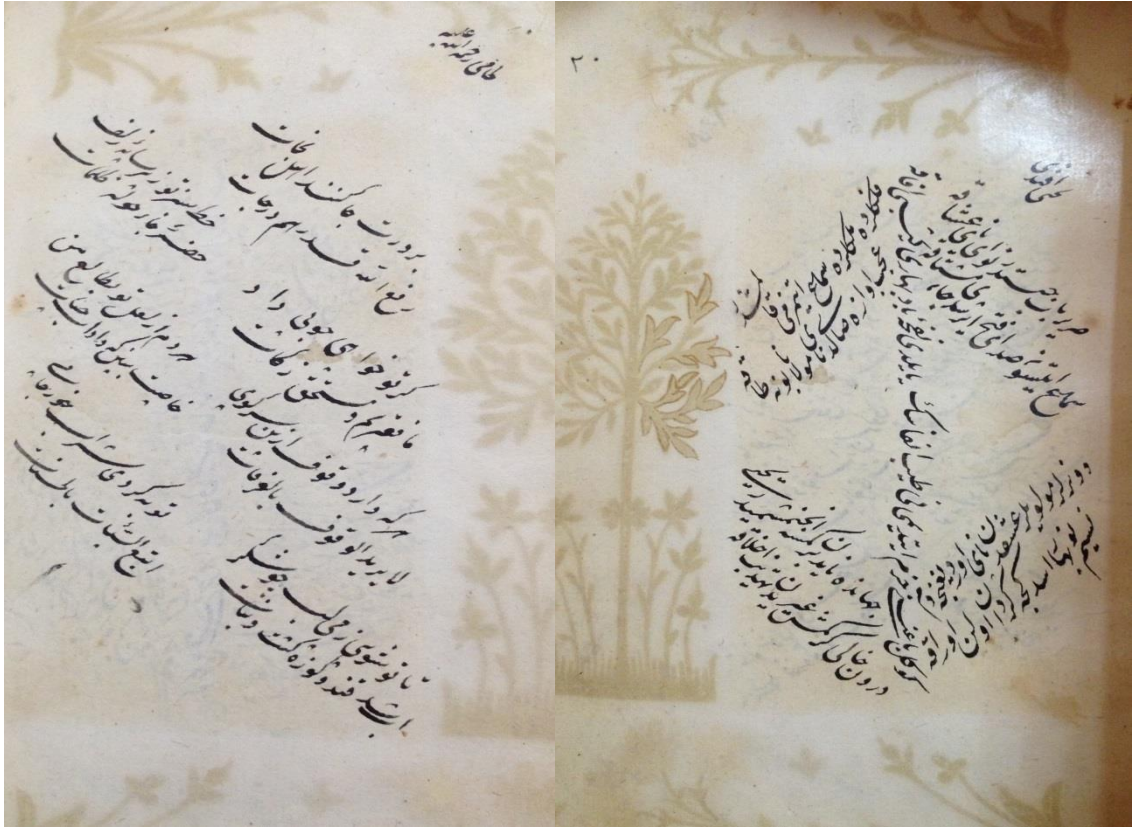
15b-15a

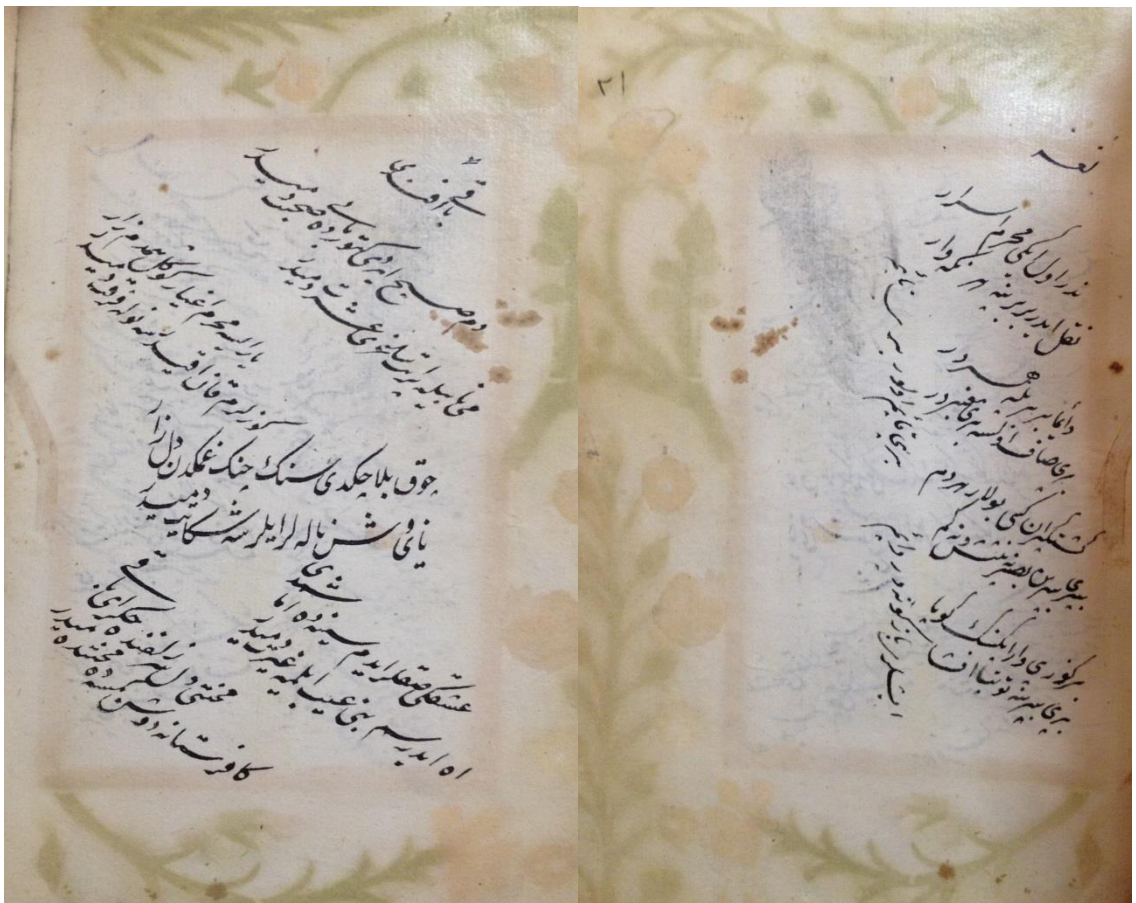
16b-16a

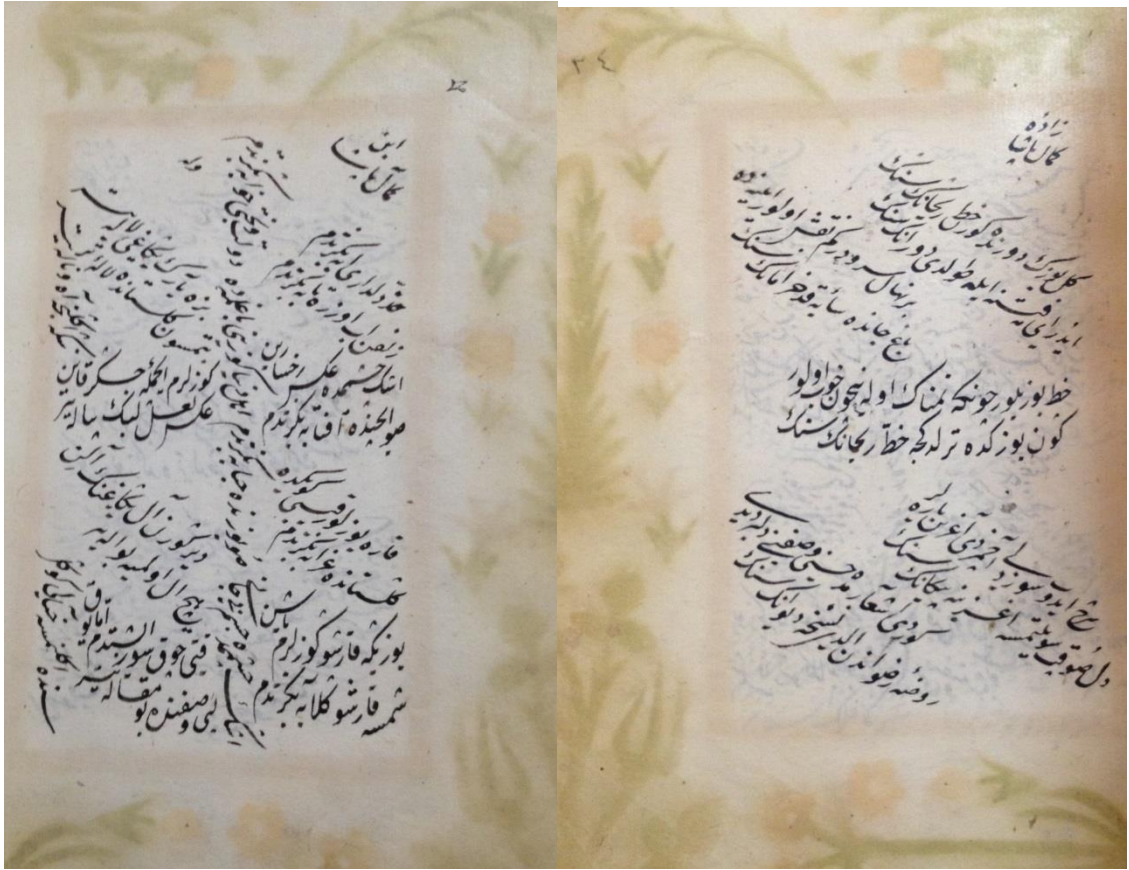
17b-17a

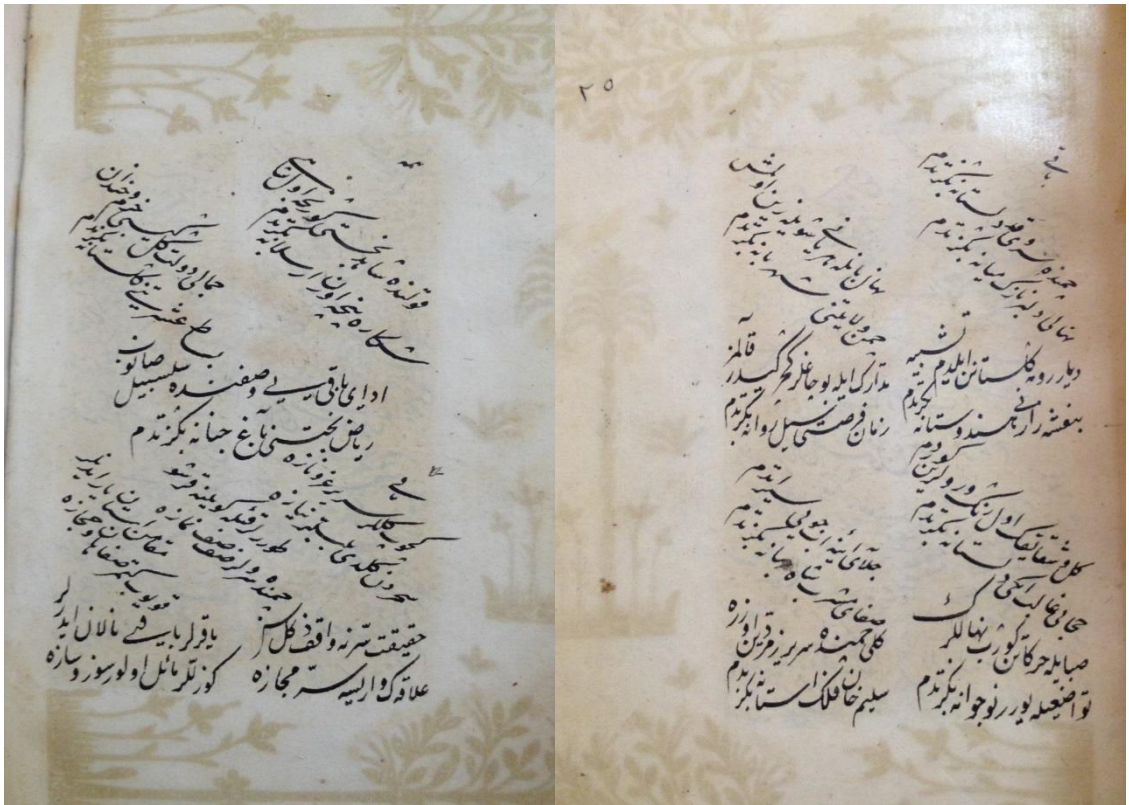
20b-20a

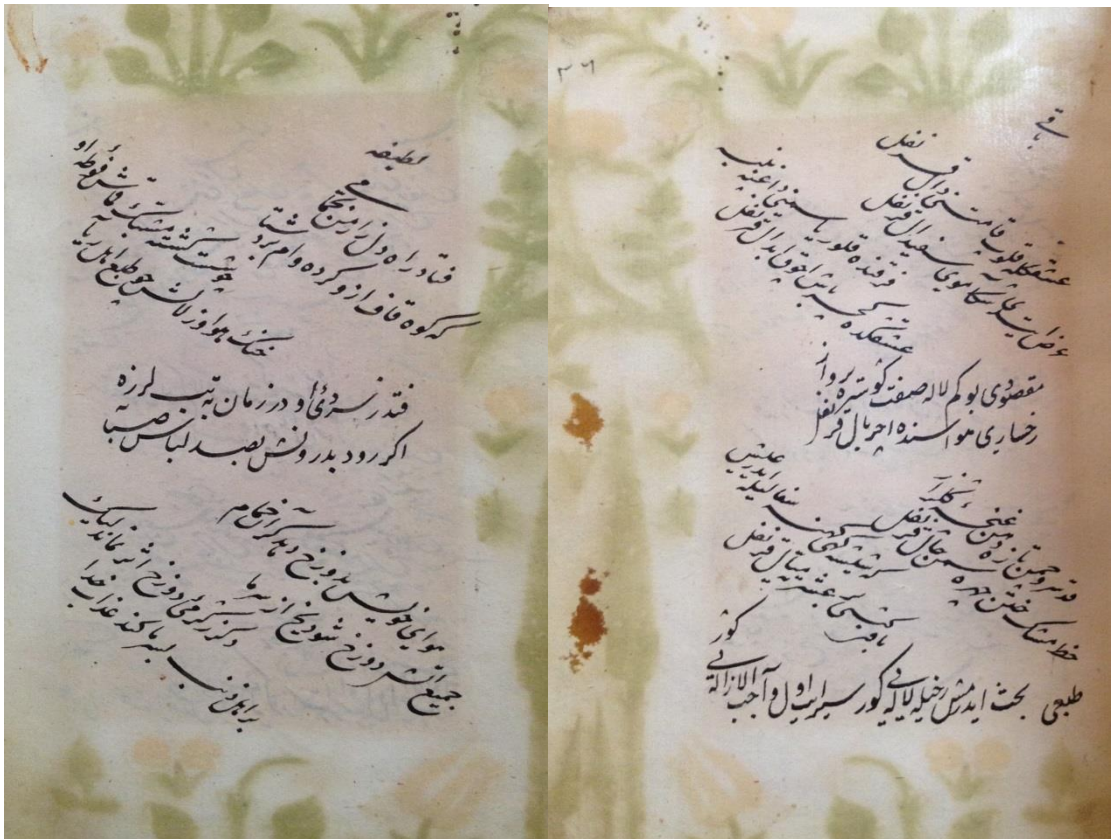
21b-21a

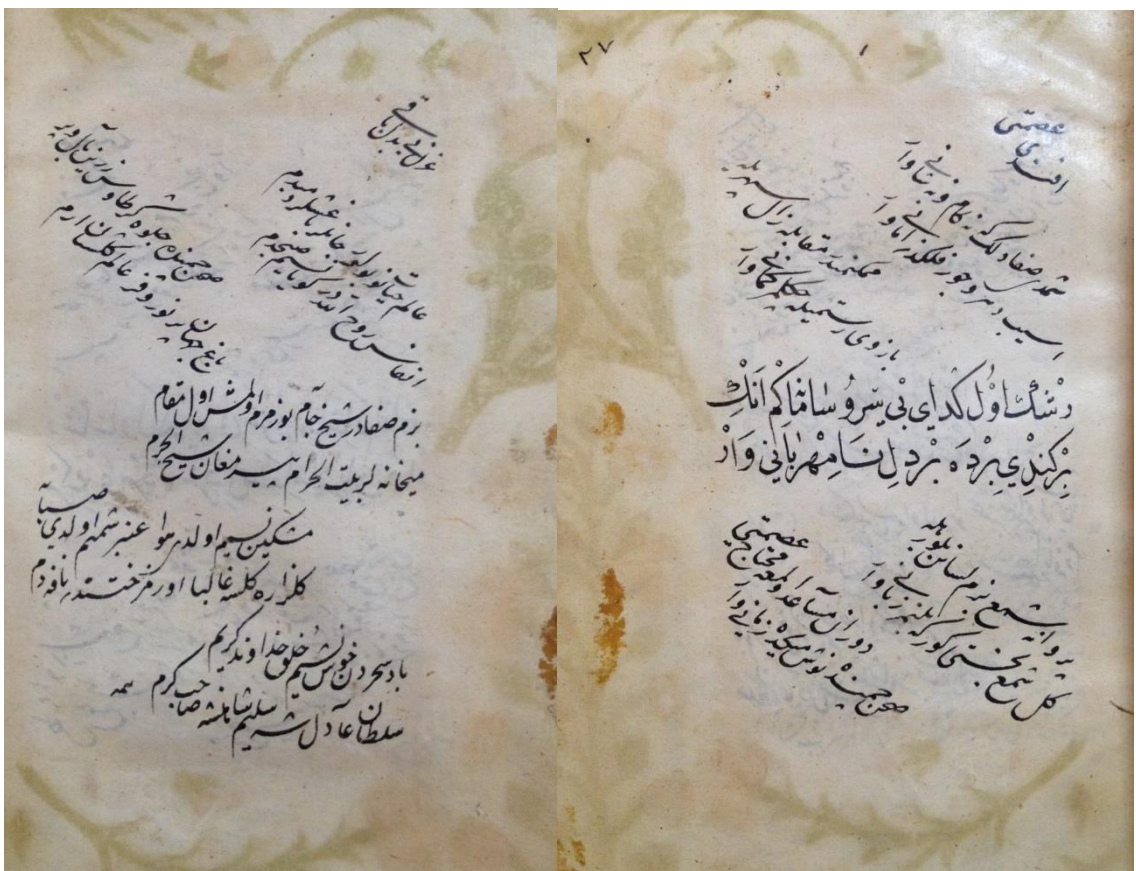
24b-24a

25b-25a

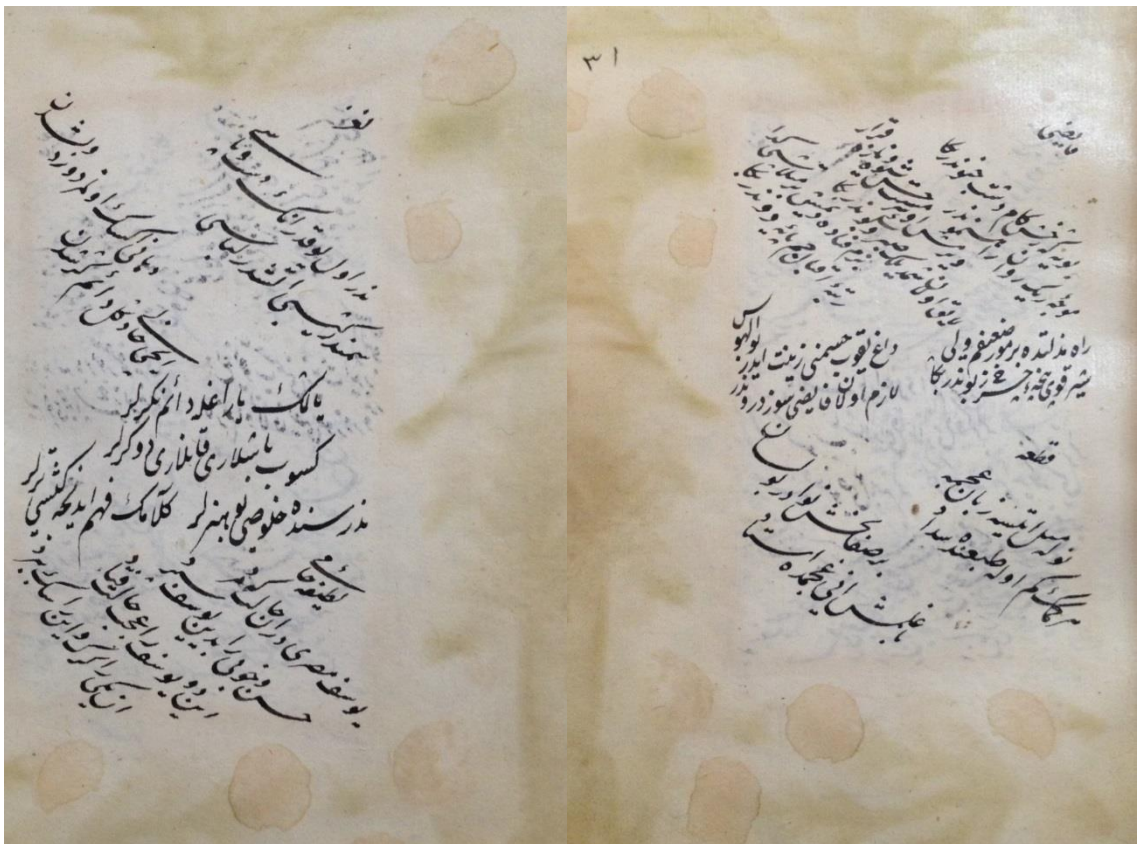
26b-26a

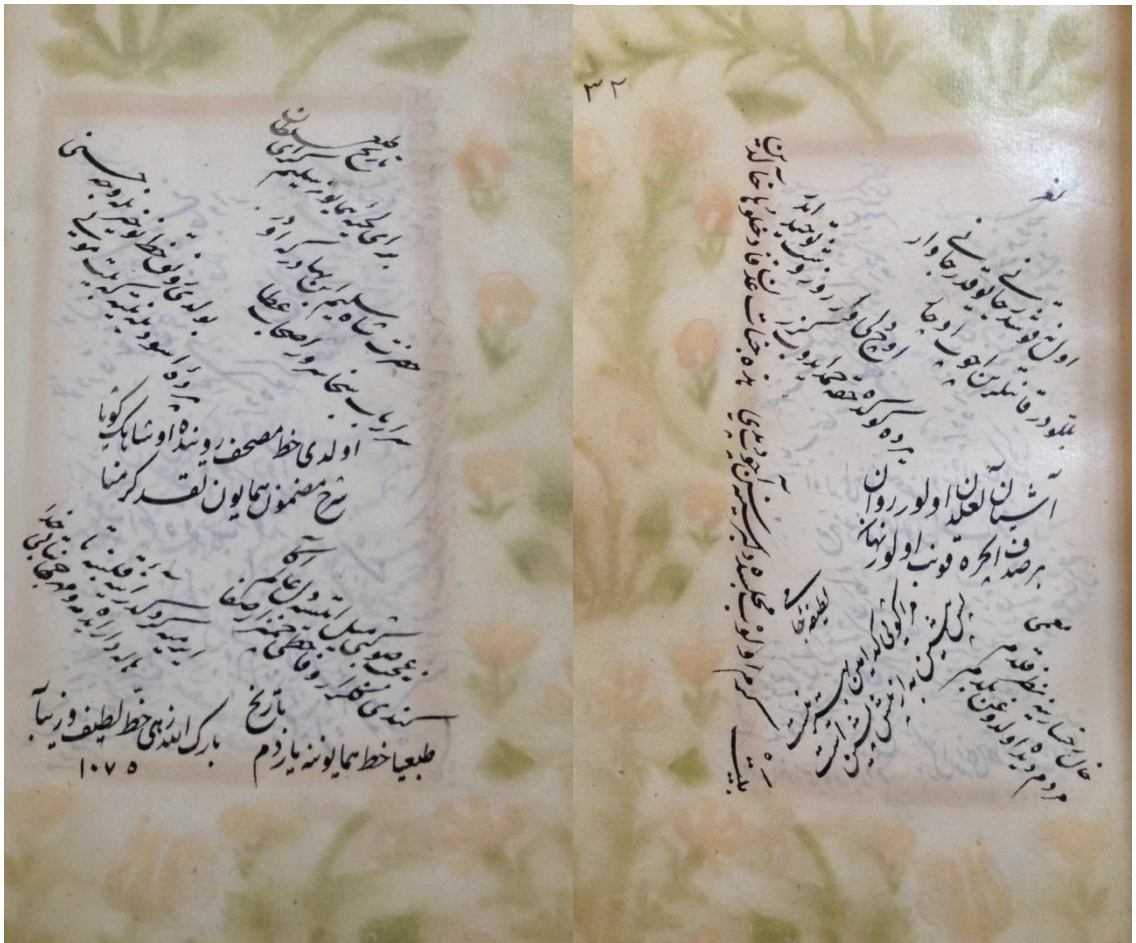
27b-27a

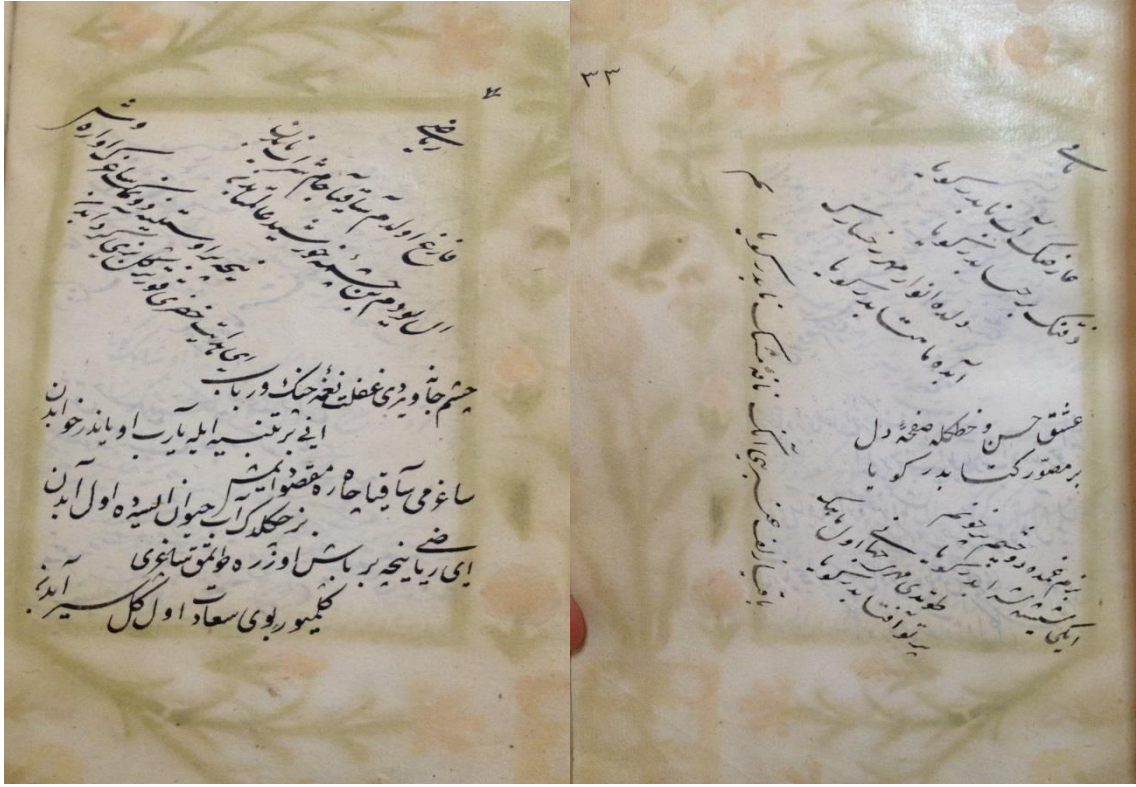
30b-30a

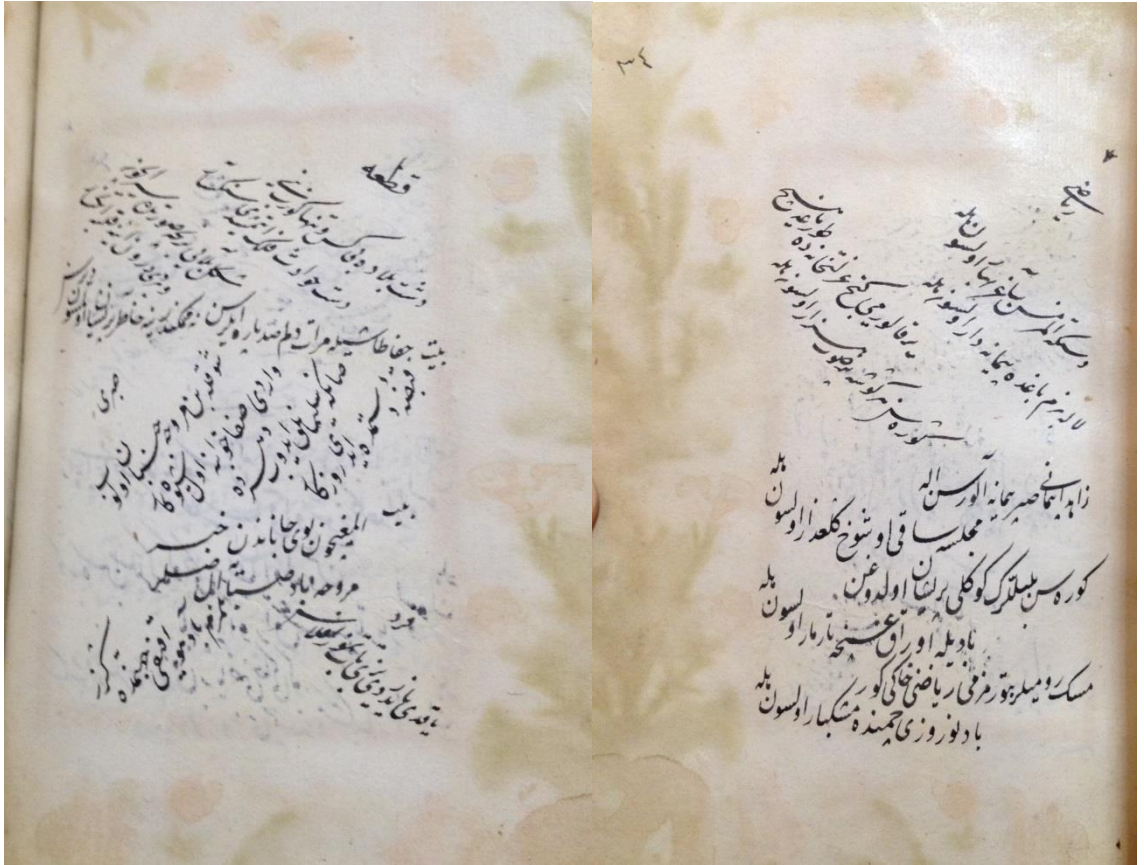
31b-31a

32b-32a

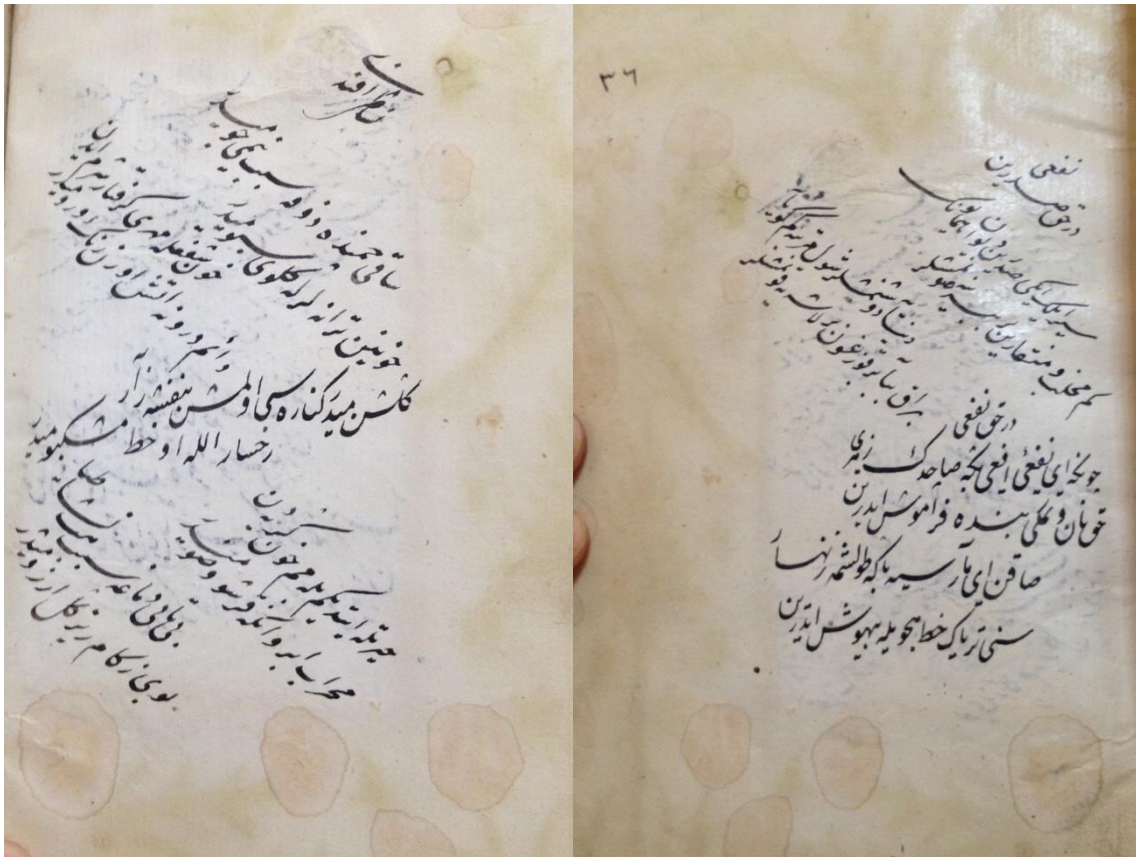
33b-33a

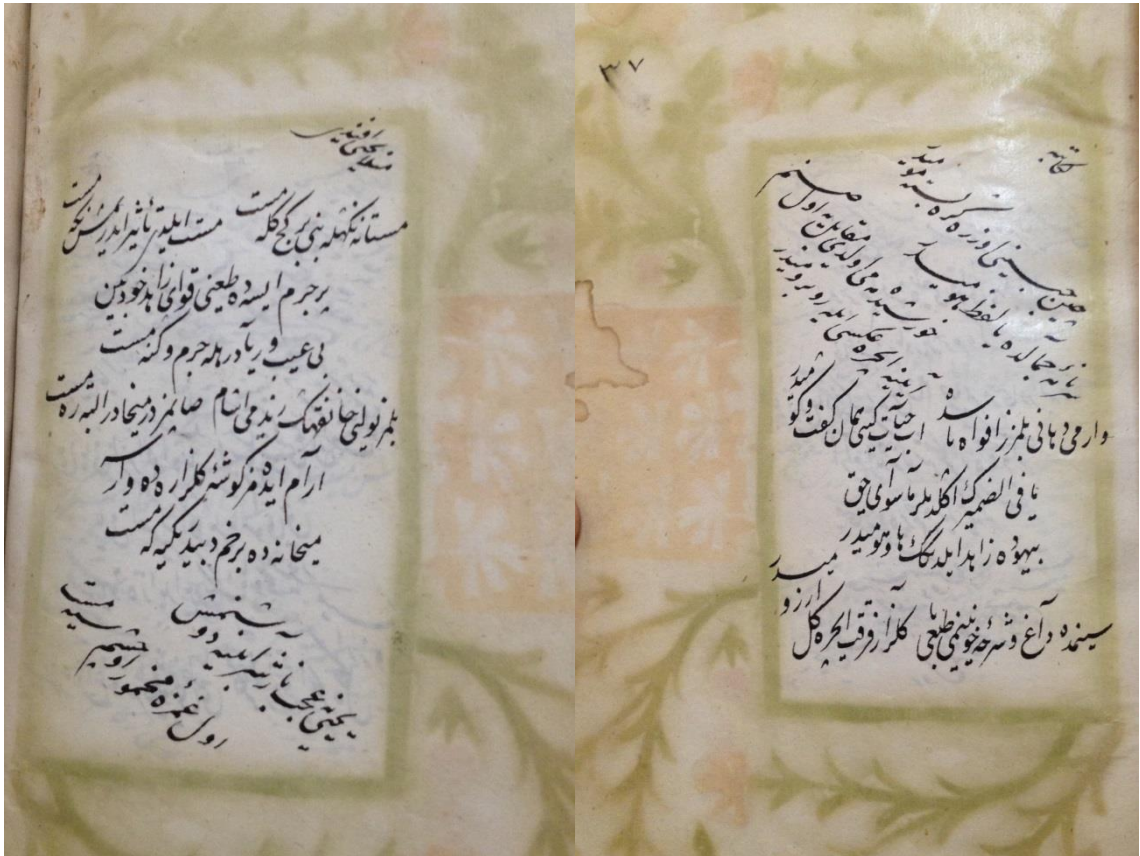
34b - 34a

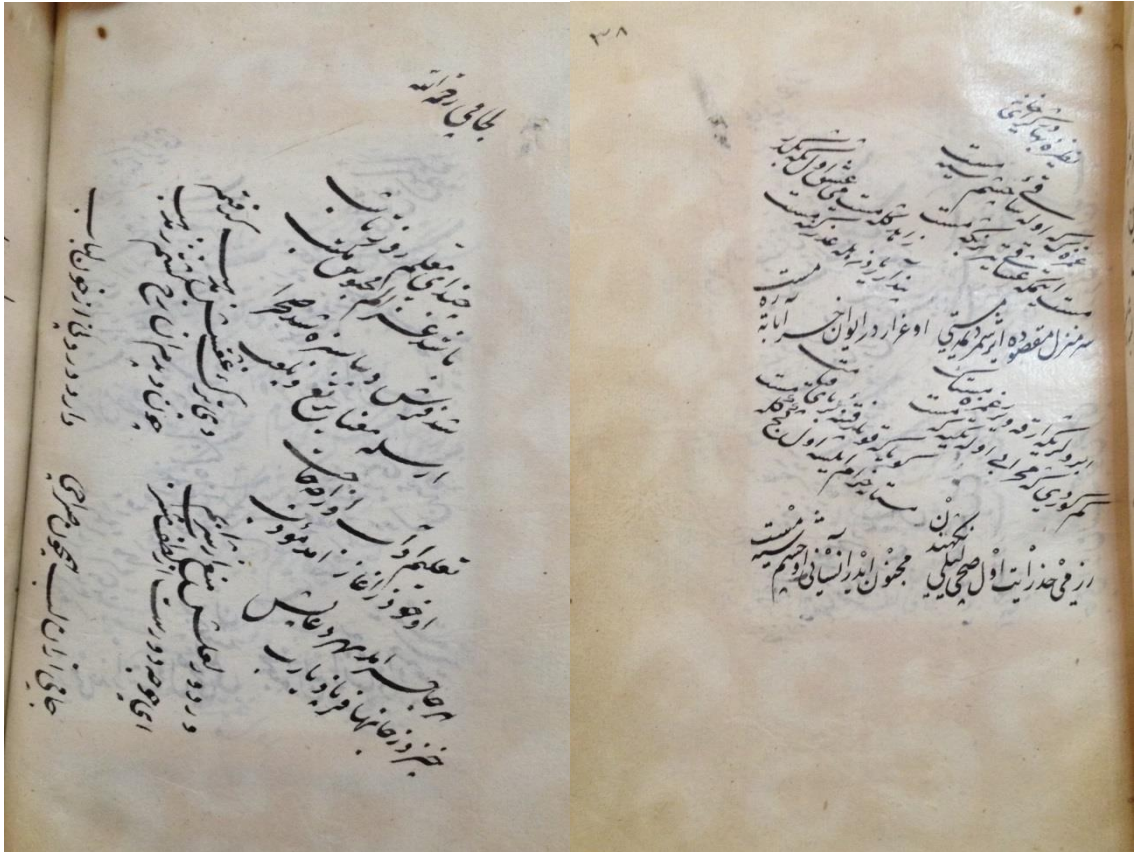
35b-35a

36b-36a

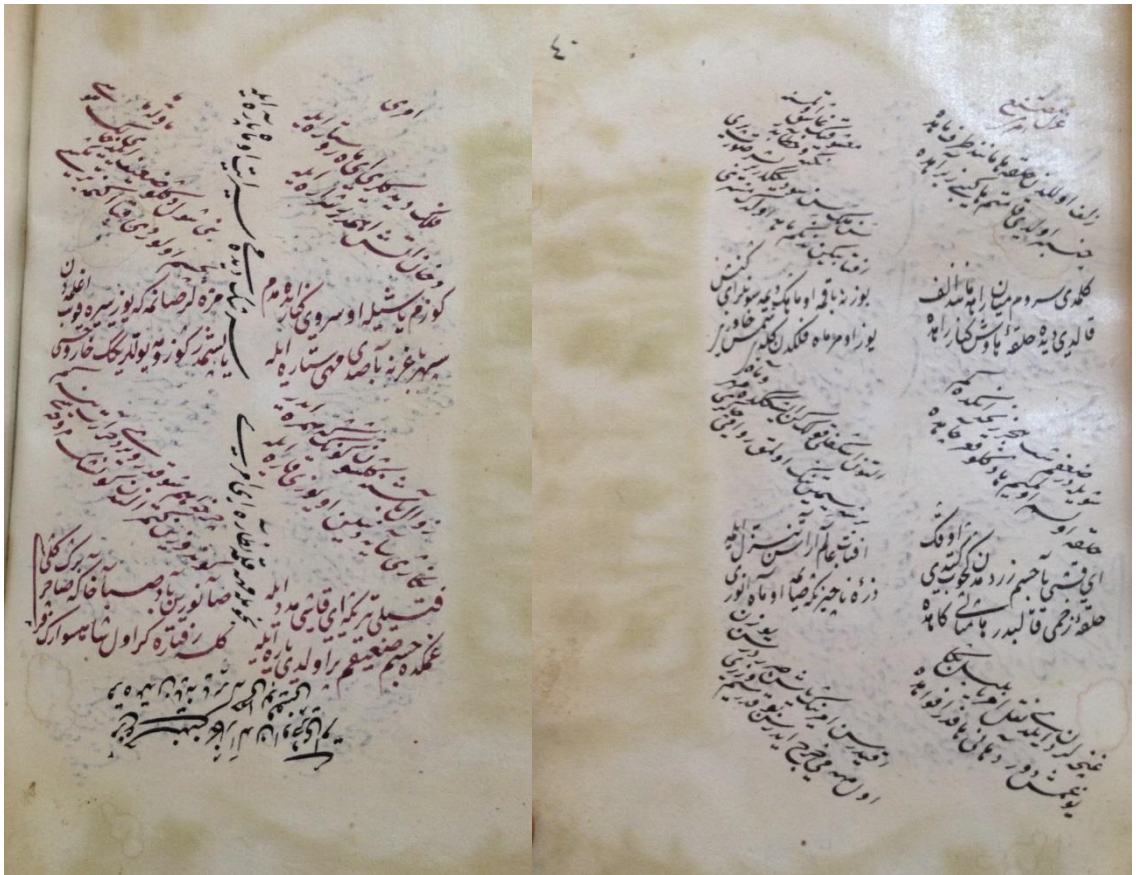
37b-37a

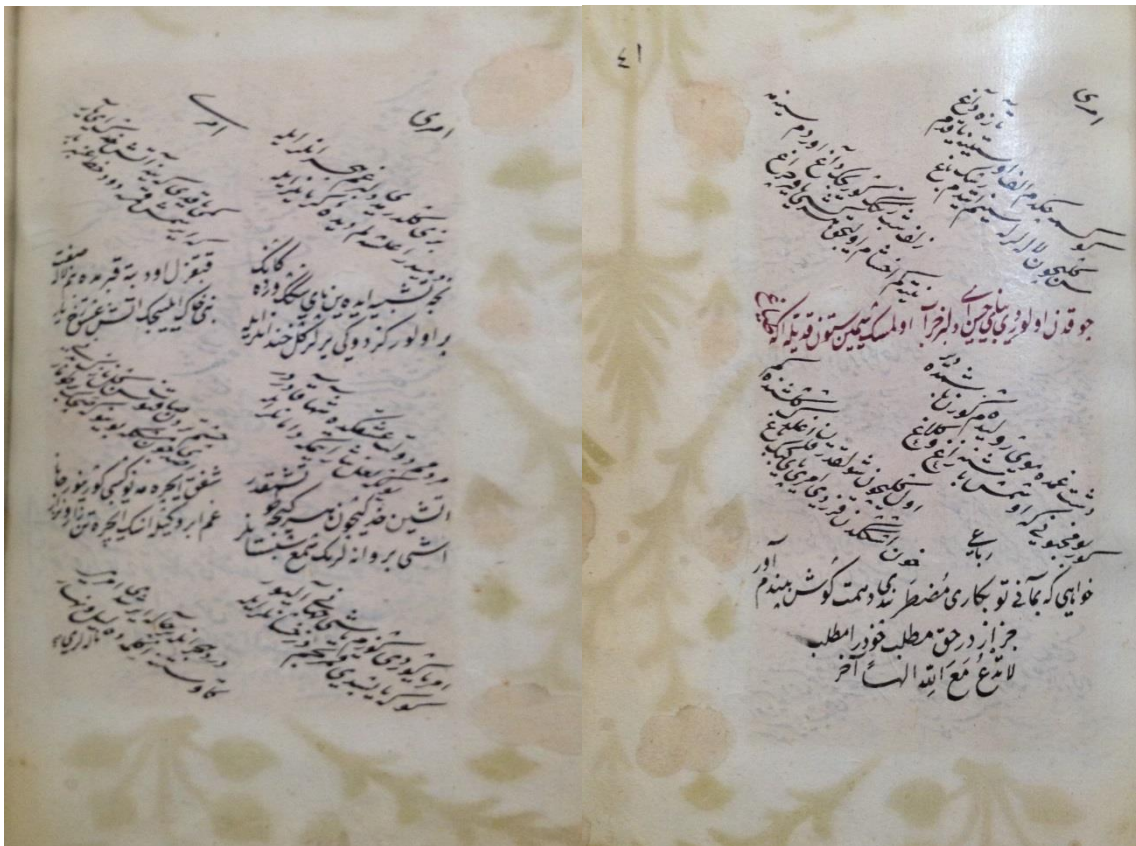
38b-38a

39b-39a

40b-40a

41b-41a

۴۲

اروی
 در این کتب که در این کتب
 بر روی زواید و کلمات مستنده
 بر کلام که کجاست نهی عن الجرمین
 لعن بنی نضیر و بنی سبیئیه
 ازین بنی نضیر و بنی سبیئیه
 عاصم و سید صالح الفی
 ملک سید شریفی بود که در این
 کتب در این کتب که در این کتب
 کتب در این کتب که در این کتب
 کتب در این کتب که در این کتب

اروی
 در این کتب که در این کتب
 بر روی زواید و کلمات مستنده
 بر کلام که کجاست نهی عن الجرمین
 لعن بنی نضیر و بنی سبیئیه
 ازین بنی نضیر و بنی سبیئیه
 عاصم و سید صالح الفی
 ملک سید شریفی بود که در این
 کتب در این کتب که در این کتب
 کتب در این کتب که در این کتب
 کتب در این کتب که در این کتب

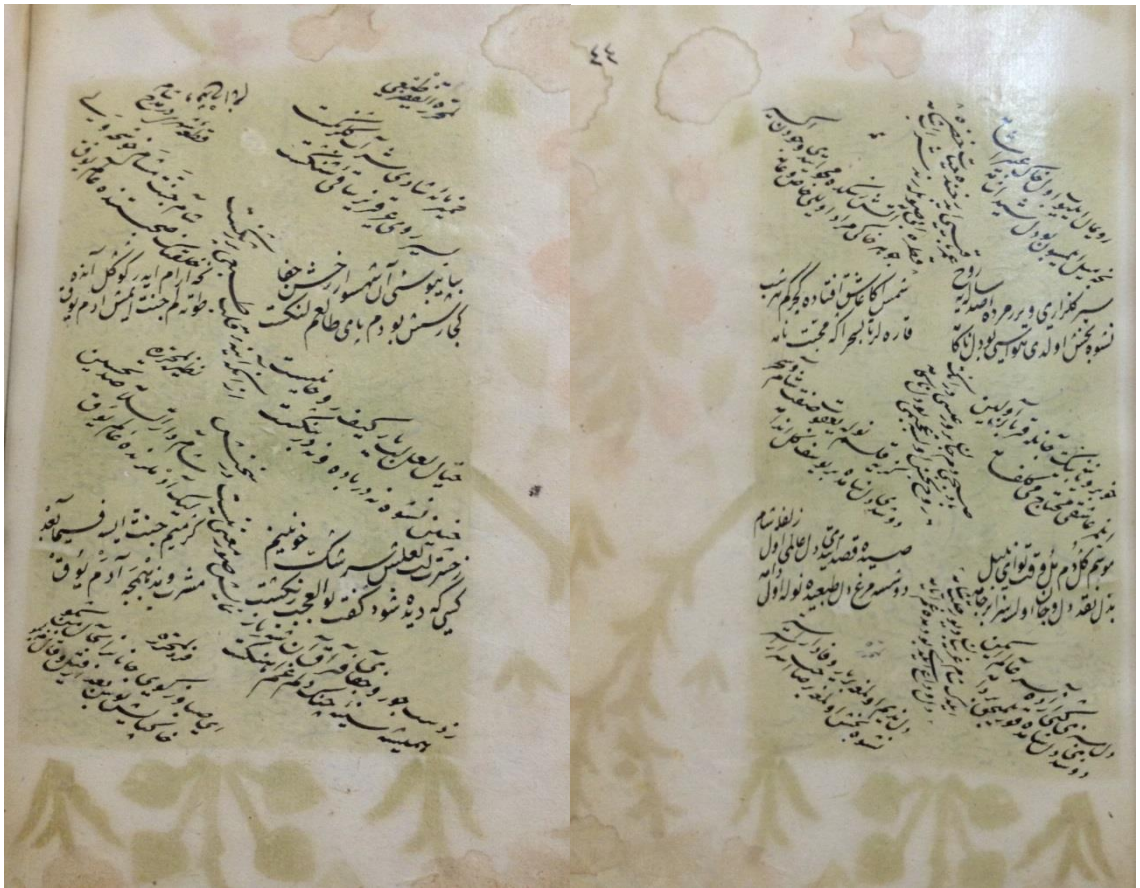
42b-42a

۴۳

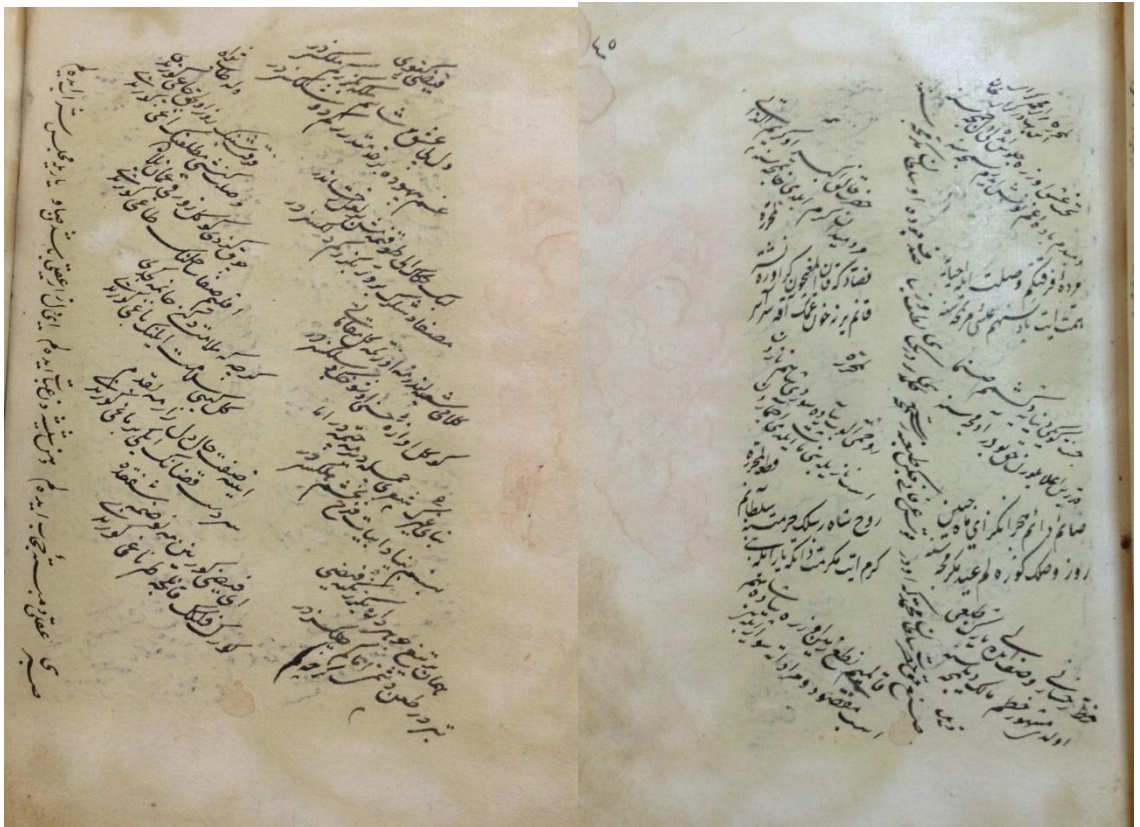
حاکم
 در این کتب که در این کتب
 بر روی زواید و کلمات مستنده
 بر کلام که کجاست نهی عن الجرمین
 لعن بنی نضیر و بنی سبیئیه
 ازین بنی نضیر و بنی سبیئیه
 عاصم و سید صالح الفی
 ملک سید شریفی بود که در این
 کتب در این کتب که در این کتب
 کتب در این کتب که در این کتب
 کتب در این کتب که در این کتب

حاکم
 در این کتب که در این کتب
 بر روی زواید و کلمات مستنده
 بر کلام که کجاست نهی عن الجرمین
 لعن بنی نضیر و بنی سبیئیه
 ازین بنی نضیر و بنی سبیئیه
 عاصم و سید صالح الفی
 ملک سید شریفی بود که در این
 کتب در این کتب که در این کتب
 کتب در این کتب که در این کتب
 کتب در این کتب که در این کتب

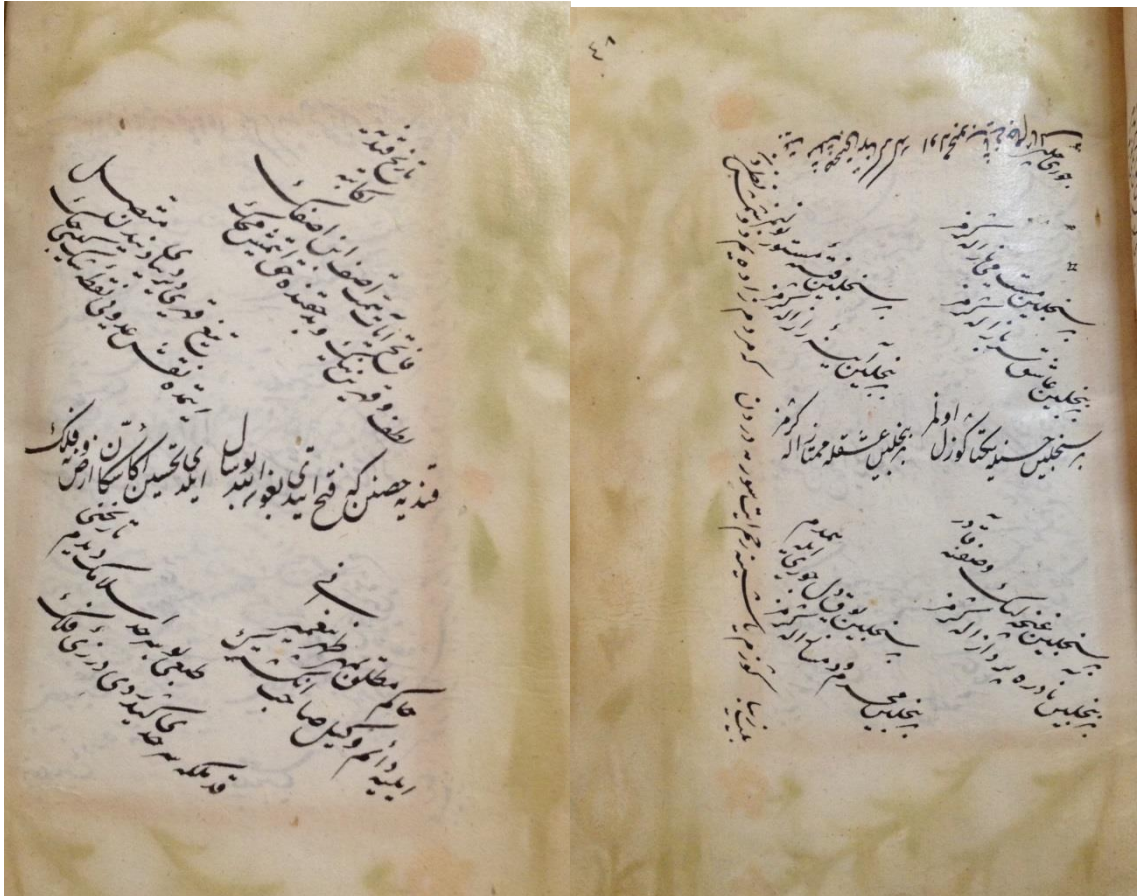
43b-43a

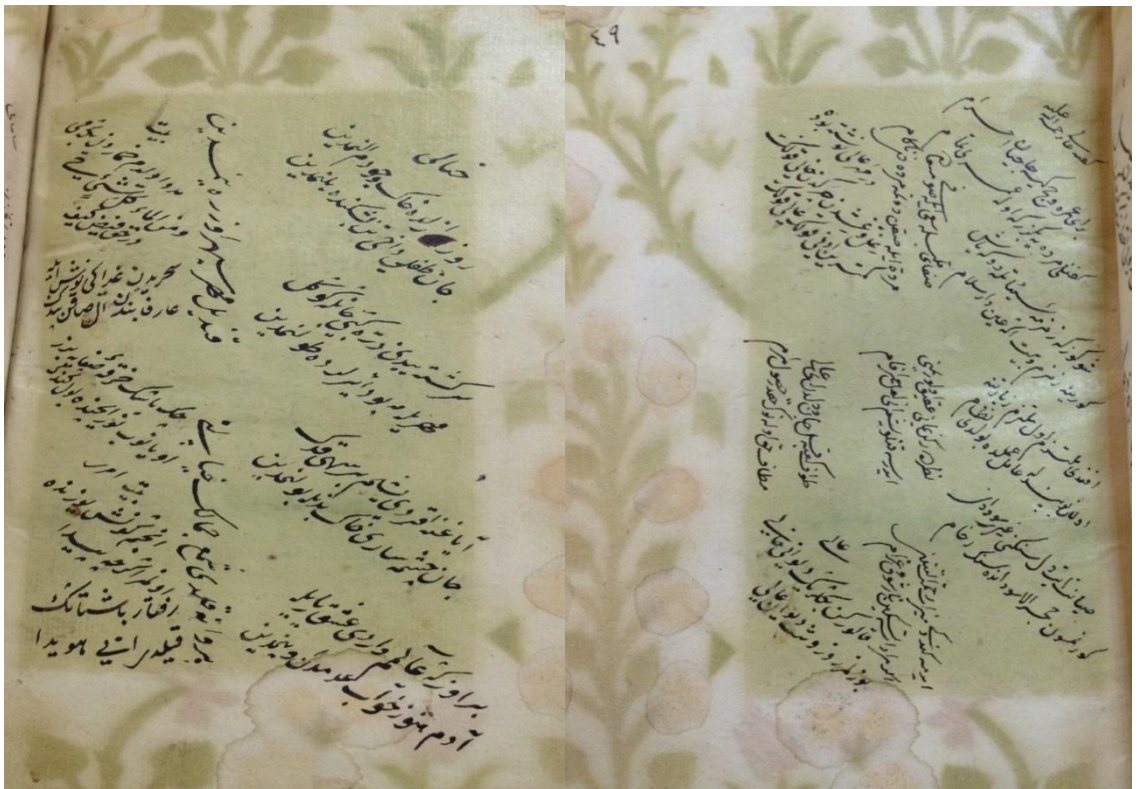
44b-44a

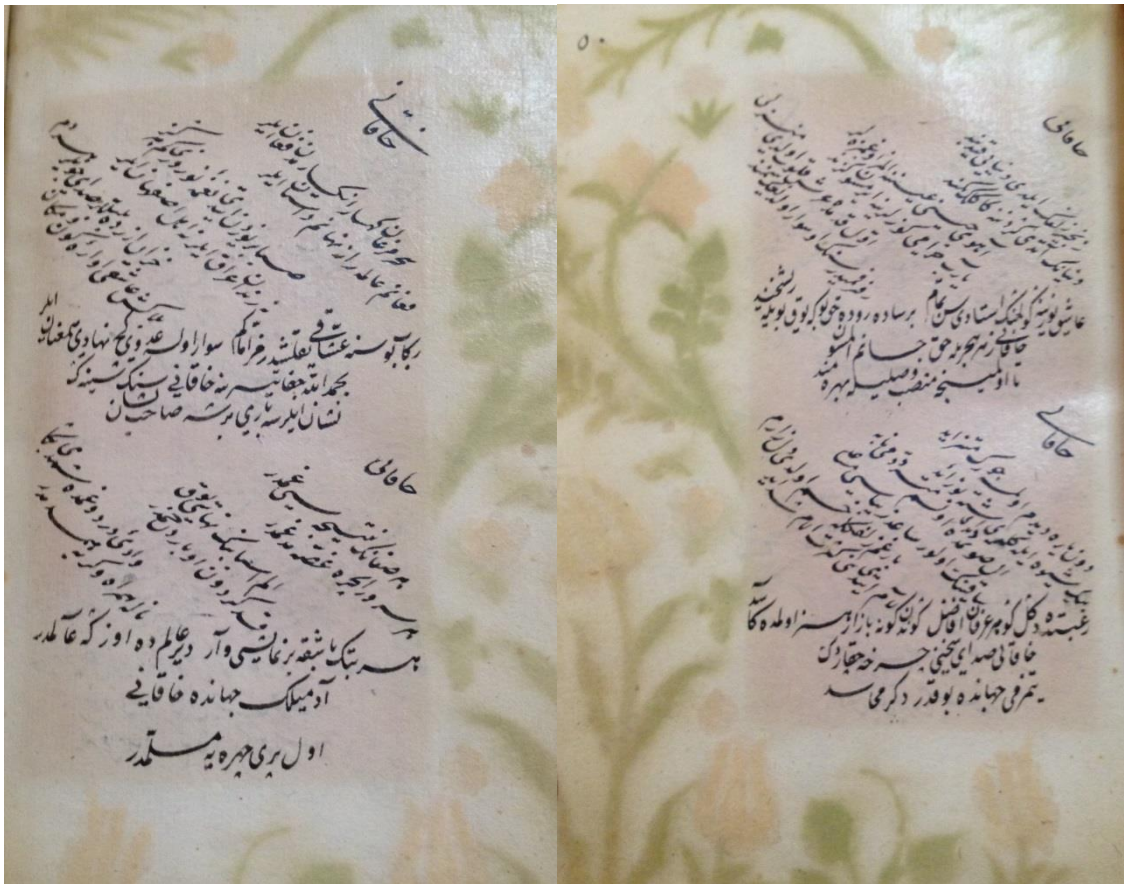
45b-45a

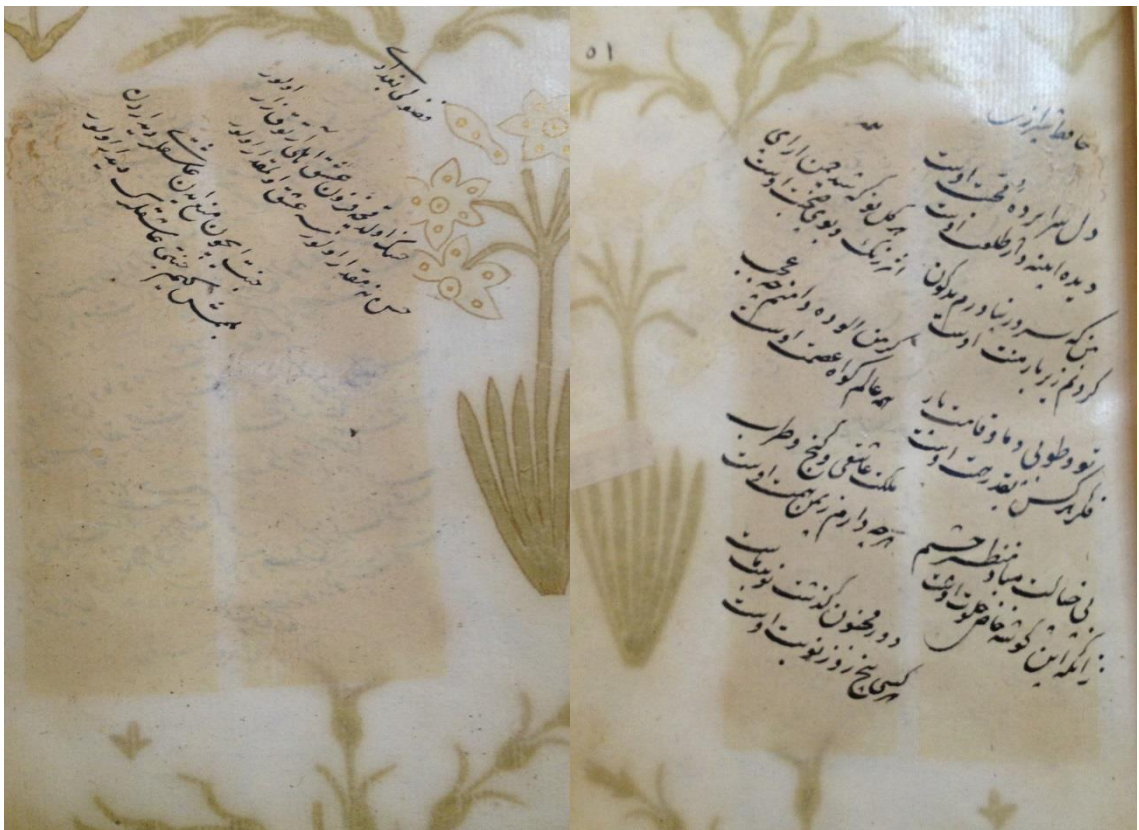
48b-48a

49b-49a

50b-50a

51b-51a

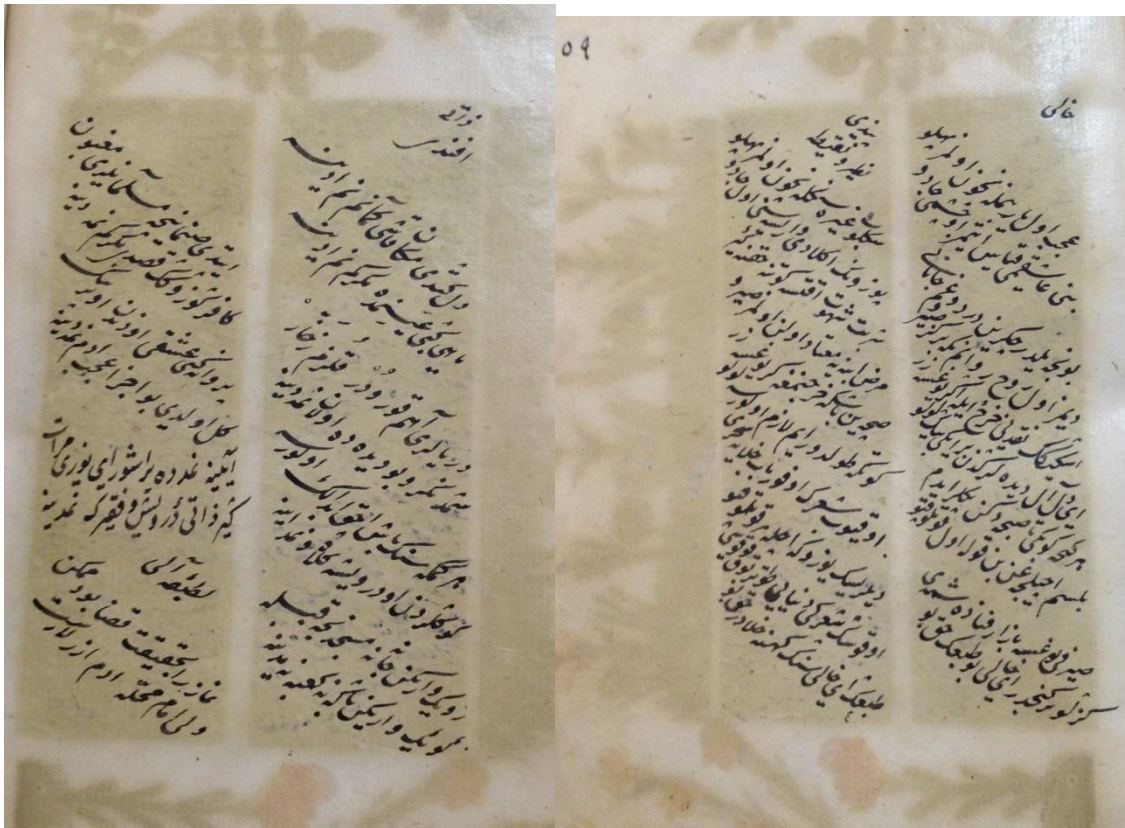
56b-56a

57b-57a

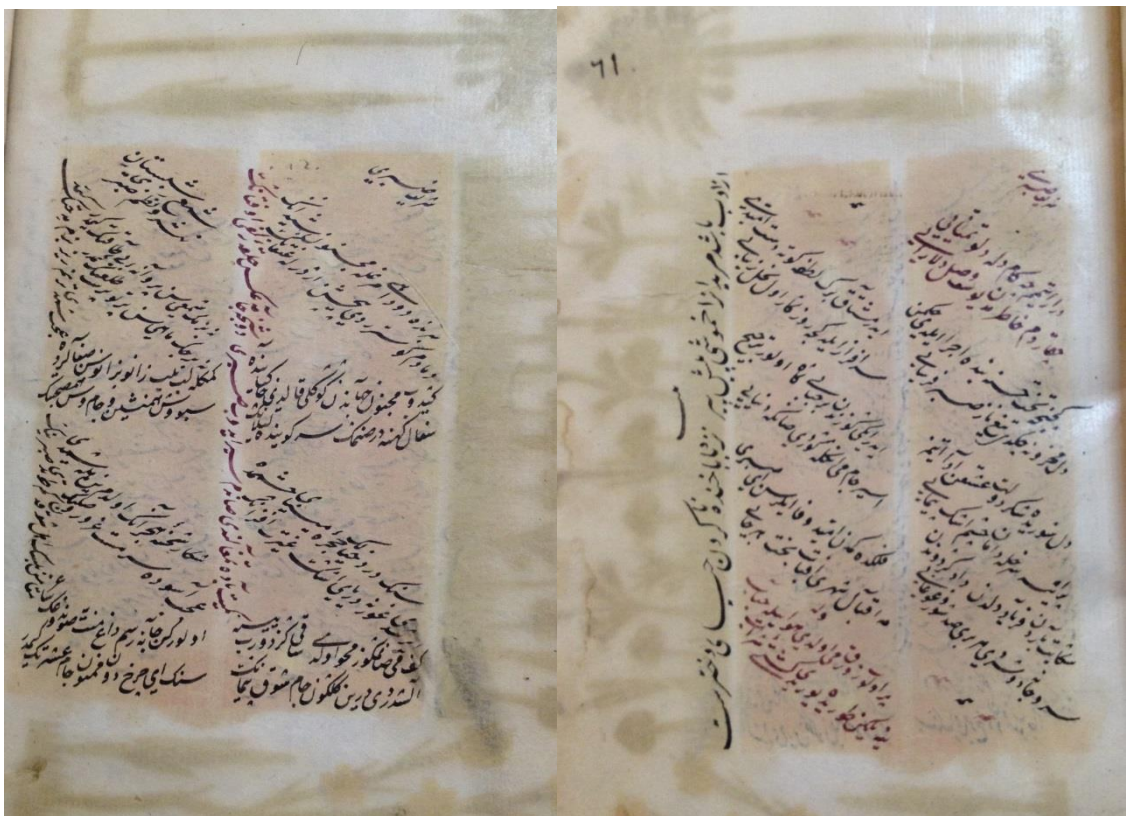
58b-58a

59b-59a

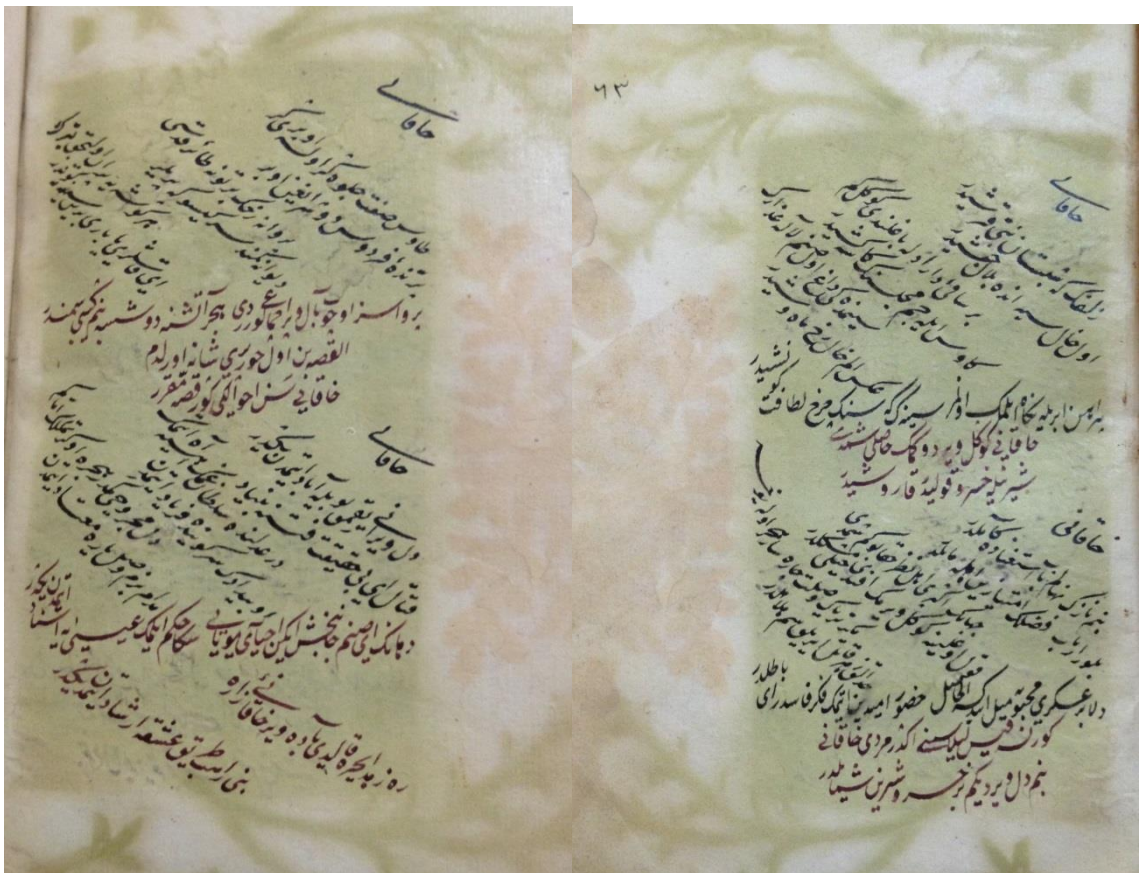
60b-60a

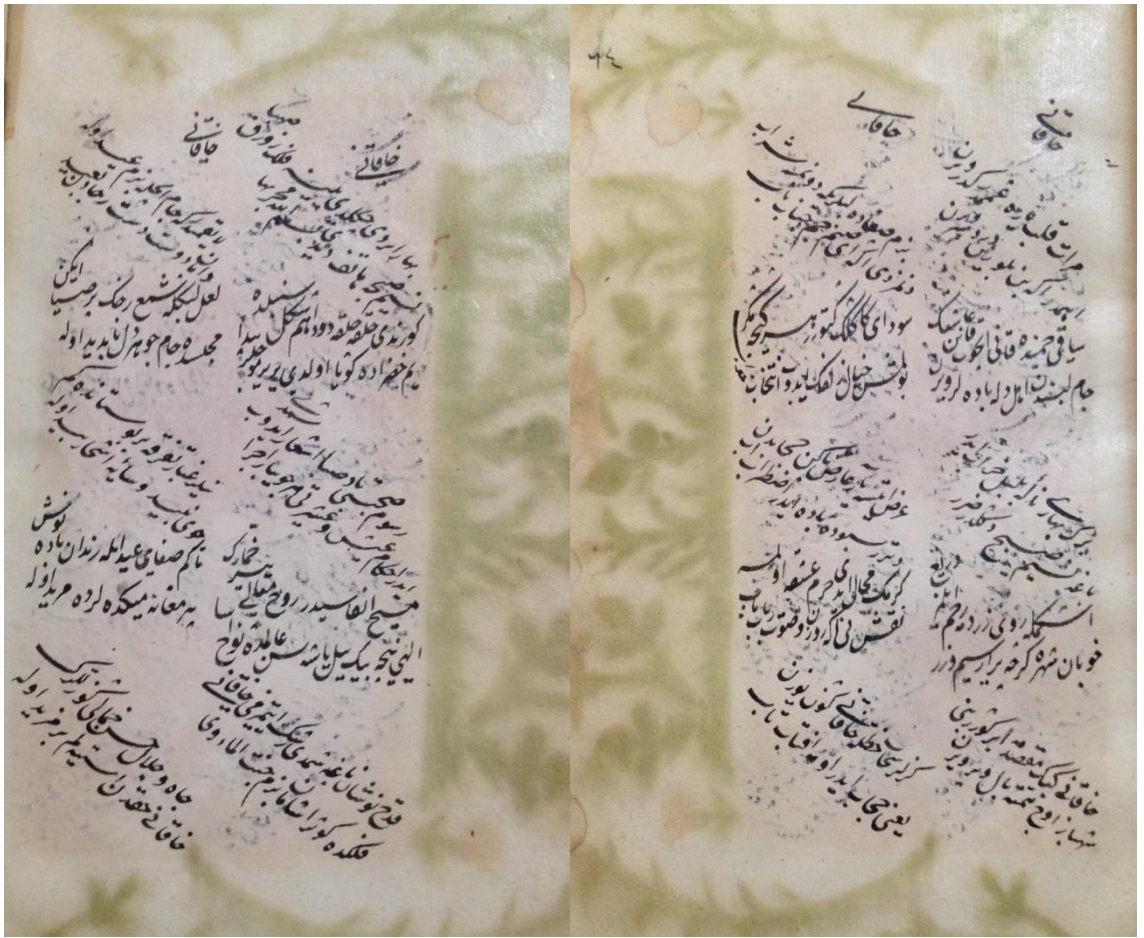
61b-61a

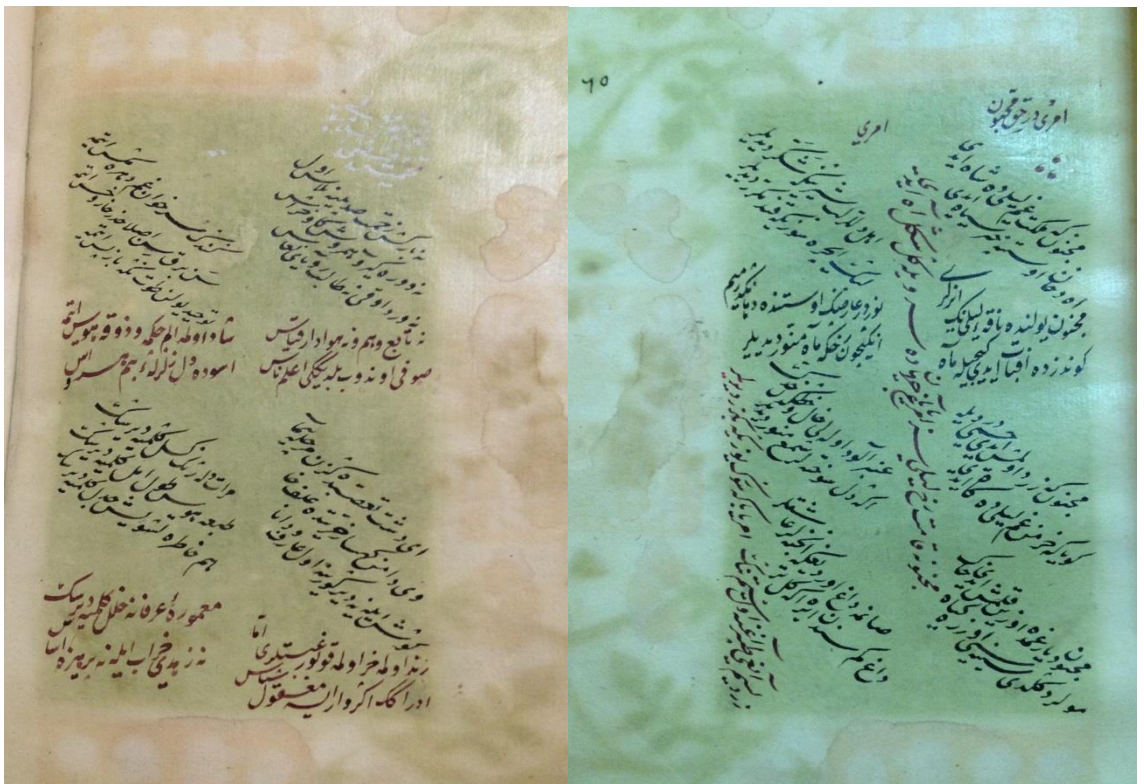
62b-62a

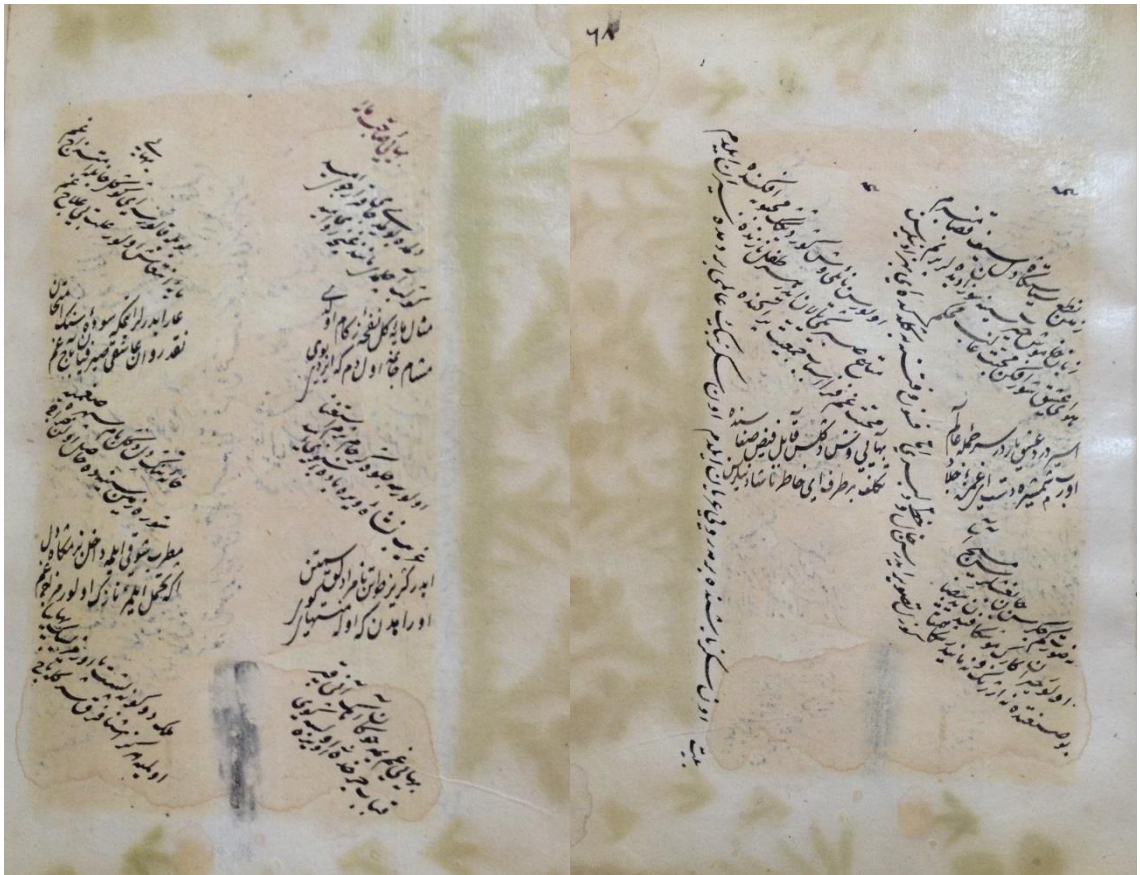
63b-63a

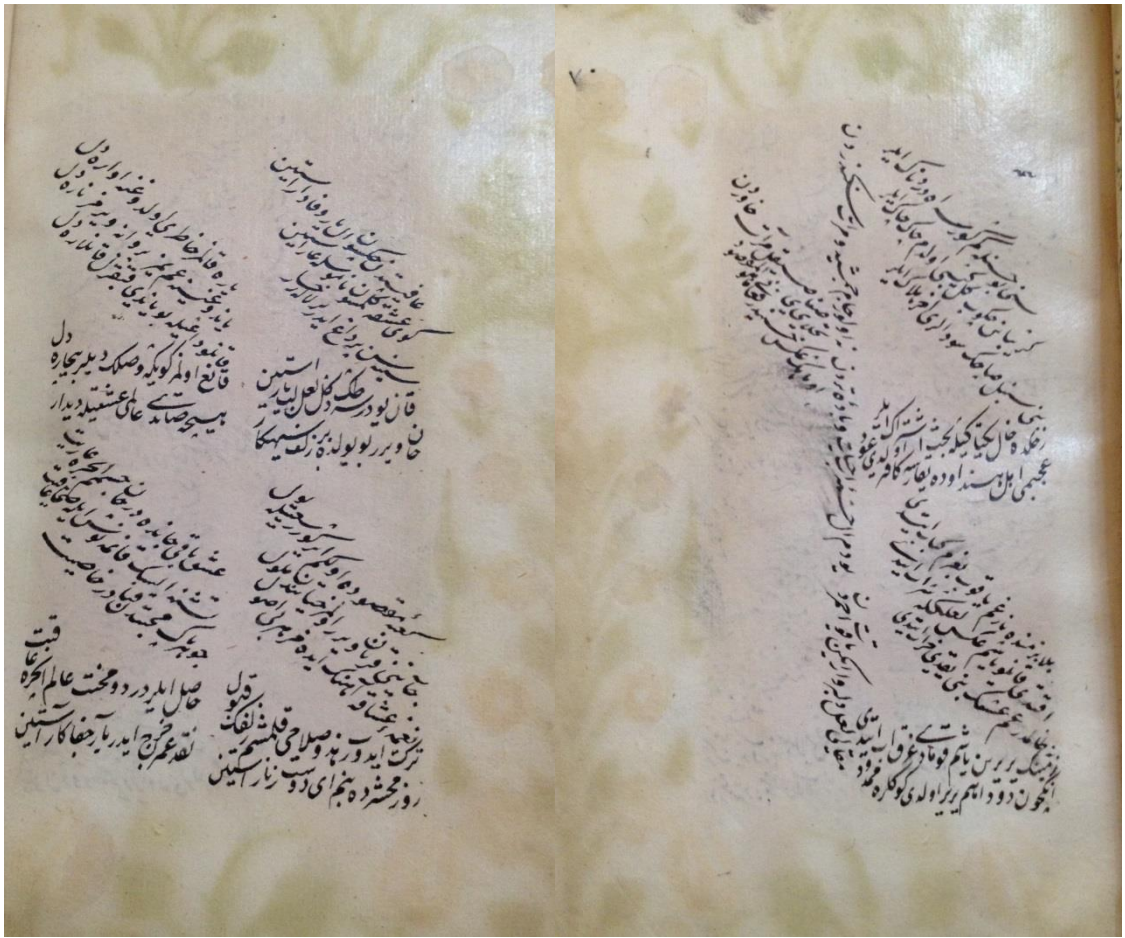

64b-64a

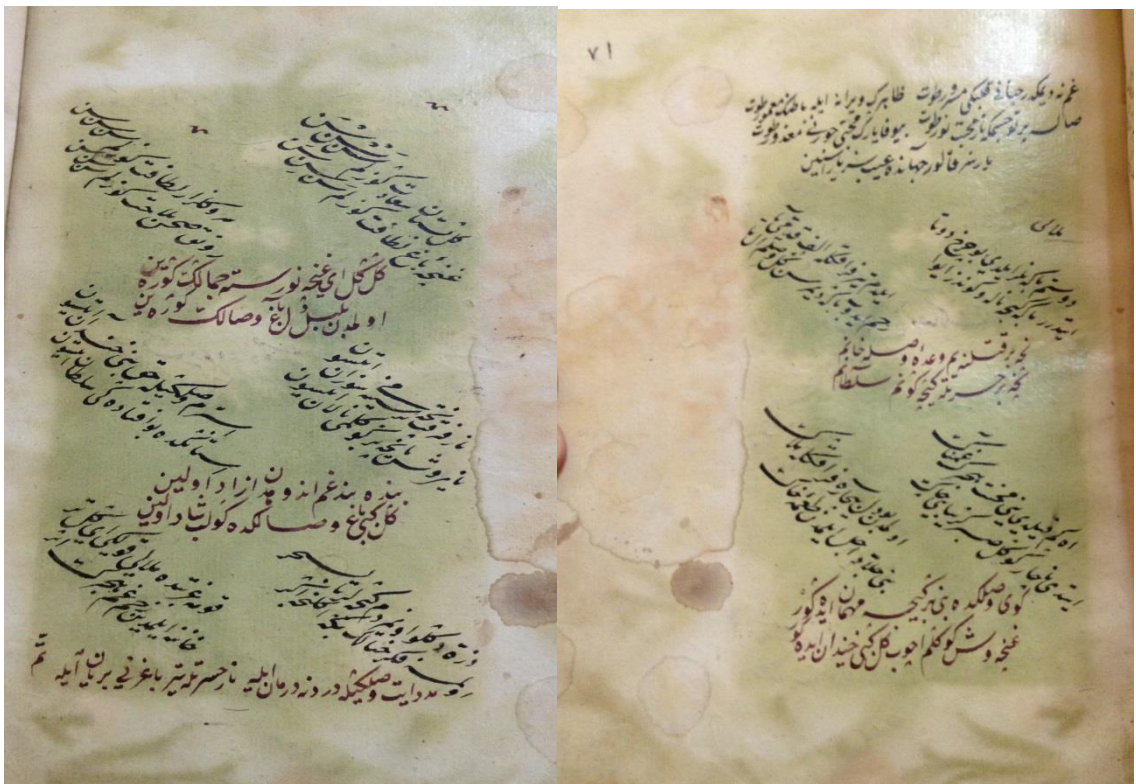

65b-65a

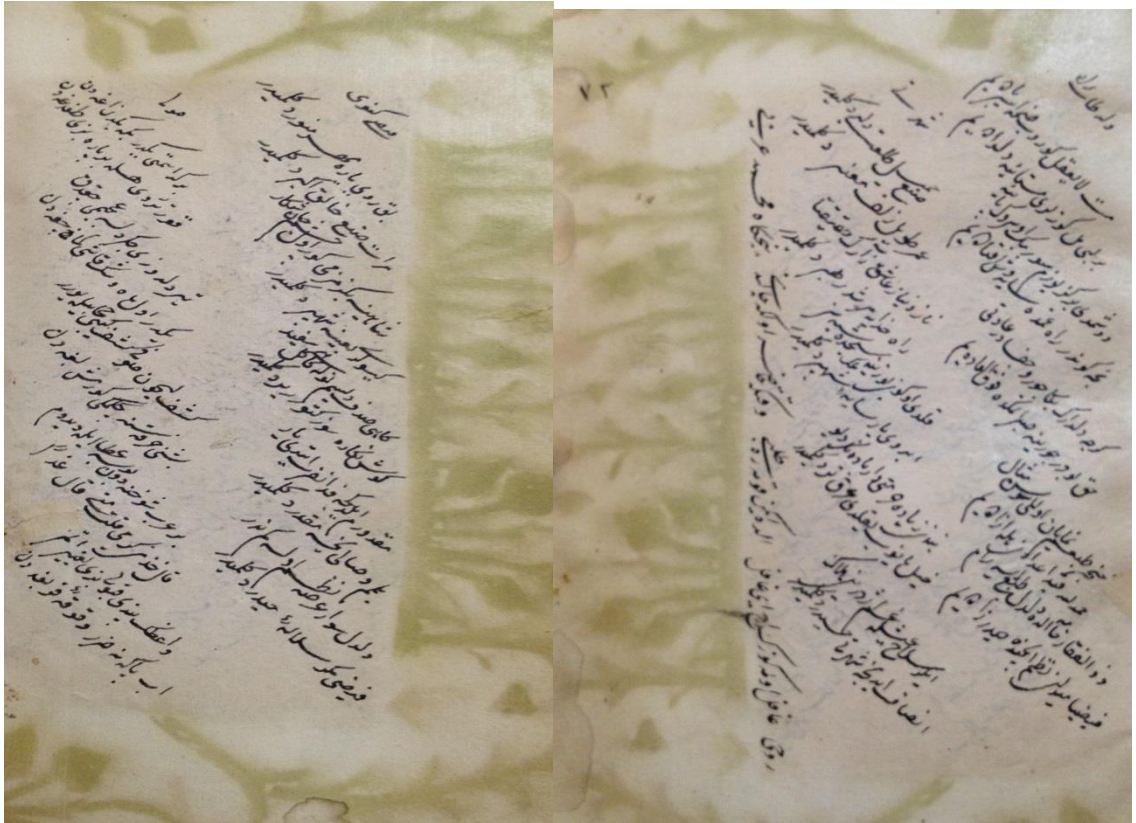

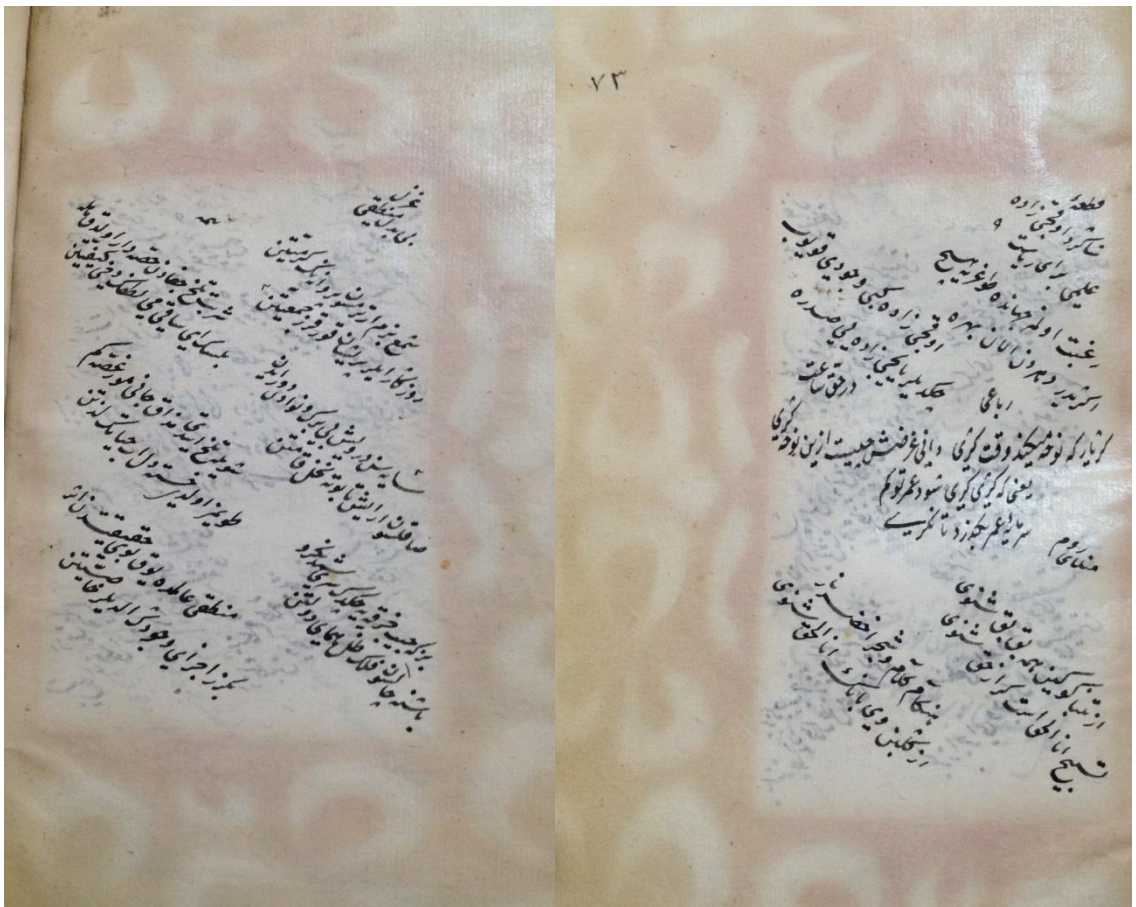
70b-70a

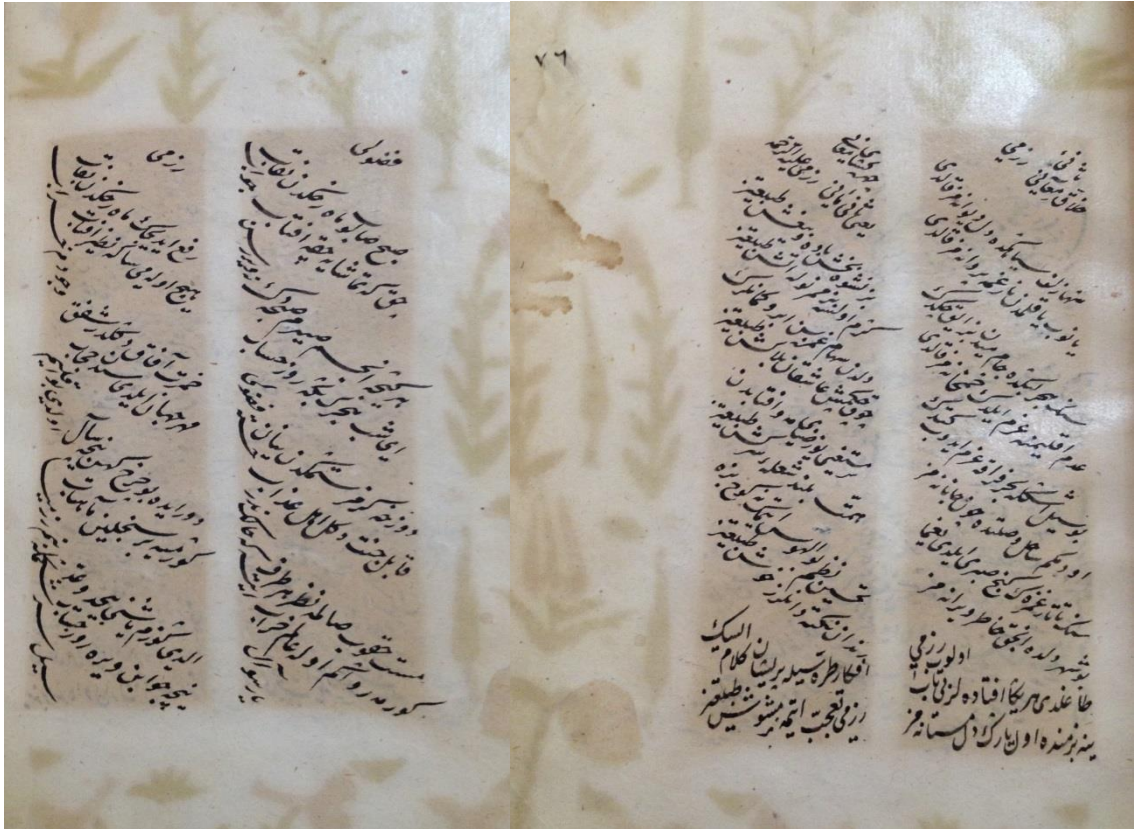
71b-71a

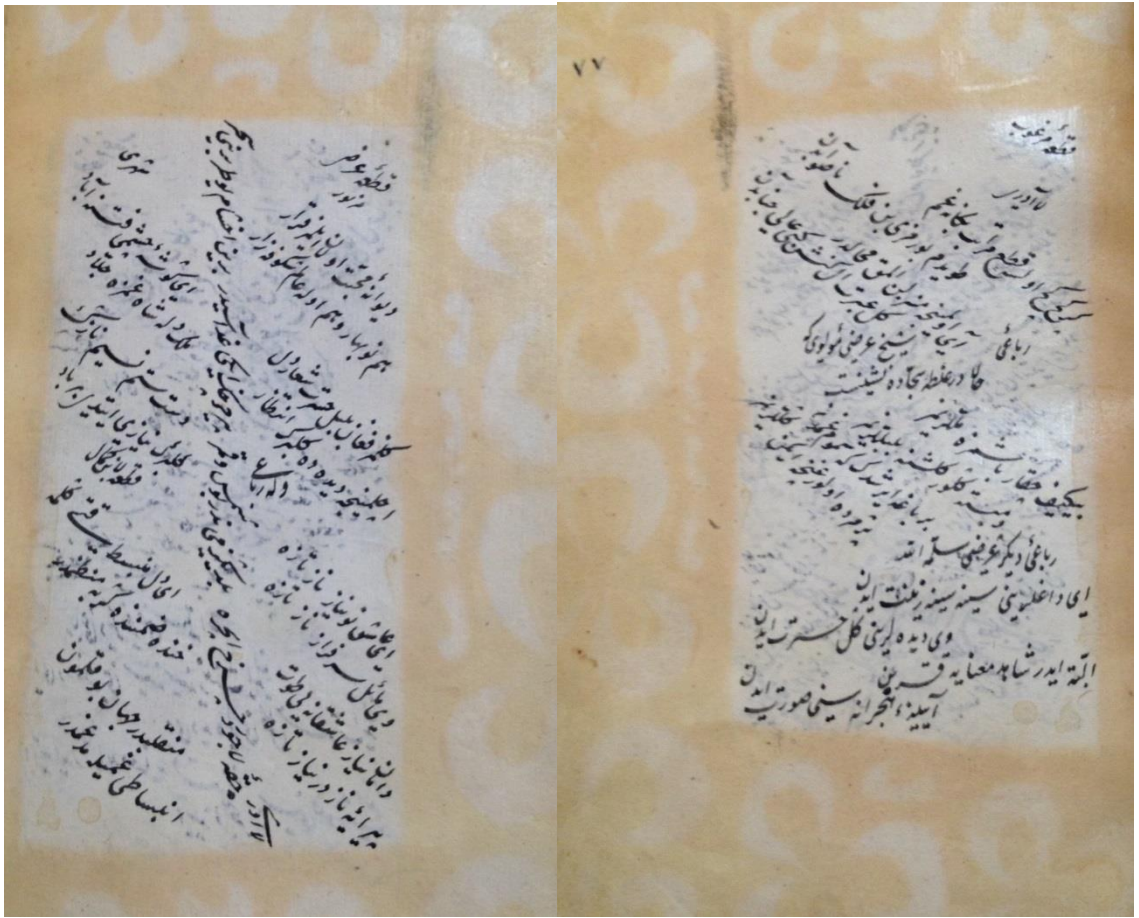
72b-72a

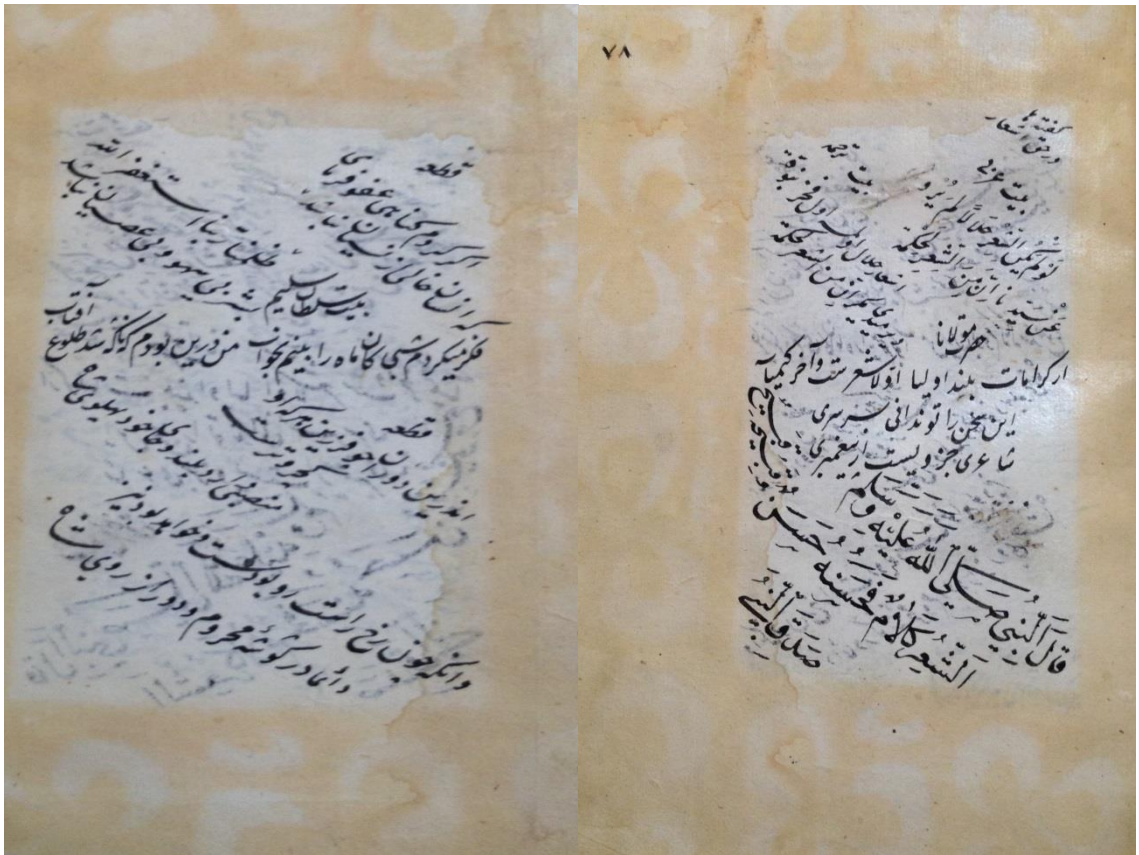
73b-73a

76b-76b

77b-77a

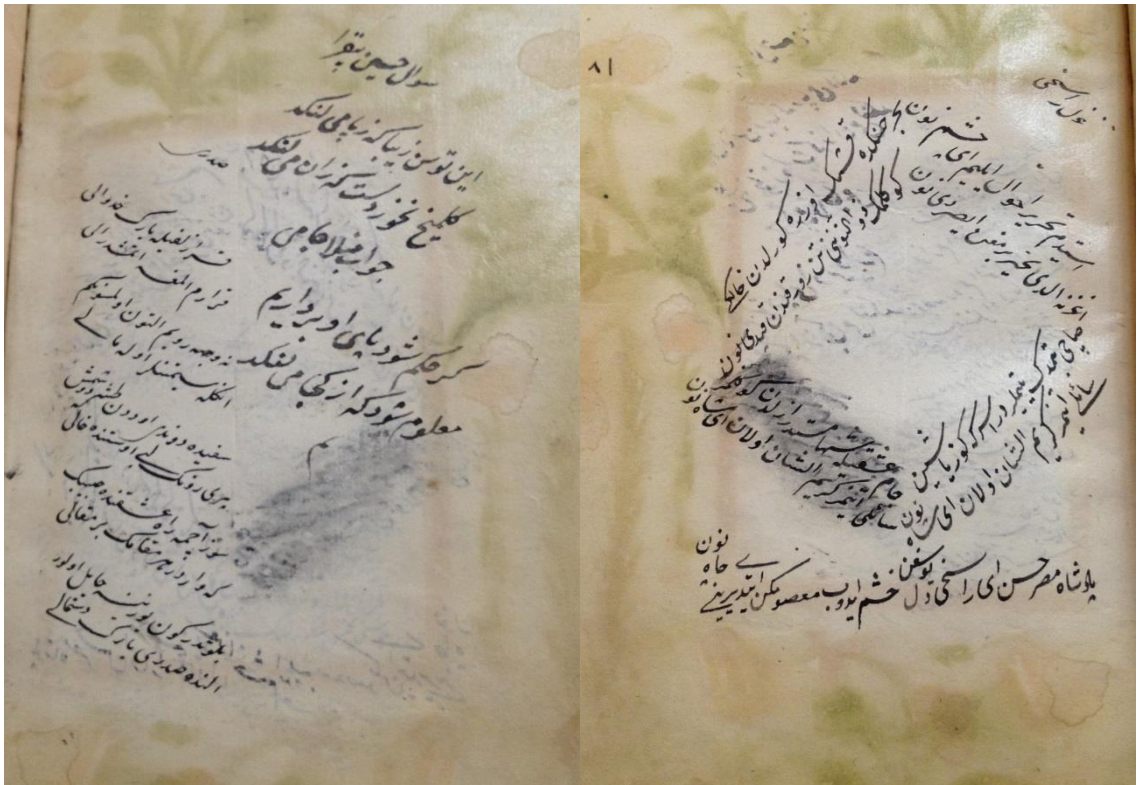
78b-78a

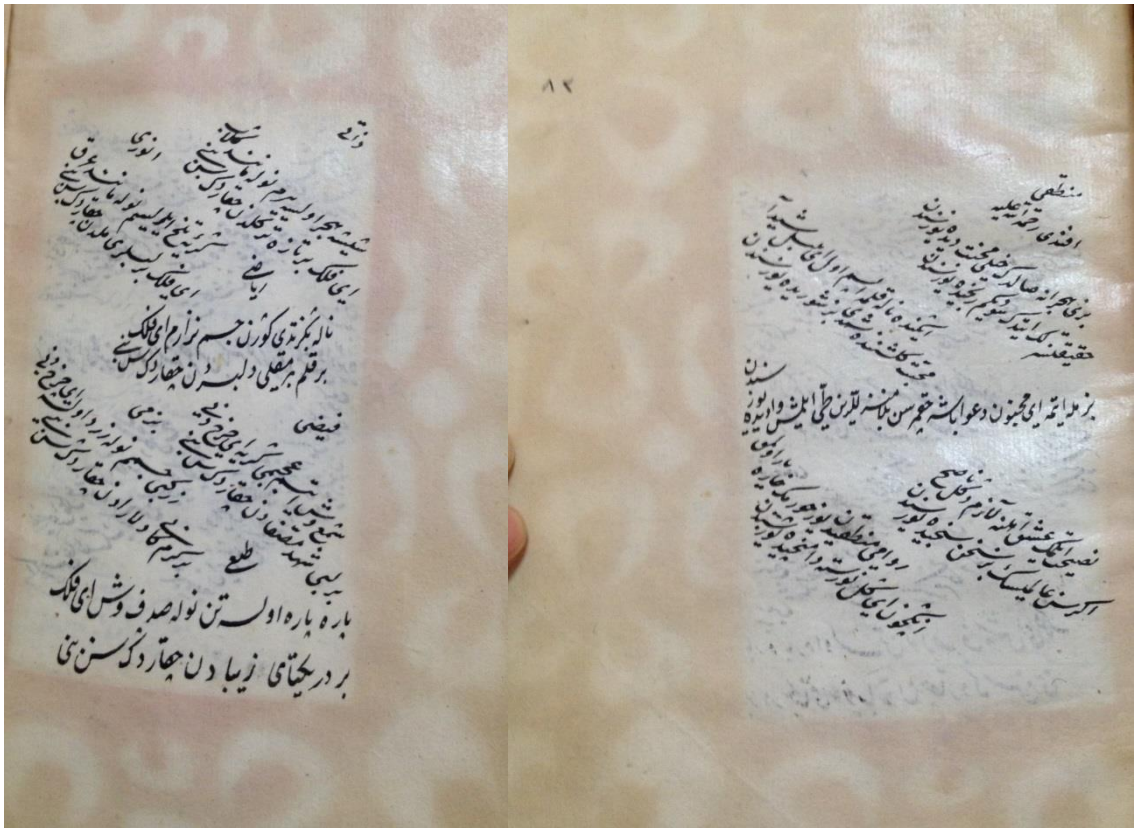
79b-79a

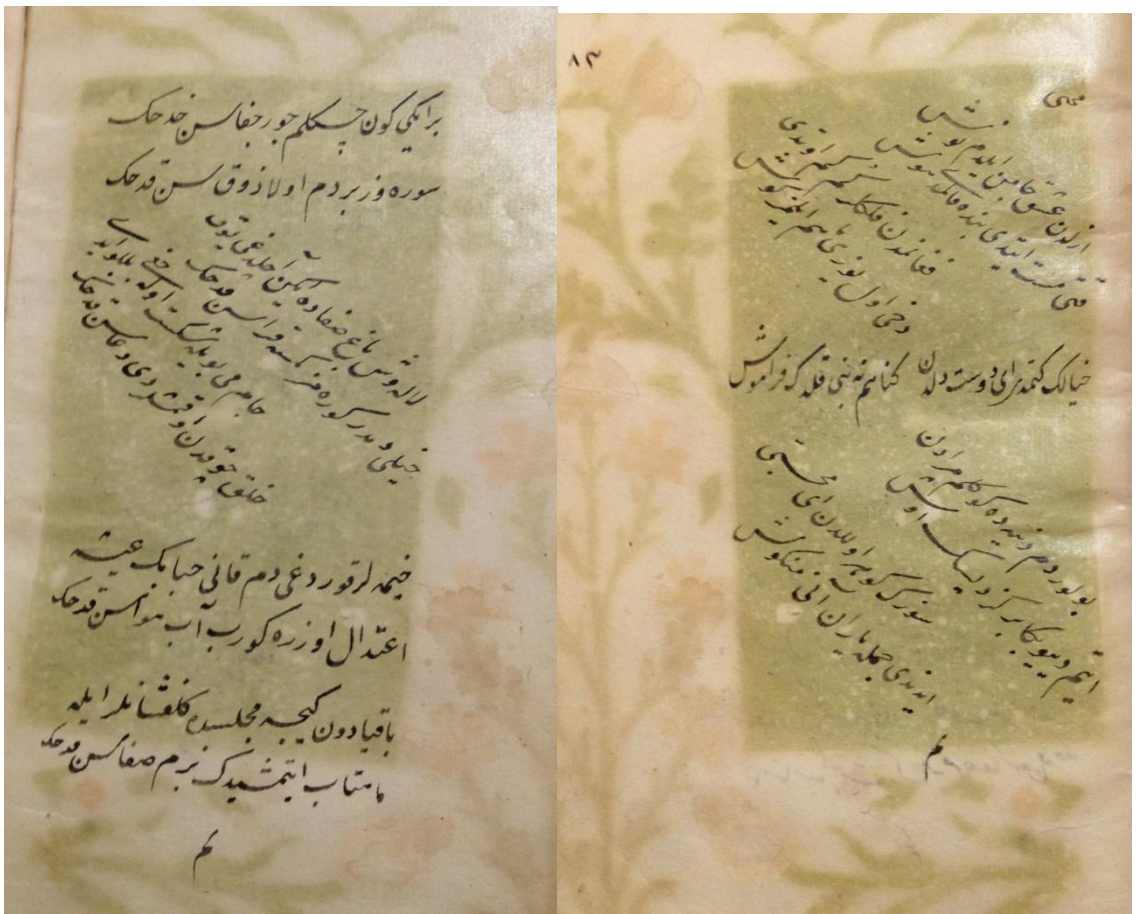
80b-80a

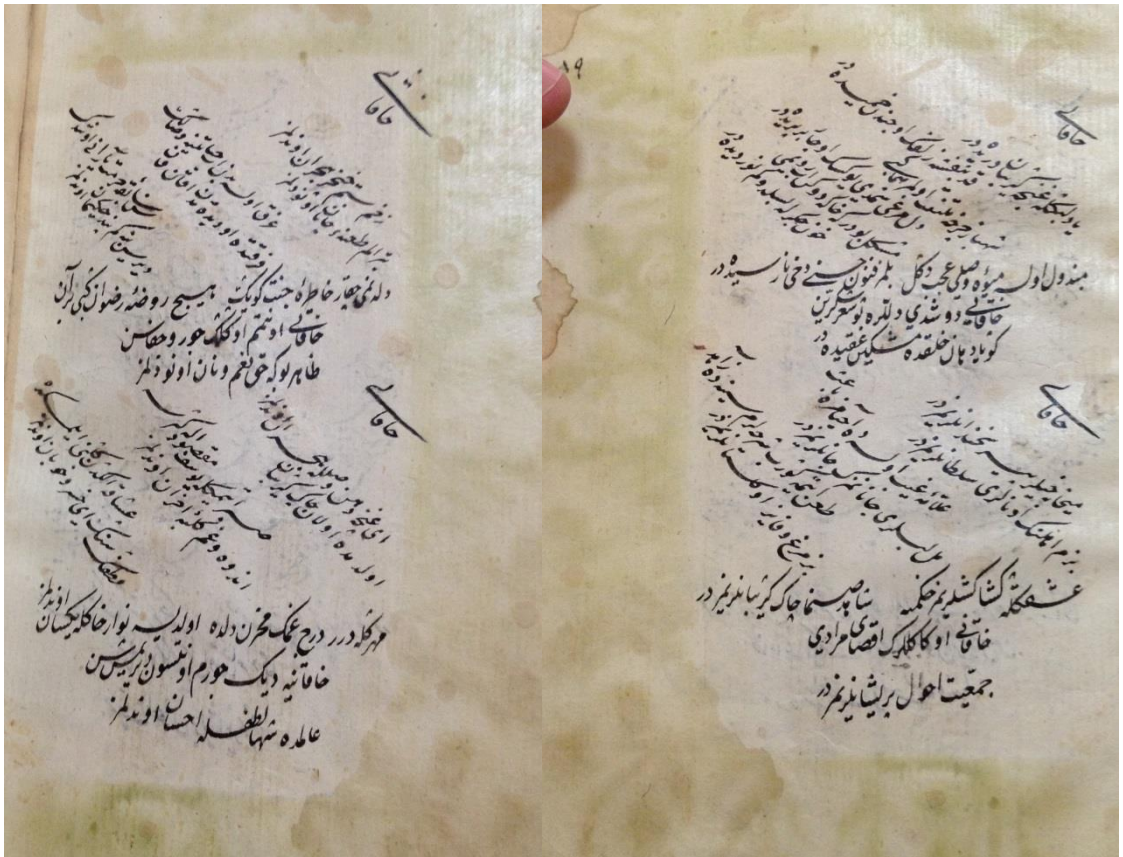
81b-81a

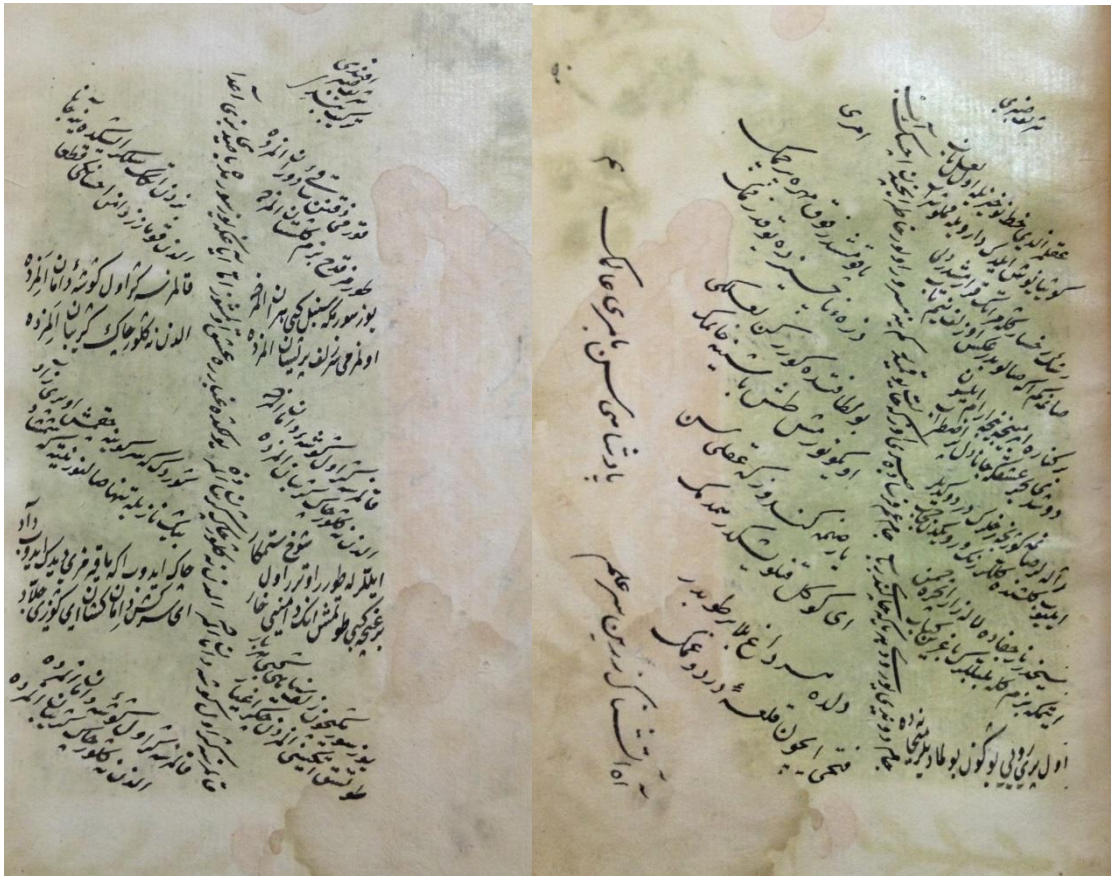
82b-82a

83b-83a

89b-89a

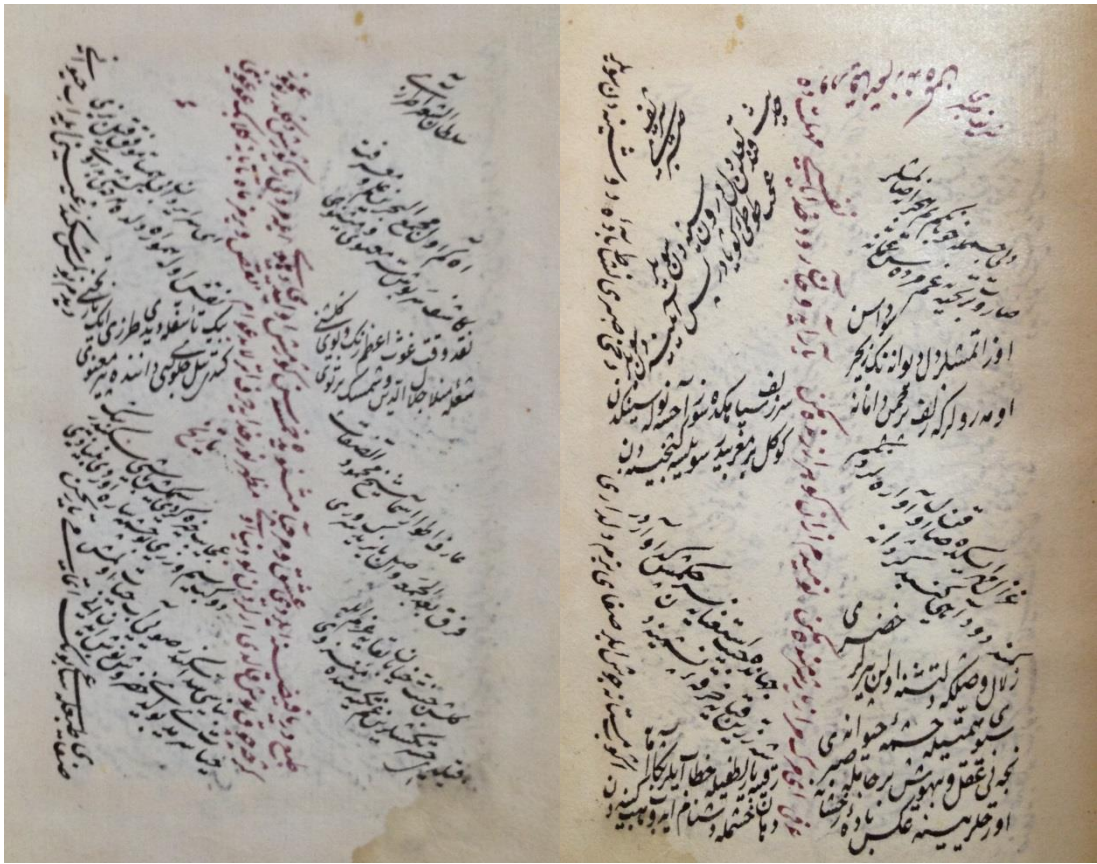
90b-90a

۹۳
 عید
 این خط است که بنام غیاث است که در روز
 اول در آن روز غیاث غلبه نمود و روز
 در دهم و مندر خاک اول در نهمین مرتبه که اول طبر بر باره
 بود که در روز
 دست سخن که در روز
 یکشنبه در روز
 ننگ در روز
 کویا بهر سزا حید زینو غسل
 بر برکت کجی پیشزد و لوشتر

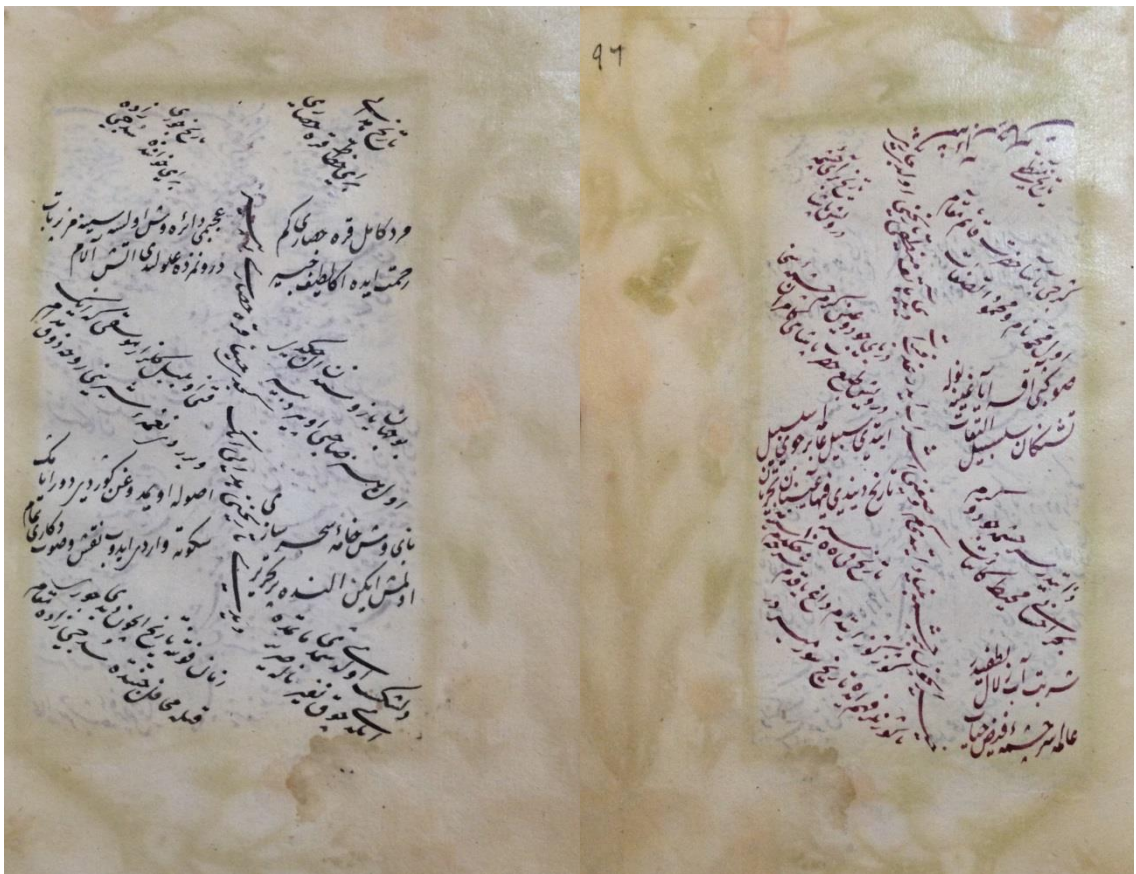
93b-93a

۹۴
 عید
 این خط است که بنام غیاث است که در روز
 اول در آن روز غیاث غلبه نمود و روز
 در دهم و مندر خاک اول در نهمین مرتبه که اول طبر بر باره
 بود که در روز
 دست سخن که در روز
 یکشنبه در روز
 ننگ در روز
 کویا بهر سزا حید زینو غسل
 بر برکت کجی پیشزد و لوشتر

94b-94a

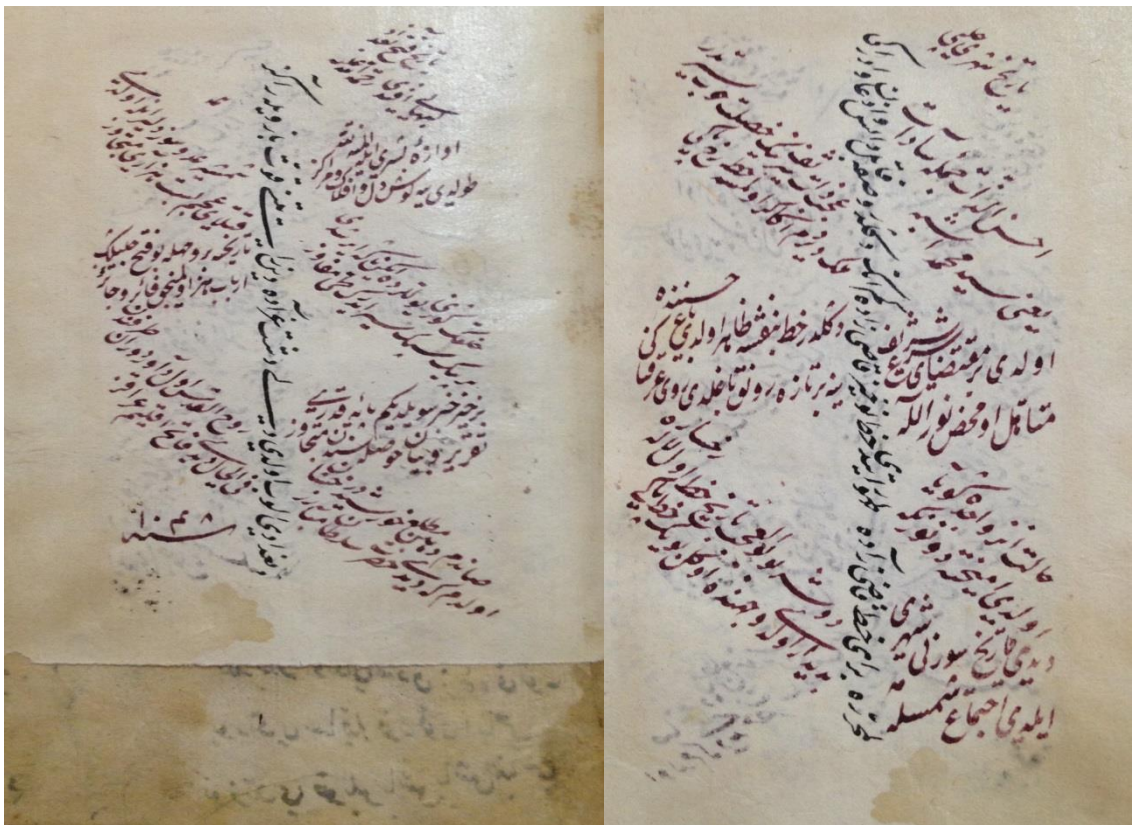
95b-95a

96b-96a

99b-99a

100b-100a

ŞAİR DİZİNİ**A**

Âlî

191

Âftâbî

183

‘Arzî

259-260-261-262

‘Azmî

181

B

Bâhâyî

230-231-232-233-346

Bâkî

5-41-44-53-54-56-60-61-62-66-
67-70-71-73-83-96-275-276-290-334

Baykara ve Câmî

91-280

Bezmî

287

Bilinmeyen

2-9-10-11-13-15-16-17-19-21-
42-43-49-52-55-64-72-75-78-79-80-81-
86-87-89-90-92-93-94-99-113-144-147-
153-154-163-167-182-198-203-
206-207-224-225-226-229-235-253-
258-263-266-267-269-270-272-299-
304-305-306-307-308-309-310-311-
326-327-341**C**

Câmî

12-51-77-104

Cevrî

138-139-146-176-177-329-343

Cinânî 237

E

Emrî

39-40-106-107-108-109-110-
111-112-114-115-116-117-118-119-155-
166-169-170-171-192-193-194-195-
218-219-296

Enverî

284

F

Fayizî

74

Ferdî

208

Feyzi-i Kefevî

135-136-239-242

Feyzî-i İslambolî

220-221-222-286-335

Fehîm

141

Fuzûlî

95-161-256-302-303

G

Gafûrî

47

Gazâyî

7

Gelibolulu ‘Âlî

149-150-151

Güftî

331

H

Hâfız-ı Şîrâzî

160

Hâkânî

120-121-156-157-158-159-210-

211-212-213-214-215-216-217-291-

292-293-294-330-332-333-336-339-

340-342

Hâkânî-i Şîrvânî

315

Hâletî

180

Hâlî

188

Hasan-ı Dihlevî

162

Hayâlî

152

Hevâyî

227

Hilâlî-i Çağâtâyî

274

Hulûsî

76

Hüdâyî

187-328

Husrev

179

I

‘İydî Çelebi

314

İ

İbni Kemâl

32-57-58-59-265

İsmetî

65

K

Kâbûlî

243

Kara Fazlî

145

Kemâl

35

M

Mahremî

20

Makâlî

236

Mantıkî

247-282-325	Rahmî
Melâlî	249
238	Râsihî
Mevlânâ	184-279
105-268	Rezmî
Monlâ-yı Rûm	23-24-25-26-27-28-29-30-46-
246	103-142-254-255-257-277-278
Muhibbî	Riyâzî
289	48-84-85-285
Meşkî	Rızâyî
197	209
N	Rûhî
Nâdirî	241
1-6-349	S
Nâ'ilî	Sâ'î
18-228	324
Nâzî	Sabrî-i Şerîf
140	34-36-37-38-88-137-173-174-
Nev'î	178-201-202-204-205-250-251-252-
143	295-297-298-300-301-316-317-318-
Nef'î	319-320-322-344
98	Sadrî
Neşâtî	281
100	Sarban Ahmed
Nevâyî	248
22	Sebzî
P	97-124
Pendî	Sehmî
189	234
R	Sultân Selîm
	271

Ş

‘İlmî (Şâkird-i Okçu-zâde)

244

Şâmî

200

Şehrî

128-196-199-264-337-338-347

Şemsî Paşa

3

Şeyhülislâm Yahyâ

45-50-102

Şöhretî

240

T

Tab’î

14-31-33-63-68-69-82-101-122-

123-125-126-127-129-130-131-132-

133-134-148-164-165-168-172-288-

312-313-348

Tarzî

323

U

‘Ubeydî

186

‘Urfî-i Şirâzî

273-321

V

Vahyî

223

Vâlî

175

Vasfî

8

Y

Yahyâ-i ‘Atfîk

345

Z

Zârî Çelebî

4

Zâtî

185-190-283

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ad Soyad: Metin AKDENİZ

Doğum Yeri: Malatya

Doğum Yılı:1988

İletişim Bilgileri

E-mail: metin_a_z@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lise: Mehmet Seyfi Eraltay Lisesi (İzmir, 2002-2005)

Üniversite: Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (İzmir, 2009-2013)

Master: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı (Denizli, 2014-2016).

Master Tez Konusu: Tab'ın Mecmû'a-i Eş'ârı (İnceleme-Metin).

Diller

Türkçe, İngilizce (Okuma), Farsça (Okuma).

Akademik Deneyim

Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Araştırma Görevlisi (Denizli, 2014-...)

Makaleler

Uyan, Ömer ve Akdeniz, Metin (2016). “Yağlıkzâde Mehmed Emin Paşa'nın Gülşen-i Hayâl Adlı Eseri”, *Prof. Dr. İsmail Çetişli Hatıra Kitabı*, Ankara, 432-443.

Bildiriler

Akdeniz, Metin (2016). “Tasavvuf Geleneği ve Klasik Türk Őirinde Zincir Metaforu”, *Uluslararası Hacı bayram Veli Sempozyumu*, (Yayım AŐamasında).